ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ-ଅନୁଟୀକା

ୱୀସତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା

୧। ଅଭିଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ ତସ୍ସା ଆଦିଗାଥାଯ ତାୱ ପଯୋଜନସମ୍ବନ୍ଧାଭିଧାନପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଉଳାରଜ୍ଝାସଯାନଂ ନିସମ୍ମକାରୀନଂ ପଟିପତ୍ତି ପରେସଂ ୱିୱିଧହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନପ୍ପଯୋଜନାତି ଆଚରିଯସ୍ସାପି ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଆଦିମ୍ହି ସତ୍ଥରି ନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯୱିସୋସନତ୍ଥତା ୱିଯ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ଚ ପରେସଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖପ୍ପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନିଯସଦ୍ଧାରତନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥତାପି ସିଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋତି ସାମଞ୍ଞୱଚନୋପି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ଇଧ ପରିଯତ୍ତିୱିସେସୱିସଯୋ। ସଂୱଣ୍ଣୀଯତି ଅତ୍ଥୋ ଏତାଯାତି ସଂୱଣ୍ଣନା, ଅଟ୍ଠକଥା।

ତିୱିଧଯାନମୁଖେନ ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଯଥାରହମନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ପଣମନଂ ପଣାମୋ, କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସତ୍ଥୁ ଗୁଣନିନ୍ନତା। କିରିଯା କରଣଂ, ପଣାମସ୍ସ କରଣଂ ପଣାମକରଣଂ, ୱନ୍ଦନାପଯୋଗୋ। ସୋ ଚ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ଇଦାନି ଅଧିପ୍ପେତଂ ପଣାମଂ କରୋନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ‘‘ତସ୍ସ ପାଦେ ନମସ୍ସିତ୍ୱା’’ତିଆଦିକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତପଣାମଭାୱଂ ଦସ୍ସେସ୍ସତି, ‘‘କରୁଣା ୱିଯା’’ତିଆଦିକସ୍ସ ପନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଥୋମନାୱସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସପି ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ସତ୍ଥୁ ମହାକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସକିତ୍ତନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ମହାକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସାୱିନାଭାୱିନା ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନସଂୱଣ୍ଣନାଧମ୍ମୱିଭାୱିତେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଭାୱେନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଧମ୍ମେ ସତ୍ଥରି ଅନୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଧାଜନନାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ହୋତି। ସତ୍ଥୁନୋ ଚ ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନଭାୱେନ ଅୱିତଥଦେସନାଭୂତେ ଧମ୍ମେତି ଏତେନ ସତ୍ଥୁନୋ ମହାକରୁଣାଦିଗୁଣାନଂଯେୱ ଚ ଫଲୱିସେସନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥତାଯ ପସାଦାୱହତଂ ଆହ। ଧମ୍ମେନ ହି ସତ୍ଥୁସିଦ୍ଧି, ସତ୍ଥାରା ଚ ଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ସତ୍ଥୁଗୁଣତାଯ ସତ୍ଥୁଗୁଣୱିଭାୱନେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ଏୱଂ ସତ୍ଥରି ପଣାମକରଣସ୍ସ ଏକଂ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱିଭାୱେତି ‘‘ତଦୁଭଯପ୍ପସାଦା ହୀ’’ତିଆଦିନା। ନ ହି ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ୱା ଅପ୍ପସନ୍ନୋ ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନେ ତଦଧିଗନ୍ତବ୍ବେ ଚ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜତି, ନାପି ସୀଲାଦିଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନନ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ପରେସଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଆକଙ୍ଖାଯ ତଥାରୂପଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକେହି ଚ ୱିନିଯୋଜିତେନ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ଚ ପସାଦୁପ୍ପାଦନଂ ସତ୍ଥରି ପଣାମକରଣଂ ୱିହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଭଗୱତୋ ଗୁଣସଂକିତ୍ତନଂ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସଙ୍ଘାନମ୍ପି ଥୋମନା ହୋତିଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରତନତ୍ତଯପଣାମୱଚନ’’ନ୍ତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ‘‘ଭଗୱତୋ ଥୋମନେନେୱା’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୬)। ୱକ୍ଖମାନଂ ୱା ‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚସ୍ସ ପୂଜେତ୍ୱା’’ତିଆଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ପରେସଂ ୱିଞ୍ଞୂନନ୍ତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ। ଅୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅପ୍ପମାଣତାଯ ଅଭାଜନତାଯ ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଗହଣଂ। ତେ ହି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଗାରୱସ୍ସ ପମାଣଭୂତତଂ ଜାନନ୍ତା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୋତବ୍ବଂ ସଦ୍ଧାତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସମ୍ମଦେୱ ଚ ନଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତା ତଦଧିପ୍ପାଯଂ ପୂରେନ୍ତି। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପସାଦୱିଞ୍ଞାପନାଦିମୁଖେନପି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଆକଙ୍ଖାଯ ପୱେଦିତତ୍ତା।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ଧମ୍ମାନୁସାରୀନଂ। ପଠମୋ ୱା ଅସଂସିଦ୍ଧସତ୍ଥୁଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ସଂସିଦ୍ଧସତ୍ଥୁଧମ୍ମାନଂ। ତଥା ପଠମୋ ପଠମେ ରତନେ ପଣାମକିରିଯାଦସ୍ସନପରୋ, ଦୁତିଯୋ ଇତରେସୁପୀତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଣାମୋ କରୀଯତି ଏତାଯାତି ପଣାମକରଣଂ, ପଣାମକିରିଯାଭିନିପ୍ଫାଦିକା ଚେତନା। ସା ହି ଖେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଚରିଯସ୍ସ ଚ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଭୂତା ଯଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ବଲାନୁପ୍ପଦାନୱସେନ ପୁରିମକମ୍ମନିପ୍ଫନ୍ନସ୍ସ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନ୍ତରା ୱେମଜ୍ଝେ ଆଯନ୍ତି ଆପତନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରାଯାତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ରୋଗାଦିଅନତ୍ଥାନଂ ୱିଧାଯକସ୍ସ ଉପପୀଳକସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦକସ୍ସ ୱା କମ୍ମସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥୋ

ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ରତନତ୍ତଯପଣାମ…ପେ… ୱିସେସଭାୱତୋ’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରାଗାଦିପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭାୱୱଚନେନ ଅନ୍ତରାଯସ୍ସ କାରଣଭୂତାଯ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱସ୍ସ, ଅତ୍ଥଲାଭାଦିୱଚନେନ ଅନନ୍ତରାଯତାହେତୁଭୂତାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ଭାୱସ୍ସ, ‘‘ସବ୍ଯାପଜ୍ଜାଯ ପଜାଯ ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧) ୱଚନେନ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରିତାଯ ଚ ପକାସନଂ ମହାନାମସୁତ୍ତଂଯେୱ ଉଦାହଟଂ।

ଗୁଣୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଏତେନ ସତିପି କାଯମନୋପଣାମାନଂ ଅନ୍ତରାଯୱିସୋସନସମତ୍ଥଭାୱେ ତେହି ପଣାମୱିସଯସ୍ସ ପଣାମାରହଭାୱୱିଭାୱନେନ ସାତିସଯୋ ୱଚୀପଣାମୋ ୱିହିତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଗୁଣୱିସେସୱା ହୀତିଆଦିନା ଆଚରିଯସ୍ସ ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଦେସନା ୱିନଯପିଟକେତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ୱିନଯପିଟକସ୍ସପି ଦେସନାଭାୱତୋ ଦେସନାୱିନଯପିଟକାନଂ ଭେଦୱଚନଂ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି? ନୋ ନ ଯୁତ୍ତଂ ‘‘ତୀସୁପି ଚେତେସୁ ଏତେ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧା’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା) ଏତ୍ଥ ୱିଯ ସମୁଦାଯଦେସନାଯ ଅୱଯୱଦେସନାନଂ ଆଧାରଭାୱତୋ। ଦେସନାକାଲେ ୱା ମନସା ୱୱତ୍ଥାପିତାଯ ୱିନଯତନ୍ତିଯା ୱିନଯପିଟକଭାୱତୋ ତଦତ୍ଥପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଚ ଦେସନାଭାୱତୋ ଭେଦୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ଦେସୀଯତି ଏତେନାତି ଦେସନା, ଦେସନାସମୁଟ୍ଠାପକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ତସ୍ସ ଚ ୱିନଯପିଟକୱିସଯୋ କରୁଣାପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଚ ସୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଭେଦୱଚନୋପପତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କଥଂ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସନା ୱିନଯପିଟକେ କରୁଣାପ୍ପଧାନା, ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକେସୁ ଚ ପଞ୍ଞାକରୁଣାପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନାତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ଯତୋ ଉକ୍କଂସପରିଯନ୍ତଗତହିରୋତ୍ତପ୍ପୋପି ଭଗୱା ଲୋକିଯସାଧୁଜନେହିପି ପରିହରିତବ୍ବାନି ‘‘ସିଖରଣୀ’’ତିଆଦୀନି ୱଚନାନି ଯଥାପରାଧଞ୍ଚ ଗରହୱଚନାନି ୱିନଯପିଟକଦେସନାଯଂ ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ମହାପରିସମଜ୍ଝେ ଅଭାସି, ତଂତଂସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିକାରଣାପେକ୍ଖାଯ ୱେରଞ୍ଜାଦୀସୁ ସାରୀରିକଞ୍ଚ ଖେଦମନୁଭୋସି, ତସ୍ମା କିଞ୍ଚାପି ଭୂମନ୍ତରପଚ୍ଚଯାକାରସମଯନ୍ତରକଥାନଂ ୱିଯ ୱିନଯପଞ୍ଞତ୍ତିଯାପି ସମୁଟ୍ଠାପିକା ପଞ୍ଞା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅତିସଯକିଚ୍ଚୱତୀ, ତତୋପି କରୁଣାଯ କିଚ୍ଚଂ ଅଧିକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିନଯପିଟକେ କରୁଣାପ୍ପଧାନା’’ତି। କରୁଣାବ୍ଯାପାରାଧିକତାଯ ହି ଦେସନାଯ କରୁଣାପ୍ପଧାନତା, ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିବହୁଲୋ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ତଦଜ୍ଝାସଯାନୁଲୋମେନ ଗମ୍ଭୀରମତ୍ଥପଦଂ ପତିଟ୍ଠପେସୀତି କରୁଣାପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନତା, ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାଯ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱପ୍ପହୋନକୋ ରୂପାରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ଧମ୍ମସଭାୱାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତିତୋତି ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନତା। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନାତିଆଦିନା ଦେସନାନୁରୂପତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଥୋମନା ଆଚରିଯସ୍ସ ପକତୀତି ଦସ୍ସେତି।

କୁସଲା ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁମା ଦସ ଦାଠଇମାଦି ସମୂହୱସେନ ଅତ୍ଥାନୱବୋଧନତ୍ଥୋ ୱିଯ ଅତ୍ଥାୱବୋଧନତ୍ଥୋ ହି ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ ଅତ୍ତପରାଧୀନୋ କେୱଲୋ ଅତ୍ଥପଦତ୍ଥକୋ, ସୋ ପଦତ୍ଥୱିପରିଯେସକାରିନା ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଦପଦତ୍ଥକୋ ଜାଯତୀତି ଆହ ‘‘କରୁଣା ୱିଯାତି ନିଦସ୍ସନୱଚନ’’ନ୍ତି। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ନାମ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବଧମ୍ମେ ତେନ ଚ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସତି ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥାତି ତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯସ୍ସ ଯଥା…ପେ… ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

‘‘ତତ୍ଥ କରୁଣା ୱିଯାତି ନିଦସ୍ସନୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଦସ୍ସନନିଦସ୍ସିତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଆଧାରୱିସଯବ୍ଯାପାରେହି ସୱିସେସନେହି ସହ ପକାସନୱସେନ ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥତତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅୱଯୱଭେଦୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିରତୀତି କରୁଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗାନଂ ଭୂତପୁବ୍ବଗତିଯା ୱା ସତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକସ୍ସପି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକସାମଞ୍ଞାକାରୱନ୍ତତାଯ ‘‘ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନା’’ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି ଞାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତାଭାୱତୋ। ଏତେନ ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଅକିଚ୍ଛୱୁତ୍ତିତଂ ଆହ। ଯଥେୱ ହି ‘‘ଞେଯ୍ୟେସୁ ସବ୍ବେସୁ ପୱତ୍ତିତ୍ଥା’’ତି ଏତ୍ତାୱତା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ତେସଂ ଅତ୍ତନିଯତାୱିରହସଂସୂଚନତ୍ଥଂ ପରେସଂ ସତ୍ତାଦିମିଚ୍ଛାଗାହପଟିସେଧନେନ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ଞେଯ୍ୟା ୱିସେସିତବ୍ବା, ଏୱଂ ‘‘ଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବେସୁ ପୱତ୍ତିତ୍ଥା’’ତି ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ଧମ୍ମେସୁ ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ଆକଙ୍ଖପ୍ପଟିବଦ୍ଧତାଯ ଅକିଚ୍ଛୱୁତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତପଟିସେଧନେନ ଞେଯ୍ୟ-ସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମା ୱିସେସିତାତି। ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦା ନୀଲୁପ୍ପଲସଦ୍ଦା ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭେଦାଭେଦଯୁତ୍ତାତି ‘‘ଞେଯ୍ୟା ଚ ତେ ଧମ୍ମା ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ଯାତି ଯଥା-ସଦ୍ଦସ୍ସତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାଯଞ୍ହି ଅଯଂ ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ, ତପ୍ପଭେଦା ପଞ୍ଞା ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋତି।

ଭଗୱତି ପୱତ୍ତାୱାତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉପମାନୋପମେଯ୍ୟତ୍ଥାନଂ ଭିନ୍ନାଧାରତାଯ ଭିନ୍ନାଧାରସ୍ସ ଚ ଉପମାନତ୍ଥସ୍ସ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋ କରୁଣାଯ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଭାୱୋ ସତ୍ତେ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖେ ନିବ୍ବାନେ ପତିଟ୍ଠପେତୁଂ ଅତ୍ତନୋ

ସରୀରଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗେନପି ଏକନ୍ତହିତଜ୍ଝାସଯତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଯତୋ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ କୋସୋହିତୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହପହୂତଜିୱ୍ହାୱିଦଂସନମ୍ପି କତଂ, ଯଞ୍ଚ ଯଦିମେ ସତ୍ତା ଜାନେୟ୍ୟୁଂ, ଭଗୱତୋ ସାସନେନ ରହଦମିୱ ସୀତଲଂ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ସମୋଗାହେୟ୍ୟୁ। ଅଞ୍ଞେସଂ ପସ୍ସନ୍ତାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଦ୍ଧଟାତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ମହୋଘପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି କମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – କାମାଦିମହୋଘପକ୍ଖନ୍ଦେ ସତ୍ତେ ତତୋ ଉଦ୍ଧଟା ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ କୋଚି ମଂ ଠପେତ୍ୱାତି ପସ୍ସତୋ ଯଥା ଭଗୱତୋ କରୁଣାଯ ଆୱେସନଂ ହୋତି, ନ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ତଥାଦସ୍ସନସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ପସ୍ସନ୍ତାନନ୍ତି ଯଦିପି ପରେ ପସ୍ସେୟ୍ୟୁଂ, ତଥାପି ନ ତେସଂ ଭଗୱତୋ ୱିଯ କରୁଣୋକ୍କମନଂ ଅତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିତୋ ଅତ୍ତହିତମତ୍ତପଟିପତ୍ତିତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନାୱରଣା ତୀସୁ କାଲେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତୱୁତ୍ତିତାଯ, ଅସାଧାରଣା ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ନିରୱସେସହେତୁପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୱସେନ ତେସଞ୍ଚ ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିଅୱତ୍ଥାୱିସେସାଦିପରିଜାନନେନ ଆଯୂହନୱେଲାଯମେୱ ତଂତଂକମ୍ମାନଂ ତଂତଂଫଲୱିସେସହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେସୁ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେସୁ ଚ ଅତିସୁଖୁମତିରୋହିତୱିଦୂରୱୁତ୍ତିଅତୀତାନାଗତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ତଂତଂକାରଣସମୱାଯୱିଭାୱନେନେୱ ତଂତଂଫଲେସୁ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧରସଫସ୍ସାଦିୱିସେସସ୍ସ ନିରୱସେସତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକଂ ଯଥାଭୂତଂ ଞାଣାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ରାଗଗ୍ଗିଆଦୀହି ଲୋକସନ୍ନିୱାସସ୍ସ ଆଦିତ୍ତତାଦିଆକାରଦସ୍ସନଂ ଭଗୱତୋ ମହାକରୁଣୋକ୍କମନୁପାଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ବହୁକେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତି। ‘‘ଆଦିତ୍ତୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ...ପେ... ଉଯ୍ୟୁତ୍ତୋ...ପେ... ପଯାତୋ...ପେ... କୁମ୍ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନୋ...ପେ... ଉପନୀଯତି ଲୋକୋ ଅଧୁୱୋ...ପେ... ଅତାଣୋ ଲୋକୋ ଅନଭିସ୍ସରୋ...ପେ... ଅସ୍ସକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବଂ ପହାଯ ଗମନୀଯଂ...ପେ... ଊନୋ ଲୋକୋ ଅତିତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦାସୋତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତୀ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୭) ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ପରୋସତଂ ଆକାରେହି ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଂ ପରିହରିତୁଂ ସଂୱଣ୍ଣଯିତୁଞ୍ଚ ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ‘‘ତଂ ସବ୍ବଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ମହାକରୁଣାଞାଣୱିଭଙ୍ଗୱସେନ ଜାନିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଆସଯାନୁସଯ ଯମକପାଟିହାରିଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣାନି ସେସାସାଧାରଣଞାଣାନି। ତେସମ୍ପି ହି ୱିଭଙ୍ଗୋ ‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୧) ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ନାନପ୍ପକାରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ପୁରିମନଯେନେୱ ଅତିଦିସତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାସଚ୍ଚଞାଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନିପ୍ପଦେସସପ୍ପଦେସୱିସଯା କରୁଣା ୱିଯ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞାପି ଇଧ ନିପ୍ପଦେସସପ୍ପଦେସୱିସଯା ନିରୱସେସା ଅଧିପ୍ପେତାତି ତସ୍ସା କତିପଯଭେଦଦସ୍ସନେନ ନଯତୋ ତଦୱସିଟ୍ଠଭେଦା ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତେ ପନ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନ, ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସସତଦୁକଧମ୍ମ, ବାୱୀସତିତିକଧମ୍ମ, ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନ ଇଦ୍ଧିପାଦ ସାମଞ୍ଞଫଲ ଅରିଯୱଂସାଦି, ପଞ୍ଚଗତି ପଞ୍ଚପଧାନିଯଙ୍ଗପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସମାଧି ଇନ୍ଦ୍ରିଯ ବଲ ନିସ୍ସାରଣୀଯଧାତୁ ୱିମୁତ୍ତାଯତନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମସଞ୍ଞାଦି, ଛସାରଣୀଯଧମ୍ମ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନ ଅଗାରୱଗାରୱ ନିସ୍ସାରଣିଯଧାତୁ ସତତୱିହାର ଅନୁତ୍ତରିଯ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯପଞ୍ଞାଦି, ସତ୍ତଅପରିହାନିଯଧମ୍ମ ଅରିଯଧନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମନିଜ୍ଜରୱତ୍ଥୁ ସଞ୍ଞା ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଖୀଣାସୱବଲାଦି, ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁ ମିଚ୍ଛତ୍ତ ସମ୍ମତ୍ତ ଲୋକଧମ୍ମ ଅରିଯାନରିଯୱୋହାର ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁ କୁସୀତୱତ୍ଥୁ ଅକ୍ଖଣ ମହାପୁରିସୱିତକ୍କ ଅଭିଭାଯତନ ୱିମୋକ୍ଖାଦି, ନୱଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲଧମ୍ମପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗ ସତ୍ତାୱାସ ଆଘାତୱତ୍ଥୁ ଆଘାତପଟିୱିନଯ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରାଦି, ଦସନାଥକରଧମ୍ମ କସିଣାଯତନ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥ କୁସଲକମ୍ମପଥ ମିଚ୍ଛତ୍ତ ସମ୍ମତ୍ତ ଅରିଯୱାସ ଦସବଲଞାଣ ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମାଦି, ଏକାଦସମେତ୍ତାନିସଂସ ସୀଲାନିସଂସ ଧମ୍ମତା ବୁଦ୍ଧିହେତୁ, ଦ୍ୱାଦସାଯତନପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ ଧମ୍ମଚକ୍କାକାର, ତେରସଧୁତଗୁଣ, ଚୁଦ୍ଦସବୁଦ୍ଧଞାଣ, ପଞ୍ଚଦସଚରଣୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମ, ସୋଳସଆନାପାନସ୍ସତି ସଚ୍ଚାକାର ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନ, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମଧାତୁ ଭେଦକରୱତ୍ଥୁ, ଏକୂନୱୀସତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣ, ଚତୁୱୀସତିପଚ୍ଚଯ, ଅଟ୍ଠୱୀସତିସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନ, ପଣ୍ଣାସୌଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନ, ପରୋପଣ୍ଣାସକୁସଲଧମ୍ମ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତ, ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାଦିଭେଦାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନଦେସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା, ଯେ ଚ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରିମହାୱଜିରଞାଣପ୍ପଭେଦା, ଯେ ଚ ଅନନ୍ତନଯସମନ୍ତପଟ୍ଠାନପୱିଚଯଦେସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା, ଯେ ଚ ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅନନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯାନୁସଯଚରିତାଦିୱିଭାୱନାକାରପ୍ପୱତ୍ତାତି ଏୱଂପକାରା ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞାପଭେଦା, ସବ୍ବେପି ଇଧ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନଯତୋ ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କୋ ହି ସମତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦେ ଅନୁପଦଂ ନିରୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ। ତେନେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ଧମ୍ମସେନାପତିସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନଂ ପତିଅନୁଯୁତ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ ୱିଦିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬) ଆହାତି।

ସଂସାରମହୋଘପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତତୋ ସନ୍ତାରଣତ୍ଥଂ ପଟିପନ୍ନୋ ତେହି ପଯୋଜିତୋ ନାମ ହୋତି ଅସତିପି ତେସଂ ତଥାୱିଧେ ଅଭିସନ୍ଧିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ “ସତ୍ତା ହି ମହାବୋଧିଂ ପଯୋଜେନ୍ତୀ”ତି। ଏତେନ ସବ୍ବେନାତି ମହାବୋଧିମୂଲାଦିଦସ୍ସନେନ। ଅପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଜାତସଂୱଦ୍ଧଭାୱଦସ୍ସନେନ “ଅନାଦି ଅନିଧନୋ ଚ ସତ୍ତୋ”ତି ଏୱଂପକାରା ମିଚ୍ଛାୱାଦା ପଟିସେଧିତା ହୋନ୍ତି। ସମଞ୍ଞା…ପେ… ଦସ୍ସେତି ସତ୍ତେ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସତିପି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରସୂଚନତୋ। କରୁଣା ଆଦିପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଇଦଂ ସନ୍ତରଣନିପ୍ଫତ୍ତିକାଲାପେକ୍ଖାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପରିଚ୍ଛେଦୱନ୍ତତାଯ। ତେନେୱାହ “ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ ତତୋ ଉତ୍ତରିକରଣୀଯାଭାୱତୋ”ତି। ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ନଯତୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏସୋ ଏୱ ହି ଅନୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଦସ୍ସନୁପାଯୋ ଯଦିଦଂ ନଯଗ୍ଗାହଣଂ। ପରଧନହରଣାଦିତୋପି ୱିରତି ପରେସଂ ଅନତ୍ଥପରିହରଣୱସପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସିଯା କରୁଣୂପନିସ୍ସଯାତି କରୁଣାନିଦାନଂ ସୀଲଂ। ତତୋ ଏୱ “ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨।ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନନ୍ତିଆଦିନା “ଦଯାଯା”ତିଆଦିଥୋମନାଯ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ପଯୋଜନଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତତୋ ବହିଭୂତଂ ବାହିରଂ। ଦଯାତି କରୁଣା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦଯା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ମେତ୍ତାକରୁଣାନଂ ୱାଚକତ୍ତା ୱକ୍ଖମାନଞ୍ଚ ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତାଯ ହି ସମୁସ୍ସାହିତୋ, ନ ମେତ୍ତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ହୋତୀତି ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଆହ। ତନ୍ତି ପଞ୍ଞଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଉପମାଭାୱେନ ୱିନିୱତ୍ତା ଚରିତତ୍ଥତାଯ। ପଟିନିଦ୍ଦେସଂ ନାରହତି ପଧାନାପଧାନେସୁ ପଧାନେ କିଚ୍ଚଦସ୍ସନତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ…ପେ… ୱତୋତି କରୁଣାୱାଚିନା ଦଯା-ସଦ୍ଦେନ ଏକାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ତ-ସଦ୍ଦୋ ତତୋ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମୱିସଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରିଯାଯସଦ୍ଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭାୱୋ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେ ସତି ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥାତି ଆହ “ସମାନା…ପେ… ହୋତୀ”ତି। ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ହେତ୍ଥ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱୋ ସାଧୀଯତି, ସା ଚ ସମାନାଧିକରଣତା ୱିସିଟ୍ଠୱିଭତ୍ତିକାନଂ ନ ହୋତୀତି ସମାନୱିଭତ୍ତିତାଯପି ତମେୱ ସାଧୀଯତୀତି “ଦଯା…ପେ… ଚିଦ”ନ୍ତି ଇଦଂ ଦଯାଯ ୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେ କାରଣୱଚନଂ। ପଧାନତାଯ ହି ସାମଞ୍ଞତାଯ ଚ ସା ୱିସେସିତବ୍ବା ଜାତା। ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ କରୁଣାନଂ ୱାଚକତ୍ତା ସାମଞ୍ଞତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ଚାତି ଦଯା-ସଦ୍ଦସ୍ସ। “ପଧାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଞ”ନ୍ତିଆଦିନା କିଞ୍ଚାପି ପୁରିମଗାଥାଯ ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନା, “ତାଯା”ତି ପନ କେୱଲଂ ଅୱତ୍ୱା ଦଯାୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅପ୍ପଧାନାଯପି କରୁଣାଯ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅପ୍ପଧାନତା ଚ କରୁଣାଯ ପୁରିମଗାଥାଯ ୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ପଧାନା ଏୱ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ “ଦଯାସମୁସ୍ସାହିନୀତି ପଧାନା”ତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୨)।

କଥଂ ପନ…ପେ… ଞାତବ୍ବାତି ୱକ୍ଖମାନଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ଚୋଦେତି। ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଯଦି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଗଣ୍ହସି। ମେତ୍ତାତି ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଯଥା “ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଆପନ୍ନୋ”ତି ଏତିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱସେନ ନ ଦଯା କରୁଣା , ଏୱଂ “ନିକ୍କରୁଣତଂ ଆପନ୍ନୋ”ତି ଏତିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱସେନ ନ ଦଯା ମେତ୍ତାତି ୱଚନମତ୍ତଗ୍ଗହଣେ ଅଟ୍ଠକଥାନମ୍ପି ୱିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତି। “ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ”ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ହୀତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଦଯା-ସଦ୍ଦଂ ଦାନଗତିରକ୍ଖଣେସୁ ପଠନ୍ତି। ଅନୁରକ୍ଖଣଞ୍ଚ ମେତ୍ତାକରୁଣାନଂ ହିତୂପସଂହାରଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରୱୁତ୍ତୀନଂ ସମାନକିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ଉଭଯତ୍ଥ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋନୀତନ୍ତି ଅନ୍ତୋଗଧଂ, ରୁକ୍ଖତ୍ଥୋ ୱିଯ ଧୱଖଦିରାଦୀନଂ ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥୋ ମେତ୍ତାକରୁଣାନଂ ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଧିପ୍ପାଯୋ ପନ “ଦଯାପନ୍ନୋ”ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀତି ଅନନ୍ତରଂ କରୁଣାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ମେତ୍ତାପରିଯାଯୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ମେତ୍ତାପି ହି କରୁଣା ୱିଯ ପାଣାତିପାତୱିରତିଯା କାରଣନ୍ତି। “ଅଦଯାପନ୍ନୋ”ତି ଏତ୍ଥ ପନ କାରୁଣିକୋ ଅୱିହିଂ ସଜ୍ଝାସଯତ୍ତା ପରେସଂ ୱିହେସାମତ୍ତମ୍ପି ନ କରୋତି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ପାଣାତିପାତନେତି ନିକ୍କରୁଣତାଯ ପାଣାତିପାତିତା ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତମେୱତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ “ଏୱଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାନଂ ଅୱିରୋଧୋ ହୋତୀ”ତି ଆହ। ଯଦି ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ମେତ୍ତାକରୁଣାନଂ ୱାଚକୋ, ଏୱମ୍ପିକଥଂ ପନ କରୁଣା “ଦଯା”ତି ଜାନିତବ୍ବୋତି ଅନୁଯୋଗୋ ତଦୱତ୍ଥୋ ଏୱାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା କରୁଣା ଚ ଦେସନାଯାତିଆଦିନା କରୁଣାଯ ଏୱ ଗହଣେ କାରଣମାହ।

ନନୁ ତାଯାତିଆଦିନା ସାମତ୍ଥିଯତୋପି ପକରଣଂ ବଲୱନ୍ତି ପକରଣୱସେନେୱ କରୁଣାୱିସଯସ୍ସ ଞାତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତିତ୍ତାତି ଏତଂ ପୁରିମଗାଥାଯ ସପ୍ପଦେସନିପ୍ପଦେସସତ୍ତୱିସଯାଯ କରୁଣାଯ ଗହିତଭାୱସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଯଥାରୁଚିପୱତ୍ତି ହି ଏକସ୍ମିଂ ଅନେକେସୁ ଚ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପପ୍ପୱତ୍ତୀତି। “ଇଧ ପନ ନିପ୍ପଦେସସତ୍ତୱିସଯତଂ ଗହେତୁ”ନ୍ତି ଏତେନ ସିଦ୍ଧେ ସତି ଆରମ୍ଭୋ ଞାପକତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ପୁନ “ସତ୍ତେସୂ”ତି ୱଚନଂ ଇମମତ୍ଥୱିସେସଂ ବୋଧେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ଦେୱେସୁଯେୱାତିଆଦିନାପି ଦଯାସାଧନସ୍ସ ସମୁସ୍ସାହନସ୍ସ ସତ୍ତୱିସଯଭାୱେ ସାମତ୍ଥିଯଲଦ୍ଧେପି “ସତ୍ତେସୂ”ତି ୱଚନଂ ତସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସସତ୍ତୱିସଯଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ଞାପେତୀତି ଦସ୍ସେତି।

କାଲଦେସଦେସକପରିସାଦିପରିଦୀପନଂ ବାହିରନିଦାନନ୍ତି କାଲାଦୀନି ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ “ଯସ୍ମିଂ କାଲେ”ତିଆଦିମାହ। ଅୱସାନମ୍ହି ୱସନ୍ତୋ ତିଦସାଲଯେତି ୱଚନତୋତି ଏତେନ ତସ୍ସ ପାଟିହାରିଯସ୍ସ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ଅୱଚ୍ଛିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କାତି

ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେପି ରାଗାଦିପଟିପକ୍ଖହରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗେସୁ ସଭୱୋହାରୋ ୱିଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନେ ରାଗାଦିପଟିପକ୍ଖହରଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ତଦଭାୱେପି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତାନେ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ପାଟିହାରିଯନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଯେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକା ଜାତା ଅଚେଲକକସ୍ସପାଦଯୋ ୱିଯ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିଭାନଭାୱାଦିପ୍ପତ୍ତିଯା ସଚ୍ଚକାଦଯୋ ୱିଯ।

୩।ସୀତପନ୍ତତା ନାମ ‘‘ସିନେରୁଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଯୁଗନ୍ଧରୋ…ପେ… ଗିରି ବ୍ରହା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପନ୍ତତା।

୪-୫। ସବ୍ବସୋ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେହି ସବ୍ବସୋ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବସୋ ସନ୍ନିସିନ୍ନେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ତଯୋ ୱିକପ୍ପା ଯୁତ୍ତା, ସବ୍ବସୋ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେହି ଦସହି ଦସହୀତି ପନ ଅନିଟ୍ଠସାଧନତୋ ପଟିସେଧିତୋ। ୱଜ୍ଜିତବ୍ବେତି ଯେ ୱଜ୍ଜେତୁଂ ସକ୍କା ‘‘ଅତିସମ୍ମୁଖା ଅତିସମୀପଂ ଉନ୍ନତପ୍ପଦେସୋ’’ତି, ଏତେ। ଇତରେ ପନ ତସ୍ସା ପରିସାଯ ମହନ୍ତଭାୱେନ ନ ସକ୍କା ପରିହରିତୁଂ।

‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟ…ପେ… ସମତ୍ଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଜାନନସମତ୍ଥାତି ୱଚନଂ ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧାକାରସ୍ସ ଧମ୍ମସାମିନାପି ପରେସଂ ଦେସେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚା ଏୱ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାୱଜାନନସମତ୍ଥତାଦିଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତବଲଂ। ତେସଂ ଗହଣସମତ୍ଥତଂ ଦୀପେତି, ଅଧିକୱଚନମଞ୍ଞମତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬।ତଥାଗତୋ ୱନ୍ଦନୀଯୋତିଆଦିନା ‘‘ନମସ୍ସିତ୍ୱା’’ତିଆଦିକିରିଯାୱିସେସାନଂ ତଂତଂସୁତ୍ତାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତିତମାହ। ସରୀରସୋଭଗ୍ଗାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କଲ୍ୟାଣୱାକ୍କରଣତାଆଧିପଚ୍ଚପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଆଦି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି।

୭।ଅନ୍ତରଧାପେତ୍ୱାତି ନିରୋଧେତ୍ୱା। ନିରୋଧନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦକହେତୁପରିହରଣୱସେନ ତେସଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ‘‘ସୋସେତ୍ୱା’’ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାଯ ଅପରକାଲକିରିଯାପେକ୍ଖତାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୮।ଦୁକ୍କରଭାୱଂଦୀପେତୁନ୍ତି ଅଦୁକ୍କରସ୍ସ ତଥାଅଭିଯାଚେତବ୍ବତାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାରାଜିକସଙ୍ଘାଦିସେସାନଂ ସୀଲୱିପତ୍ତିଭାୱତୋ ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚଯାଦୀନଞ୍ଚ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଆଚାରୱିପତ୍ତିଭାୱତୋ ଆଚାରସୀଲାନଂ ତଥା ଯୋଜନା କତା, ତଥା ଚାରିତ୍ତସୀଲସ୍ସ ଆଚାରସଭାୱତ୍ତା ଇତରଂ ସଭାୱେନେୱ ଗହେତ୍ୱା ଦୁତିଯା। ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟନ୍ତି ୱିସୁଦ୍ଧାଚାରାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନା ସଦ୍ଧମ୍ମଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ସାଦରଂ ଅଭିଯାଚିତେନ ତେନ ଚ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥପ୍ପକାସନେ ସମତ୍ଥୋତି ଯାଥାୱତୋ ପମାଣିତେନ ତବ୍ବିମୁଖଭାୱୋ ନ ସୁକରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୯।ଦେୱଦେୱ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ପଟ୍ଠାନସଂୱଣ୍ଣନାଟୀକାଯଂ ୱିପଞ୍ଚିତୋତି ନ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହ।

୧୩।ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ ଯା ଅଟ୍ଠକଥା ସଙ୍ଗୀତାତି ୱଚନେନ ସା ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେପି ଅଟ୍ଠକଥା ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତେନ ପାଠୋ ୱିଯ ଭଗୱଂମୂଲିକାୱାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ‘‘ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ପଦଂ ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତଦପେକ୍ଖନ୍ତି ‘‘କସ୍ସ ପନ ସା ଅଟ୍ଠକଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅଧିକାରୱସେନ ତମେୱ ଅଭିଧମ୍ମପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଆୱୁତ୍ତିଆଦିୱସେନ ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ।

୧୬। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗୱିସେସଂ ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତୀତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୱାଦୋ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିଯମେନ୍ତି, ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ ନିଯମେତୀତି ଏୱମାଦଯୋ ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରତିପିଟକଚୂଳଆଭଯତ୍ଥେରୱାଦାଦଯୋ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତପ୍ପକାସନେନେୱାତି ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନେନେୱ। ସୋତି ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ତଥାତି ଅସମ୍ମିସ୍ସାନାକୁଲଭାୱେନ। ଅସମ୍ମିସ୍ସାନାକୁଲଭୂତୋ ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ସନ୍ତକଭାୱେନ, ଏତେନ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନେନେୱ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଇଧ ଅଭିନିପ୍ଫାଦୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ତପ୍ପକାସନେନେୱାତି ଅସମ୍ମିସ୍ସାନାକୁଲଭାୱପ୍ପକାସନେନେୱ । ସୋତି ପକାସିଯମାନୋ ଅଭିଧମ୍ମତ୍ଥୋ। ତଥାତି ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଭାୱେନ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘‘ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଅନାକୁଲଂ ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ।

୧୭।ଅଞ୍ଞଞ୍ଚସଙ୍ଗଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ହୋତୀତି ତୋସନଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସବ୍ବେନ ତେନ ତୋସନଂ କତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଯୁତ୍ତରୂପା ଯୋଜନା।

ୱୀସତିଗାଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

ପରିଚ୍ଛେଦୋ ସତ୍ତପ୍ପକରଣଭାୱୋ। ସନ୍ନିୱେସୋ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପକରଣାନଂ ତଦୱଯୱାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନଂ। ସାଗରେହି ତଥା ଚିନ୍ତାତି ‘‘ଇମସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୱିଜାନନତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋ ସାଗରା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଜଲସାଗରାଦୀହି ସହ ନଯସାଗରୱିଚାରୋ। ‘‘ସତଭାଗେନ ସହସ୍ସଭାଗେନ ଧମ୍ମନ୍ତରା ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ସଙ୍କମିତ୍ୱା ସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦେସେସୀ’’ତିଆଦିନା ଦେସନାଭେଦେହି ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱକଥା ଦେସନାହି ଗମ୍ଭୀରତା।

‘‘ଏୱଂ ତେମାସଂ ନିରନ୍ତରଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଦେସନାକାଲେ ଭଗୱତୋ ସରୀରସ୍ସ ଯାପିତାକାରୱିଚାରୋ ଦେସନା…ପେ… ଗହଣଂ। ତଥା ଥେରସ୍ସ…ପେ…ପି ଚାତି ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋ ନାମା’’ତିଆଦିନା ଅଭିଧମ୍ମେ ୱାଚନାମଗ୍ଗସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସମ୍ବନ୍ଧିତତା ତସ୍ସ ଚ ତେନେୱ ଉପ୍ପାଦିତତା। ଯୋ ହି ଭଗୱତା ଦେୱତାନଂ ଦେସିତାକାରୋ, ସୋ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱାରନଯତନ୍ତିତାଯ ଅନନ୍ତୋ ଅପରିମାଣୋ ନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱାଚନାଯୋଗ୍ଗୋ, ଯୋ ଚ ଥେରସ୍ସ ଦେସିତାକାରୋ, ସୋ ଅତିସଂଖିତ୍ତତାଯ। ନାତିସଙ୍ଖେପନାତିୱିତ୍ଥାରଭୂତୋ ପନ ପାଠନଯୋ ଥେରପ୍ପଭାୱିତୋ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋତି।

ୱଚନତ୍ଥୱିଜାନନେନାତିଆଦିନା କୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦିପଦାନଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ଅକତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୱିଚାରସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧମାହ। ‘‘ଯେ ତେ ମଯା ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞା ଦେସିତା। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା…ପେ… ସିକ୍ଖିତଂ ସିକ୍ଖିଂସୁ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଭିଧମ୍ମେ ନାନାୱାଦା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ କିଞ୍ଚାପି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ‘‘ଅଭିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ସମାଧିଆଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠପ୍ପଯୋଗୋ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଏୱ ପନ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତାଧିକା ପାଠଇତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତ୍ଥଭିଚାରଭାୱେନ ୱିସେସତୋ ଅଭିଧମ୍ମୋ ୱିଯ ସୁତ୍ତନ୍ତୋପି ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଯୋ ୱୋ, ଆନନ୍ଦ, ମଯା ଧମ୍ମୋ ଚ ୱିନଯୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୬) ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ସମ୍ଭୱତୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ଥଂ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଅତିରେକୱିସେସଟ୍ଠା ଭିନ୍ନସଭାୱା ଯତୋ ତେ ଯଥାକ୍କମଂ ଅଧିକୱିଚିତ୍ତପରିଯାଯେହି ବୋଧିତା, ତସ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେହୀ’’ତି ବହୁୱଚନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଏକୱଚନେନାତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି… ପେ… ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ’’ତି।

ପଯୋଗମେୱ ନାରହତି ଉପସଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦାନଂ ଧାତୁ-ସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ପୁରତୋ ପଯୋଜନୀଯତ୍ତା। ଅଥାପି ପଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ ଅତିମାଲାଦୀସୁ ଅତି-ସଦ୍ଦାଦଯୋ ୱିଯ। ଏୱମ୍ପି ଯଥା ‘‘ଅତିମାଲା’’ତି ଏତ୍ଥ ସମାସୱସେନ ଅନାୱିଭୂତାଯ କମନକିରିଯାଯ ୱିସେସକୋ ଅତି-ସଦ୍ଦୋ, ନ ମାଲାଯ, ଏୱମିଧାପି ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ନ ଧମ୍ମୱିସେସକୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥସ୍ସପି ହି ଉପସଗ୍ଗସ୍ସାତି ଇଦଂ ରୁଳ୍ହୀୱସେନ, ଅତ୍ଥେ ଉପସଜ୍ଜତୀତି ୱା ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ୱତ୍ଥସଞ୍ଞତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିଛତ୍ତାଦୀସୁ ହି ଅତି-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଉପସଗ୍ଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା କଲ୍ୟାଣୋ ପୂଜିତୋ ୱା ପୁରିସୋ ଅତିପୁରିସୋତି ଭୱତି, ଏୱଂ ଅତିରେକୱିସେସଟ୍ଠାନମ୍ପି କଲ୍ୟାଣପୂଜିତତ୍ଥଭାୱସମ୍ଭୱତୋ କଲ୍ୟାଣଂ ୱା ପୂଜିତଂ ୱା ଛତ୍ତଂ ଅତିଛତ୍ତନ୍ତି ସଦ୍ଦନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଲ୍ୟାଣପୂଜିତଭାୱା ହି ଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ଗୁଣୱିସେସୋ ଚେସ ଯଦିଦଂ ପମାଣାତିରେକୋ ଚ ୱିଚିତ୍ତରୂପତା ଚ। ଏୱଞ୍ଚ ପନ କତ୍ୱା ‘‘ଅକିରିଯାଯପୀ’’ତି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି। ଯଥା ଚ ଅତିଛତ୍ତାଦୀସୁ, ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନେକତ୍ଥା ହି ନିପାତାତି। ତବ୍ଭାୱଦୀପକତ୍ତାତି ଅତିରେକୱିସେସଭାୱଦୀପକତ୍ତା।

ଏକତୋ ଅନାଗତତ୍ତାତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଏକତୋ ଆଗତାନଂ ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ଛ ଇମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୪୯୫-୪୯୬) ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଞ୍ଚ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାୱେନ ଆଗତତ୍ତା ଏକସୁତ୍ତଭାୱେନ ଅନାଗତାନଂ ବାୱୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଏକତୋ ଆଗମନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ସ କାରଣତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଏକତୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଞ୍ଚ ଅନାଗତା ହି ଭୂମନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦପଟିସମ୍ଭିଦା ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱସେନ ୱିଭତ୍ତା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଏକତୋ ଆଗତାନି ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି ତଥା ନ ୱିଭତ୍ତାନି। ୱେରମଣୀନଂ ୱିଯ ପନ ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିୱିଭାଗୱିନିମୁତ୍ତୋ ବାୱୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସମାନୋ ୱିଭଜନପ୍ପକାରୋ ନତ୍ଥି, ଯୋ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ସିଯାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନତ୍ଥୀତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା।

ଯଦିପି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯଥା ପନ ପଚ୍ଚତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ

ପଣ୍ଣତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ ହେତୁଆଦିଭାୱୋ ତତୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିଯ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପଧାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଚ ଗୁଣୀଭୂତା ହେତୁହେତୁଫଲଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନନ୍ତିଆଦି ଉଦ୍ଦେସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନଂଯେୱ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁତ୍ତନ୍ତେ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତନ୍ତାଦିକେ। ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି ପାଣାତିପାତା…ପେ… ପମାଦଟ୍ଠାନା ୱେରମଣୀତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ଅଞ୍ଞୋ ପନ ୱେରମଣୀନଂ ୱିଭଜିତବ୍ବପ୍ପକାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ଅତୀତାନିଚ୍ଚାଦିୱିଭାଗୋ ୱେରମଣୀନଂ ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତବ୍ବସେନେୱ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ, ତତୋ ପନ ଅଞ୍ଞୋ ଅଭିଧମ୍ମନଯୱିଧୁରୋ ୱେରମଣୀନଂ ୱିଭଜିତବ୍ବପ୍ପକାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚଂ… ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅନୁପଦଧମ୍ମସମ୍ମସନକଥାଯଂ ନ ୱେରମଣିଯୋ ଉଦ୍ଧଟା।

ନନୁ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଧାତୁକଥାଦୀନମ୍ପି ୱସେନ ଅଭିଧମ୍ମପାଠଇଯା ଅତିରେକୱିସେସଭାୱୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୋ ପନ ଏକନ୍ତଅଭିଧମ୍ମନଯନିସ୍ସିତୋ ଅୱୁତ୍ତୋପି ସିଦ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ନ ଦସ୍ସିତୋ। ଏତେନ ୱା ନିଦସ୍ସନେନ ସୋପି ସକ୍କୋ ନେତବ୍ବୋ। ଅଭିଧମ୍ମନଯସାମଞ୍ଞେନ ୱା ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକେହି ସୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଞ୍ହୱାରାତି ପୁଚ୍ଛନୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପାଠଇନଯା। ଏତ୍ଥେୱାତି ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ଏୱ। ଅପେକ୍ଖାୱସିକତ୍ତା ଅପ୍ପମହନ୍ତଭାୱସ୍ସ ଯତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତିକା ମହାଧାତୁକଥାତନ୍ତି ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗୱଚନୱସେନ ଅୱସେସା, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧମ୍ମହଦଯେ ଆଗତତନ୍ତିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମହଦଯ…ପେ… ଆଗତତନ୍ତିତୋ ରୂପକଣ୍ଡଧାତୁୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧାତୁକଥାଯଂ ଆଗତତନ୍ତି ଅପ୍ପମତ୍ତିକାୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ଅଥ ଧାତୁକଥାଯ ୱିତ୍ଥାରକଥା ମହାଧାତୁକଥା ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧମ୍ମହଦଯେ ଆଗତତନ୍ତିତୋ ଧାତୁକଥାଯଂ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଧାତୁକଥାଯ ଆଗତତନ୍ତି ଅପ୍ପମତ୍ତିକାୱାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯପଞ୍ଚକସ୍ସ, ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଞ୍ଚକସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠଂ ନିସ୍ସଯନ୍ତି ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତିଆଦିନା ଦେସାଦିଅନାମସନେନ ରୂପାଦିସଭାୱପଞ୍ଞାସଧମ୍ମପ୍ପଭେଦଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠମେୱ ନିସ୍ସଯଭୂତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଉପଲବ୍ଭତି ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ପଟିଞ୍ଞାଯ ଗହିତାଯ ପଟିକ୍ଖେପଗ୍ଗହଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ, ତଥା ସବ୍ବଦା ସବ୍ବେସୂତି ଏତ୍ଥାପି। ଯଦି ଖନ୍ଧାଯତନାଦଯୋ ଗହିତା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତନଯେନ, ଅଥ ପନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠନିସ୍ସଯଂ ଉପଲକ୍ଖେତି। ଏତେହୀତି ଏତେହି ୱଚନେହି। ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠଦେସକାଲପ୍ପଦେସେହି କଥଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠାଦୀନଂ ପଦେସୋ ଏକଦେସଭୂତୋ ସବ୍ବୋତି ୱୁଚ୍ଚତି? ପଦେସାନଂ ପୁଥୁତ୍ତା। ‘‘ସବ୍ବେସୁ ପଦେସେସୂ’’ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଭେଦାମସନୱସେନ ଚାଯଂ ପଞ୍ହୋ ପୱତ୍ତୋତି ନ ପୁରିମେହି ଅୱସେସୋ।

ଉପଲବ୍ଭତି…ପେ… ମିଚ୍ଛାତି ଏକନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଟିଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣପଟିକ୍ଖେପଗ୍ଗହଣନିଗ୍ଗଣ୍ହନାନଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପଟିଞ୍ଞାଠପନନିଗ୍ଗହପାପନାରୋପନାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପୱତ୍ତା ତନ୍ତି ପଠମପଞ୍ଚକସ୍ସ ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ ଏକୋ ଅୱଯୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ନେତବ୍ବଂ। ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ସୁନିଗ୍ଗହଭାୱଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସକୱାଦିନୋ ‘‘ହଂ ଚେ ପନ ମଞ୍ଞସି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଖୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀ’’ତିଆଦିନା (କଥା। ୩) ପଟିଞ୍ଞାଠପନେନ, ତେନ ‘‘ତୱ ତତ୍ଥ ହେତାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯ ହେୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ଅଥ ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମ ସୁନିଗ୍ଗହିତୋ ଚ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀ’’ତିଆଦିନା (କଥା। ୨) ପରୱାଦିନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିକମ୍ମଂ ଯଥା ସକୱାଦୀ ନ ନିବ୍ବେଠେତି, ଏୱଂ କରଣଂ ପଟିକମ୍ମୱେଠନଂ। ପରୱାଦିନୋ ପଟିକମ୍ମସ୍ସ ଦୁପ୍ପଟିକମ୍ମଭାୱଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସକୱାଦିନୋ ତଂନିଦସ୍ସନେନ ‘‘ଏସୋ ଚେ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତୋ ହେୱ’’ନ୍ତି ପଟିକମ୍ମନିଦସ୍ସନେନ, ‘‘ୱତ୍ତବ୍ବେ ଖୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି…ପେ… ପରମତ୍ଥେନାତି (କଥା। ୧)। ନୋ ଚ ମଯଂ ତଯା ତତ୍ଥ ହେତାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯ ହେୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବା। ଅଥ ଅମ୍ହେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାସି ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତା ଚ ହୋମା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତିଆଦିନା (କଥା। ୫) ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱକରଣଂ ନିଗ୍ଗହନିବ୍ବେଠନଂ। ‘‘ତେନ ହି ଯଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାସି ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ତେନ ହି ଯେ କତେ ନିଗ୍ଗହେ ସେ ନିଗ୍ଗହେ ଦୁକ୍କଟେ ସୁକତେ ପଟିକମ୍ମେ ସୁକତା ପଟିପାଦନା’’ତି ସକୱାଦିନୋ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ, ଅନିଗ୍ଗହଭାୱାରୋପନେନ ଅତ୍ତନୋ ପଟିକମ୍ମସ୍ସ ସୁପଟିକମ୍ମଭାୱକରଣେନ ଚ ସକୱାଦିନୋ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଛେଦୋ ୱିନାସନଂ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦନିସେଧନୱସେନ ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ଧମ୍ମତାଯ ଅନୁଲୋମନୱସେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତବ୍ବିଲୋମନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଦୁତିଯପଞ୍ଚକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଦାଧାରୋତି ତେ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥା ରୂପାଦଯୋ ଆଧାରା ଏତସ୍ସାତି ତଦାଧାରୋ। ଏତେନ ‘‘ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂପକାରୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୋ

ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ତେସଂ ୱା ଆଧାରଭୂତୋତି ଏତେନ ‘‘ଅତ୍ତନି ରୂପ’’ନ୍ତି ଏୱଂପକାରୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱା ତେହୀତି ତେହି ରୂପାଦୀହି ୱିନା। ଆଧାରାଧେୟ୍ୟାଦିଭାୱେନ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ୱିସୁଂୟେୱ ୱିନା। ତେନ ସତ୍ତାଦିଗୁଣେହି ଅୱୋକିଣ୍ଣୋ ପୁରିସୋତି ଏୱମାଦିକୋ। ତଂସାମିଭୂତତାୟ ୱା ତଦଧୀନଭାୱେନ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱା ତେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ରୂପୱା ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂପକାରୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନଞ୍ଞୋତି ଏତେନ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂପକାରୋ। ରୁପ୍ପନାଦିସଭାୱୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ୱିସେସଲକ୍ଖଣଂ, ସପ୍ପଚ୍ଚୟାଦିସଭାୱୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ। ରୂପାଦିତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅନଞ୍ଞୋ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତେ ଚ ତଦାଧାରାଦିଭୂତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅନୁୟୁଞ୍ଜତି ସକୱାଦୀ ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାଦୀହି ନ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି ରୂପାଦି ୱିୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅନୁମାନତୋ ୱା ଗାହୟିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ କାରକୱେଦକଭାୱସ୍ସ ଅୟୁଜ୍ଜମାନକତ୍ତା। ନାପି ଅନଞ୍ଞତ୍ତଂ ରୁପ୍ପନସପ୍ପଚ୍ଚୟାଦିସଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ଅଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ ଚ। ୟଥେୱ ହି ନ ୱିନା ଇନ୍ଧନେନ ଅଗ୍ଗି ପଞ୍ଞାପିୟତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଇନ୍ଧନତୋ ଅଗ୍ଗିଂ ସକ୍କା ପଟିଜାନିତୁଂ, ନାପି ଅନଞ୍ଞଂ। ୟଦି ହି ଅଞ୍ଞୋ ସିୟା, ନ ଉଣ୍ହଂ ଇନ୍ଧନଂ ସିୟା। ଅଥ ଅନଞ୍ଞୋ, ନିଦ୍ଦହିତବ୍ବଂୟେୱ ଦାହକଂ ସିୟା। ଏୱମେୱ ନ ୱିନା ରୂପାଦୀହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଞାପିୟତି, ନ ଚ ତେହି ଅଞ୍ଞୋ, ନାପି ଅନଞ୍ଞୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋତି ଲଦ୍ଧିୟଂ ଠତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ ‘‘ନ ହେୱ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିନ୍ଧନୋପମା ତାୱ ୟଦି ଲୋକୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତା, ଅପଠଇତ୍ତଂ କଟ୍ଠାଦିଇନ୍ଧନଂ ନିଦ୍ଦହିତବ୍ବଞ୍ଚ, ପଠଇତ୍ତଂ ଭାସୁରୁଣ୍ହଂ ଅଗ୍ଗି ଦାହକଞ୍ଚ, ତଞ୍ଚ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମକାଲିକଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ୟଦି ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଚ ଆପନ୍ନୋ। ଅଥ ପରମତ୍ଥତୋ, ତସ୍ମିଂୟେୱ କଟ୍ଠାଦିକେ ପଠଇତ୍ତେ ୟଂ ଉସୁମଂ ସୋ ଅଗ୍ଗି, ତଂସହଜାତାନି ତୀଣି ଭୂତାନି ଇନ୍ଧନଂ, ଏୱମ୍ପି ସିଦ୍ଧଂ ଲକ୍ଖଣଭେଦତୋ ଅଗ୍ଗିନ୍ଧନାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ଇନ୍ଧନତୋ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଚ ଆପନ୍ନୋତି ବ୍ୟାହତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଟିଜାନନ୍ତସ୍ସ ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ୱୁତ୍ତେସୁ ପକାରେସୁ ଏକେନ ପକାରେନ ଉପଲବ୍ଭମାନୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ‘‘ଆପନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିଞ୍ଞାୟ ଏକତ୍ତାପନ୍ନ’’ନ୍ତି। ଏକତ୍ତାପନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ, ପୁଗ୍ଗଲେ ପଟିସିଦ୍ଧେ ତଦଭିନିୱେସୋପି ଅୟାଥାୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋ ଗହିତାକାରସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ସକଟ୍ଠାନତୋ ଚାୱିତୋ ପଟିସେଧିତୋ ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲଦିଟ୍ଠିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ’’ତି। ପୁଗ୍ଗଲୋୟେୱ ୱା ତଥା ପସ୍ସିତବ୍ବତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ‘‘ସାମୀ ନିୱାସୀ କାରକୋ ୱେଦକୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ’’ତି ଅଭିନିୱେସୱିସୟଭୂତୋ ହି ପରିକପ୍ପମତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପଟିକ୍ଖିପୀୟତି, ‘‘ନ ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱୋହାରପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅନନୁୟୋଗୋ ଆକାସକୁସୁମସ୍ସ ରତ୍ତନୀଲାଦିଭାୱୱିଚାରଣା ୱିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁବ୍ବେ ‘‘ନୁପଲବ୍ଭତୀ’’ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ୱିସେସଚୋଦନାୟ ଅନାପଜ୍ଜନତୋ ପୁନ ‘‘ନ ହେୱ’’ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ପଟିଞ୍ଞାୟ ଆପଜ୍ଜନଲେସୋ। ୱଞ୍ଝାପୁତ୍ତକସ୍ସ ଦୀଘରସ୍ସତାନୁୟୋଗସ୍ସ ୱିୟ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞାନଞ୍ଞତାନୁୟୋଗସ୍ସ ଅନନୁୟୋଗଭାୱୋ ଏୱ ଇଧ ଅୱିପରୀତତ୍ଥୋ।

ୟଂକାରଣାତି ଏତେନ ‘‘ୟତୋନିଦାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅଜ୍ଝାଚରନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ଅଭିନନ୍ଦନାଦୟୋ ତଣ୍ହାଦୀହି ୟଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ୟୋଜେତବ୍ବା, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ୱା ଅଭିନନ୍ଦନଜ୍ଝୋସାନାନି, ତୀହିପି ଅଭିୱଦନଂ ଅୱିସେସେନ ୱା ତୀହିପି ତୟୋ ୟୋଜେତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚେ ନତ୍ଥି ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତିଆଦିନା ଅଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ଅଭାୱସୂଚନେନ ଫଲୂପଚାରତୋ ଅଭିନନ୍ଦନାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତଂ ମଗ୍ଗଫଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପଚ୍ଚାମସନଞ୍ଚ ଏସେୱାତି ଇଦନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଭି…ପେ… ଫଲଂ ୱା’’ତି।

‘‘ଞାୟତୀତି ଜାନ’’ନ୍ତି ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନେନ ନିରୱସେସଂ ଞେୟ୍ୟଜାତଂ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହତୀତି ତବ୍ବିସୟାୟ ଜାନାତିକିରିୟାୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ କରଣଂ ଭୱିତୁମରହତୀତି ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ପକରଣୱସେନ, ‘‘ଭଗୱା’’ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ୱା ଅୟଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି ତିତ୍ଥିୟା ପଠମଜ୍ଝାନଅରୂପଜ୍ଝାନେହି କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ। ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତିୟେୱ ଭଗୱା ଅନାଗାମିଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେହି ତଂପରିଞ୍ଞାୱାଦିତାୟ। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସୁତ୍ତୱସେନ (ମ। ନି। ୧।୧୬୩, ୧୭୫ ଆଦୟୋ) ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱା ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଞାଣଭୂତୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଥ ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆଦିକଂ ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ଚକ୍ଖୁଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଏୱଂ ଞାଣଭୂତୋତିଆଦୀସୁପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସାମୁକ୍କଂସିକାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ସାତିସୟୋ ଭଗୱତୋ ୱତ୍ତୁଆଦିଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା’’ତିଆଦି। ‘‘ପୱତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ପ-କାରସ୍ସ ପକଟ୍ଠତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚିରଂ… ପେ… ପୱତ୍ତା’’ତି ଆହ। ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ନେତା ନିନ୍ନେତା।

‘‘ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା ଚିତ୍ତସହଚରିୟାୟ ୟଥା ‘‘କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି। ତେସଞ୍ଚ ପାଠଇପଦେସାନଂ ଏକେକଂ ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାପି କିଞ୍ଚାପି କୁସଲତ୍ତିକପଦାନିୟେୱ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଚିତ୍ତାନି ୱିଭତ୍ତାନି, କୁସଲତ୍ତିକେନ ପନ ସଭାୱଧମ୍ମସଙ୍ଗହିତାନଂ ସେସତ୍ତିକଦୁକପଦାନଂ ଅସଙ୍ଗହିତାନଂ ଅଭାୱତୋ କୁସଲତ୍ତିକପଦୁଦ୍ଧାରେନ ନୟଦସ୍ସନଭୂତେନ ଇତରତ୍ତିକଦୁକପଦାନିପି ଉଦ୍ଧଟାନେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମାତିକାଗ୍ଗହଣଂ

ସମନ୍ବିତଂ ଭଵତି।

ସୋ ଚ ଧମ୍ମୋତି ‘‘ତୟୋ କୁସଲହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୧୦୬୦) ପୁରିମାୟ ପୁରିମାୟ ପାଳିୟା ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ଅତ୍ଥନିଦ୍ଦେସୋତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ସମାନେନ୍ତୀ’’ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟପଟାୟତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଵିୟ ସଦ୍ଦନୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମାନଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସମାନକରଣଞ୍ଚ ଊନପକ୍ଖିପନେନ ଅଧିକାପନୟନେନ ଵା ହୋତି, ଇଧ ଊନପକ୍ଖିପନେନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୂରେନ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସମାନେତବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥାପୀତି ‘‘ପଟ୍ଠାନଂ ସମାନେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ।

ବଲଵତା ଞାଣଵେଗେନ ଅଭିଧମ୍ମପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସପ୍ପଵତ୍ତେନ। ବଲଵତୋ ଞାଣଵେଗସ୍ସ ସଙ୍କିଲେସକ୍ଖେପନଵସପ୍ପଵତ୍ତସ୍ସ। ଗମ୍ଭୀରମେଵ ଗମ୍ଭୀରଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତିଆଦୀସୁ ଵିୟ। ନିରଵସେସେନାତି ନ କଞ୍ଚି ଅଵସେସେତ୍ଵା। ପଞ୍ଚଖୀଲରହିତେନାତି ପଞ୍ଚଚେତୋଖୀଲରହିତେନ।

ଏକାଧିକେସୁଅଟ୍ଠସୁ କିଲେସସତେସୂତି ‘‘ଜାତିମଦୋ’’ତିଆଦିନା ଏକକଵସେନ ଆଗତା ତେସତ୍ତତି, ‘‘କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚା’’ତିଆଦିନା ଦୁକଵସେନ ଛତ୍ତିଂସ, ‘‘ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନୀ’’ତିଆଦିନା ତିକଵସେନ ପଞ୍ଚାଧିକଂ ସତଂ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଆସଵା’’ତିଆଦିନା ଚତୁକ୍କଵସେନ ଛପ୍ପଞ୍ଞାସ, ‘‘ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂୟୋଜନାନୀ’’ତିଆଦିନା ପଞ୍ଚକଵସେନ ପଞ୍ଚସତ୍ତତି, ‘‘ଛ ଵିଵାଦମୂଲାନୀ’’ତିଆଦିନା ଛକ୍କଵସେନ ଚତୁରାସୀତି, ‘‘ସତ୍ତ ଅନୁସୟା’’ତିଆଦିନା ସତ୍ତକଵସେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ, ‘‘ଅଟ୍ଠ କିଲେସଵତ୍ଥୂନୀ’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଵସେନ ଚତୁସଟ୍ଠି, ‘‘ନଵ ଆଘାତଵତ୍ଥୂନୀ’’ତିଆଦିନା ନଵକଵସେନ ଏକାସୀତି, ‘‘ଦସ କିଲେସଵତ୍ଥୂନୀ’’ତିଆଦିନା ଦସକଵସେନ ସତ୍ତତି, ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସୁପାଦାୟ ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାଵିଚରିତାନୀ’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠାରସକଵସେନ ଅଟ୍ଠସତନ୍ତି ଏଵଂ ଏକାଧିକେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କିଲେସସତେସୁ। ସେସା ତେନଵୁତାଧିକଂ ଛସତଂ କିଲେସା। ତେ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତାଗତାହି ଦ୍ଵାସଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠୀହି ସହ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଧିକଂ ସତ୍ତସତଂ ହୋନ୍ତି।

ଅଥ ଵା ଚୁଦ୍ଦସେକନ୍ତାକୁସଲା, ପଞ୍ଚଵୀସତି କୁସଲାବ୍ୟାକତସାଧାରଣା, ଚୁଦ୍ଦସ କୁସଲତ୍ତିକସାଧାରଣା, ଉପଚୟାଦିଦ୍ଵୟଂ ଏକଂ କତ୍ଵା ସତ୍ତଵୀସତି ରୂପାନି ଚାତି ଇମେ ଅସୀତି ଧମ୍ମା, ଇମେସୁ ଭାଵଦ୍ଵୟେ ଏକଂ ଠପେତ୍ଵା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଏକୂନାସୀତି, ବାହିରା ଏକୂନାସୀତୀତି ସବ୍ବେପି ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସାଧିକଂ ସତଂ ହୋନ୍ତି। ଇମେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ କିଲେସାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅସୀତିଅଧିକଂ ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ହୋନ୍ତି।

ଅଥ ଵା ତେପଞ୍ଞାସ ଅରୂପଧମ୍ମା, ଅଟ୍ଠାରସ ରୂପରୂପାନି, ଆକାସଧାତୁ, ଲକ୍ଖଣରୂପାନି ଚାତି ପଞ୍ଚସତ୍ତତି ଧମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ପଞ୍ଞାସସତଂ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସ ଦସ କିଲେସାତିପି ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ। ତଥା ଏତ୍ଥ ଵେଦନଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିଵସେନ ପଞ୍ଚଵିଧଂ କତ୍ଵା ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ଅରୂପଧମ୍ମା, ଅଟ୍ଠାରସ ରୂପରୂପାନି ଚାତି ପଞ୍ଚସତ୍ତତି ଵିପସ୍ସନୂପଗଧମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ପଞ୍ଞାସସତଂ ହୋନ୍ତି। ଏତେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସ ଦସ କିଲେସାତିପି ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଦ୍ଵାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ପଠମେ ଛ କିଲେସା, ଦୁତିୟେ ସତ୍ତ, ତତିୟେ ଛ, ଚତୁତ୍ଥେ ସତ୍ତ, ପଞ୍ଚମେ ଛ, ଛଟ୍ଠେ ସତ୍ତ, ସତ୍ତମେ ଛ, ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତ, ନଵମେ ପଞ୍ଚ, ଦସମେ ଛ, ଏକାଦସମେ ପଞ୍ଚ, ଦ୍ଵାଦସମେ ଚତ୍ତାରୋତି ସବ୍ବେ ଦ୍ଵାସତ୍ତତି, ଇମେ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରିକା ପଞ୍ଚସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ଵାସତ୍ତତୀତି ସଟ୍ଠିଅଧିକାନି ତୀଣି ସତାନି, ମନୋଦ୍ଵାରିକା ପନ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ଵାସତ୍ତତି ଦ୍ଵାସତ୍ତତୀତି କତ୍ଵା ଦ୍ଵତ୍ତିଂସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି, ସବ୍ବାନିପି ଦ୍ଵାନଵୁତିଅଧିକାନି ସତ୍ତସତାନି, ତାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଵିସୟତାୟ ଚତୁରାସୀତିଅଧିକଂ ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ହୋନ୍ତୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ଵା ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ଅଵସେସରୂପଵେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରଵିଞ୍ଞାଣଵସେନ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣକା ସେସା ଚାତି ଦସ, ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ଵୀସତି, ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚାତି ଏକଵୀସତିୟା ଆରମ୍ମଣେସୁ ଦ୍ଵାସତ୍ତତି ଦ୍ଵାସତ୍ତତି କିଲେସାତି ଦ୍ଵାଦସାଧିକଂ ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ହୋନ୍ତି।

ଅଥ ଵା ଦ୍ଵାଦସସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ପଠମେ ଵୀସତି ଧମ୍ମା, ଦୁତିୟେ ଦ୍ଵାଵୀସତି, ତତିୟେ ଵୀସତି, ଚତୁତ୍ଥେ ଦ୍ଵାଵୀସତି, ପଞ୍ଚମେ ଏକୂନଵୀସତି, ଛଟ୍ଠେ ଏକୂନଵୀସତି, ସତ୍ତମେ ଏକୂନଵୀସତି, ଅଟ୍ଠମେ ଏକଵୀସତି, ନଵମେ ଏକୂନଵୀସତି, ଦସମେ ଏକଵୀସତି, ଏକାଦସମେ ସୋଳସ, ଦ୍ଵାଦସମେ ସୋଳସାତି ସବ୍ବେ ଅକୁସଲଧମ୍ମା ଛତ୍ତିଂସାଧିକାନି ଦ୍ଵେ ସତାନି, ଇମେ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଛତ୍ତିଂ ସାଧିକାନି ଦ୍ଵେ ସତାନି, ସବ୍ବେ ସୋଳସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି ଚ ସହସ୍ସଂ ହୋନ୍ତୀତି ଏଵମ୍ପି ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତରେସନ୍ତି ତଣ୍ହାଵିଚରିତାନଂ ‘‘ଅତୀତାନି ଛତ୍ତିଂସା’’ତିଆଦିନା ଅତୀତାଦିଭାଵାମସନତୋ। ଖେପନେତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେ।

‘‘ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ଖେପେତ୍ୱା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ଅତୀତାଦୀନଂ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅତୀତାଦିଭାୱାମସନା ଅଗ୍ଗହଣଂ ଖେପନେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ପଟ୍ଠାନେ ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ତିକେ, ତଥା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାତୀତତିକତିକେ ‘‘ଅତୀତା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା’’ତିଆଦିନା ଚ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଦସ୍ସନାଦିପହାତବ୍ବୱଚନଂ କତଂ, ତଂ ଅତୀତାଦୀନଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠତାଯ ଅପାଯଗମନୀଯତାଯ ଚ ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବେହି ନିରତିସଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନ ଭାସିତତ୍ଥୱଚନନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ହିତପରିଯାଯୱଚନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ନିୱତ୍ତିତସ୍ସ ଏକଦେସକଥନଂ। ଯଥା ହି ଅଯଂ ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ନ ଭାସିତତ୍ଥୱଚନଂ, ଏୱଂ ୱିସଯପ୍ପଯୋଜନାଦିୱଚନମ୍ପି ନ ହୋତୀତି। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସାତି ହିତପରିଯାଯସ୍ସ। ‘‘ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥିପସଂସଲାଭା’’ତି ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ୱା ପରତ୍ଥୋ ୱା’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୬୯) କିଞ୍ଚାପି ସୁତ୍ତନିରପେକ୍ଖଂ ଅତ୍ତତ୍ଥାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା ସୁତ୍ତତ୍ଥଭାୱେନ ଅନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ତେସୁ ପନ ଏକୋପି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ ସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବତଂ ନାତିକ୍କମତୀତି ଆହ ‘‘ତେ ସୁତ୍ତଂ ସୂଚେତୀ’’ତି। ଇମସ୍ମିଂ ୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଭାସିତତ୍ଥୱଚନମ୍ପି ହୋତି। ପୁରିମକା ହି ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦା ହିତପରିଯାଯା, ତତୋ ପରେ ଛ ଭାସିତତ୍ଥପ୍ପଭେଦା, ପଚ୍ଛିମକା ପନ ଉଭଯସଭାୱା। ତତ୍ଥ ଦୁରଧିଗମତାଯ ୱିଭାୱନେ ଅଲଦ୍ଧଗାଧୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ନ ୱିୱଟୋ ଗୁଳ୍ହୋ, ମୂଲୁଦକାଦଯୋ ୱିଯ ପଂସୁନା ଅକ୍ଖରସନ୍ନିୱେସାଦିନା ତିରୋହିତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ, ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଞାପେତବ୍ବୋ ନେଯ୍ୟୋ, ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ନୀତୋ। ଅନୱଜ୍ଜନିକ୍କିଲେସୱୋଦାନା ପରିଯାଯୱସେନ ୱୁତ୍ତା, କୁସଲୱିପାକକିରିଯଧମ୍ମୱସେନ ୱା । ପରମତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ଏୱ ୱା। ସାତିସଯଂ ପକାସିତାନି ତପ୍ପରଭାୱେନ ପକାସିତତ୍ତା। ‘‘ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିଯାପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ପାଚି। ୧୨୪୨), ‘‘ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚସୁତ୍ତସତାନୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; କଥା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଉପଚରିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଇଦମେୱ ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏକନ୍ତହିତପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନିକା ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି ଇଦମ୍ପି ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ହିତସମ୍ପାପନେ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ ତପ୍ପରଭାୱଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତପ୍ପରଭାୱୋ ଚ ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁଲୋମତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତଥା ଅତ୍ତହିତାଦିପ୍ପକାସନପଧାନତାପି। ଇତରେହୀତି ୱିନଯାଭିଧମ୍ମେହି।

ରତ୍ତିଆଦୀସୂତି ରତ୍ତିରାଜୱିନଯେସୁ ୱିସଯଭୂତେସୁ। ନନୁ ଚ ‘‘ଅଭିରତ୍ତୀ’’ତି ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ରତ୍ତିଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ, ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଲକ୍ଖିତା’’ତି ଚ ଞାଣଲକ୍ଖଣକିରିଯାୱିସେସକୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋତି? ନ, ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଲକ୍ଖିତା’’ତି ଅଭି-ସଦ୍ଦୱିସିଟ୍ଠାନଂ ଞାତଲକ୍ଖିତସଦ୍ଦାନଂ ରତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣତାଯ ରତ୍ତିୱିସଯତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ୱାଚକସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ନିପାତାନଂ ତଦତ୍ଥଜୋତକମତ୍ତତ୍ତା ଲକ୍ଖିତସଦ୍ଦତ୍ଥଜୋତକୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଲକ୍ଖଣେ ୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଭିଲକ୍ଖିତସଦ୍ଦପରିଯାଯୋ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାତସଦ୍ଦୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଭିୱିନଯସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ ଅଭିପୁରିସସ୍ସ ୱିଯ ସମାସସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅନେକତ୍ଥା ହି ନିପାତା, ଅନେକତ୍ଥଭେଦୋ ଚ ସଦ୍ଦାନଂ ପଯୋଗୱିସଯୋତି।

କିଞ୍ଚାପି ଦେସନାଦଯୋ ଦେସେତବ୍ବାଦିନିରପେକ୍ଖା ନ ସନ୍ତି, ଆଣାଦଯୋ ପନ ୱିସେସତୋ ଦେସକାଦିଅଧୀନାତି ତଂତଂୱିସେସଯୋଗୱସେନ ତେସଂ ଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ହି ଆଣାୱିଧାନଂ ୱିସେସତୋ ଆଣାରହାଧୀନଂ ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଯୋଗତୋ, ଏୱଂ ୱୋହାରପରମତ୍ଥୱିଧାନାନି ଚ ୱିଧାଯକାଧୀନାନୀତି ଆଣାଦିୱିଧିନୋ ଦେସକାଯତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା। ଅପରାଧଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଯ ଧମ୍ମାନୁରୂପମ୍ପି ସାସନଂ ୱିସେସତୋ ତଥାୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାପେକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସାସିତବ୍ବ...ପେ... ତବ୍ବଭାୱେନା’’ତି। ସଂୱରାସଂୱରନାମରୂପାନଂ ୱିଯ ୱିନିୱେଠେତବ୍ବାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାପି କଥନଂ ସତି ୱାଚାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ନାସତୀତି ୱିସେସତୋ ତଦଧୀନନ୍ତି ଆହ ‘‘କଥେତବ୍ବସ୍ସ...ପେ... କଥା’’ତି। ଉପାରମ୍ଭାଦୀତି ଉପାରମ୍ଭନିସ୍ସରଣଧମ୍ମକୋସରକ୍ଖଣାନି। ପରିଯାପୁଣନାଦୀତି ପରିଯାପୁଣନସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯୋ।

ତନ୍ତିସମୁଦାଯୋ ଅୱଯୱତନ୍ତିଯା ଆଧାରୋ ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି। ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ ସମୁଖେନ, ୱିସଯୱିସଯିମୁଖେନ ୱା ୱିନଯାଦୀନଂଯେୱ ଗମ୍ଭୀରଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଧମ୍ମୋ ହି ୱିନଯାଦଯୋ, ତେସଞ୍ଚ ୱିସଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମତ୍ଥୱିସଯା ଚ ଦେସନାପଟିୱେଧାତି। ‘‘ପଟିୱେଧସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଦେସନାଯ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ପଟିୱେଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତୁଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଞ୍ଚ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦୁକ୍ଖୋଗାହତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ଦେସନାପି ହି ପଟିୱେଧୋ ୱିଯ ଅୱିପରୀତଂ ସୱିସଯୱିଭାୱନତୋ ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତତି ଯତୋ ‘‘ଅୱିପରୀତାଭିଲାପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଏତେନ ଦେସନାସଦ୍ଦସଭାୱାତି ଦୀପେତି। ତଥା ହି ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଭାୱୋ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ତଂତଂସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତା। ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ୱାଚକୋତି ୱଚନୱଚନୀଯଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତଂତଂୱଚନୀଯୱିଭାୱନୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ହି ସଦ୍ଦୋ ଦେସନାତି। ନନୁ ଚ ‘‘ଧମ୍ମୋ ତନ୍ତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଧମ୍ମସ୍ସପି ସଦ୍ଦସଭାୱତ୍ତା ଧମ୍ମଦେସନାନଂ ୱିସେସୋ ନ ସିଯାତି? ନ, ତେସଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ବୋଧକଭାୱେନ ଞାତୋ

ଉଗ୍ଘଟିତାଦିଵସେନ ଚ ପୁଦ୍ଧେ ପଣ୍ଣତ୍ତିତୋ ସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ, ପଚ୍ଛା ପରେସଂ ଅଵବୋଧନତ୍ଥଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିତୋ ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସନକୋ ସଦ୍ଦୋ ଦେସନାତି। ଅଥ ଵା ଯଥାଵୁତ୍ତସଦ୍ଦସମୁଟ୍ଠାପକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଦେସନା ମୁସାଵାଦାଦଯୋ ଵିଯ। ଵଚନସ୍ସ ପଵତ୍ତନନ୍ତି ଚ ଯଥାଵୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମାହ। ସୋ ହି ଵଚନଂ ପଵତ୍ତେତି, ତଂ ଵା ଏତେନ ପଵତ୍ତୀଯତୀତି ପଵତ୍ତନଂ। ଦେସୀଯତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ଦେସନା। ପକାରେହି ଞାପୀଯତି ଏତେନ, ପକାରତୋ ଞାପେତୀତି ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି। ତେନେଵାହ ''ଅଧିପ୍ପାଯୋ''ତିଆଦି। ଅଭିସମେତି, ଅଭିସମୀଯତି ଵା ଏତେନାତି ଅଭିସମଯୋତି ଏଵମ୍ପି ଅଭିସମଯତ୍ଥୋ ସମ୍ଭଵତି। ଅଭିସମେତବ୍ବତୋ ପନ ଅଭିସମଯୋତି ଦୁତିଯଵିକପ୍ପେ ପଟିଵେଧୋଯେଵାତି।

ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବାତି ଅଵିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦୁପ୍ପଟିଵିଜ୍ଝତାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା, ତେସଂ ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାଵତୋ ତଂଦେସନାଯ ପଟିଵେଧନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଟିଵେଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଵିସଯିକରଣାନଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ଵେଦିତବ୍ବା।

କାରଣେ ଫଲଵୋହାରେନ ତେ ଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଉପାରମ୍ଭ…ପେ… ହେତୁଭାଵେନା''ତି। ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥନ୍ତି ଉପାରମ୍ଭଂ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ। ନିଟ୍ଠାପେତ୍ଵାତି କଥନଵସେନ ପରିଯୋସାପେତ୍ଵା। ତସ୍ସ ''ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଦାନସଙ୍ଗହାଦିଭେଦୋ ସଙ୍ଗୀତୋତି ପାଠୋ ଯୁତ୍ତୋ, ''ସଙ୍ଗୀତିଯା''ତି ପନ ଲିଖନ୍ତି। ପୁରିମଂ ଵା ସଙ୍ଗୀତିଯାତି ଭାଵେନ ଭାଵଲକ୍ଖଣେ ଭୁମ୍ମଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଅଧିକରଣେ। ପିଟକାଦୀତି ପିଟକନିକାଯଙ୍ଗଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧାନି।

ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗେସୁ ସୁତ୍ତଙ୍ଗମେଵ ନ ସମ୍ଭଵତି ''ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ଯଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଵେଯ୍ଯାକରଣ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଵୁତ୍ତତ୍ତା, ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା ଗାଥାଭାଵତୋ ଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ଵିଯ, ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ଵା ସିଯା ସଗାଥକତ୍ତା ସଗାଥାଵଗ୍ଗସ୍ସ ଵିଯ, ତଥା ଉଭତୋଵିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପଦେସାନନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ –

ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଵିଧି, ଵିସେସଵିଧଯୋ ପରେ;

ସନିମିତ୍ତା ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା, ସହତାଞ୍ଞେନ ନାଞ୍ଞତୋ। (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହଵାରଵଣ୍ଣନା);

ସବ୍ବସ୍ସପି ହି ବୁଦ୍ଧଵଚନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞଵିଧି। ତେନେଵାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ନେତ୍ତିଯଂ ''ନଵଵିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠୀ''ତି (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହଵାର)। ''ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିଯାପନ୍ନଂ (ପାଚି। ୧୨୪୨) ସକଵାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; କଥା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଏଵମାଦି ଚ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ, ତଦେକଦେସେସୁ ପନ ଗେଯ୍ଯାଦଯୋ ଵିସେସଵିଧଯୋ ତେନ ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା। ତଥା ହି ଗେଯ୍ଯସ୍ସ ସଗାଥକତ୍ତଂ ତବ୍ଭାଵନିମିତ୍ତଂ। ଲୋକେପି ହି ସସିଲୋକଂ ସଗାଥକଂ ଵା ଚୁଣ୍ଣିଯଗନ୍ଥଂ ''ଗେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଗାଥାଵିରହେ ପନ ସତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଭାଵୋ ଵେଯ୍ଯାକରଣସ୍ସ। ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ବ୍ଯାକରଣନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ବ୍ଯାକରଣମେଵ ଵେଯ୍ଯାକରଣନ୍ତି।

ଏଵଂ ସନ୍ତେ ସଗାଥକାନମ୍ପି ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନଵସେନ ପଵତ୍ତାନଂ ଵେଯ୍ଯାକରଣଭାଵୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଵେଯ୍ଯାକରଣାଦିସଞ୍ଞାନଂ ଅନୋକାସଭାଵତୋ ''ଗାଥାଵିରହେ ପନ ସତୀ''ତି ଵିସେସିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପଦାଦୀସୁ କେଵଲଂ ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ ସଗାଥକତ୍ତେପି ସୋମନସ୍ସଞାଣମଯିକଗାଥାପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ''ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦିଵଚନସମ୍ବନ୍ଧେସୁ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତଵିସେସେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଗାଥାଉଦାନଇତିଵୁତ୍ତକଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତା, ତଥା ସତିପି ଗାଥାବନ୍ଧଭାଵେ ଭଗଵତୋ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଚରିଯାନୁଭାଵପ୍ପକାସକେସୁ ଜାତକସଞ୍ଞା। ସତିପି ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନଭାଵେ ସଗାଥକତ୍ତେ ଚ କେସୁଚି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଵେଦସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ଵେଦଲ୍ଲସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଏଵଂ ତେନ ତେନ ସଗାଥକତ୍ତାଦିନା ନିମିତ୍ତେନ ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତଵିସେସେସୁ ଗେଯ୍ଯାଦିସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଵିସେସଵିଧଯୋ ସୁତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରେ ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗାଦଯୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗାଦିନିମିତ୍ତରହିତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ଵିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ପଵତ୍ତନତୋତି।

ନନୁ ଚ ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ଯଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଵେଯ୍ଯାକରଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ନ ସମ୍ଭଵତୀତି ଚୋଦନା ତଦଵତ୍ଥାତି? ନ, ସୋଧିତତ୍ତା। ସୋଧିତଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ଗାଥାଵିରହେ ସତି ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନଭାଵୋ ଵେଯ୍ଯାକରଣଭାଵସ୍ସ ନିମିତ୍ତନ୍ତି। ଯଞ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ ''ଗାଥାଭାଵତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା''ତି, ତଂ ନ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ସୁତ୍ତଭାଵୋ। ନ ହି ତାନି ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧଵଂସାଦଯୋ ଵିଯ ଗାଥାଭାଵେନ ପଞ୍ଞାତାନି, କିନ୍ତୁ ସୁତ୍ତଭାଵେନେଵ। ତେନେଵ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସୁତ୍ତନାମକନ୍ତି ନାମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଯଂ ପନ ଵୁତ୍ତଂ ''ସଗାଥକତ୍ତା ଗେଯ୍ଯଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ଵା ସିଯା''ତି, ତଦପି ନତ୍ଥି। ଯସ୍ମା ସହତାଞ୍ଞେନ। ସହ ଗାଥାହୀତି ସଗାଥକଂ, ସହଭାଵୋ ଚ ନାମ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହୋତି, ନ ଚ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଗାଥାଵିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ''ସହ ଗାଥାହୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ନ ଚ ସମୁଦାଯୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ଯଦପି ଵୁତ୍ତଂ

‘‘ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନ, ଅଞ୍ଞତୋ। ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ତା ଗାଥା ଜାତକାଦିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ଅତୋ ନ ତାହି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗଭାୱୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଜିନସାସନଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ। ପଟିୱିଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ ପଟିୱେଧଭୂମି ପଟିୱେଧାୱତ୍ଥା, ପଟିୱେଧହେତୁ ୱା। ‘‘ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାମି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୟାପି ୱେଦୟିତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧-୧୨) ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇଯଂ ପନ ‘‘ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାମି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୟାପି ୱେଦୟିତଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୟାପି ୱେଦୟିତ’’ନ୍ତି ଆଗତଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୧-୧୨)। ପଚ୍ଚୟାଦୀହୀତି ପଚ୍ଚୟସଭାୱୂପସମତଦୁପାୟାଦୀହି। ପରୱାଦିଚୋଦନଂ ପତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତଂ ପରୱାଦିଚୋଦନଂ ପତ୍ୱା। ଅଧିଗ…ପେ… ରୂପେନାତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋ ଚ ସୋ ଦେସେତବ୍ବୋ ଚାତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଦେସେତବ୍ବୋ, ସୋ ଏୱ ଧମ୍ମୋ, ତଦନୁରୂପେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥାଧମ୍ମସାସନତ୍ତା ଯଥାଧିଗତଧମ୍ମଦେସନାଭାୱତୋ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିସମ୍ବୋଧି ଅଧିଗମନିଦାନଂ। ଦେସକାଲାଦିୟେୱ ଦେସନାନିଦାନଂ। ୟଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ଦେସନାନିଦାନଂ ୟାୱ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାୱିସେସେନ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତେ ୱା ଦେସିତେହି ଅରିୟସଚ୍ଚେହି ସକଲାଭିଧମ୍ମପଦତ୍ଥସଙ୍ଗହତୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭିଧମ୍ମଭୂତାନଂ ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ତତ୍ଥ ଦେସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ତକାନଂୟେୱ ଦେସନାରୁଳ୍ହତାୟ ଅଦୂରେଛକ୍କେସୁ ଜାତକସତେସୁ ପରିପାଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଏତ୍ତକାସୁ ଏୱ ଜାତୀସୁ ପୁଞ୍ଞାଦିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ , କିଂ ପନ କାରଣଂ ଏତ୍ତକା ଏୱ ଜାତିୟୋ ଦେସିତାତି? ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ।

ସୁମେଧକଥାୱଣ୍ଣନା

ଉପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ସେୟ୍ୟତୋ ୱା ସଦିସତୋ ୱା ଦହନ୍ତୋ ଝାନାଭିଞ୍ଞାହି ପରିହାୟତି, ନ ତଥା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଅଟ୍ଠାସୀତି ତସ୍ସ ଝାନାଭିଞ୍ଞାହି ଅପରିହାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନେୱାହ ‘‘ତାପସେହି ଅସମୋ’’ତି। ଯଥା ନିବ୍ବାନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ନିଚ୍ଚାଭିମତଂ ଅୱିପରୀତଭୁତ୍ତିତାୟ ସବ୍ବକାଲଂ ତଥାଭାୱେନ ‘‘ସସ୍ସତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱଚନନ୍ତି ତସ୍ସ ସସ୍ସତତା ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ ‘‘ଅୱିପରୀତମେୱା’’ତି। ଉପପାରମୀଆଦିୱିଭାଗେନ ଅନେକପ୍ପକାରତା। ସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମାଦାନସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତନଂ କରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣତେଜେନାତି ପାରମୀପୱିଚୟଞାଣପ୍ପଭାୱେନ। ମହାନୁଭାୱଞ୍ହି ତଂ ଞାଣଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରେସୁ ଅନାୱରଣଂ ଅନାଚରିୟକଂ ମହାବୋଧିସମୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୁରୂପପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତଂ। ତଥା ହି ତଂ ମନୁସ୍ସପୁରିସଭାୱାଦିଆଧାରମେୱ ଜାତଂ। କାୟାଦୀସୁ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦିଭାୱେନ ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା। ‘‘ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ପଦସ୍ସ ପକରଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲୀନତା’’ତି ଆହ। ଲୀନତାତି ଚ ସଙ୍କୋଚୋ ୱୀରିୟହାନି ୱୀରିୟାରମ୍ଭସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଏସା ମେ ୱୀରିୟପାରମୀ’’ତି।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଟିଡୁପ୍ସାଦକଣ୍ଠଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ତିକମାତିକାପଦଵଣ୍ଣନା

୧ ।ତେନାତି ଵେଦନାସଦ୍ଦେନ। ସଦ୍ଦପଦେହୀତି ତୀହି ପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋ ହୋତି ଅଵଯଵଧମ୍ମେନାପି ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଯଥା ‘‘ସମଂ ଚୁଣ୍ଣୋ’’ତି। ଚୋଦକୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଵିଭତ୍ତିଅନ୍ତସ୍ସେଵ ପଦଭାଵଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ‘‘ନନୁ ସୁଖାଯା’’ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ‘‘ଅଧିପ୍ପେତପ୍ପକାରତ୍ଥଗମକସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵିଵରତି। ତେନ ‘‘ଵାକ୍ଯଂ ଇଧ ପଦନ୍ତି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।
ହେତୁପଦସହେତୁକପଦାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନହେତୁପଦଅହେତୁକପଦହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦାନି ହେତୁଵିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦମ୍ପି ଵା ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଉଭଯେକପଦଵସେନାତି ଉଭଯପଦଵସେନ ହେତୁଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏକପଦଵସେନ ସହେତୁକଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥାତି ଉଭଯେକପଦଵସେନ। ଏତ୍ଥ ଚ ସହେତୁକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାତିଆଦିନା ଯଥା ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ପଠମଦୁକସମ୍ବନ୍ଧା ଦୁତିଯତତିଯଦୁକା, ପଠମଦୁକଦୁତିଯଦୁକସମ୍ବନ୍ଧା ଚତୁତ୍ଥଛଟ୍ଠଦୁକା, ପଠମଦୁକତତିଯଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଞ୍ଚମୋ ଦୁକୋ, ଏଵଂ ଆସଵଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁପୀତି ନଯଂ ଦସ୍ସେତି। ସକ୍କା ହି ଇମିନାଵ ନଯେନ ତେସୁପି ଦୁକନ୍ତରସମ୍ବନ୍ଧୋ ଵିଞ୍ଞାତୁଂ, କେଵଲଂ ପନ ଆସଵଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁ ଦୁତିଯଦୁକତତିଯଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋ ଓସାନଦୁକୋ, କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ଚ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥଦୁକସମ୍ବନ୍ଧୋତି। ଧମ୍ମାନଂ ସାଵସେସନିରଵସେସଭାଵେନ ତିକଦୁକାନଂ ସପ୍ପଦେସନିପ୍ପଦେସତା ଵୁତ୍ତାତି ଯେହି ତିକଦୁକା ସାଵସେସାତି ପଦିସ୍ସନ୍ତି ଅପଦିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଅସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମାପଦେସୋ। ଏଵଂ ସତି ‘‘ଅସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି ଵିସେସନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି? ଏତସ୍ସେଵତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ଵା ପଦିସ୍ସତି ଏତେନ ସମୁଦାଯୋତି ପଦେସୋ, ଅଵଯଵୋ। ‘‘ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ଵିସେସେ ଅଵତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି ଆହ।

ଅନଵଜ୍ଜତ୍ଥୋ ଅଵଜ୍ଜଵିରହତ୍ଥୋ। ନାମଂ ସଞ୍ଞା, କିରିଯା କରଣଂ, ପଯୋଜନଂ ରଥରଥଙ୍ଗଵିଭାଵନେନ ତେସଂ ପକାରତୋ ଯୋଜନଂ। କୁସେନ ଞାଣେନ ଲାତବ୍ବାତି କୁସଲାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ତାଵ ହୋତୁ, ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତାନମ୍ପୀ’’ତିଆଦି। ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି ହି ଞାଣେନେଵ ପଵତ୍ତିଯନ୍ତି ହିତସୁଖହେତୁଭୂତାଯ ପଵତ୍ତିଯା ପଞ୍ଞଵନ୍ତାନଂ ପଟିପତ୍ତିଭାଵତୋ। ନ ହି ଅନ୍ତରେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି। ‘‘ଯଦି କୁସଲସ୍ସ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ସଂକିଲେସଲଵନଂ ପାକଟଂ ସିଯା, କୁସା ଵିଯ ଲୁନନ୍ତୀତି କୁସଲାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା’’ତି କୋଚି ଵଦେଯ୍ଯାତି ଆସଙ୍କାଯ ଆହ ‘‘ସମ୍ମପ୍ପଧାନଦ୍ଵଯଂ ଵିଯା’’ତି।

ନ ଚାତିଆଦିନା ‘‘ସଭାଵଂ ଧାରେନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ କତ୍ତୁକମ୍ମସ୍ସ ଚ ଭେଦୋ ନତ୍ଥି, କପ୍ପନାସିଦ୍ଧୋ ଏଵ ପନ ଭେଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ନାମଵସେନ ଵିଞ୍ଞାତାଵିଞ୍ଞାତେତି ଯେସଂ ‘‘ଧମ୍ମା’’ତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଅଵିଞ୍ଞାତା ସଭାଵା, ‘‘ସଭାଵଂ ଧାରେନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ଚ ପରିଯାଯେନ ଵିଞ୍ଞାତା, ତେସଂ ଵସେନ ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧମ୍ମଵସେନ ଵୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ସଙ୍ଖତଵସେନ, ତତିଯୋ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମଵସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କୁସଲପଟିସେଧନଂ କୁସଲାଭାଵୋ ଏଵ। ଅଭାଵୋ ହି ସତ୍ତାପଟିସେଧୋତି। ଧମ୍ମୋତି ସଭାଵଧମ୍ମୋ। ଅକୁସଲଵଚନେନ ନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ସଭାଵଧମ୍ମସ୍ସ ଅବୋଧକତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ସିଯା ଅକୁସଲଵଚନେନ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅସଭାଵଧମ୍ମବୋଧକତ୍ତେପି ‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ, ଏଵଂ ସତି ‘‘ଅନବ୍ଯାକତା’’ତି ଚ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତତୋ ଚାଯଂ ଚତୁକ୍କୋ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ତିକୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଦୁକଚତୁକ୍କଭାଵୋ ଅନବ୍ଯାକତଵୋହାରୋ ଚ ନତ୍ଥି, ସୋ ଚ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅଭାଵମତ୍ତଵଚନେ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା। ସଭାଵଧାରଣାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଧାରୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯେହୀ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଞେଯ୍ଯପରିଯାଯେନ ପନ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନାଯଂ ଦୋସୋତି ନନୁ ଅଞେଯ୍ଯପରିଯାଯେପି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେ ନ କୋଚି ଦୋସୋତି? ନ, ଵୁତ୍ତଦୋସାନତିଵତ୍ତନତୋ।

ପାରିସେସେନାତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ଅଯମକାରୋ ନ-ଅତ୍ଥଉଭଯସ୍ସେଵ ଜୋତକୋ, ଅଥ ଖୋ ‘‘ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା, ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆଵାସୋ’’ତି ତଂଯୋଗନିଵତ୍ତିଯା, ‘‘ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା’’ତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧିଭାଵନିଵତ୍ତିଯା। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମ୍ବନ୍ଧୀତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅସମ୍ବନ୍ଧିତା ଏତ୍ଥ ଜୋତୀଯତି। ‘‘ଅନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା’’ତି ତଂସଭାଵନିଵତ୍ତିଯା। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ଦଟ୍ଠବ୍ବତା। ଅଥ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ନିଦସ୍ସନଂ, ତଗ୍ଗହେତୁଭାଵନିଵତ୍ତିଯା, ତଥା ‘‘ଅନାସଵା ଧମ୍ମା’’ତି। ‘‘ଅପ୍ପଟିଘା ଧମ୍ମା ଅନାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା’’ତି ତଂକିଚ୍ଚନିଵତ୍ତିଯା। ‘‘ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅଚେତସିକା ଧମ୍ମା’’ତି ତବ୍ଭାଵନିଵତ୍ତିଯା। ତଦଞ୍ଞତା ହି ଏତ୍ଥ ପକାସୀଯତି। ‘‘ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି ତବ୍ଭାଵମତ୍ତନିଵତ୍ତିଯା। ମନୁସ୍ସତ୍ତମତ୍ତଂ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞଂ ସମାନନ୍ତି ସଦିସତା ହେତ୍ଥ ସୂଚିଯତି। ‘‘ଅସମଣୋ ସମଣପଟିଞ୍ଞୋ ଅପୁତ୍ତୋ’’ତି ତଂସମ୍ଭାଵନଗୁଣନିଵତ୍ତିଯା। ଗରହା ହି ଏତ୍ଥ ଞାଯତି। ‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ ଅନାମଯା, ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତି

ତଦପ୍ପଭାୱନିୱତ୍ତିଯା। ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା’’ତି ତଂସଦିସଭାୱନିୱତ୍ତିଯା। ଅତୀତାନଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା ଉପାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯେକଦେସନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଆରଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଭାୱତୋ କାଲୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନାନୁକୂଲତା, ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ତବ୍ବିଧୁରଭାୱୋ ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି ତଦପରିଯୋସାନନିୱତ୍ତିଯା। ତଂନିଟ୍ଠାନଞ୍ହେତ୍ଥ ପକାସୀଯତୀତି ଏୱମନେକେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଜୋତକୋ, ତତ୍ଥ କିଂ ୱୁଚ୍ଚତେ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯମେୱ ୱତ୍ୱା ପାରିସେସେନାତି? ଇତରେସଂ ଏତ୍ଥ ସୁୱିଦୂରଭାୱତୋ। ନ ହି କୁସଲୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅକୁସଲଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅକୁସଲସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରଣାନନ୍ତରଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ କୁସଲପଟିପକ୍ଖଭୂତେ ଅତ୍ଥେ ପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚାୱିରୋଧାଦୀନମ୍ପି ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତେପି ୱିନାସକୱିନାସିତବ୍ବଭାୱୋ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ନିଯତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତପ୍ପହେଯ୍ୟଭାୱତୋ’’ତି ଆହ। ଇତରଥା କୁସଲାନମ୍ପି ଅକୁସଲେହି ପହାତବ୍ବଭାୱେ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକୁସଲମୂଲତ୍ତା ଅପାଯପୂରକା ଏୱ ସତ୍ତା ସିଯୁଂ। ଯଂ ପନ ‘‘ଧମ୍ମାପି ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପହାତବ୍ବା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୦) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ‘‘ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ତଂ ପଜହଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୩୩) ୱିଯ ତଦାରମ୍ମଣସଂକିଲେସପ୍ପହାନୱସେନ ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ‘‘ନ ହି କୁସଲା ଅକୁସଲେହି ପହାତବ୍ବା’’ତି (ଧା। ସ। ମୂଲଟୀ ୧)।

ଫସ୍ସାଦିୱଚନେହି ତଂନିଦ୍ଦେସଭୂତେହି। ତବ୍ବଚନୀଯଭାୱେନାତି ତେହି ‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିୱଚନେହି ଅଭିଧେଯ୍ୟଭାୱେନ। ଯଥା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକାଦିଅତ୍ଥା କୁସଲାଦିୱଚନେହି, ଏୱଂ ଅୱିପାକତ୍ଥା ଅବ୍ୟାକତୱଚନେନ ବୋଧିତା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଅବ୍ୟାକତୱଚନେନେୱ ଚା’’ତି। କାରଣଂ ଅୱତ୍ୱାତି ଇଧ ୱୁତ୍ତଭାୱେନ ଅନୁୱତ୍ତମାନତ୍ତାତି କାରଣଂ ଅୱତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞା…ପେ… ନିୱାରେତବ୍ବୋତି ଏତେନ କୁସଲାକୁସଲସଦ୍ଦା ୱିଯ କୁସଲାକୁସଲସଭାୱାନଂ ତଦୁଭଯୱିପରୀତସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ୟାକତସଦ୍ଦୋ ବୋଧକୋତି ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ଅୱିପାକୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅକୁସଲୱଚନଞ୍ଚ ଅୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋ ଅୱିପାକୱଚନସ୍ସ ଅଧିକତଭାୱୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ତବ୍ବଚନୀଯଭାୱେନ ଅକଥିତଭାୱୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ ଅକୁସଲାନଂ ଅବ୍ୟାକତତାତି ଅଯଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନବ୍ୟାକତଭାୱେ ଯୋଜନା।

ତଂ ପରିହରିତୁନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତନିୱତ୍ତନମାହ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ସୁଖୱିପାକାନୱଜ୍ଜା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅନୱଜ୍ଜା ହି ବ୍ୟଭିଚାରିତାଯ ୱିସେସିତବ୍ବାତି? ନ, ସୁଖୱିପାକୱଚନସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା। ସୁଖୱିପାକୱଚନେନ ହି କୁସଲଭାୱେ ସମତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଅନୱଜ୍ଜୱଚନଂ ପନେତ୍ଥ କୁସଲାନଂ ଅଗରହିତବ୍ବତାସଙ୍ଖାତଂ କଞ୍ଚି ୱିସେସମାହ। ତେନେୱ ଚ ତସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିସୁଖତାଦିଦସ୍ସନଭାୱଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତୀତି। ମନୋସମାଚାରୱିସେସଭୂତା ଫଲଧମ୍ମା ୱିସେସେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାୱଜ୍ଜା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ସମାଚାରତ୍ତଯୱସେନ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ତେ ଅନୱସେସତୋ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିରହିତାୱଜ୍ଜମତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱଜ୍ଜୱିନାସନଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ କଣ୍ହସୁକ୍କଧମ୍ମାନଂ ୱଜ୍ଝଘାତକଭାୱସ୍ସ ନିଯତତ୍ତା। ସୱିପାକତା ୱିପାକଧମ୍ମତା। ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁଖୱିପାକାତି ଇମିନା ସମାସେନ କୁସଲାନଂ ସୁଖୱିପାକୱନ୍ତତା ୱୁତ୍ତା। ସା ଚ ନେସଂ ନ ତଂସମଙ୍ଗିତାଯ ଅସହୱତ୍ତନତୋତି ତଦୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖୱିପାକୱିପଚ୍ଚନସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ଯୁତ୍ତମେତନ୍ତି ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦାଭାୱେପି ଯଥାୱୁତ୍ତୱଚନୱଚନୀଯଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ଭେଦୋ ତସ୍ମିଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟତ୍ଥଭୂତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଉପଚାରେନ ହୋତୀତି ଯୁତ୍ତମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣଲକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱେନ ଭେଦୱଚନଂ। ଭୱତି ହି ସଦ୍ଦତ୍ଥୱିସେସମତ୍ତେନପି ଅଭିନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଭେଦୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି।

ୱିନାପି ଭାୱାଭିଧାଯିନା ସଦ୍ଦେନ ଭାୱପ୍ପଧାନୋ ନିଦ୍ଦେସୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜୱଚନେନ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତଂ ଆହା’’ତି। ଏୱଞ୍ହେତ୍ଥ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ଗହେତବ୍ବୋ – ନ ଅୱଜ୍ଜଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତାଯ ଅଗରହିତବ୍ବସଭାୱୋ। ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ଅସ୍ସାତି ସୁଖୱିପାକଂ, ସୁଖୱିପାକୱିପଚ୍ଚନସମତ୍ଥତା। ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ତଂ ସୁଖୱିପାକଞ୍ଚାତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା। ଅଥ ୱା ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ୱିପଚ୍ଚନଂ ୱିପାକୋ, ସୁଖସ୍ସ ୱିପାକୋ ସୁଖୱିପାକୋ, ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ସୁଖୱିପାକୋ ଚ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଂ ଏକତ୍ତୱସେନ। ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା। କିଂ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ ପଦଦ୍ୱଯପରିଗ୍ଗହେ, ନନୁ ଏକେନେୱ ପଦେନ ଇଟ୍ଠପ୍ପସିଦ୍ଧି। ଯଦିପି ‘‘ଅୱଜ୍ଜରହିତଂ ଅନୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପକ୍ଖେ ଅବ୍ୟାକତନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ସୁଖୱିପାକଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ସୁଖୱିପାକଗ୍ଗହଣେ ପନ କତେ ଅନୱଜ୍ଜଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବମେୱ। ‘‘ଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖା ଅନୱଜ୍ଜା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପନ ପକ୍ଖେ ସୁଖୱିପାକଗ୍ଗହଣଞ୍ଚାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ ଅନୱଜ୍ଜୱଚନେନା’’ତିଆଦି। ତେନ
ପୱତ୍ତିସୁଖସୁଖୱିପାକତାଅତ୍ତସୁଦ୍ଧିୱିସୁଦ୍ଧୱିପାକତାଅକୁସଲଅବ୍ୟାକତସଭାୱନିୱତ୍ତିରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନୱିସେସଦୀପନତୋ ଏୱଂ ୱିପୁଲପ୍ପଯୋଜନତ୍ତୋ ପଦଦ୍ୱଯପରିଗ୍ଗହୋତି ଦସ୍ସେତି। ସୁଖ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଇଟ୍ଠପରିଯାଯତା ୱିଯ ‘‘ନିବ୍ବାନପରମଂ ସୁଖଂ (ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪), ସୁଖା ୱିରାଗତା ଲୋକେ (ଉଦା। ୧୧), ତେସଂ ୱୂପସମୋ ସୁଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୧, ୨୭୨) ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୂପସମପରିଯାଯତାପି ୱିଜ୍ଜତି,

ତଂଅୱିପାକତାଯ ପନ ଇଧ ସୁଖୱିପାକଭାୱୋ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖା…ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତେଭୂମକକୁସଲାନମ୍ପି ୱିଓଟ୍ଟସନିସ୍ସୟଭାୱେନ ପୱତ୍ତିସଭାୱତ୍ତା କିଞ୍ଚାପି ସବ୍ବେ କୁସଲା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୂପସମସୁଖନିପ୍ଫାଦକା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଯଥାୱୁତ୍ତସୁଖସ୍ସ ପନ ଅୱିପାକଭାୱତୋ ନ ଏତେନ ପଦେନ କୁସଲାନଂ ସୁଖୱିପାକତା ସମ୍ଭୱତୀତି। ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ୱିପାକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ‘‘ଯଦି ପନା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି।

ଯଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ସହ ଅୱଜ୍ଜେନାତି ସାୱଜ୍ଜା, ଗରହିତଙ୍କଭାୱଯୁତ୍ତା। ତେନ ନେସଂ ଗରହିତଙ୍କସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥେପି ଅହି ଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ଗରହିତଙ୍କସଭାୱା ଅକୁସଲୱିପାକାତି ସାୱଜ୍ଜୱଚନମତ୍ତେନ ତେସମ୍ପି ଅକୁସଲତାପତ୍ତିଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ପରିହରିତୁଂ ଦୁକ୍ଖୱିପାକୱଚନମାହ। ଅୱଜ୍ଜ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ରାଗାଦୀସୁ ଏକନ୍ତାକୁସଲେସୁ ନିରୁଳ୍ହୋତି ତଂସହୱତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଏୱ ସାୱଜ୍ଜଭାୱେ କୁସଲାବ୍ୟାକତେହି ଅକୁସଲାନଂ ୱିସେସୋ ସାୱଜ୍ଜୱଚନେନେୱ ଦସ୍ସିତୋ। ଅବ୍ୟାକତେହି ପନ ୱିସିଟ୍ଠଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସାଧାରଣଂ ସୱିପାକତାଲକ୍ଖଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣେ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦୁକ୍ଖୱିପାକଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତୋ ପରଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖୋ ୱିପାକୋ ଏତେସନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱିପାକା’’ତିଆଦିନା ସୁଖୱିପାକଅନୱଜ୍ଜକୁସଲପଦାନଂ ଠାନେ ଦୁକ୍ଖୱିପାକସାୱଜ୍ଜଅକୁସଲପଦାନି ଠପେତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଯୋଜନା ଚ ସାୱଜ୍ଜୱଚନେନ ଅକୁସଲାନଂ ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖତଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖୱିପାକୱଚନେନ ୱିପାକଦୁକ୍ଖତଂ। ପୁରିମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିସଭାୱୱସେନ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ, ପଚ୍ଛିମଂ କାଲନ୍ତରେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଯାତି। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକୁସଲାନଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧସଭାୱତଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅୱିସୁଦ୍ଧୱିପାକତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଅକୁସଲେ କୁସଲସଭାୱତୋ ନିୱତ୍ତେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅବ୍ୟାକତସଭାୱତୋ ସୱିପାକତ୍ତଦୀପକତ୍ତା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ। ପୁରିମେନ ୱା ଅୱଜ୍ଜୱନ୍ତତାଦସ୍ସନତୋ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ରସେନ ଅନତ୍ଥଜନନରସତଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକରସତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଉପଟ୍ଠାନାକାରଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନ ସଂକିଲେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ଫଲଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖୱିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ। ପୁରିମେନ ଚ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ଅକୁସଲାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପକାସେତି। ତତୋ ହି ତେ ସାୱଜ୍ଜା ଜାତାତି। ପଚ୍ଛିମେନ ଅକୁସଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। ତେ ହି ଦୁକ୍ଖୱିପାକସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁକ୍ଖ-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଟ୍ଠପରିଯାଯୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନିଟ୍ଠଚତୁକ୍ଖନ୍ଧୱିପାକା ହି ଅକୁସଲା, ନ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱିପାକାୱ। ୱିପାକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଫଲପରିଯାଯଭାୱେ ପନ ନିସ୍ସନ୍ଦୱିପାକେନ ଅନିଟ୍ଠରୂପେନପି ଦୁକ୍ଖୱିପାକତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ୱିପାକଧମ୍ମତାପଟିସେଧୱସେନ ଅବ୍ୟାକତାନଂ ଅୱିପାକଲକ୍ଖଣାତି ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅୱିପାକାରହସଭାୱା’’ତି ଆହ। ଏୱଂପକାରାନନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଛହି ପଦେହି ତିକେସୁ, ଚତୂହି ଦୁକେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଛ ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ୱୁତ୍ତା। ଛକ୍କଭାୱୋ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏତେନ ଚତୁକ୍କଭାୱାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତନଯତ୍ତା ଚୋଦିତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥଭେଦୋ ଉପପଜ୍ଜତୀତି କସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତୀହି ଧମ୍ମସଦ୍ଦେହି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସଭାୱଧାରଣାଦିଅତ୍ଥେନ ଅଭିନ୍ନୋ ଏୱ ସୋ ଅତ୍ଥୋତି? ନ, ଜାତିଆଦିଭେଦେନ ଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ। ଭେଦକା ହି ଜାତିଆଦଯୋ। ମାସପଦତ୍ଥତାଯାତି ମାସ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଭାୱେନ। ତଙ୍କଚନୀଯଭିନ୍ନତ୍ଥାନନ୍ତି ତେହି କାଲସଦ୍ଦାଦୀହି ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ ୱିସିଟ୍ଠତ୍ଥାନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ଯଥା କାଲସଦ୍ଦାଦିଅଭିଧେଯ୍ୟାନଂ କାଲାଦିଅତ୍ଥାନଂ ଭିନ୍ନସଭାୱାନମ୍ପି ମାସ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଭାୱେନ ଅଭେଦୋ, ଏୱଂ ଜାତିଆଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନାନମ୍ପି ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ତ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାନଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଭାୱେନ ନତ୍ଥି ଭେଦୋ’’ତି। ୱିନି…ପେ… ମାନାତି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରୂପାଭେଦେପି ଭେଦକାରଣମାହ। ଭିନ୍ନଜାତିଯତ୍ଥୱଚନୀଯତାଯ ହି ତସ୍ସେୱତ୍ଥଭେଦୋତି।

ସାଧେତୁନ୍ତି ବୋଧେତୁଂ। ହୋତୁ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ, କା ନୋ ହାନୀତି କଦାଚି ୱଦେଯ୍ୟାତି ଆସଙ୍କାଯ ଆହ ‘‘ପୁଟ୍ଠା…ପେ… ନାମ ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ସୋ ଚାତି ସଭାୱଧାରଣପଚ୍ଚଯଧରିଯମାନତାସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱସ୍ସ ଅପେକ୍ଖାୱୁତ୍ତିତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅପେକ୍ଖାୱୁତ୍ତିନୋ ଅନ୍ତରେନ ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଲଭନ୍ତି। ସତିପି ସଭାୱଧାରଣାଦିଅତ୍ଥସାମଞ୍ଞେ କୁସଲଜାତିଆଦିୱିସିଟ୍ଠସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଏକତ୍ଥତା ନ ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱଚନସିଲେସୱସେନ ୱା। ଅଥ ୱାତିଆଦିନା ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦାନଂ ଅଭାୱତ୍ତଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାନତ୍ଥତାଭାୱଦୋସଂ ପରିହରତି।

ଞାପକହେତୁଭାୱତୋ ଉପପତ୍ତି ଇଧ କାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘କାରଣଂ ନାମ ଯୁତ୍ତୀ’’ତି। ପୁନରୁତ୍ତୀତିଆଦିନା ନନୁ ‘‘କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଏକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏକତ୍ତାପତ୍ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ? ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ତବ୍ବା, ସା ପନ ଅଭାୱାପତ୍ତିଯଂ ଏୱ ଅନ୍ତୋଗଧା ନାନତ୍ତାଭାୱଚୋଦନାସାମଞ୍ଞେନ। ଭେଦାଭେଦନିବନ୍ଧନତ୍ତା ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱସ୍ସ ସୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଭିନ୍ନେସୁ ନିଯମେନ ନତ୍ଥୀତି ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବାଭାୱେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭେଦଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅଭିନ୍ନେସୁଯେୱ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବାଭାୱଂ। ଅଥ ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅଭିନ୍ନେସୁ ଅୱିୱଟସଦ୍ଦତ୍ଥୱିୱରଣତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତା। କସ୍ମା? ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବାଭାୱତୋତି ଏୱଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅମିତ୍ତଂ ଅଭିଭୱିତୁଂ ସକ୍କୁଣାତୀତି ସକ୍କୋ, ଇନ୍ଦତୀତି ଇନ୍ଦୋ, ପୁରିମେ ଦଦାତୀତି ପୁରିନ୍ଦଦୋତି ଏୱଂ କିରିଯାଗୁଣାଦିପରିଗ୍ଗହୱିସେସେନ।

ଭେଦାଭେଦଵନ୍ତେସୁପି ଵିସେସସାମଞ୍ଞଵନ୍ତେସୁ। ନୀଲ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଉପ୍ପଲସଦ୍ଦସମାୟୋଗୋ ରତ୍ତୁପ୍ପଲସେତୁପ୍ପଲାଦିଉପ୍ପଲଜାତିସାମଞ୍ଞତୋ ଵିନିଵତ୍ତେତ୍ଵା ନୀଲଗୁଣୟୁତ୍ତମେଵ ଉପ୍ପଲଜାତିଵିସେସଂ ଜୋତେତି। ଉପ୍ପଲ-ସଦ୍ଦୋପି ନୀଲ-ସଦ୍ଦସମାୟୁତ୍ତୋ ଭମରଙ୍ଗାରକୋକିଲାଦିଗତନୀଲଗୁଣସାମଞ୍ଞତୋ ଅଵଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ଉପ୍ପଲଵତ୍ଥୁଗତମେଵ ନୀଲଗୁଣଂ ପକାସେତୀତି ଵିସେସତ୍ଥସାମଞ୍ଞତ୍ଥୟୁତ୍ତତା ପଦଦ୍ଵୟସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଇମିନା ନୟେନ ଇତରତ୍ରାପି ଭେଦାଭେଦଵନ୍ତତା ୟୋଜେତବ୍ବା। ତାୟ ତାୟ ଅନୁମତିୟାତି ତେନ ତେନ ସଙ୍କେତେନ। ତେ ତେ ଵୋହାରାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅଭିନ୍ନେ ଅତ୍ଥେ ପରିୟାୟଭାଵେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଭିନ୍ନେ ୟଥାସକଂ ଅତ୍ଥଵିଵରଣଭାଵେନ ଭେଦାଭେଦଵନ୍ତେ ଵିସେସନଵିସେସିତବ୍ବଭାଵେନ ତା ତା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ସିଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ । ସମାନେତି ଏକସ୍ମିଂ। କୁସଲାଦିଭାଵନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତସଲନାଦିଭାଵଂ। ଅଭିଧାନତ୍ଥୋପି ହି ଅନଵଜ୍ଜସୁଖଵିପାକାଦିଅଭିଧେୟତ୍ଥୋ ଵିୟ ସଭାଵଧାରଣାଦିସାମଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଵିସେସେତୀତି।

ଏତ୍ଥାହ ''କିଂ ପନ କାରଣଂ ତିକା ଏଵ ପଠମଂ ଵୁତ୍ତା, ନ ଦୁକା, ତିକେସୁପି କୁସଲତ୍ତିକୋଵ, ନ ଅଞ୍ଞୋ''ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ସୁଖଗ୍ଗହଣତୋ ଅପ୍ପଭେଦତୋ ଚ ତିକା ଏଵ ପଠମଂ ଵୁତ୍ତା। ୟସ୍ମା ତିକେହି ବୋଧିତେ କୁସଲାଦିଭେଦେ ତବ୍ବିଭାଗଭିନ୍ନା ହେତୁଆଦୟୋ ଵୁଚ୍ଚମାନା ସୁଵିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ''ତୟୋ କୁସଲହେତୂ''ତିଆଦିନା କୁସଲାଦିମୁଖେନ ହେତୁଆଦୟୋ ଵିଭତ୍ତା, କତିପୟଭେଦା ଚ ତିକା ଦ୍ଵାଵୀସତିପରିମାଣତ୍ତା।

ତେସୁ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଗହଅସଙ୍କରଆଦିକଲ୍ୟାଣଭାଵେନ ପଠମଂ କୁସଲତ୍ତିକଂ ଵୁତ୍ତଂ। ନିରଵସେସା ହି ରୂପାରୂପଧମ୍ମା କୁସଲତ୍ତିକେନ ସଙ୍ଗହିତା, ନ ତଥା ଵେଦନାତ୍ତିକାଦୀହି। ନନୁ ଵିପାକତ୍ତିକାଦୀହିପି ନିରଵସେସା ଧମ୍ମା ସଙ୍ଗହିତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତେସୁ ପନ ଅନଵଜ୍ଜସାଵଜ୍ଜଧମ୍ମା ନ ଅସଙ୍କରତୋ ଵୁତ୍ତା ୟଥା କୁସଲତ୍ତିକେ। ନନୁ ଚ ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକତ୍ତିକାଦୀସୁପି ତେ ଅସଙ୍କରତୋ ଵୁତ୍ତାତି? ଏଵମେତଂ, ତେ ପନ ଅକଲ୍ୟାଣଭୂତେ ପାପଧମ୍ମେ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତା, ନ ଏଵମୟଂ। ଅୟଂ ପନ କଲ୍ୟାଣଭୂତେ ପୁଞ୍ଞଭଵପରିନିବ୍ବୁତିନିପ୍ଫାଦକେ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତୋ। ଇତି ଭଗଵା ସଣ୍ହସୁଖୁମଂ ରୂପାରୂପଦେସନଂ ଆରଭନ୍ତୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗହଅସଙ୍କରଆଦିକଲ୍ୟାଣଗୁଣୟୋଗତୋ ପଠମଂ କୁସଲତ୍ତିକଂ ଦେସେତି, କିଞ୍ଚ ତଦଞ୍ଞତ୍ତିକାନଂ ସୁଖଗ୍ଗହଣତୋ। ତଥା ହି କୁସଲତ୍ତିକମୁଖେନ ''କାମାଵଚରକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା''ତିଆଦିନା ଵେଦନାତ୍ତିକାଦୟୋ ଵିଭତ୍ତାତି।

କୁସଲତ୍ତିକେପି ଚ ପଧାନପାସଂସୌଭୟହିତଭାଵତୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଠମଂ ଵୁତ୍ତା। କୁସଲା ହି ଧମ୍ମା ସୁଖଵିପାକତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଉତ୍ତମା ଅଵଜ୍ଜଵିଧମନତୋ ଵିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥା ଇଧଲୋକପରଲୋକେସୁ ଅତ୍ଥାଵହା ନିସ୍ସରଣାଵହା ଚ, ତସ୍ମା ପଧାନାଦିଭାଵେନ ପଠମଂ ଵୁତ୍ତା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ତଦନନ୍ତରଂ ଅକୁସଲା, ତଦୁଭୟଵିପରୀତସଭାଵା ତଦନନ୍ତରଂ ଅବ୍ୟାକତା ଵୁତ୍ତା। କୁସଲଵସେନ ଵା ଅସ୍ସାଦୋ, ଅକୁସଲଵସେନ ଆଦୀନଵୋ, ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମେସୁ ନିବ୍ବାନଵସେନ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଇମିନା ଅସ୍ସାଦାଦିକ୍କମେନ, କୁସଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ପଣ୍ଡିତା ଅକୁସଲେ ପଜହନ୍ତା ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମଭୂତମଗ୍ଗଫଲଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ଵା ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନ ଅୟମନୁପୁବ୍ବୀ ଠପିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସେକ୍ଖତ୍ତିକାଦୀସୁ ଵିୟ ସରୂପତୋ ପୁରିମପଦଦ୍ଵୟପଟିକ୍ଖେପଵସେନ ତତିୟପଦଂ ନ ଵୁତ୍ତଂ ''ନେଵକୁସଲା ନାକୁସଲା''ତି? ଵିସେସଦୀପନତ୍ଥଂ। ୟଥା ହି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖସଭାଵେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କୋଚିପି ଧମ୍ମୋ ତଦୁଭୟସଭାଵେନ କେନଚିପି ପରିୟାୟେନ କଦାଚି ଅବ୍ୟାକରଣୀୟୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସେକ୍ଖତ୍ତିକେ ପଦଦ୍ଵୟପଟିକ୍ଖେପଵସେନ ''ନେଵସେକ୍ଖା ନାସେକ୍ଖା''ତ୍ଵେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଏଵଂ ଇଧ। ଇଧ ପନ କୁସଲସଭାଵା ଏଵ ଧମ୍ମା ଅଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ତଥା ନ ବ୍ୟାକରଣୀୟା ହୋନ୍ତୀତି ଇମସ୍ସ ଵିସେସସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ ''ଅବ୍ୟାକତା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଵଚନମତ୍ତେ ଏଵ ଵା ଇଦଂ ନାନାକରଣଂ ''ଅବ୍ୟାକତା ନେଵକୁସଲା ନାକୁସଲା''ତି ବ୍ୟାକତ-ସଦ୍ଦେନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ବୋଧିତତ୍ତାତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅକୁସଲେସୁ ତଣ୍ହାୟ ସବ୍ବାକୁସଲେହି, ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲେହି ଵା ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ, ତଂତଂଅଵସିଟ୍ଠତେଭୂମକଧମ୍ମେହି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ଅଵସିଟ୍ଠଅବ୍ୟାକତଵିସେସେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମୁଦୟେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନଵୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣଂ। କିଞ୍ଚାପି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦଭାଵତୋ ସଭାଵଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣପଧାନା ଅଭିଧମ୍ମକଥା, ତେସଂ ପନ କୁସଲାଦିଵିସେସେ ନିଦ୍ଧାରିତେ ତସ୍ସ ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବତାଦିପି ଅତ୍ଥତୋ ଵୁତ୍ତମେଵ ହୋତି। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପଦାୟ ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା''ତି (ଧ। ପ। ୧୮୩; ଦୀ। ନି। ୨।୯୦) ଏଵମାଦିଵଚନତୋ ହି କୁସଲାଦୀନଂ ଉପସମ୍ପାଦନାଦିଦସ୍ସନପରଂ ଭଗଵତୋ ସାସନଂ, ତସ୍ମା କୁସଲାନଂ ଉପସମ୍ପାଦନଂ ଅକୁସଲାନଂ ପହାନଞ୍ଚ ଉପାୟୋ, ଅବ୍ୟାକତଵିସେସସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟା ଫଲଂ, କୁସଲାଦୀନଂ ଉପସମ୍ପାଦନାଦିଅତ୍ଥା ଦେସନା ଆଣତ୍ତୀତି ଅୟଂ ଦେସନାହାରୋ।

ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ ଅନଵଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୁସଲା, ତଦୁଭୟଵିପରୀତତୋ ଅବ୍ୟାକତା, ସଭାଵଧାରଣାଦିଅତ୍ଥେନ ଧମ୍ମାତି ଅନୁପଦଵିଚିନନଂ ଵିଚୟୋ ହାରୋ।

ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲପରିନିବ୍ବୁତିନିପ୍ଫତ୍ତି କୁସଲେହୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ସୁଖୱିପାକତ୍ତା, ଅପାୟଦୁକ୍ଖସଂସାରଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତି ଅକୁସଲେହୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅନିଟ୍ଠଫଲତ୍ତା, ତଦୁଭୟଫଲାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଅବ୍ୟାକତେହୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତାତି ଅୟଂ ଯୁତ୍ତି ହାରୋ।

କୁସଲା ଧମ୍ମା ସୁଖୱିପାକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅକୁସଲା ଦୁକ୍ଖୱିପାକସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅୟଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ଯେ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟା ଅନୁପାଦିନ୍ନଅନୁପାଦାନିୟା…ପେ… ଅରଣା ଧମ୍ମା, ତେ ବୋଧିତା ଭୱନ୍ତି କୁସଲଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ଯେ ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକା ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟା ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକା…ପେ… ସରଣା ଧମ୍ମା, ତେ ବୋଧିତା ଭୱନ୍ତି ଅକୁସଲଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ଅବ୍ୟାକତଗ୍ଗହଣେନ ଯେ ଅୱିପାକାରହା ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପାକା ଧମ୍ମା ନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟା ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟା ଅନୁପାଦିନ୍ନଅନୁପାଦାନିୟା…ପେ… ଅରଣା ଧମ୍ମା, ତେ ବୋଧିତା ଭୱନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅୟଂ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ।

''କୁଚ୍ଛିତେ ପାପଧମ୍ମେ ସଲୟନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ନିରୁତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା, କୁସଲାଦିମୁଖେନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାୟ ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଭାଗିନୋ ଭୱେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ନିଦାନଂ ଅସାଧାରଣତୋ କୁସଲାଦିଭେଦେନ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତା। ସାଧାରଣତୋ ପନ ପାକଟମେୱ। ପଠମଂ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ଦେସନା ୱିଚାରିତାଯେୱାତି ଅୟଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ।

କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରପରିଗ୍ଗହୋ ଚ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ ସକଲଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟମାୱତ୍ତତି, ଦୁତିୟେନ ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା। ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅବ୍ୟାକତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସକଲସଂକିଲେସୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ଯଥାରହମାୱତ୍ତତୀତି ଅୟଂ ଆୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

ତତ୍ଥ କୁସଲା ଭୂମିତୋ ଚତୁଧା ୱିଭତ୍ତା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଓତ୍ତିଆକାରାଦିତୋ ପନ ଅନେକଧା। ଅକୁସଲା ଭୂମିତୋ ଏକଧା ୱିଭତ୍ତା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିତୋ ଅନେକଧା। ଅବ୍ୟାକତା ପନ ୱିପାକକିରିୟରୂପନିବ୍ବାନୱସେନ ଚତୁଧା ଭୂମିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିତୋ ଅନେକଧା ଚ ୱିଭତ୍ତାତି ଅୟଂ ୱିଭତ୍ତି ହାରୋ।

କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲାନଂ ତଦଙ୍ଗାଦିପ୍ପହାନାୟ ୱୀତିକ୍କମାଦିପ୍ପହାନାୟ ଚ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା କୁସଲାନଂ ଅନୁପସମ୍ପଜ୍ଜନାୟ, ଅବ୍ୟାକତେସୁ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣାୟାତି ଅୟଂ ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞାନୀତି ପରିୟାୟୱଚନଂ, ଅକୁସଲା ସାୱଜ୍ଜା ଅପୁଞ୍ଞାନୀତି ପରିୟାୟ ୱଚନଂ, ଅବ୍ୟାକତା ଅୱିପାକାରହା ନେୱଆଚୟଗାମୀ ନଅପଚୟଗାମୀନୋତି ପରିୟାୟୱଚନନ୍ତି ଅୟଂ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ।

କୁସଲାଦୟୋ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତିଆଦିନା ପଭୱଭୂମିୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପରିଞ୍ଞାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ।

ଅକୁସଲାନଂ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ସଲନଂ କୁସାନଂ ୱିୟ କୁସାନଂ ୱା ରାଗାଦୀନଂ ଲୱନଂ ଏୱଂଧମ୍ମତାତି ଅୟଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଅୱତରଣଂ, ତଥା କୁସେନ ଲାତବ୍ବା କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା ଚାତି ପଚ୍ଚୟପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦ…ପେ… ଅୱତରଣଂ, ପଚ୍ଚୟପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ୱା ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକା ଚାତି ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେନ ଅୱତରଣଂ, ଅନିଚ୍ଚତା ଏୱ ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳିତତାୟ ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖତାମୁଖେନ ଅୱତରଣଂ, ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମାତି ଅବ୍ୟାପାରତୋ ସୁଞ୍ଞତାମୁଖେନ ଅୱତରଣଂ, ଏୱଂ କୁସଲାତି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାୟତନାନି ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋତିଆଦିନା ଖନ୍ଧାୟତନଧାତାଦିମୁଖେନପି ଅୱତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନା ନୟେନ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତେସୁପି ଅୱତରଣଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବନ୍ତି ଅୟଂ ଅୱତରଣୋ ହାରୋ।

କୁସଲାତି ଆରମ୍ଭୋ, ଧମ୍ମାତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ତଥା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତି, ଧମ୍ମାତି ପନ ପଦସୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚାତି ଅୟଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

ଧମ୍ମାତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତାତି। ତଥା କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା କାମାୱଚରଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତନ୍ତିଆଦି ୱିସେସୱଚନଂ। ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋତି ଅୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନୱମୋ ଖଣୋ ଚତ୍ତାରି ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନି ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଏୱ ୱା ହେତୁ, ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୁ, କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଅବ୍ୟାକତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୂତି ଅୟଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

କୁସଲାତି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେୱ ଭାୱେତବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ। ଅକୁସଲାତି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେୱ ପହାତବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ। ଅବ୍ୟାକତାତି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେୱ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ। ଧମ୍ମାତି ପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ପୱତ୍ତନାକାରଗ୍ଗହଣଂ। ତେନ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟପ୍ପହାନଭାୱନାସଚ୍ଛିକରଣାନି ଦୀପିତାନୀତି ତଦଙ୍ଗାଦିୱୀତିକ୍କମାଦିପ୍ପହାନାନି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରା ଚ ଭାୱନା ଦସ୍ସିତାତି ଅୟଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

କାମଞ୍ଚେତଂ ଅୱିସେସତୋ ସଭାୱଧମ୍ମକଥନଂ, ୱିସେସୱନ୍ତୋ ପନ ଧମ୍ମା ୱିସେସତୋ ନିଦ୍ଧାରିତା। ତଥା ହି ଚିତ୍ତେନେୱ ସମୟୋ ନିୟମିତୋ, ତସ୍ମା କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ୱିସେସତୋ ସାଧିଟ୍ଠାନୋ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା ଚ ଦସ୍ସିତାତି। ତଥା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ସାଧିଟ୍ଠାନା ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜା ଚ , ଅବ୍ୟାକତଗ୍ଗହଣେନ ସପରିୱାରା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଚାତି ଅୟଂ ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଭୂମି।

ତଥା କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ମୂଲଭାୱୱିସେସତୋ ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି, ତେସୁ ଚ ଅଦୋସେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅଲୋଭେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅମୋହେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୀୟତି। ତଥା ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି, ତେସୁ ଚ ଲୋଭେନ ତଦେକଟ୍ଠା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ତଥା ଦୋସମୋହେହି ତଂତଦେକଟ୍ଠା। ଅବ୍ୟାକତଗ୍ଗହଣେନ ଅପ୍ପଣିହିତାନିମିତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ନୀୟନ୍ତୀତି ଅୟଂ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଭୂମି।

ତଥା କୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ୟତୋ କୋସଲ୍ଲତୋ ସମ୍ଭୂତା କୁସଲା, ତଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତଂସହଜାତା ତଦୁପନିସ୍ସୟା ଚ ସଦ୍ଧହନୁସ୍ସହନାପିଲାପାୱିକ୍ଖେପା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି। ତେହି ଚ ସବ୍ବେ ସଦ୍ଧମ୍ମା ବୋଧିତା ଭୱନ୍ତି। ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ ଅକୋସଲ୍ଲପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେସୁ କାୟୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତାଭିନିୱେସଭୂତା ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା। ଅବ୍ୟାକତଗ୍ଗହଣେନ ୟଥାୱୁତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟାନି ୟଥାୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନଭୂତାନି ଚ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ବୋଧିତାନୀତି ଅୟଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଭୂମୀତି ଇମେ ତୟୋ ଅତ୍ଥନୟା।

ତେହି ଚ ସିଦ୍ଧେହି ଦ୍ୱେ କମ୍ମନୟାପି ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି। ଅୟଂ ତିକୋ ସବ୍ବଧମ୍ମସଙ୍ଗହିତସବ୍ବଭାଗିୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଇଦଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ।

ଅୟଂ ତାୱ ନେତ୍ତିନୟେନ କୁସଲତ୍ତିକୱଣ୍ଣନା।

ଏୱଂ ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀସୁପି ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଚତୁସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣାଦିୱିଧିନା ସୋଳସ ହାରା ପଞ୍ଚ ନୟା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅତିୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ପନ ନ ୱିତ୍ଥାରୟାମ। ସକ୍କା ହି ଇମିନା ନୟେନ ତେସୁ ତେସୁ ତିକଦୁକେସୁ ତଂତଂହାରନୟୟୋଜନାନୁରୂପଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ତେ ତେ ହାରନୟା ୱିଞ୍ଞୁନା ନିଦ୍ଦିସିତୁନ୍ତି।

୨।ତଞ୍ଚ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସୁଖୱେଦନା ଏୱ ହୋତି ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଭେଦପରିୟାଦାନତୋ, ଭେଦସ୍ସ ଚ ସାମଞ୍ଞପରିଚ୍ଚାଗତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟସ୍ମା ପନ ୱିସେସସାମଞ୍ଞାନି ଅୱୟୱସମୁଦାୟା ୱିୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ଭିନ୍ନାନି, ତସ୍ମା ''ନ ପନ...ପେ... ସମାନତ୍ଥତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମେୱ ନେସଂ ଭିନ୍ନତ୍ତଂ ''ଅୟଞ୍ହି''ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ତନ୍ତି ସୁଖହେତୂନଂ କାରଣଂ। ତେନ ସୁଖସ୍ସ କାରଣଂ ସୁଖହେତୁ, ସୁଖସ୍ସ କାରଣକାରଣଂ ସୁଖମୂଲନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁଖହେତୂନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେତୁ-ସଦ୍ଦେନ କାରଣଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହିତାତି ଆହ ''ପୁଞ୍ଞପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁଖମୂଲସୁଖହେତୂସୁ ଫଲୂପଚାରେନ, ସୁଖାରମ୍ମଣସୁଖପଚ୍ଚୟଟ୍ଠାନେସୁ ସୁଖସହଚରିୟାୟ, ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜନିକାନେସୁ ଦୁକ୍ଖାପଗମଭାୱେନ ସୁଖପରିୟାୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଟ୍ଠାସୂତି ସୁଖୁପେକ୍ଖାନଂ ୱିପରିଣାମାଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ଅନିଟ୍ଠଭାୱୋପି ଅତ୍ଥୀତି ୱିସେସେତି। ଉପେକ୍ଖମେୱ ୱା ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିସେସନଂ କତଂ। ସା ହି ଅକୁସଲୱିପାକଭୂତା ଅନିଟ୍ଠାପି ଅତ୍ଥୀତି। ଏୱମାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ସୋୱଗ୍ଗିକଂ ସୁଖୱିପାକ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୩) ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଇଟ୍ଠପରିୟାୟୋ ହି ଏତ୍ଥ ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋତି।

ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖାଦୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଠିତିସୁଖଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ, ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ରୟଂ ଦୁକ୍ଖୱିପାକ''ନ୍ତିଆଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୟଥାକ୍କମଂ ସୁଖୱେଦନା ଦୁକ୍ଖଅନିଟ୍ଠପରିୟାୟୋ ହି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖ-ସଦ୍ଦୋତି। ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଆଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୟୋଜେତବ୍ବା।

ୱିପାକାୱିପାକଭେଦାଯ ସବ୍ବାଯପି ସୁଖୱେଦନାଯ ୱସେନ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦୁଭଯାନୁକୂଲମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ “ସଭାୱତୋ”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିପାକା ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା। ଇତରା ସଭାୱତୋ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଇଟ୍ଠାକାରସ୍ସ ୱା ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସମାନପଚ୍ଚଯେହି ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ସମାନପଚ୍ଚଯେହି ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସାତିସଯାତି ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନୱସେନ “ସମାନପଚ୍ଚଯେହି ସହୁପ୍ପତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମାତି ଉପ୍ପାଦୋତି ଦୁୱିଧୋପି ଉପ୍ପାଦୋ ଏକୁପ୍ପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଏକସେସନଯେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ “ସମା...ପେ... ଅତ୍ଥୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ତେନ ତାନି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀତି ଏତସ୍ସ ଚ “କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସା”ତିଆଦିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମୱିକପ୍ପେ ଏକଂ ୱତ୍ଥୁ ନିସ୍ସଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଯୋଜନା, ନ ଏକଂଯେୱ ୱତ୍ଥୂତି। ଏକେକଭୂତସ୍ସ ଭୂତତ୍ତଯନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚତୁଭୂତନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ଉପାଦାରୂପାନଂ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ଏକଂଯେୱ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସୁ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ନିସ୍ସଯନିସ୍ସିତତାସଙ୍ଖାତୋପକାରୋପକତ୍ତବ୍ବଭାୱଦୀପନଂ ଏକୱତ୍ଥୁକୱଚନନ୍ତି ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ମହାଭୂତୱସେନ ଯୋଜନା କତା। ଇତରଥା ଏକଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସୂତି ସମାସତ୍ଥଭାୱେନ ଉପାଦାରୂପାନମ୍ପି ପରିଗ୍ଗହୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାନନ୍ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିରିଯମନୋଧାତୁଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋପି ହି ଏକାରମ୍ମଣାଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକା ଚାତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋତି। ସନ୍ତୀରଣାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଜୱନତଦାରମ୍ମଣାନି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଏତାନି ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ଚୁତିଆସନ୍ନାନି ଇଧାଧିପ୍ପେତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତାନି ହି ତଦୁଦ୍ଧଂ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଇତରାନି ପନ ପୁରିମପୁରିମଚିତ୍ତକ୍ଖଣୁପ୍ପନ୍ନେ ହଦଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରାନି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଛସୁ ୱା ୱତ୍ଥୂସୁ ଏକଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁଯେୱ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସନ୍ତି ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ସତି ଚୁତିଆସନ୍ନତୋ ଇତରେସଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ଗହଣଂ ସିଯାତି ଞାତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥାହ – “କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ କୁସଲତ୍ତିକାନନ୍ତରଂ ୱେଦନାତ୍ତିକୋୱ ୱୁତ୍ତୋ”ତି? କିସ୍ମିଂ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅଯମନୁଯୋଗୋ ନ ସିଯା, ଅପିଚ ଅୱଯୱାନଂ ଅନେକଭେଦତାଦସ୍ସନତ୍ଥା ତିକନ୍ତରଦେସନା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି କୁସଲତ୍ତିକେନ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ତିଧା ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତଦୱଯୱାନଂ କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ତେସଂ ୱେଦନାସମ୍ପଯୋଗୱିଭାଗୱିଭାୱନତ୍ଥଂ “ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲା ହି ଧମ୍ମା ସିଯା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ସିଯା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସିଯା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ସିଯା ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ସିଯା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତଥା ଅବ୍ଯାକତା ସମ୍ପଯୋଗାରହାତି। ଏୱଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ୱେଦନାଭେଦେନ ୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କୁସଲତ୍ତିକାନନ୍ତରଂ ୱେଦନାତ୍ତିକଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ୱିପାକାଦିଭେଦଭିନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱେଦନାତ୍ତିକାନନ୍ତରଂ ୱିପାକତ୍ତିକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହି ଧମ୍ମା ସିଯା ୱିପାକା, ସିଯା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା, ସିଯା ନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା। ତଥା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସିଯା ୱିପାକା, ସିଯା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାତି ଇମିନା ନଯେନ ଅୱସେସତ୍ତିକାନଂ ଦୁକାନଞ୍ଚ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରୱଚନେ ପଯୋଜନଂ ୱିଭାୱେତବ୍ବଂ।

୩। ୱିପାକନିରୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତୀତି ତେସୁ ୱିପାକସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତଂ ଦସ୍ସେତି। ସୁକ୍କକଣ୍ହାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କଫସ୍ସାଦିଭାୱୋ ପରିଗ୍ଗହିତୋ। ସତି ପନ ପାକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଫଲପରିଯାଯଭାୱେ ରୂପଂ ୱିଯ ନ ନିହୀନୋ ପକ୍କଂ ୱିଯ ୱିସିଟ୍ଠୋ ପାକୋତି ୱିପାକୋତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସବ୍ଯାପାରତାତି ସୌସ୍ସାହତା। ସନ୍ତାନେ ସବ୍ଯାପାରତାତି ଏତେନ ଚିତ୍ତପ୍ପଯୋଗସଙ୍ଖାତେନ କିରିଯାଭାୱେନ ୱିପାକଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତାନୱିସେସମାହ “ଯତୋ ଯସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ କୁସଲାକୁସଲା ଚେତନା, ତଂସନ୍ତାନେ ଏୱ ତସ୍ସା ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତୀ”ତି। ଏତ୍ଥ ଚ “ସବ୍ଯାପାରତା”ତି ଏତେନ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯଂ ୱିପାକଞ୍ଚ ନିୱତ୍ତେତି, “ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନେ”ତି ଇମିନା ଅୱସିଟ୍ଠଂ କିରିଯଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଉଭଯେନପି ଅନୁସଯସହାଯସୌସ୍ସାହତାଲକ୍ଖଣା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସେତି। ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନମ୍ପି ହି ଅନୁସଯା ଉପନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତି, ଯତୋ “କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ...ପେ... ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା”ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୩୪୨) ଅରିଯମଗ୍ଗଚେତନାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଉପନିସ୍ସଯତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ପକାସିତା। ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱଲକ୍ଖଣା ୱିପାକା, ଉଭଯୱିପରୀତଲକ୍ଖଣା ନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାତି।

ଅଭିଞ୍ଞାଦିକୁସଲାନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ “ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ”ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪) ଇମିନା ତିକେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗାଭାୱେନ ଅୱିପାକଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଂ ପନ ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଅହୋସିକମ୍ମାଦିଭାୱଂ ନ ଭଜତି। ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଉଭଯମ୍ପି “ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନେ”ତି ୱଚନତୋ ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗାଭାୱେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୱିପାକମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସପି ପୱତ୍ତିୱିପାକସ୍ସ ଅନୁଜାନନତୋ। ଯେସଂ ପନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା ଅୱିପାକା, ତେସଂ ମତେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଅହୋସିକମ୍ମନ୍ତି ଏୱଂପକାରସ୍ସେୱ ପରିଗ୍ଗହୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪। ‘‘କଥମାଦିନା’’ତି ଅଯମ୍ପି ପଞ୍ହୋ ଲବ୍ଭତି। ‘‘ଫଲଭାୱେନା’’ତି ହି ଆଦାନପ୍ପକାରୱଚନଂ। କେସଞ୍ଚି ଗୋତ୍ରଭୁପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀନଂ ଉପେତକିରିଯଭୂତାନଂ ତଂକତ୍ତୁଭୂତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାନଂ ଉପେତଙ୍ଗସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ ତଦଭିଧାଯିନୋପି ସଦ୍ଦା ସମ୍ବନ୍ଧା ଏୱାତି ‘‘ଉପେତସଦ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧିନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପେତନ୍ତି ହି ଉପେତଙ୍ଗହେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅୱସ୍ସଂ ଉପେତକିରିଯା ଉପେତା ଚ ଞାଯତୀତି। ‘‘ରୂପଧାତୁଯା ଖୋ ପନ, ଗହପତି, ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଯୋ ରାଗୋ ଯା ନନ୍ଦୀ ଯା ତଣ୍ହା ଯେ ଉପଯୁପାଦାନା, ଚେତସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନା ଅଭିନିୱେସା ଅନୁସଯା’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଉପଯୋ’’ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ଉପଯ…ପେ… ଦିଟ୍ଠୀହୀ’’ତି। ଯଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ‘‘ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥେସୁ ଯୋ ଯୋ ସମ୍ଭୱତି ଯୋଜେତୁଂ, ସୋ ସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ୱଚନାନୁପୁବ୍ବେନାତି ‘‘କିଂ ପନ ତଂ ଉପେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱଚନାନୁପୁବ୍ବେନ ନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ସଙ୍ଖତେଭୂମକପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ। ନାପଜ୍ଜତି ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଯ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ ୱିସେସତ୍ଥିନା ଚ ୱିସେସୋ ଅନୁପଯୁଜ୍ଜତୀତି ତଂ ପନ ୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୋଧନେଯ୍ୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉପେତଂ ଦୀପେତୀତି ଯଥା ‘‘ପାଚରିଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଗତୋ ଆଚରିଯୋ ପାଚରିଯୋତି ପ-ସଦ୍ଦୋ ପଗତଂ ଦୀପେତି, ଏୱଂ ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ଉପେତଂ ଦୀପେତି ଏୱ, ନ ଚେତ୍ଥ ଗତାଦିଅତ୍ଥାନଂ ଏକନ୍ତେନ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି। ଅତିସଦ୍ଦୋ ୱିଯାତି ଚ ଇଦଂ ସସାଧନକିରିଯାଦୀପନସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚଯଭାୱେନାତି ଏତେନ ପୁରିମନିଦ୍ଦେସଂ ୱିସେସେତି। ତେନ ସହଜାତସ୍ସପି ଉପାଦାନସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ସହଜାତୋପି ହି ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନୋ ୱିଯ ୱୋହରୀଯତି ଯଥା ‘‘ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ମହାଭୂତା’’ତି, ‘‘ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୩) ଚ। ଧାତୁକଥାଯଂ ପକାସିତନ୍ତି ‘‘ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ଏକାଦସହାଯତନେହି ସତ୍ତରସହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଗହିତୋ। କତିହି ଅସଙ୍ଗହିତୋ। ନ କେହିଚି ଖନ୍ଧେହି ଏକେନାଯତନେନ ଏକାଯ ଧାତୁଯା ଅସଙ୍ଗହିତୋ’’ତି (ଧାତୁ। ୬୭) ଏୱମାଦିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତସ୍ମା ଏୱାତି ଉପାଦିନ୍ନସଦ୍ଦାନପେକ୍ଖତ୍ତା ଏୱ। ଅୱିସେସେତ୍ୱାତି ଉପାଦିନ୍ନାନୁପାଦିନ୍ନୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା। ଉପାଦାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ଉପାଦାନେହି ଉପାଦାତବ୍ବାତି ୱା ଉପାଦାନିଯା, ଉପାଦାତୁଂ ୱା ଅରହନ୍ତୀତି ଉପାଦାନିଯା, ଉପାଦାନେ ନିଯୁତ୍ତାତି ୱା ଉପାଦାନିଯା କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି।

୫।ୱିବାଧନଂ ପୀଳନଂ କିଲମନଂ ଉପତାପୋ ପରିଳାହୋ ଅପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାୱୋ। ୱିଦୂସିତା ମଲୀନା ଚ ଯତୋ କେଚି ଅକିଲେସସଭାୱାପି ଅନିଟ୍ଠଫଲା ଗାରଯ୍ହା ଚ ଜାତା।

୬। ‘‘ସୀଲମତ୍ତକଂ, ପରଂ ୱିଯ ମତ୍ତାଯା’’ତିଆଦୀସୁ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପମାଣୱାଚକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମରିଯାଦୱାଚକୋ ୱା ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ। ୱିଚାରୋ ହେତ୍ଥ ଝାନଙ୍ଗେସୁ ହେଟ୍ଠିମମରିଯାଦୋ, ନ ପଠମଜ୍ଝାନୌପଚାରଜ୍ଝାନେସୁ ୱିଯ ୱିତକ୍କୋ। ସା ପନ ୱିଚାରମରିଯାଦତା ୱିତକ୍କାଭାୱେନ ଏତେସଂ ଜାତାତି ଅୱିତକ୍କଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅୱିତକ୍କା ହୁତ୍ୱା ୱିଚାରମରିଯାଦଝାନଙ୍ଗେସୁ ୱିଚାରହେଟ୍ଠିମକୋଟିକାତି। ଅଥ ୱା ଈସଦତ୍ଥୋ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ମତ୍ତାସୁଖପରିଚ୍ଚାଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୯୦) ୱିଯ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ୱିତକ୍କରହିତା ଭାୱନାଯ ଅତିସୁଖୁମଭୂତୱିଚାରତ୍ତା ଈସଂ ୱିଚାରା ଚ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତାତି। ନ ହି ଇତୋ ପରଂ ୱିଚାରୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଯଦି ୱିତକ୍କୱିସେସରହିତା ୱିଚାରମତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅୱିତକ୍କୱଚନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିଚାରମତ୍ତୱଚନେନା’’ତିଆଦି। ଯଦି ୱିଚାରମତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଅୱିତକ୍କାନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତନତ୍ଥଂ ଅୱିତକ୍କୱଚନଂ, ଅୱିତକ୍କା ଚ ୱିଚାରମତ୍ତା ଅୱିଚାରାତି ନିୱତ୍ତେତବ୍ବା ଗହେତବ୍ବା ଚ, ଏୱଂ ସତି ୱିଚାରମତ୍ତା ୱିସେସନଂ, ଅୱିତକ୍କା ୱିସେସିତବ୍ବାତି ୱିଚାରମତ୍ତାୱିତକ୍କାତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱୋ’’ତିଆଦି। ଯଥାକାମନ୍ତି ୱତ୍ତୁଇଚ୍ଛାନୁରୂପଂ । ଯେନ ଯେନ ହି ପକାରେନ ଧମ୍ମେସୁ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବଗହେତବ୍ବଭାୱା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେନ ତେନ ପକାରେନ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତୀତି। ପଦାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ ପଦାନୁକ୍କମୋ।

ଅୱିତକ୍କା ସୱିତକ୍କା ଚ ସୱିଚାରା ଅୱିଚାରା ଚାତି ଅୱିତକ୍କାସୱିଚାରା ସୱିତକ୍କା ଅୱିଚାରାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉଭଯେକଦେସଦସ୍ସନମ୍ପି ଉଭଯଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଯଦି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରମ୍ପି ପକାସେତୁନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ୱିତକ୍କୋ ଅୱିତକ୍କସୱିଚାରତାଯ ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ୱିଚାରୋ ‘‘ସୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ’’ତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କାଭାୱେନ ଏତେ ୱିଚାରମତ୍ତାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥଂଯେୱ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ୱିଚାରମତ୍ତାତି ହି ୱିଚାରମତ୍ତୱନ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା ତଦଞ୍ଞୱିସେସୱିରହସାମଞ୍ଞତୋ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱିତକ୍କୱିସେସୱିରହସଙ୍ଖାତେ ଅୱିତକ୍କ-ସଦ୍ଦୋ ସନ୍ନିଧାପିତୋ ୱିସେସେତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମେତି। ଯଥାହ ‘‘ନ ୱିଚାରତୋ’’ତିଆଦି।

୭।ୱେଦଯମାନାତି ଅନୁଭୱମାନା। ସୁଖାକାରେତି ଇଟ୍ଠାକାରେ, ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନାକାରେ ୱା। ଉଦାସିନାତି ନତିଅପନତିରହିତା। ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧା ତେସଂ ବ୍ୟୱଧାଯିକାଭାୱତୋ। ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ୱିଯ ହି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତନତୋ ବ୍ୟୱଧାଯିକାଭୂତା ନ ତେହି ୱିରୁଜ୍ଝତି, ନ ପନ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି

ଅନନ୍ତରାପଓତ୍ତିତୋ। ‘‘ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା’’ତି ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ଇଧ ଉପେକ୍ଖା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସକୁପେକ୍ଖାପରିୟାଦାନତୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି ଲୋଭସମ୍ପୟୁତ୍ତାଦିଉପେକ୍ଖା ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପୀତିସହଗତାୟେୱ ନ ସୁଖସହଗତା, ସୁଖସହଗତାପି ନ ପୀତିସହଗତା ଏୱାତି ପୀତିସହଗତା ସୁଖସହଗତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିନ୍ନା, ତସ୍ମା। ସତିପି ସୁଖସହଗତାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପୀତିସହଗତଭାୱେ ଯେନ ସୁଖେନ ସମନ୍ନାଗତା ସୁଖସହଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ପୀତିସହଗତା, ତଂ ସୁଖଂ ନିପ୍ପୀତିକସୁଖନ୍ତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ ଇମିନା ତିକେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ପୀତିସହଗତାତି ୱତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ସିଦ୍ଧୋତି ସାୱସେସଂ ନିରୱସେସଞ୍ଚ ସୁଖପୀତିୟୋ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତେହି ପଠମଦୁତିୟପଦେହି ଯୋ ପୀତିସହଗତୋ ଧମ୍ମୱିସେସୋ, ତଂ ସୁଖଂ, ଯୋ ଚ ସୁଖସହଗତୋ ଧମ୍ମୱିସେସୋ, ସା ପୀତୀତି ସତିପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠଭାୱେ ପଦନ୍ତରସଙ୍ଗହିତଭାୱଦୀପନତୋସିଦ୍ଧୋ ଞାତୋ ୱିଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଅତିପଣୀତସୁଖନ୍ତି ଓଠଆରିକଙ୍ଗତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଣୀତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅୟଂ ତିକୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି, ତଦେତଂ ସବ୍ବେସଂ ସୁଖୱେଦନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଇଧ ‘‘ସୁଖସହଗତା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ‘‘ସୁଖଭୂମିୟଂ କାମାୱଚରେ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୮୩) ‘‘କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୫୯୮) ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତୋତି।

୮।ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାୟାହ, ନ ନିବ୍ବାନପଟିୱିଜ୍ଝନଂ, ଇତରଥା ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାୱାପତ୍ତି ଅଚୋଦନୀୟା ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନନୁ ଚ ଦିସ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋୱ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାୱାପତ୍ତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବାୱାତି? ନ, ଦସ୍ସନସାମଞ୍ଞସ୍ସେୱ ସୁଯ୍ୟମାନତ୍ତା ଦସ୍ସନକତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣାନଞ୍ଚ ଭେଦେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯଦିପି ‘‘ପଞ୍ଞାୟ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୮୨) ୱିୟ ଅଭିନ୍ନକାଲସ୍ସପି ଭିନ୍ନକାଲସ୍ସ ୱିୟ ଭେଦୋପଚାରଦସ୍ସନତୋ ଭେଦୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ, ଦସ୍ସନୱିସେସେ ପନ ଅଧିପ୍ପେତେ ଦସ୍ସନସାମଞ୍ଞୱଚନଂ ନ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସନସାମଞ୍ଞମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୋଦନା କତାତି ‘‘ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାୟାହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟତତିୟମଗ୍ଗାନମ୍ପି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁପରିୟାୟସବ୍ଭାୱତୋ ‘‘ଭାୱନାଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଭାୱନା ୱଡ୍ଢନା। ସା ଚ ବହୁଲଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନେନା’’ତି। ତଥା ହି ସତୀତି ‘‘ଉଭୟପଟିକ୍ଖେପୱସେନା’’ତି ପଦସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାୱନାପଟିକ୍ଖେପୱସେନାତି ଅତ୍ଥେ ସତି। ନନୁ ଲୋକିୟସମଥୱିପସ୍ସନାପି ଯଥାବଲଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ପହାୟକା, ତତ୍ର କଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ପହାୟକୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତିଆଦି।

୯।ଅପ୍ପହାତବ୍ବହେତୁମତ୍ତେସୂତି ଅପ୍ପହାତବ୍ବହେତୁକମତ୍ତେସୁ। ସବ୍ବୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତଧମ୍ମୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ। ସମାସୋ ନ ଉପପଜ୍ଜତି ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ। ଯେସନ୍ତି ଯେ ତତିୟରାସିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମା, ଅତ୍ଥୋ ତେସଂ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତବ୍ବତାୟ ଦ୍ୱେ ପହାତବ୍ବହେତୁସଦ୍ଦାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ‘‘ନେୱଦସ୍ସନେନ ନଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଏତଂ ୱଚନଂ। ତେହି ଦସ୍ସନଭାୱନାପଦେହି ଯୁତ୍ତେନ ପହାତବ୍ବହେତୁକପଦେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ଏୱଂ ଦସ୍ସନଭାୱନାପଦେହି ପହାତବ୍ବହେତୁକପଦସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜନତୋ। ଏୱଞ୍ହି ପୁରିମପଦଦ୍ୱୟ… ପେ… ଦସ୍ସନମେତଂ ହୋତୀତି। ଏୱନ୍ତି ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ନପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥେ ସତି। ‘‘ହେତୁ…ପେ… ସିୟା’’ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ପୁରିମସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ’’ତିଆଦିନା ଅହେତୁକାନଂ ଅଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିନା ଦୁତିୟସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଯୁତ୍ତଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ଗହେତବ୍ବତ୍ତସ୍ସେୱା’’ତିଆଦିମାହ। ସୋ ହି ‘‘ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଗହେତବ୍ବତ୍ଥୋ।

୧୦।ଅଞ୍ଞଥାତି ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତେ। କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଏତେନ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକଂ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି? ସାମଞ୍ଞଜୋତନାୟ ୱିସେସେ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂୟେୱ ଚ ଅପଚୟଗାମିଭାୱତୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିୟାପନ୍ନା ଅପଚୟଗାମିନୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୨୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅରିୟମଗ୍ଗାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଏତେନେୱ ୱା ୱିସେସୁପଲକ୍ଖଣହେତୁଭୂତେନ ୱଚନେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣୱିସେସୋ ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନେନ ୱା ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀନନ୍ତି ୱୋଦାନାଦୟୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ହେତୁଭାୱେନାତି ସମ୍ପାପକହେତୁଭାୱେନ। ଞାପକୋ କାରକୋ ସମ୍ପାପକୋତି ତିୱିଧୋ ହି ହେତୁ, ତଥା ଞାପେତବ୍ବାଦିଭାୱେନ ଫଲଂ। ଯଥା ନିରୟାଦିମନୁସ୍ସଭାୱାଦିଗାମିପଟିପଦାଭାୱତୋ ଅକୁସଲଲୋକିୟକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ‘‘ଆଚୟଗାମିନୋ ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦିଲୋକିୟସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିଧମ୍ମା ଏୱ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଗାମିପଟିପଦାଭାୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ‘‘ଅପଚୟଗାମିନୋ’’ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଏୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାନଗାମିପଟିପଦାଭାୱୋ ପରିଚ୍ଚତ୍ତୋତି ତସ୍ସେୱ ଅପଚୟଗାମିଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ, ତଦନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ପନ ସେସଧମ୍ମେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅପଚୟେ ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନାଦିନା ସାତିସୟଂ ଗମନଂ ଯେସନ୍ତେ ଅପଚୟଗାମିନୋତି ‘‘ମଗ୍ଗା ଏୱ ଅପଚୟଗାମିନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନନ୍ତି ଚ ଇମସ୍ମିଂ

ତିକେ ପଠମପଦଦୁତିଯପଦସଙ୍ଗହିତାନଂ ଅଢ଼ାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଜଯଂ ୱେରଂ ପସୱତି (ଧା। ପ। ୨୦୧), ଚରଂ ୱା ଯଦି ୱା ତିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଇତିୱୁ। ୮୬, ୧୧୦; ସୁ। ନି। ୧୯୫) ୱିଯ ସାନୁନାସିକୋ ଆଚଯ-ସଦ୍ଦୋତି ''ଅନୁନାସିକଲୋପୋ କତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଆଚିନ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଆଚଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଯୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଚଯା ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏତେନ ଅପଚିନନ୍ତୀତି ଅପଚଯା, ଅପଚଯା ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୧।ଲୋକିଯେସୁଅସେକ୍ଖଭାୱାନାପତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି କସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ –

''ସିକ୍ଖତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମା ସେକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ସିକ୍ଖତି, ଅଧିସୀଲମ୍ପି ସିକ୍ଖତି ଅଧିଚିତ୍ତମ୍ପି ସିକ୍ଖତି ଅଧିପଞ୍ଞମ୍ପି ସିକ୍ଖତି। ସିକ୍ଖତୀତି ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମା ସେକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି (ଅ। ନି। ୩।୮୬)। ଯୋପି କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅନୁଲୋମପଟିପଦାଯ ପରିପୂରକାରୀ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି 'ଅଜ୍ଜ ୱା ସ୍ୱେ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ଅଧିଗମିସ୍ସାମୀ'ତି, ସୋପି ସିକ୍ଖତୀତି ସେକ୍ଖୋ''ତି –

ୱଚନତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତକଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସପି ସୀଲାଦିଧମ୍ମା ସେକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି? ନ, ପରିଯାଯଭାୱତୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ହି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଭାୱୋ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ଯଂ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମେସୁ ଏୱାତି ଲୋକିଯେସୁ ସେକ୍ଖଭାୱାସଙ୍କାଭାୱତୋ ଅସେକ୍ଖଭାୱାନାପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ ''ସୀଲସମାଧୀ''ତିଆଦି। ଅରହତ୍ତଫଲଧମ୍ମାପି ସିକ୍ଖାଫଲଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ହେଟ୍ଠିମଫଲଧମ୍ମା ୱିଯ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତାତିଆଦିଅତ୍ଥେହି ସେକ୍ଖା ସିଯୁଂ, ହେଟ୍ଠିମଫଲଧମ୍ମାପି ୱା ସିକ୍ଖାଫଲଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅରହତ୍ତଫଲଧମ୍ମା ୱିଯ ଅସେକ୍ଖାତି ଚୋଦନଂ ମନସିକତ୍ୱା ''ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖାକିଚ୍ଚତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ''ହେଟ୍ଠିମଫଲେସୁ ପନା''ତିଆଦି। ''ତଂ ଏୱ ସାଲିଂ ଭୁଞ୍ଜାମି, ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନି ଏୱ ଓସଧାନୀ''ତିଆଦୀସୁ ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତେନ ଚ ସେକ୍ଖସଦିସା ଅସେକ୍ଖା ଯଥା ''ଅମନୁସ୍ସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞେ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ''ଅରିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥେପି ଅ-କାରୋ ଦିସ୍ସତୀତି ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ସେକ୍ଖା ଅସେକ୍ଖାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୧୨।କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାଯାତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱିତକ୍କାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାପି ହେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତୀତି। ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନରସତ୍ତା ୱା କୁସଲାନଂ ତତ୍ଥ ସାତିସଯକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତତଂ ପରିତ୍ତଧମ୍ମେହି ମହଗ୍ଗତାନଂ ପକାସେତୁଂ ''କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପାକକିରିଯେସୁ ଦୀଘସନ୍ତାନତାୱ, ନ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତା ୱିପୁଲଫଲତା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ୱିପୁଲଂ ଫଲଂ ୱିପୁଲଫଲ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ ୱିପାକେସୁପି ୱିପୁଲଫଲତା ଲବ୍ଭତେୱ। ସୋପି ଏକଦେସେନଯେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମହନ୍ତେହି ଗତା ପଟିପନ୍ନାତି ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସାଧାରଣୋତି। ଗୁଣତୋ ଅଯଂ ଏତ୍ତକୋତି ସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ କରୋନ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଓଠଆରିକା କିଲେସା ''ପମାଣକରା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତେହି ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାତି ପରିତ୍ତା। ସତିପି କେହିଚି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତେ ମହାପମାଣଭାୱେନ ଗତା ପୱତ୍ତାତି ମହଗ୍ଗତା। ପରିଚ୍ଛେଦକରାନଂ କିଲେସାନଂ ସୁଖୁମାନମ୍ପି ଅଗୋଚରଭାୱତୋ ତେହି ନ କଥଞ୍ଚିପି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ୱୀତିକ୍କନ୍ତାତି ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଅପ୍ପମାଣା, ଯତୋ ତେ ''ଅପରିଯାପନ୍ନା''ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୧୪।ତିତ୍ତିଂ ନ ଜନେନ୍ତି ସନ୍ତତରତାଯ ଅସେଚନକଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପମାଣକରେହୀ''ତିଆଦିକୋ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ''ଅତପ୍ପକତ୍ଥେନା''ତିଆଦିକାଯ ହୀନତ୍ତିକପଦୱଣ୍ଣନାଯ ପରତୋ ବହୂସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖୀଯତି, ଯଥାଠାନେ ଏୱ ପନ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

୧୫। ଲୋକିଯସାଧୁଜନେହିପି ଅତିଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯେସୁ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମନତ୍ଥିକୱାଦାଦୀସୁ ପୱତ୍ତି ୱିନା ୱିପଲ୍ଲାସବଲଏୱାୱେନ ନ ହୋତୀତି ''ୱିପରିଯାସଦଳ୍ହତାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେନାତି ''ୱିପାକଦାନେ ସତୀ''ତିଆଦିନା ସତିପି କାଲନିଯମେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନେ ସାସଙ୍କୱଚନେନ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ନିଯତତାଯ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଦୁନ୍ନିୱାରୋ, ତସ୍ମା। ବଲୱତା…ପେ… ପୱତ୍ତୀତି ଏତେନ ଅସମାନଜାତିକେନ ଅନିୱତ୍ତନୀଯୱିପାକତଂ, ସମାନଜାତିକେନ ଚ ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନେପି ଅନନ୍ତରଂ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଯ ଅୱିହନ୍ତବ୍ବତଂ ଅନନ୍ତରିକାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଯତୋ ତେସଂ ୱିପାକଧମ୍ମତା ୱିଯ ସଭାୱସିଦ୍ଧା ନିଯତାନନ୍ତରିଯତା। ଅଞ୍ଞସ୍ସ…ପେ… ଦାନତୋତି ଇମିନାପି ଅସମାନଜାତିକାଦୀହି ଅନିୱତ୍ତନୀଯଫଲତଂ ଏୱ ୱିଭାୱେତି।

ଚୋଦକୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ''ନନୂ''ତିଆଦିନା ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗମେୱ ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ''ନାପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରତି। ଏକନ୍ତେତି ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱିନି। ସନ୍ନିଯତତ୍ତାତି ସମ୍ପାଦନେ ଜନନେ ନିଯତଭାୱତୋ। ଉପରତା ଅୱିପଚ୍ଚନସଭାୱାସଙ୍କା ଯେସୁ ତାନି ଉପରତାୱିପଚ୍ଚ… ପେ… ସଙ୍କାନି, ତବ୍ଭାୱୋ ଉପ…ପେ… ସଙ୍କତ୍ତଂ, ତସ୍ମା। ''ନ ସମତ୍ଥତାୱିଘାତତ୍ତାତି ବଲୱତାପି ଆନନ୍ତରିଯେନ ଅନୁପହନ୍ତବ୍ବତଂ ଆହ।

ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ଅନୁବଲପ୍ପଦାୟକାନି ହୋନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିସେସିତତ୍ତା। ତେନ ନେସଂ ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନେପି ଅମୋଘୱୁତ୍ତିତଂ ଆହ।

୧୬।ମଗ୍ଗଙ୍ଗିକଂ ପରିଞ୍ଞାଦି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗସମ୍ପାଦିଟ୍ଠିମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତାଲୋଭାଦୋସସଙ୍ଖାତେହି ମଗ୍ଗହେତୂହି ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତଖନ୍ଧସେସମଗ୍ଗଙ୍ଗସମ୍ପାଦିଟ୍ଠୀନଂ ସହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନତୋ ତିଣ୍ଣଂ ନୟାନଂ ଅସଙ୍ଗହିତସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେତୁବହୁତାୱସେନାତି ବହୁହେତୁକସ୍ସ ପଠମନୟସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ବହୁହେତୁକତାସାମଞ୍ଞେନ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡପାଠଇୟଂ ତତିୟଂ ୱୁତ୍ତନୟୋ ଇଧ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦୁତିୟଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚୟେହି ପୱତ୍ତମାନେସୁ ନିରୀହକେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କେସଞ୍ଚି ଅନୁୱତ୍ତନୀୟଭାୱୋ ନ କେୱଲଂ ଧମ୍ମସଭାୱତୋୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ପୁରିମଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନପି ହୋତୀତି ଆହ ''ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନା''ତି। ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ହି ପୁରିମପୁରିମାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରେସୁ ୱିସେସାଧାନଂ ଭାୱନାପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୋତି। ଅନୁୱତ୍ତୟମାନୋତି ଗରୁକାରୟମାନୋ। ଉଦାହରଣୱସେନାତି ନିଦସ୍ସନୱସେନ, ନ ନିରୱସେସଦସ୍ସନୱସେନ। ଯସ୍ମା ପନାତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପାଠନ୍ତରେନ ସାଧେତି। ତତ୍ଥ ହି ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଠିତତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ସମାନସଦ୍ଦତ୍ଥୱସେନାତି ସତିପି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାନାଧିକରଣସମାସତ୍ଥଭେଦେ ମଗ୍ଗାଧିପତିସଦ୍ଦତ୍ଥଭେଦାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୭।ଉପ୍ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପାଦାଦିଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ, ପତ୍ୱା ୱିଗତୋ ଚାତି ଦୁୱିଧେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଉଭୟେସମ୍ପି ୱାଚକୋ, ନ ପୁରିମାନଂୟେୱାତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦାଦିପ୍ପତ୍ତତା। ତେନ ଅତୀତାପି ସଙ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ସବ୍ବୋ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ''ତି। ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଭାୱୋ ''ଉପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା''ତି ପଦେନ ଗହିତଧମ୍ମଭାୱୋ, ୱତ୍ତମାନଧମ୍ମଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ୱା ଉପ୍ପାଦାଦିପ୍ପତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚ ସଭାୱଂ ଧାରେତି ପଚ୍ଚୟେହି ଚ ଧାରୀୟତି, ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୋତି ପକୁପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଭାୱୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ ୱତ୍ୱା ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନା''ତି ୱଚନଂ ନ ଯଥାଧିଗତପଟିସେଧନନ୍ତି କଥମିଦଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଯଦି ହୀ''ତିଆଦି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ଉପ୍ପନ୍ନାତି ପଦେନ ଅତୀତାପି ସଙ୍ଗହିତା। ଯଦି ନ ସଙ୍ଗହିତା, ନିବ୍ବାନଂ ୱିୟ ତେପି ନୱତ୍ତବ୍ବାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା , ନ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପନ ତେସଂ ମତିମତ୍ତମେୱ। ଅୟଂ ପନ ଟିକୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ପୂରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱକ୍ଖତୀତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ଅତୀତା ନୱତ୍ତବ୍ବାତି ନ ୱୁତ୍ତାତି? ଧମ୍ମୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତାଭାୱତୋ। ଧମ୍ମୱସେନ ହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ତତ୍ଥ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ଜାତଂ, ନ ଚ ନିୟୋଗତୋ ଅତୀତା ନାମ ଧମ୍ମା କେଚି ଅତ୍ଥି, ଯେ ଇଧ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ନୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟୁନ୍ତି। ଫଲନିବ୍ବତ୍ତିତୋ କାରଣସ୍ସ ପୁରେତରଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ଇଧ ପରିନିଟ୍ଠିତସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତସ୍ସ ହୁତ୍ୱା ୱିଗତଭାୱୋତି ଆହ ''ଅନାଗତେ ୱା''ତି। ଯତୋ ମେତ୍ତେୟ୍ୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଫଲମ୍ପି ''ଉପ୍ପାଦୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୦।ଯସ୍ସ ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତିଆଦିନା ''ତେନାନନ୍ଦା''ତିଆଦିପାଠଇୟା ହେଟ୍ଠାପାଠଇଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଞ୍ହି ତତ୍ଥ ପାଠଇ –

''କଥଞ୍ଚାନନ୍ଦ , ଭିକ୍ଖୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତି ସନ୍ନିସାଦେତି ଏକୋଦିଂ କରୋତି ସମାଦହତି। ଇଧାନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଏୱଂ ଖୋ…ପେ… ସମାଦହତି। ସୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସି କରୋତି, ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସିକରୋତୋ ସୁଞ୍ଞତାୟ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି…ପେ… ମୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ସନ୍ତମେତଂ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ସମ୍ପଜାନାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଖୋ ମେ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସିକରୋତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତାୟ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି…ପେ… ମୁଚ୍ଚତୀତି, ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ସୋ ବହିଦ୍ଧା ସୁଞ୍ଞତଂ…ପେ… ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ସୁଞ୍ଞତଂ…ପେ… ସୋ ଆନେଞ୍ଜଂ ମନସି କରୋତି, ତସ୍ସ ଆନେଞ୍ଜଂ ମନସିକରୋତୋ ଆନେଞ୍ଜାୟ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି…ପେ… ମୁଚ୍ଚତୀତି, ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ତେନାନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୮୮)।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଦୀସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ଚ ସୁଞ୍ଞତାୟ ଆନେଞ୍ଜେ ଚ। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିନିମିତ୍ତେତି ପାଦକଭୂତପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିନିମିତ୍ତେ। ଅପଗୁଣପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ମନସିକରୋତୋ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ତତୋ ''ପରସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ନୁ ଖୋ କଥ''ନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ମନସି କରୋତି, ତତ୍ଥପି ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ତତୋ ''କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ, କାଲେନ ପରସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ନୁ ଖୋ କଥ''ନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ମନସି କରୋତି, ତତ୍ଥପି ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ତତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତୁକାମୋ ''ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟଂ ନୁ ଖୋ କଥ''ନ୍ତି ଆନେଞ୍ଜଂ ମନସି କରୋତି, ତତ୍ଥପି ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ''ଇଦାନି ମେ ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ''ତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱୀରିୟେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ପନ ସାଧୁକଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସି କାତବ୍ବଂ, ଏୱମସ୍ସ ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତୋ ଫରସୁମ୍ହି ଅୱହନ୍ତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିସିତନିସିତଂ କାରେତ୍ୱା ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଛିଜ୍ଜେ ଫରସୁ ୱିୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ମନସିକାରୋ ୱହତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ମିଂୟେୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅସମାନତ୍ତାତି ଇଦଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଯେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି, ତେ ସବ୍ବେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ଥନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତାୱିସେସମୁପାଦାୟ ପୱତ୍ତତି, ଯତୋ ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପିଚ ''ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନୀ''ତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୱିଭାୱନସବ୍ଭାୱତୋ ଇଧ ଉଦାହରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ହି

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅଛନ୍ତିକଦୁକେ ''ଅଛନ୍ତାୱ ଅଛନ୍ତିକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ନ ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦତୋ ଅସମାନତାପି ସିଯା, ତସ୍ମାଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଚୋଦନଂ ୱିସୋଧେନ୍ତୋ ''ଅଯଂ ପନେତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ତେନାତି ତସ୍ମା। ତଂୱାଚକସ୍ସାତି ଅଛନ୍ତଛନ୍ତୱାଚକସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅଛନ୍ତଭାୱସବ୍ଭାୱତୋ।

''ନ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ସୋଭତି ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ ସଙ୍ଗଣିକାରତୋ ସଙ୍ଗଣିକାରାମତଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୮୬) ପଟ୍ଠକଜିତାସାରୁପ୍ପସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖାଦିନିକାମଲାଭିତାଯ ଅଭାୱସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଗଣିକାରାମତାଯ, ''ନାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ଏକଂ ରୂପମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯତ୍ଥ ରତ୍ତସ୍ସ ଯଥାଭିରତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ସୋକପରି…ପେ… ଉପାଯାସା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୮୬) ଏୱଂ ରୂପାଦିରତିଯା ଚ ଆଦୀନୱଂ ୱତ୍ୱା ସଚେ କୋଚି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞଜାତିକୋ ପଟ୍ଠକଜିତୋ ୱଦେଯ୍ୟ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଖେତ୍ତେ ପଣ୍ଡିତ୍ଥା ଗାୱିଯୋ ୱିଯ ଅମ୍ହେଯେୱ ଗଣତୋ ନୀହରତି, ଏକୀଭାୱେ ନିଯୋଜେତି, ସଯଂ ପନ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତାଦୀହି ପରିୱୁତୋ ୱିହରତୀ''ତି, ତସ୍ସ ୱଚନୋକାସୁପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ଚକ୍କୱାଳଅପରିଯନ୍ତାଯ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋପି ତଥାଗତୋ ଏକକୋୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅଯଂ ଖୋ ପନା''ତି ଦେସନା ଆରଦ୍ଧାତି ଆହ ''ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିହାରଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତନିମିତ୍ତାନଂ । ଅଛନ୍ତନ୍ତି ୱିସଯଛନ୍ତଂ। ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ତେନେୱାହ ''ଅଛନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯେ ୱିକପ୍ପେ ଠାନ-ସଦ୍ଦୋ କାରଣପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଚ୍ଚକସୁତ୍ତେନାତି ମହାସଚ୍ଚକସୁତ୍ତେନ। ତତ୍ଥ ହି –

''ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ଅନେକସତାଯ ପରିସାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତା, ଅପିସ୍ସୁ ମଂ ଏକମେକୋ ଏୱଂ ମଞ୍ଞତି 'ମମେୱାରବ୍ଭ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ'ତି। ନ ଖୋ ପନେତଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯାୱଦେୱ ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ ତଥାଗତୋ ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି। ସୋ ଖୋ ଅହଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ତସ୍ସାଯେୱ କଥାଯ ପରିଯୋସାନେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଛନ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେମି ସନ୍ନିସାଦେମି, ଏକୋଦିଂ କରୋମି, ସମାଦହାମି 'ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୮୭) –

ଆଗତନ୍ତି।

୨୨। ଅଞ୍ଞେହି ଅନିଦସ୍ସନେହି ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଯଥା ''ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର''ନ୍ତି। ଧମ୍ମସଭାୱସାମଞ୍ଞେନାତିଆଦିନା କିଞ୍ଚାପି ରୂପାଯତନତୋ ଅଞ୍ଞୋ ନିଦସ୍ସନଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଧମ୍ମସଭାୱୋ ପନ ଅତ୍ଥି। ତତୋ ଚ ରୂପାଯତନସ୍ସ ୱିସେସୋ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ କତୋତି ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମୱିସେସକରୋ ନିଦସ୍ସନଭାୱୋ ରୂପାଯତନତୋ ଅନଞ୍ଞୋପି ଅଞ୍ଞୋ ୱିଯ କତ୍ୱା ଉପଚରିତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ସାମଞ୍ଞୱିସେସତ୍ଥଭେଦୋ। ସଯଂ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମାନଂ, ନିସ୍ସଯୱସେନ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାନଂ ଗନ୍ଧରସାନଞ୍ଚ, ଇତରେସଂ ଅସମ୍ପତ୍ତାନଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପତନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଦେସେ ଅୱଟ୍ଠାନଂ, ଯେନ ପଟିହନନଭାୱେନ। ବ୍ୟାପାରାଦୀତି ଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଅକ୍ଖିପଟଲାଦୀନଂ ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚ ସଂସୀଦନଲଙ୍ଘନାଦିପ୍ପୱତ୍ତିମାହ। ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି, ୱିସଯସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାୱେନ ଅନୁଗ୍ଗହୋ ଉପଘାତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତିକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

୧-୬।ସମାନଦେସଗ୍ଗହଣାନଂ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଗହେତବ୍ବାନଂ, ଏକୱତ୍ଥୁୱିସଯାନଂ ୱା। ଅଥ ୱା ସମାନଦେସାନଂ ଏକୱତ୍ଥୁକତ୍ତା ସମାନଗହେତବ୍ବଭାୱାନଂ ଏକୁପ୍ପାଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ଧମ୍ମା ହେତୁସହଗତା, ତେ ହେତୂହି ସହ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ଯୋ ଚ ତେସଂ ସହେତୁକଭାୱୋ, ସୋ ସହଜାତାଦୀହି ହେତୂହି କତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ “ସମା…ପେ… ସବ୍ଭାୱ”ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନାଦିହେତୁବ୍ୟାପାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏକୀଭାୱୂପଗମନନ୍ତି ଏକକଲାପଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସଂସଟ୍ଠତାଯ ସମୂହଘନଭାୱେନ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନାକରଣତଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମନାନତ୍ତାଭାୱେପୀତି ସଭାୱତ୍ଥଭେଦାଭାୱେପି। ପଦତ୍ଥନାନତ୍ତେନାତି ନାନାପଦାଭିଧେଯ୍ୟତାଭେଦେନ। ଏତେନ ପକାରନ୍ତରାପେକ୍ଖଂ ଦୁକନ୍ତରୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅନେକପ୍ପକାରା ହି ଧମ୍ମା। ତେନେୱ “ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ”ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ତିକେସୁପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯେସଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଯେହି ପକାରୱିସେସେହି ଧମ୍ମାନଂ ୱିଭାୱନେ କତେ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ତେସଂ ତପ୍ପକାରଭେଦେହି ଧମ୍ମାନଂ ୱିଭାୱନଂ। ଯେସଂ ପନ ଯେନ ଏକେନେୱ ପକାରେନ ୱିଭାୱନେ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ତେସମ୍ପି ତଂ ୱତ୍ୱା ଧମ୍ମିସ୍ସରତ୍ତା ତଦଞ୍ଞନିରୱସେସପ୍ପକାରୱିଭାୱନଞ୍ଚ ଦେସନାୱିଲାସୋତି ଆହ “ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଜାନନ”ନ୍ତିଆଦି। ନନୁ ଏକେନ ପକାରେନ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ତଦଞ୍ଞପ୍ପକାରୱିଭାୱନଂ ଅଫଲଂ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପଭେଦସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତା। ତେ ପକାରା ଏତେସନ୍ତି ତପ୍ପକାରା, ତବ୍ଭାୱୋ ତପ୍ପକାରତା। ଇମିନା ଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ପକାରୱିସେସସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ ଦେସନାୱିଲାସୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପୀତି “ଅହେତୁକା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ”ତିଆଦୀସୁ। ଯଥା ପଠମଦୁକେକଦେସେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁତିଯତତିଯଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଛଟ୍ଠଦୁକନଯେ ଯୋଜନା “ହେତୂ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପୀ”ତିଆଦଯୋ ତଯୋ ଦୁକା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏୱଂ ଦୁତିଯତତିଯଦୁକେକଦେସେ ଗହେତ୍ୱା ପଠମଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନାଯ “ସହେତୁକା ଧମ୍ମା ହେତୂପି ନ ହେତୂପି, ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା ହେତୂପି ନ ହେତୂପି, ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ହେତୂପି ନ ହେତୂପି, ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ହେତୂପି ନ ହେତୂପୀ”ତି ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ନ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଥ ୱା ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତେହି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦସ୍ସିତେହି ପୁରିମେହି ଦ୍ୱୀହି ନିନ୍ନାନାକରଣତୋ ଏତେ ନ ୱୁତ୍ତା। ସନ୍ନିୱେସୱିସେସମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋତି। ତେନେୱ ହି ନିନ୍ନାନତ୍ଥତ୍ତା ପାଳିଯଂ ଆଗତଦୁକେସୁ ଯଥାନିଦ୍ଧାରିତଦୁକାନଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅୱରୋଧନେନ ଅୱୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଏତେସୁ ପନା”ତିଆଦିମାହ।

ଅଥ ୱା “ଏତେନ ୱା ଗତିଦସ୍ସନେନା”ତିଆଦିନା ୱକ୍ଖମାନନଯେନ “ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା ଚା”ତିଆଦୀନଂ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ଦୁକାନଂ ସଙ୍ଗହେ ସତି ଏତେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଯା। ଯତୋ ୱା ଦୁକତୋ ପଦଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦୁକନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନ ସତି ଚ ନାନତ୍ତେ ଦୁକନ୍ତରଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ଚେତ୍ଥ କୋଚି ୱିସେସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୁକେହୀତି ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ସହେତୁକଦୁକତୋ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକସ୍ସ, ହେତୁସହେତୁକଦୁକତୋ ଚ ହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକସ୍ସ ପଦତ୍ଥମତ୍ତତୋ ନାନତ୍ତଂ, ନ ସଭାୱତ୍ଥତୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସହେତୁକହେତୁସହେତୁକଦୁକେ ୱତ୍ୱା ଇତରେପି ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାଦୀହି ସଭାୱତ୍ଥନାନତ୍ତାଭାୱେପି ପଦତ୍ଥନାନତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ ଧମ୍ମନାନତ୍ତାଭାୱେପି ପଦତ୍ଥନାନତ୍ତେନ ଦୁକନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା “ହେତୁସହଗତା ଧମ୍ମା, ନ ହେତୁସହଗତା ଧମ୍ମା, ହେତୁସହଜାତା ଧମ୍ମା, ନ ହେତୁସହଜାତା ଧମ୍ମା। ହେତୁସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମା, ହେତୁୱିସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମା। ହେତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମା, ନ ହେତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମା। ହେତୁସହଭୁନୋ ଧମ୍ମା, ନ ହେତୁସହଭୁନୋ ଧମ୍ମା”ତିଆଦୀନଂ, ତଥା “ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ହେତୁସହଗତା ଚା”ତିଆଦୀନଂ, “ନ ହେତୂ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ହେତୁସହଗତାପି, ନ ହେତୁସହଗତାପୀ”ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ଅନେକେସଂ ଦୁକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି “ଏତେନ ୱା ଗତିଦସ୍ସନେନା”ତିଆଦି। ଏୱଂ ଆସୱଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁପି ଅଯମତ୍ଥୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନଂ ୱା ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିଂ ବୋଧେତବ୍ବାକାରଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତେନ ଧମ୍ମସାମିନା ଯତ୍ତକା ଦୁକା ୱୁତ୍ତା, ତତ୍ତକେସୁ ଠାତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞା ହି ତେ ଦୁକା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଯେ ଭଗୱତା ନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହେତୁହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ଛଟ୍ଠଦୁକେନ ନିନ୍ନାନତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେସୂତି ପଠମଦୁକତତିଯଦୁକେସୁ। ଯଦି ଦୁକନ୍ତରେହି ଦୁକନ୍ତରପଦେହି ଚ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ଏତେସଂ ଦୁକାନଂ ଦୁକନ୍ତରପଦାନଞ୍ଚ ଅୱଚନଂ , ଏୱଂ ସତି ଛଟ୍ଠଦୁକେ ପଠମପଦମ୍ପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ଦୁତିଯପଦେନ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା। ତଥା ଚ ଛଟ୍ଠଦୁକୋଯେୱ ନ ହୋତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ “ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ”ତିଆଦି। ଦୁକପୂରଣତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ସମାନତ୍ଥତଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଦେସନାୱିସେସୋ ପନ ୱିଜ୍ଜତିଯେୱ। ଅତ୍ଥନ୍ତରତାଭାୱେପି ପକାରଭେଦହେତୁକଂ ଦୁକନ୍ତରୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସିତୋ ହି ଅଯମତ୍ଥୋତି। ଏତେନ ଗତିଦସ୍ସନେନାତି ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱେପି ଛଟ୍ଠଦୁକପୂରଣସଙ୍ଖାତେନ ନଯଦସ୍ସନେନ। ପଠମଦୁକେ…ପେ… ଦସ୍ସିତୋ ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତେହି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେହି, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦସ୍ସିତେହି ପୁରିମେହି

ଦ୍ୱୀହି, ଇଧ ଦସ୍ସିତେହି ଚତୂହି। ତେସୂତି ଦୁତିଯତତିଯଦୁକେସୁ। ପଠମଦୁକପକ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସିତୋ ପାଳିଯଂ ଛଟ୍ଠଦୁକେନ ଇତରତ୍ର ଚ ଇତରଦୁକେହୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭-୧୩।ପଚ୍ଚଯଭାୱମତ୍ତେନ...ପେ... ଅତ୍ଥିତନ୍ତି ଏତେନ ନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତତାସଙ୍ଖାତା ସସଭାୱତାୱ ଅତ୍ଥିତା, ଅଥ ଖୋ ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନିରୋଧୋ ଅପ୍ପହୀନତା ଅନିପ୍ଫାଦିତଫଲତା କାରଣାସମୁଗ୍ଘାତେନ ଫଲନିବ୍ବତ୍ତନାରହତା ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସତୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ଯେନ ୱିନା ଯଂ ନ ହୋତି, ତଂ ଅତୀତାଦିପି କାରଣଂ ସଙ୍ଗହିତମେୱାତି। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ସହେତୁ...ପେ... କାଲାନମେୱା’’ତି। ସମେ...ପେ... ଦୀପେତି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ପଚ୍ଚଯେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତନ୍ତି। ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଯୱନ୍ତତା ଅନେକପଚ୍ଚଯନିପ୍ଫାଦିତତା ଚ ଦୁକଦ୍ୱଯେ ପୁରିମପଦତ୍ଥାନଂ ଭେଦୋ, ଇତରେସଂ ପନ ପୁରିମପଦସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମୱିଧୁରସଭାୱତାଯାତି। ଅୱିନି...ପେ... ଠପନତୋତି ‘‘ଏତ୍ତକା’’ତି ପଭେଦପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତମାତିକାଯଂ ପନ ନିଦ୍ଧାରିତସରୂପସଙ୍ଖାୱିସେସତ୍ତା ୱିନିଚ୍ଛିତତ୍ଥପରିଚ୍ଛେଦାଯେୱ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱୁତ୍ତାତି। ‘‘ପଥୱୀଆଦି ରୂପ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅନେକହେତୁକେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ହେତୂନଂ ସହେତୁକଭାୱୋ ୱିଯ ସବ୍ବେସଂ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ରୂପିଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ପୁରିମ...ପେ... ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ନ ହି ତେସୁ ନିଯତୋ କତ୍ଥଚି ସଂସାମିଭାୱୋତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ୱା ଲୁଜ୍ଜତି ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଗହେତବ୍ବୋ ଲୋକୋତି ତଂଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା। ତେନେୱାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଭାୱେନ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁକବହୁତାଆପଜ୍ଜତୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ୱୀସତି ଦୁକା ୱିଭତ୍ତା, ‘‘ଅୱୁତ୍ତୋପି ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ୱକ୍ଖତୀତି ଦୁକବହୁତା ଇଚ୍ଛିତା ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂଯେୱ ପନ ଦୁକବହୁତଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଅପିଚ ଦୁକବହୁତା ଆପଜ୍ଜତି, ସା ଚ ଖୋ ୱିଞ୍ଞାଣଭେଦାନୁସାରିନୀ, ତତ୍ରାପି କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି, ତଥା ମହାକିରିଯତୋ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନନ୍ତି ଏୱଂପକାରାନଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନାମସନତୋ ନ ବ୍ଯାପିନୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଦୁକବହୁତା’’ତିଆଦିନା। ଅବ୍ଯାପିଭାୱେ ପନ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା ଚ...ପେ... ସିଯା’’ତି ଆହ। ନିଦ୍ଦେସେନ ଚ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ‘‘ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା’’ତିଆଦିନା ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିନା କେନଚି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତଂ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିନା କେନଚି ନୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନିକ୍ଖେପରାସିନିଦ୍ଦେସେନ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତତୋ ଦୁକୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ, ତଥା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନିଦ୍ଦେସେନପି ଅତ୍ଥତୋ ନ ସମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ନିକ୍ଖେପରାସିସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ। ଯୋ ଚ ପଟିସେଧୋ କତୋ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତତୋ ଦୁକଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ସମ...ପେ... ସେଧେତୁନ୍ତି ଏତେନ ‘‘ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା’’ତି ଏତ୍ତକେସୁ ନିଦ୍ଦେସପଦେସୁ ଦୁକପଦଦ୍ୱଯପ୍ପୱତ୍ତି ପାଳିତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତଥେୱାତି ଉଭିନ୍ନଂ କେଚିନ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅନିଯମତୋ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦିନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିକୋ ଭିନ୍ନସଭାୱୋଯେୱ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସନୱସେନ। ରୂପାଯତନମେୱ ହି ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଭାୱତୋ ‘‘କେନଚି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ କେନଚି ନୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଯଦି ଏୱଂ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପକ୍ଖେ ଦୁକବହୁତା ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ନ ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଭେଦେନାତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୱିସେସେନ, ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯେକଦେସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକଭେଦୋତି ଦୁକୱିସେସୋ, କେନଚି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଦୁକୋ, ତପ୍ପଭେଦୋଯେୱ ୱା। ସମତ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ତକା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା ତତ୍ତକା ଦୁକାତି ଦୁକଭେଦାପଜ୍ଜନପ୍ପକାରଦସ୍ସନଂ। ଏୱଞ୍ଚ ସତୀତିଆଦିନା ଇମିସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯା’’ତି ରୂପାଯତନସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ଥଭେଦାଭାୱତୋ କଥମଯଂ ଦୁକୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣନାନତ୍ତେନା’’ତିଆଦି। ଯଦି ପନ ସବ୍ବୱିଞ୍ଞାତବ୍ବସଙ୍ଗହେ ଦୁକୋସମତ୍ତୋ ହୋତି, ନିକ୍ଖେପରାସିନିଦ୍ଦେସୋ କଥଂ ନୀଯତୀତି ଆହ ‘‘ଏତସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି।

ଏତ୍ଥ ପନ ଯଥା ୱିଞ୍ଞାଣନାନତ୍ତେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦୁକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ସତିପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବାନଂ ବହୁଭାୱେ ଯତ୍ତକା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା, ତତ୍ତକା ଦୁକାତି ନତ୍ଥି ଦୁକବହୁତା ଦୁକସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମେକଦେସେସୁ ଦୁକପଦଦ୍ୱଯପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନଭାୱତୋ। ଏୱଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତେନ ଦୁକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ଯତ୍ତକାନି ୱିଞ୍ଞାଣାନି, ତତ୍ତକା ଦୁକାତି ନତ୍ଥି ଦୁକବହୁତା ଦୁକସଙ୍ଗ...ପେ... ଭାୱତୋ ଏୱ। ନ ହି ଏକଂଯେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ‘‘କେନଚି କେନଚୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିନ୍ତୁ ଅପରମ୍ପୀତି ସବ୍ବୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଗହେ ଦୁକୋ ସମତ୍ତୋ ହୋତି, ନ ଚ କତ୍ଥଚି ଦୁକସ୍ସ ପଚ୍ଛେଦୋ ଅତ୍ଥି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ୱିସଯସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ନ ହି ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନାଗତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ୱା ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ମା ଯଥାଲଦ୍ଧୱିସେସେନ ୱିସିଟ୍ଠେସୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଭେଦେସୁ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିସଯସ୍ସ ଆଲମ୍ବନାନାଲମ୍ବନୱସେନ ଦୁକପଦଦ୍ୱଯପ୍ପୱତ୍ତି ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ। ତେନେୱ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ପନ କେନଚି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଞ୍ଚେୱ ଅୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଞ୍ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୋ ଅୱୁତ୍ତୋପି ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଭୂମିଭେଦୱସେନ ଯଥାଲାଭଂ ଦସ୍ସେସ୍ସତି। ‘‘ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ’’ତି ଇଦମ୍ପି ଅନାମଟ୍ଠୱିସେସଂ

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସାମଞ୍ଞମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପାଠଇ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିଞ୍ଞାଣେହି ନୟଦସ୍ସନୱସେନ ଆଗତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇମିସ୍ସାପି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୟ ''କେନଚୀ''ତି ପଦଂ ଅନିୟମେନ ସବ୍ବୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଗାହକନ୍ତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ନିଦ୍ଦେସେନ ଚ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱେହି ଦୁକପଦଦ୍ୱୟପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ନ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱେହି ୱିସେସକାରଣାଭାୱତୋ। କିଞ୍ଚ ''ଯେ ୱା ପନା''ତି ପଦନ୍ତରସମ୍ପିଣ୍ଡନତୋପି ''ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା...ପେ... ନ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା''ତି (ଧ। ସ। ୧୧୦୧) ଏୱଭାୱତା ଦୁକପଦଦ୍ୱୟପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ପଦନ୍ତରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ହି ଯେୱାପନ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲା। ଯେ ୱା ପନ କୁସଲମୂଲା, ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା କୁସଲା''ତିଆଦୀସୁ (ଯମ। ୧।ମୂଲଯମକ।୧)। ଅଞ୍ଞଥା ''ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା''ତି ପାଠଇ ଅଭୱିସ୍ସ। ଯଂ ପନ ୱଦନ୍ତି ''ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା...ପେ... ନ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଇମିନା ଅତ୍ଥତୋ ଦ୍ୱେ ଦୁକା ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତୀ''ତି, ତଦପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତଂ ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତଂ ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତଞ୍ଚା''ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତେନ ପାଠଇପଟିସେଧନଞ୍ଚ ନିୱାରିତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ପଟିସେଧନସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ତଥା ଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିଜାନନଭାୱେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅନିୟମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କେନଚୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋଯେୱ ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱିଜାନନଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅନିୟମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ''କେନଚୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ତଦତ୍ଥଦସ୍ସନେ ତେନେୱାତି ଅୟଂ ପଦତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯଥା ଅଟ୍ଠକଥା ଅୱଟ୍ଠିତା, ତଥା ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୪-୧୯। ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଜଞ୍ଞମଲୀନଭାୱକରଣତୋ କଣ୍ହକମ୍ମୱିପାକହେତୁତୋ ଚ ଅପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ''ଅସୁଚିଭାୱେନ ସନ୍ଦନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ୱଣେ। ପଗ୍ଘରଣକ...ପେ... ସଦ୍ଦୋତି ଏତେନ ଆସୱୋ ୱିୟ ଆସୱୋତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗୋତ୍ରଭୁ...ପେ... ୱୁତ୍ତାନୀତି ଏତେନ ଗୋତ୍ରଭୁଗ୍ଗହଣଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ ଯଥା ''କାକେହି ସପ୍ପି ରକ୍ଖିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଗୋତ୍ରଭୁସଦିସା ଗୋତ୍ରଭୂତି ପନ ଅତ୍ଥେ ସତି ଗୁଣପ୍ପଧାନତ୍ତାନଂ ଏକେନ ସଦ୍ଦେନ ଅୱଚନୀୟତ୍ତା ୱୋଦାନାଦଯୋୱ ୱୁତ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। ଅଥ ୱା ଗୋତ୍ରଭୂତି ଏକସେସେନ ସାମଞ୍ଞେନ ୱା ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଭିୱିଧିୱିସଯଂ ଅୱଧିନ୍ତି ୱିଭତ୍ତିଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଆସୱେହି ତଂସହିତତା ଆସୱସହିତତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ସହେତୁକାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ହେତୂହି ସହେତୁକତା, ନ ଏୱଂ ସାସୱାତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଆସୱେହି ସାସୱତା, ଅଥ ଖୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହୀତି। ଦୁକନ୍ତରେ ଅୱୁତ୍ତପଦଭାୱୋଯେୱେତ୍ଥ ଦୁକଯୋଜନାୟ ଞାୟାଗତତା। ଯଦି ଏୱଂ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ କଥନ୍ତି ଆହ ''ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ପନା''ତିଆଦି। ପଠମେ ଦୁକେ ଦୁତିୟସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଏକୋତି ଚତୁତ୍ଥଦୁକମାହ। ପଠମେ ଦୁକେ ତତିୟସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଦ୍ୱେତି ''ଆସୱା ଚେୱ ଧମ୍ମା ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନୋ ଚ ଆସୱା''ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚମଦୁକମାହ। ପଠମସ୍ସ ଦୁତିଯେ ଦୁକେ ପକ୍ଖେପେ ଏକୋତି ''ନୋ ଆସୱା ଧମ୍ମା ସାସୱାପି ଅନାସୱାପୀ''ତି ଅୟମେକୋ। ତତିଯେ ପଠମସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଦ୍ୱେତି ''ଆସୱା ଧମ୍ମା ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ନୋ ଆସୱାଧମ୍ମା ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ''ତି ଇମେ ଦ୍ୱେ। ତତିଯେ ଦୁତିୟସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଏକୋତି ''ସାସୱା ଧମ୍ମା ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ''ତି ଏକୋ। ଦୁତିଯେ ତତିୟସ୍ସ ପକ୍ଖେପେ ଏକୋତି ଛଟ୍ଠଦୁକମାହ। ତୀହୀତି ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠେହି। ଇତରେତି ତଦୱସିଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ। ତେ ପନ ପଠମେ ତତିୟଦୁକଦୁତିୟପଦପକ୍ଖେପେ ଏକୋ, ଦୁତିଯେ ପଠମଦୁକଦୁତିୟପଦପକ୍ଖେପେ ଏକୋ, ତତିଯେ ପଠମସ୍ସ ଏକେକପଦପକ୍ଖେପେ ଦ୍ୱେ, ତତିଯେ ଦୁତିୟଦୁକପଠମପଦପକ୍ଖେପେ ଏକୋତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ସାସୱା ଧମ୍ମା ଆସୱାପି ନୋ ଆସୱାପି। ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ଆସୱାପି ନୋ ଆସୱାପି। ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ଆସୱାପି ନୋ ଆସୱାପୀ''ତି ଏତେସମ୍ପି, ''ଆସୱସହଗତା ଧମ୍ମା ନୋ ଆସୱସହଗତା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଦୀନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ଗହଣନଯୋ ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏସନଯୋତି ଯୋ ଏସ ପଠମଦୁକେ ଦୁତିୟଦୁକପକ୍ଖେପାଦିକୋ ଉପାଯୋ ଇଧ ଆସୱଗୋଚ୍ଛକେ ୱୁତ୍ତୋ, ଏସ ନଯୋ ସଂଯୋଜନଗୋଚ୍ଛକାଦୀସୁ ଦୁକନ୍ତରନିଦ୍ଧାରଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତଦୁକା ସଂଯୋଜନଗୋଚ୍ଛକେ ତାୱ ''ସଂଯୋଜନା ଚେୱ ଧମ୍ମା ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେୱ ଧମ୍ମା ନୋ ଚ ସଂଯୋଜନା, ସଂଯୋଜନା ଧମ୍ମା ସଂଯୋଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ନୋ ସଂଯୋଜନା ଧମ୍ମା ସଂଯୋଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ନୋ ସଂଯୋଜନା ଧମ୍ମା ସଂଯୋଜନିୟାପି ଅସଂଯୋଜନିୟାପି, ସଂଯୋଜନିୟା ଧମ୍ମା ସଂଯୋଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ''ତି ପଞ୍ଚ। ଏୱଂ ଗନ୍ଥଓଘଯୋଗନୀୱରଣୋପାଦାନଗୋଚ୍ଛକେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ପଞ୍ଚ। ନୀୱରଣଗୋଚ୍ଛକେ ପନ ନୀୱରଣାନଂ ନୀୱରଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱାଭାୱତୋ ''ନୋ ନୀୱରଣା ଧମ୍ମା ନୀୱରଣିୟାପି ଅନୀୱରଣିୟାପି, ନୋ ନୀୱରଣା ଧମ୍ମା ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ନୀୱରଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ନୀୱରଣିୟା ଧମ୍ମା ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ନୀୱରଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ''ତି ତଯୋ। ତଥା ପରାମାସଗୋଚ୍ଛକେ ''ନୋ ପରାମାସା ଧମ୍ମା ପରାମଟ୍ଠାପି ଅପରାମଟ୍ଠାପି, ନୋ ପରାମାସା ଧମ୍ମା ପରାମାସସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ପରାମାସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ପରାମଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ପରାମାସସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି

ପରାମାସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ’’ତି। କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ‘‘ନୋ କିଲେସା ଧମ୍ମା ସଂକିଲେସିକାପି ଅସଂକିଲେସିକାପି, ନୋ କିଲେସା ଧମ୍ମା ସଂକିଲିଟ୍ଠାପି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠାପି, ନୋ କିଲେସା ଧମ୍ମା କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି କିଲେସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା ସଂକିଲିଟ୍ଠାପି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠାପି, ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି କିଲେସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି, ଅସଂକିଲିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ସଂକିଲେସିକାପି ଅସଂକିଲେସିକାପୀ’’ତି ଛ ଦୁକାତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୨୦-୨୫। ପଚ୍ଚଯଭାୱେନାତି ସଂଯୋଜନଢ୍ଢଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଏୱ ହି କାମରାଗାଦୀନଂ ୱଟ୍ଟସଂଯୋଜନନ୍ତି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ କାମରାଗାଦୀନଂଯେୱ ସଂଯୋଜନଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ସତିପୀ’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ସଂଯୋଜନେହି ଅଞ୍ଞେସଂ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ। ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱେତି ତେସଂ କିଲେସକମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ। ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧଂଭାଗିଯଭାୱେନ ସଙ୍ଗହିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଓର…ପେ… ସଙ୍ଗହିତା, ତେହି କାମରାଗାଦୀହି ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭୂତେହି। କାମକମ୍ମଭୱାଦୀନଂ କାମୂପପତ୍ତିଭୱାଦିନିପ୍ଫାଦନେପି ନିଯମୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତଂତଂ…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ତେନ ସଂଯୋଜନାନଂ ଭାୱେ ଯଥାୱୁତ୍ତନିଯମାନଂ କମ୍ମୂପପତ୍ତିଭୱାନଂ ଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦଭାୱେ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ବନ୍ଧନଂ ଅସେରିଭାୱକରଣଂ ଅନୁବନ୍ଧନାଦଯୋ ୱିଯ। ଗନ୍ଥକରଣଂ ଅୱଚ୍ଛିନ୍ନତାକରଣଂ। ଚକ୍କଲକଂ ପାଦପୁଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁମଣ୍ଡଲଂ। ନ ଚୋଦେତବ୍ବନ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପଟୁରଜନସ୍ସ ପସ୍ସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସେସସ୍ସ ସନ୍ଦେଯ୍ଯତଂ ଆହ। ତିୱିଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ କୋଚି ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧୋ ଯୋ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱେଦନୀଯୋ ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବାକାରୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୋଚି ଅନୁମାନସିଦ୍ଧୋ ଯୋ ଘଟାଦୀସୁ ପଟାଦୀସୁ ଚ ପସିଦ୍ଧେନ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତଭାୱେନ ଘଟପଟ-ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଆକାରୋ, କୋଚି ଓକପ୍ପନସିଦ୍ଧୋ ଯୋ ପଟୁରଜନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଦିଟ୍ଠୋ ସଦ୍ଧାୱିସଯୋ ସଗ୍ଗନିବ୍ବାନାଦି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସଙ୍ଖୁନୋ ୱଚନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧେ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧେ ଚ ଅତ୍ଥେ ନ ୱିସଂୱାଦେତି ଅୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ତସ୍ସ ୱଚନେନ ସଦ୍ଦେଯ୍ଯତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ତଥାରୂପୋ ଚ ଭଗୱାତି ‘‘ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱ…ପେ… ନ ଚୋଦେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ।

୨୬-୩୭। ଯଥା ସରଭେହି ଅତିକ୍କମିତବ୍ବା ପବ୍ବତରାଜି ସରଭନିଯା, ଏୱଂ ଓଘନିଯାତି ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧୀତି ଆହ ‘‘ତେନା’’ତିଆଦି।

୫୦-୫୪। ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ ପରାମସନନ୍ତି ‘‘ପରତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ନ ଧମ୍ମସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥାମତ୍ତଂ ପରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ତବ୍ବିପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ପରତୋତି ନିଚ୍ଚାଦିତୋ’’ତି।

୫୫-୬୮। ଯଦି ସଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ, କଥମାରମ୍ମଣଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ୱିଚିତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞିତ’’ନ୍ତି, ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତତାଯ ନିରନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ସଂସଟ୍ଠଭାୱୋତି ‘‘ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତା ନ ସଂସଟ୍ଠା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଇତରେହି ରୂପନିବ୍ବାନେହି। କିଂ ପନ କାରଣଂ ସମାନୁପ୍ପାଦନିରୋଧାନଂ ଏକକଲାପଭୂତାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନମେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠତା ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ପନ ତଥାଭୂତାନମ୍ପି ରୂପଧମ୍ମାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏସ ହି ତେସଂ ସଭାୱୋ’’ତି। ତେନ ଯଦିପି କେଚି ଅରୂପଧମ୍ମା ୱିସୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି, ଦନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିକତ୍ତା ପନ ରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତଂ, ନ ଅରୂପଧମ୍ମାନନ୍ତି ତେସଂ ସଂସଟ୍ଠଭାୱୋ ତଦଭାୱୋ ଚ ଇତରେସଂ ସଭାୱସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତି। ସମୂହଘନତାଯ ୱା ଦୁବ୍ବିଭାଗତରତ୍ତା ନତ୍ଥି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିସୁଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱୋତି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତା ତେସଂଯେୱ ସଂସଟ୍ଠତା। ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଗହେତବ୍ବତୋ ବୁଦ୍ଧିଯା।

୮୩-୧୦୦। କାମତଣ୍ହା କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ରୂପଭୱୋ ରୂପଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନାତି ଏତେନ କାମରୂପାରୂପତଣ୍ହାନଂ ୱିସଯଭାୱୋ ଯଥାକ୍କମଂ କାମରୂପାରୂପାୱଚରତାଯ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତମେୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ ଅପରିପୁଣ୍ଣୱିସଯୋ ସିଯା। ଯଦି ହି ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଧମ୍ମୱସେନ ଭୂମିପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଏୱଂ ସତି ଅନାରମ୍ମଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା। ଅଥ ୱିପାକଦାନୱସେନ, ଏୱମ୍ପି ଅୱିପାକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଭୂମିପରିଚ୍ଛେଦୋ କାତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ ପରିପୁଣ୍ଣୱିସଯୋ ସିଯା। ତେନେୱାହ ‘‘ଏୱଞ୍ହି ସତୀ’’ତିଆଦି। ଅପରିଯାପନ୍ନାନଂ ପନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଭୂମିତା। ଅକାମାୱଚରାଦିତା ନାପଜ୍ଜତୀତି ଅବ୍ଯାପିତଦୋସଂ ପରିହରତି, କାମାୱଚରାଦିତା ନାପଜ୍ଜତୀତି ଅତିବ୍ଯାପିତଦୋସଂ। ନନୁ ଚ ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ କାମତଣ୍ହା କତମା, କାମାୱଚରଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ତଣ୍ହା, କାମାୱଚରଧମ୍ମା କତମେ, କାମତଣ୍ହାୱିସଯାତି ଇତରୀତରନିସ୍ସଯତା ଦୋସୋତି? ନ, ଅୱୀଚିଆଦିଏକାଦସୋକାସନିନ୍ନତାଯ କିଞ୍ଚି ତଣ୍ହଂ କାମତଣ୍ହାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ତଂସଭାୱାଯ ୱିସଯଭାୱେନ କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ଉପଲକ୍ଖେତବ୍ବତ୍ତା।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠେନ ସମତ୍ଥେନ୍ତୋ ‘‘ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହି କାମତଣ୍ହାଯ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବତ୍ତା କାମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମା ଚ କାମଭୱସଙ୍ଖାତେ କାମେ ଓଗାଳ୍ହା ହୁତ୍ୱା ଚରନ୍ତି, ନାଞ୍ଞତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥାୱଚରାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ୱିସେସହିନା ୱିସେସୋ ଅନୁପଯୁଜ୍ଜତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ

ଆହ ‘‘ଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ପରିଯାପନ୍ନନିଚ୍ଛୟତୋ’’ତି। ତେନ ଲୋକିୟଧମ୍ମେସୁ ପରିଯାପନ୍ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତଂ ଦସ୍ସେତି ଭଗୱତୋ ତଦୁଚ୍ଚାରଣାନନ୍ତରଂ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ତଦତ୍ଥପଟିପତ୍ତିତୋ। ପରିଚ୍ଛେଦକାପେକ୍ଖା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାତି ‘‘ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାୟ ତଣ୍ହାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ହି ଧମ୍ମାନଂ କାମାୱଚରାଦିଭାୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ପରି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ‘‘ଉପାଦିନ୍ନା’’ତିଆଦୀସୁ ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ସସାଧନଂ କିରିୟଂ ଦୀପେତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନିୟ୍ୟାନକରଣସୀଲା ନିୟ୍ୟାନିକା ୟଥା ‘‘ଅପୂପଭକ୍ଖନସୀଲୋ ଆପୂପିକୋ’’ତି, ନିୟ୍ୟାନସୀଲା ଏୱ ୱା। ରାଗଦୋସମୋହାୱ ଗହିତାତି ଞାୟତି, ଇତରଥା ପହାନେକଟ୍ଠତାୱଚନଂ ନିପ୍ପୟୋଜନଂ ସିୟା। ‘‘ରଣୋହତା ନ ଜୋତନ୍ତି, ଚନ୍ଦସୂରିୟା ସତାରକା’’ତିଆଦୀସୁ ରଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରେଣୁପରିୟାୟତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସମ୍ପହାରପରିୟାୟତ୍ତା ୟୁଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ପହାରୋ ଚ ପହରିତବ୍ବାଧାରୋତି ଅକୁସଲସେନାୱ ‘‘ସରଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନନ୍ତି ଫଲଭୂତାନଂ ଦୁକ୍ଖୱିଘାତୌପାୟାସପରିଳାହାନଂ ସଭାଗଭୂତାୟ ଚ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାୟ। ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତକସଭାୱାନଂ ଅକୁସଲାନନ୍ତି ଏତେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅକୁସଲାନଂ ସରଣତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅଭିଧମ୍ମଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୧୦୮। ୱିଜ୍ଜାସଭାଗତାୟ, ନ ସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋ ୱିୟ ୱିଜ୍ଜାୟ ଉପକାରକଭାୱତୋ। ‘‘ଅଭେଜ୍ଜଂ…ପେ… ରୁହତୀ’’ତି ଉଭୟମ୍ପି ଅନୱସେସପ୍ପହାନମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ହି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହିପି ପହୀୟମାନା କିଲେସା ତେନ ତେନ ଓଧିନା ଅନୱସେସମେୱ ପହୀୟନ୍ତି, ୟେ ପନ ଅୱସିଟ୍ଠା ଭିନ୍ଦିତବ୍ବା, ତେ ଲୋଭାଦିକିଲେସଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପୁନ ୱିରୁଳ୍ହା ୱିୟ ହୋନ୍ତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ନ ଏୱଂ ଅୱସିଟ୍ଠାଭାୱତୋ। ତଦୁପଚାରେନ ନିସ୍ସୟୱୋହାରେନ। କୁସଲେହି ତାପେତବ୍ବାତି ୱା ତପନିୟା, ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ବାଧିତବ୍ବା ପହାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନତ୍ଥାନି ଅଧିୱଚନାଦୀନଂ ସଞ୍ଞାଦିଭାୱତୋ। ‘‘ସବ୍ବେୱ ଧମ୍ମା ଅଧିୱଚନପଥା’’ତିଆଦିନା ଅଧିୱଚନାଦୀନଂ ୱିସୟଭାୱେ ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ୱଜ୍ଜିତୋ, ୱଚନଭାୱୋ ଏୱ ଚ ଅଧିୱଚନାଦୀନଂ ୱକ୍ଖମାନେନ ନୟେନ ୟୁଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଚ ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନାଦିଭାୱଂ ଭଜତୀ’’ତି।

୧୦୯-୧୧୮। ଅଞ୍ଞଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୟମେୱ ଅତ୍ତନୋ ନାମକରଣସଭାୱୋ ନାମକରଣଟ୍ଠୋତି, ତେନ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିୟ ଓପପାତିକନାମତାୟ ପଥୱୀଆଦୀନମ୍ପି ନାମଭାୱୋ ସିୟାତି ଆସଙ୍କାୟ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ନାମନ୍ତରାନାପଜ୍ଜନତୋ’’ତି ଆହ। ନ ହି ୱିନା ପଥୱୀଆଦିନାମେନପି ରୂପଧମ୍ମା ୱିୟ କେସାଦିନାମେହି ୱିନା ୱେଦନାଦିନାମେହି ଅଞ୍ଞେନ ନାମେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ପିଣ୍ଡାକାରତୋ ୱୋହରୀୟନ୍ତୀତି। ୟଂ ପନ ପରସ୍ସ ନାମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞାପେକ୍ଖଂ ନାମକରଣନ୍ତି ନାମକରଣସଭାୱତା ନତ୍ଥୀତି ସାମଞ୍ଞନାମାଦିକରଣାନଂ ନାମଭାୱୋ ନାପଜ୍ଜତି। ୟସ୍ସ ଚଞ୍ଞେହି ନାମଂ କରୀୟତି, ତସ୍ସ ନାମକରଣସଭାୱତାୟ ଅଭାୱୋୟେୱାତି ନତ୍ଥି ନାମଭାୱୋ। ୟେ ପନ ଅନାପନ୍ନନାମନ୍ତରା ସଭାୱସିଦ୍ଧନାମା ଚ, ତେ ୱେଦନାଦୟୋୱ ନାମଂ ନାମାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ତନାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖତା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିନାଭାୱତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ, ସୋ ନାମମନ୍ତରେନ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ପାକଟୋତି ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ରୁପ୍ପନସଭାୱେନାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପକାସକପକାସିତବ୍ବଭାୱେନପି ହି ୱିନାପି ନାମେନ ରୂପଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି। ଅଥ ୱା ପକାସକପକାସିତବ୍ବଭାୱୋ ୱିସୟିୱିସୟଭାୱୋ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ସଭାୱୋ, ସୋ ରୁପ୍ପନସଭାୱେ ସାମଞ୍ଞେ ଅନ୍ତୋଗଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୧୯-୧୨୩। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପରିକମ୍ମନ୍ତିଆଦିନା ସମାପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା ୱିୟ ସମାପତ୍ତିକୁସଲତାପି ଝାନଲାଭୀନଂୟେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଇତରେସମ୍ପି ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞା ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ସୀଲୱିସୋଧନାଦିନା ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତୀତି ଜାନନକପଞ୍ଞା ସହ ପରିକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା’’ତି କେଚି। ୱୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱସିତା। ପୁବ୍ବେତି ସମାପଜ୍ଜନତୋ ପୁବ୍ବେ।

୧୨୪-୧୩୪। ସୋଭନେ ରତୋ ସୁରତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୋଭନକମ୍ମରତତା’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଓରତୋ ୱିରତୋ ସୋରତୋ , ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ମୋହୋ। କୁସଲଭାୱନା ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ୱଡ୍ଢନା। ସଞ୍ଜାନାଣଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ। ସୱିଗ୍ଗହଂ ସବିମ୍ବକଂ। ଉପଲକ୍ଖେତବ୍ବାକାରଂ ଧମ୍ମଜାତଂ, ଆରମ୍ମଣଂ ୱା। ଅୱିକ୍ଖେପୋତି ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପପଟିପକ୍ଖୋ। ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାୟ ହି ପହାନୱୁଟ୍ଠାନେନ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପୋ ୱିକ୍ଖେପଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତୀତି।

୧୩୫-୧୪୨।କାରଣସୀଲଂ ଲୋକିଯଂ। ଫଲସୀଲଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ତେନ ସିକ୍ଖତୀତି କତ୍ୱା, ଲୋକିଯସ୍ସପି ୱା ସୀଲସ୍ସ କାରଣଫଲଭାୱୋ ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମ୍ପନ୍ନସମୁଦାଯସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣସମୂହସ୍ସ। ଅକୁସଲା ସୀଲା ଅକୁସଲା ସମାଚାରା। ସୀଲସମ୍ପଦା ସୀଲସମ୍ପତ୍ତି ସୀଲଗୁଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ସହୋତ୍ତପ୍ପଂ ଞାଣନ୍ତି ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ଞାଣପ୍ପଧାନତଂ ଆହ, ନ ପନ ଞାଣସ୍ସ ଓତ୍ତପ୍ପସହିତତାମତ୍ତଂ। ନ ହି ଓତ୍ତପ୍ପରହିତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଅଧିମୁତ୍ତତା ଅଭିରତିୱସେନ ନିରାସଙ୍କାପୱତ୍ତି। ନିସ୍ସଟତା ୱିସଂଯୁତ୍ତତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧିମୁତ୍ତତାନିସ୍ସଟତାୱଚନେହି ତଦୁଭଯପରିଯାଯା ଦ୍ୱେ ୱିମୁତ୍ତିଯୋ ଏକସେସନଯେନ ଇଧ ‘‘ୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଧିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚା’’ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ତବ୍ଭୂତେ ଅନୁପ୍ପାଦପରିଯୋସାନେ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଅନୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ କିଲେସାନଂ ୱା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସ୍ସ ପରିଯୋସାନେତି ଠାନଫଲେହି ଅରିଯଫଲମେୱ ଉପଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କାମାୱଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୧।ଅପ୍ପେତୁନ୍ତି ନିଗମେତୁଂ। ''ପଦଭାଜନୀଯଂ ନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପଦଭାଜନୀଯାୱଚନେନ ଅପ୍ପନାୱରୋଧଂ ସାଧେତ୍ୱା ପଦଭାଜନୀଯାୱଚନସ୍ସ କାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ସରୂପେନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ହୋତି-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦେନ ଅନାନତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁତିଯେନ ହୋତି-ସଦ୍ଦେନା''ତି। ପୁବ୍ବେ ଅଟ୍ଠକଥାଧିପ୍ପାଯେନ ୱତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପାଠଇପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅପ୍ପନାୱରୋଧୋ ସମତ୍ଥିତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଙ୍ଖେପେନା''ତିଆଦିମାହ।

ଞାତୁଂଇଚ୍ଛିତୋତି ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସଯତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ କେନଚୀତି ଦସ୍ସନାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତେନ, ଇତରେନ ୱା। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ ହି ଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନତୁଲନତୀରଣାନି। ''ଅଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆହାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଲକ୍ଖଣସ୍ସାତି। ତଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିକତନ୍ତି। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତୀଯତି ଏତାଯାତି ଏତେନ ଦିଟ୍ଠଂ ସଂସନ୍ଦତି ଏତାଯାତି ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା। ୱିମତିଂ ଛିନ୍ଦତି ଏତାଯାତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାତି ଏତାସମ୍ପି ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସବ୍ବାପି ତଥାପୱତ୍ତଂ ୱଚନଂ, ତଦୁପ୍ପାଦକୋ ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ ପଭିଜ୍ଜତୀତି ପଭେଦୋ, ୱିସେସୋ, ତେନ ପଭେଦେନ। ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ସମଯଭୂମିଜାତିଆରମ୍ମଣସଭାୱାଦିୱସେନ ଅନୱସେସପ୍ପଭେଦପରିଗ୍ଗହତୋ ନିଦ୍ଦେସଦେସନାୱ ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତା, ତଥାପି କୁସଲାଦିମାତିକାପଦସଙ୍ଗହିତୱିସେସୋଯେୱ ଇଧ ପଭେଦୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଭେଦ…ପେ… ଦେସନଂ ଆହା''ତି। ତେନେୱାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''କୁସଲ…ପେ… ଦୀପେତ୍ୱାତି ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାର ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସିୱଣ୍ଣନା)। ''ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା''ତିଆଦିନା ଚ ପଭେଦୱନ୍ତୋୱ ସାତିସଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ପନ ମାତିକାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋତି ପଭେଦୱନ୍ତଦସ୍ସନଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତିଆଦିନା ''ପଭେଦେ…ପେ… ଦସ୍ସନତ୍ଥ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ୱାକ୍ୟସ୍ସ ପିଣ୍ଡତ୍ଥମାହ। ଯଦି ଧମ୍ମା ଏୱ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବା ଚ, କସ୍ମା କୁସଲାତି ପଭେଦୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ତେ ପନା''ତିଆଦି। ନ ହି ପଭେଦେହି ୱିନା ପଭେଦୱନ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି। ''ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା''ତି ଏତେନ ''ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ''ତି, ''ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା''ତି ଚ ଆଦିନା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କୁସଲଭାୱୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେପୀ''ତି ଆହ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋ। ତେନ ଯସ୍ମା ଧମ୍ମାୱ ଦେସେତବ୍ବା, ତେ ଚ କୁସଲା…ପେ… ଭେଦା ଦେସେତବ୍ବା , ତସ୍ମାତି ଏୱଂ ୱା ଯୋଜନା। ଧମ୍ମାନମେୱାତି ଅୱଧାରଣଫଲଂ ଦସ୍ସେତି ''ଅୱୋହାରଦେସନାତୋ''ତି। ଅତ୍ଥାନଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା''ତି ଏୱମାଦିସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାଦିଞାଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ''ଇତି ଏୱଂ ଅଯଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ ଚା''ତି ତଥା ତଥା ୱିଧେତବ୍ବଭାୱୋ ଇତିକତ୍ତବ୍ବତା, ତାଯ ଯୁତ୍ତୋ ଇତି…ପେ… ଯୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ୱିଧେତବ୍ବସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ, ୱିସେସନତ୍ତା ପଭେଦସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇତିକତ୍ତବ୍ବତାଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସୋ ଧମ୍ମପ୍ପଧାନୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି ଅଯଂ ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋ। ପୁଚ୍ଛା ସଂସଯିତପ୍ପଧାନା ଅନିଚ୍ଛିତନିଚ୍ଛଯନାଯ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା। ତେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୁଗ୍ଗାଟିତୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନମ୍ପି ପୁଚ୍ଛା ଦେସେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତସଂସଯାପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନି ଆରୋପେତ୍ୱା ସଂସଯାପନେହି ୱିଯ ପୱତ୍ତୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। କାମାୱଚରାଦିଭେଦୋ ୱିଯ କୁସଲାଦିଭାୱେନ କୁସଲାଦିଭେଦୋ ଧମ୍ମଭାୱେନ ନିଯତୋତି ଧମ୍ମାତି ୱୁତ୍ତେ ନିଚ୍ଛଯାଭାୱତୋ ''କୁସଲା ନୁ ଖୋ ଅକୁସଲା ନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ସଂସଯୋ ହୋତୀତି ଆହ ''କୁସଲାଦିଭେଦୋ ପନ ସଂସଯିତୋ''ତି। ଧମ୍ମଭାୱୋ ପନ କୁସଲାଦୀସୁ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା ନିଚ୍ଛିତୋଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ଚ ଧମ୍ମଭାୱୋ ସଂସଯିତୋ''ତି। ତେନ ସଂସଯିତୋ ନିଚ୍ଛେତବ୍ବଭାୱେନ ପଧାନୋ ଏତ୍ଥ କୁସଲଭାୱୋ, ନ ତଥା ଧମ୍ମଭାୱୋତି ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମଯେତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନସମଯେ। ''ଅଥ ୱିଜ୍ଜମାନେ''ତି ଏତ୍ଥ ଅଥ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ ''ପଚ୍ଛା''ତି। ଭୋଜନଗମନାଦୀହି ସମଯେକଦେସନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅୱସେସନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମୱାଯାଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସିତାତି ଏତେନ ''ନିଯମିତା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୱିସେସିତବ୍ବତୋ ସମଯତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଧିପ୍ପେତାନନ୍ତି କାମାୱଚରାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତାନଂ। ''ତସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସେସିତବ୍ବୋପି ସମଯୋ ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ ୱିସେସୀଯତି, ତସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତି ଏତ୍ଥ ସଯଂ ୱିସେସନଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତଥା ''ତସ୍ମିଂ ସମଯେ''ତି ଏତ୍ଥ ୱିସେସନଭୂତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନା ୱିସେସିତବ୍ବସମଯସ୍ସ ଉପକାରତ୍ଥଂ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ…ପେ… ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିସେସିତବ୍ବଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଉପକାରୋତି ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱଚ୍ଛେଦକାୱଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରିମଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗସମକାଲଂ, ଭଙ୍ଗାନନ୍ତରମେୱ ୱା ପଚ୍ଛିମଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ନିରନ୍ତରତା କେନଚି ଅନନ୍ତରିତତା। ଯାଯ ଭାୱପକ୍ଖସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ

ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱପକ୍ଖୋ ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ତଦେୱେତନ୍ତି ଗହଣୱସେନ ପଚୁରଜନୋ ୱିପରିଯେସିତୋ, ସୋଯମତ୍ଥୋ ଅଲାତଚକ୍କେନ ସୁପାକଟୋ ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ଏକୀଭୂତାନମିୱା''ତି । ଏକସମୂହୱସେନ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି ସମୂହଘନତା, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଯ୍ୟକିଚ୍ଚଭେଦୱସେନ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି କିଚ୍ଚଘନତାତି ଯୋଜନା। ଏତ୍ଥ ଚ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଅନେକେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କାଲସଭାୱତ୍ଥାପାରାରମ୍ମଣେହି ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଯ୍ୟଭେଦତାଯ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ଗହେତବ୍ବତା ଯଥାକ୍କମଂ ସନ୍ତତିଘନତାଦଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସହକାରୀକାରଣସନ୍ନିଜ୍ଝଂ ସମେତୀତି ସମଯୋ, ସମୱେତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମୱାଯତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗି''ନ୍ତି ଆହ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱା, ସମାଗଚ୍ଛନ୍ତି ଧମ୍ମା ସହଜାତଧମ୍ମେହି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ୱାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ୱିଯ ଚ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ୱୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ୱା ଅୱଯୱାନଂ ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ ଯଥା ''ସମୁଦାଯୋ''ତି। ଅୱଯୱସହାୱଟ୍ଠାନମେୱ ହି ସମୂହୋ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ ଯଥା ''ସମୁଦଯୋ''ତି। ସମେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ସୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ସମ୍ବନ୍ଧା ୱା ଅଯନ୍ତି ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମଯନଂ ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଯାନଂ, ସମ୍ମା ୱା ଯାନଂ ଅପଗମୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଭିସମେତବ୍ବୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋତି ଅୱିପରୀତୋ ସଭାୱୋ ଅଭିସମଯୋ। ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମା ୱା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଅୱିରାଧେତ୍ୱା ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱାୱବୋଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପସଗ୍ଗାନଂ ଜୋତକମତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକୋ ସମଯ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱାତି ସୌପସଗ୍ଗୋପି ୱୁତ୍ତୋ। ତାନେୱାତି ପୀଠଅନାଦୀନେୱ। ୱିପ୍ଫାରିକତା ସେରିଭାୱେନ କିରିଯାସୁ ଉସ୍ସାହନପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ।

କେସୁଚୀତି ଅକୁସଲୱିପାକାଦୀସୁ। ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ତେନ ୱିନାଭାୱୋତି ଆହ ''ନନୂ''ତିଆଦି। ଧମ୍ମେନେୱାତି ୱିସେସନ୍ତରରହିତେନ। ତଂଯେୱ ହି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି ''ନ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖା''ତିଆଦିନା। ଯଥା ୱା ତଥା ୱାତି କାଲେନ ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତି ନିୱତ୍ତତୀତି ୱା କାଲୋ ନାମ ଭାୱୋ ୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣୋ ଭାୱାନଂ ପୱତ୍ତିଓକାସଦାଯକୋତି ୱା ଯେନ ତେନ ପକାରେନ। ଇଧ ଉତ୍ତମହେତୁନୋ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ହେତୁହେତୁସାଧାରଣହେତୂଯେୱ ପଟିସେଧେତି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯତଂ ଅନେକପଚ୍ଚଯତଂ।

ପକତିସ୍ସରୱାଦଗ୍ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଜାପତିପୁରିସକାଲୱାଦାଦଯୋପି ''ଏକକାରଣୱାଦୋ''ତି। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱା ତେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୱଯୱ...ପେ... ଦାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ଅୱଯୱଧମ୍ମେନ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତ୍ତା, ଯଥା ''ସମଂ ଚୁଣ୍ଣଂ, ଅଲଙ୍କତୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ''ତି ଚ। ଅନିପ୍ଫାଦନଂ ନିପ୍ଫାଦନାଭାୱୋ ଅହେତୁଭାୱୋ। ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରାନଂ ସହସ୍ସେପି ସମାଗତେ ନତ୍ଥେୱ ସମତ୍ଥତାତି ଆହ ''ନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥସ୍ସା''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସହକାରୀକାରଣାଯତ୍ତା ଫଲୁପ୍ପାଦନା ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତାତି ଅପେକ୍ଖା ୱିଯାତି ଅପେକ୍ଖା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ନିଦ୍ଧାପାରେସୁ ଅଦ୍ଧାୱଟେସ୍ସୁ। ଏକେକସ୍ମିନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆମେଡିତୱଚନସ୍ସ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। ସତି ଚ ଆମେଡିତେ ସିଦ୍ଧୋ ବହୁଭାୱୋତି। ଅନ୍ଧସତଂ ପସ୍ସତୀତି ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମୱସେନ ପରିଣାମେତ୍ୱା ''ଅନ୍ଧସତେ''ତି ଆହ। ତଥା ଏକେକସ୍ମିନ୍ତି ଇମିନା ୱିସୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଜୋତିତାତି ଅନ୍ଧସତଂ ପସ୍ସତୀତି ସମୁଦିତଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଅଯମତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋତି ଆହ ''ଅନ୍ଧସତଂ ସହିତଂ ପସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ''ତି। ଅଞ୍ଞଥାତି ଯଥାରୁତୱସେନ ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ। ଯସ୍ମା ଅସା...ପେ... ସିଦ୍ଧୋ ସିୱିକୁବ୍ବହନାଦୀସୁ, ତସ୍ମା ନାଯମତ୍ଥୋ ସାଧେତବ୍ବୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସୁପାକଟଭାୱେନ ଅସାଧେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିସୁ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଏତେନୁପାଯେନାତି ଯୋଜଂ ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଅତ୍ତନୋ ଦୁଲ୍ଲଭତାଯାତି ଏତ୍ଥ ଖଣତ୍ଥୋ ୱା ସମଯ-ସଦ୍ଦୋ ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତେନ ଉପାଯଭୂତେନ ନଯଭୂତେନ। ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥାଯଂ ଯୋଜନା – ସମୱାଯ... ପେ... ୱୁତ୍ତିଂ ଦୀପେତି ସଯଂ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଭାୱତୋ, ସମୱାଯତ୍ଥୋ ୱା ସମଯ-ସଦ୍ଦୋ ସମୱାଯସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ। ସୋ ଯାଯ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ସତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପକାସନୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅନେକହେତୁତୋ ୱୁତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। କାଲ...ପେ... ପରିତ୍ତତଂ ଦୀପେତି ଅତ୍ତନୋ ଅତିପରିତ୍ତତାଯ। ସମୂହ...ପେ... ସହୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି ସଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଦାଯଭାୱତୋ। ହେତୁ...ପେ... ୱୁତ୍ତିତଂ ଦୀପେତି ସତି ଏୱ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତନୋ ଫଲାନଂ ସମ୍ଭୱତୋତି। ଅତ୍ଥପକ୍ଖେ ଚ ସଦ୍ଦପକ୍ଖେ ଚ ଯସ୍ମିଂ ଅତିପରିତ୍ତେ କାଲେ ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମସମୁଦାଯେ ଯମ୍ହି ହେତୁମ୍ହି ସତୀତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାପନୱସେନ ତଦାଧାରାଯ ତଦଧୀନାଯ ଚ କୁସଲଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଂ ଅନେକେସଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପରାଧୀନପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ଦୀପେତୀତି।

ଦଳ୍ହଧମ୍ମା ଧନୁଗ୍ଗହାତି ଦଳ୍ହଧନୁନୋ ଇସ୍ସାସା। ଦଳ୍ହଧନୁ ନାମ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱିସହସ୍ସଥାମନ୍ତି ଚ ଯସ୍ସ ଆରୋପିତସ୍ସ ଜିଯାବଦ୍ଧୋ ଲୋହସୀସାଦୀନଂ ଭାରୋ ଦଣ୍ଡେ ଗହେତ୍ୱା ଯାୱ କଣ୍ଡପ୍ପମାଣା ଉକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ପଥୱିତୋ ମୁଚ୍ଚତି। ସିକ୍ଖିତାତି ଦସଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସାନି ଆଚରିଯକୁଲେ ଉଗ୍ଗହିତସିପ୍ପା। କତହତ୍ଥାତି ଧନୁସ୍ମିଂ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱା। କୋଚି ସିପ୍ପମେୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, କତହତ୍ଥୋ ନ ହୋତି, ଇମେ ପନ ନ ତଥାତି ଦସ୍ସେତି। କତୁପାସନାତି ରାଜକୁଲାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତସିପ୍ପା। ଚତୁଦ୍ଦିସା ଠିତା ଅସ୍ସୁତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ପଦେସେ ଥମ୍ଭଂ ୱା ରୁକ୍ଖଂ ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯ ଚତୁଦ୍ଦିସାଭିମୁଖା ଠିତା ସିଯୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଜୱନପୁରିସସ୍ସାତି ନ ଏୱରୂପୋ ପୁରିସୋ କୋଚି ଭୂତପୁବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ବୋଧିସତ୍ତେନ। ସୋ ହି ଜୱନହଂସକାଲେ ଏୱରୂପମକାସି। ସୁତ୍ତେ ପନ ଅଭୂତପରିକପ୍ପନୱସେନ ଉପମାମତ୍ତଂ ଆହଟଂ। ତପ୍ପରଭାୱାତି ତପ୍ପରଭାୱତୋ ହେତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମଯସ୍ସ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଦୀପନେ ଏକନ୍ତତ୍ଥାୱଚସଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ପନ ''ତପ୍ପରଭାୱୋ''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଦୀପନତୋ ତପ୍ପରଭାୱୋ ହେତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମଯସ୍ସ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିଦୀପନତା ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ସମୁଦାଯାଯତ୍ତତାଦୀପନେ ତପ୍ପରୋ, ତଦେକଦେସାଯତ୍ତତାଦୀପନେ ତପ୍ପରୋ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅତପ୍ପରଭାୱତୋ''ତି।

ନନୁ ଚ ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ କାଲୋ ୱୋହାରମତ୍ତକୋ, ସୋ କଥଂ ଆଧାରୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନନ୍ତି ଆହ ''କାଲୋପି ହୀ''ତିଆଦି। ଯଦି କିରିଯାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣଂ, କା ପନେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣକିରିଯାତି ଆହ ''ଇହାପୀ''ତିଆଦି। ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାୱଯୁତ୍ତୋତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ସତ୍ତାସଙ୍ଖାତାଯ ଲକ୍ଖଣକିରିଯାଯ ଯୁତ୍ତୋ ସମଯୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଭୁମିନିଦ୍ଦେସୋତି।

ଉଦ୍ଧାନତୋତି ଯଦି ସଙ୍ଖେପତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସାଦଯୋ ୱିଯ କିଲେସକାମୋପି ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତାଯ ୱତ୍ଥୁକାମେ ସମୱରୁଦ୍ଧୋ ଞାଣଂ ୱିଯ ଞେଯ୍ୟେତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଏକୋୟେୱ କାମୋ ସିଯାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''କିଲେସକାମୋ''ତିଆଦି। ସହିତସ୍ସାତି ୱିସଯୱିସଯିଭାୱେନ ଅୱଟ୍ଠିତସ୍ସ। ''ଉଦ୍ଧାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା''ତି କିଞ୍ଚାପି ସଦ୍ଦେ କାମା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ''ଚତୁନ୍ନଂ ଅପାଯାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ୱିସଯସ୍ସ ୱିସେସିତତ୍ତା ଓରମ୍ଭାଗିଯକିଲେସଭୂତୋ କାମରାଗୋ ଇଧ କିଲେସକାମୋତି ଗହିତୋତି ''ତେନା''ତିଆଦିମାହ। ଚୋଦକୋ ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ''ନନୁ ଚା''ତିଆଦିନା ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି। ଇତରୋ ପନ ''ବହଲକିଲେସସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରତି।

କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିପ୍ପକାରେସୁ ପରିତ୍ତକୁସଲାଦୀସୁ ୱା। ନନୁ ଚ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଅପାଯାନ''ନ୍ତି ୱିସଯସ୍ସ ୱିସେସିତତ୍ତା ରୂପାରୂପଧାତୁଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି? ନ, ''ଉଦ୍ଧାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା''ତି ନିରୱସେସତୋ କାମାନଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେପି ହି କାମସମୁଦାଯେ ଯଥା ତଦେକଦେସୋୱ ଗଯ୍ହତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁୱିଧୋ''ତିଆଦିମାହ। କାମରାଗୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ। କାମତଣ୍ହା କାମାୱଚରଧମ୍ମୱିସଯା ତଣ୍ହା। ନିରୋଧତଣ୍ହା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ। ଇଧାତି ଏକାଦସୱିଧେ ପଦେସେ। ଯଦି ଅନୱସେସପ୍ପୱତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ''ଦୁୱିଧୋପେସୋ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱତ୍ଥୁକାମେକଦେସସ୍ସ ଇଧ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଅନୁଯୋଗେନ ଯେଭୁଯ୍ୟଭାୱତୋ ଅନୱସେସୋ ୱିଯ ଅନୱସେସୋତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱତ୍ଥୁକାମୋପୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅନୱସେସସଦିସତା ଚେତ୍ଥ ସଭାୱଭିନ୍ନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନୱସେସତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି କିଲେସକାମୱତ୍ଥୁକାମାନଂ ଅନୱସେସପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚାସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତନ୍ତି କାମାୱଚରସଦ୍ଦେ ହେତୁକତ୍ତୁଅତ୍ଥୋ ଅନ୍ତୋନୀତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ୱିସଯେତି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ନିମିତ୍ତୱିରହେତି ଏତେନ ରୁଳ୍ହୀସୁ କିରିଯା ୱିଭାଗକରଣାଯ, ନ ଅତ୍ତକିରିଯାଯାତି ଦସ୍ସେତି। କୁସଲଭାୱନ୍ତି ଜାତକବାହିତିକସୁତ୍ତଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ କଥିତଂ କୁସଲତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି ସୁଖୱିପାକଭାୱସ୍ସ। ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତଂ ୱତ୍ତୁକାମତାଯାତି ଏତେନ ''ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଖସଦ୍ଦୋ ଇଟ୍ଠପରିଯାଯୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ ସଞ୍ଜାନନକରଣପଟିୱିଜ୍ଝନାନି, ତଦୁଭଯୱିଧୁରା ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି ''ୱିଜାନାତୀ''ତି ଇମିନା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ସଞ୍ଞା...ପେ... ଗହଣ''ନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଫସ୍ସାଦିକିଚ୍ଚତୋପି ୱିସିଟ୍ଠକିଚ୍ଚଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୋ ପନ ୱିସେସୋ ନ ତଥା ଦୁରୱବୋଧୋ, ଯଥା ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୱିସିଟ୍ଠଲକ୍ଖଣତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣମାହ। ଅନନ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ପଗୁଣବଲୱଭାୱସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତି ନାମ। ତଥାପୱତ୍ତି ଚ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଆହ ''ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଚିନୋତୀ''ତି।

ଚିତ୍ତକତମେୱାତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକତମେୱ। ନାନତ୍ତାଦୀନଂ ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ୱୱତ୍ଥାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅସଙ୍କରଭାୱୋ। ତେନ ଚ ଧମ୍ମୋ ନିଚ୍ଛିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିଚ୍ଛିତତା''ତି। ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥିପୁରିସସଣ୍ଠାନୱସେନ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତଂ। ଦେୱମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନାଦିୱସେନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗସ୍ସ ପୁଥୁତ୍ତଂ, ତଥା ପୁରିସଲିଙ୍ଗସ୍ସ। ଦେୱାଦିଭେଦେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗେ ପଚ୍ଚେକଂ ନାନତ୍ତକାଯତାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସସଭାୱସ୍ସ ଦେସାଦିଭେଦଭିନ୍ନସ୍ସ ଚ ୱିସେସସ୍ସ ୱସେନ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ପୁରିସଲିଙ୍ଗେ।

ଲିଙ୍ଗନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ଵା କମ୍ମସ୍ସ ଯଥାଵୁତ୍ତନାନତ୍ତାଦିଵସେନ ଲିଙ୍ଗସ୍ସ ନାନତ୍ତାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତାଦୀସୁ ପଵତ୍ତତ୍ତା ସଞ୍ଞାଦୀନଂ ନାନତ୍ତାଦୀନି। ତେନେଵାହ “କମ୍ମନାନତ୍ତାଦୀହି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ହି ତାନୀ”ତି। ଅପଦାଦିନାନାକରଣଦସ୍ସନେନ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତେ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା ଏଵାତି ଆଵତ୍ତତି ଭଵଚକ୍କନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ଅନାଗ…ପେ… ଘଟେନ୍ତୋ”ତି। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦି ଵିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ନିଵେସଵିସେସୋ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଵୁତ୍ତା। ଵୋହାରଵଚନେନ ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଵୋହରିତବ୍ବଭାଵେନ ପଵତ୍ତି ଦୀପିତା, ଯା ସା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଅଭିନିଵେସହେତୂତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଲିଙ୍ଗାଦି…ପେ… ଯୋସାନାନୀ”ତି ଆହ।

“ଯେ କେଚି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଅକୁସଲଭାଗିଯା, ସବ୍ବେତେ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା”ତି (ଅ। ନି। ୧।୫୬-୫୭), “ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା”ତି (ଧ। ପ। ୧, ୨) ଚ ଏଵମାଦିଵଚନତୋ ଚିତ୍ତହେତୁକଂ କମ୍ମନ୍ତି ଆହ “କମ୍ମଞ୍ହି ଚିତ୍ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତ”ନ୍ତି। ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟନ୍ତି କମ୍ମତୋ ଲିଙ୍ଗଂ ଲିଙ୍ଗତୋ ସଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପୁରିମଵିକପ୍ପେ ଵିଯ କମ୍ମତୋ ଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞା ଲିଙ୍ଗତୋ ଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞାତି ଉଭଯତୋ ଉଭଯପ୍ପଵତ୍ତିଦସ୍ସନଵସେନ। “ଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଇତ୍ଥାଯଂ ପୁରିସୋତି ଵା”ତି ଭେଦସ୍ସ ଵିସେସିତତ୍ତା ଇତ୍ଥାଦିଭାଵେନ ଵୋହରିତବ୍ବଭାଵୋ ଇଧ ଭେଦୋତି “ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିଵୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ”ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ଧଦ୍ୱଯଵସେନାତି ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧଦ୍ୱଯଵସେନ। ଗୁଣାଭିଲ୍ଲାପନଂ କିତ୍ତୀତି ଆହ “ପତ୍ଥଟଯସତ”ନ୍ତି। କମ୍ମନାନାକରଣେନ ଵିନା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତନାନାକାରଣାଭାଵତୋ “କମ୍ମଜେହି…ପେ… ନାନାକରଣ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵିପଚ୍ଚନୋକାସୋ ଅଟ୍ଠାନଭୂତା, ଗତିକାଲୋପି ଵା। କାମାଵଚରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରଵିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଧାତୁଯା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦିଂ ଜନେତ୍ୱା ଅନୋକାସତାଯ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଅଜନେନ୍ତଂ ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ଏକଚ୍ଚଚିତ୍ତକରଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଚକ୍ଖାଦିଵେକଲ୍ଲେନ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଜନକଂ କମ୍ମଵିଞ୍ଞାଣଂ ଅଵସେସପଚ୍ଚଯଵିକଲେ ଅନୋଗଧଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଦପି କାଲଗତିପଯୋଗାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ “ସହକାରୀକାରଣଵିକଲଂ ଵିପାକସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଓକାସମେଵ ନ ଲଭତି, ଇତରଂ ଵିପାକେକଦେସସ୍ସ ଲଦ୍ଧୋକାସନ୍ତି, ଇଦମେତେସଂ ନାନତ୍ତ”ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ଵିପାକସ୍ସ ଓକାସଲାଭେ ସତି ସହାଯକାରଣଵିକଲତାଵ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଵୁତ୍ତଂ।

ଭଵତୁ ତାଵ ଭଵିତ୍ୱା ଅପଗତଂ ଭୂତାପଗତଂ, ଅନୁଭଵିତ୍ୱା ଅପଗତଂ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ “ଅନୁଭୂତଭୂତା”ତିଆଦି। ତେନ ଅନୁଭୂତ-ସଦ୍ଦେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଵୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଭୂତ-ସଦ୍ଦୋଯେଵ ଵାଚକୋ, ନ ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ, ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଜୋତକୋତି ଦସ୍ସେତି। ସାଖାଭଙ୍ଗସଦିସା ହି ନିପାତୋପସଗ୍ଗାତି। କିରିଯାଵିସେସକତ୍ତଞ୍ଚ ଉପସଗ୍ଗାନଂ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ତେହି ଵୁତ୍ତଵିସେସସ୍ସ ଜୋତନଭାଵେନେଵ ଅଵଚ୍ଛିନ୍ଦନନ୍ତି ଯତ୍ତକା ଧାତୁସଦ୍ଦେନ ଅଭିଧାତବ୍ବା ଅତ୍ଥଵିସେସା, ତେସଂ ଯଂ ସାମଞ୍ଞଂ ଅଵିସେସୋ, ତସ୍ସ ଵିସେସେ ଅଵଟ୍ଠାପନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଵିସେସସ୍ସ ଜୋତନମେଵାତି ଆହ “ସାମଞ୍ଞ…ପେ… ଵିସେସୀଯତୀ”ତି। ଅନୁଭୂତ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁଲଂ କମ୍ମତ୍ଥେ ଏଵ ଦିସ୍ସତୀତି ତସ୍ସ ଇଧ କତ୍ତୁଅତ୍ଥଵାଚିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅନୁଭୂତସଦ୍ଦୋ ଚା”ତିଆଦିମାହ। ସତିପି ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ସଵେଦଯିତଭାଵତୋ ଆରମ୍ମଣାନୁଭଵନେ, ସଵିପଲ୍ଲାସେ ପନ ସନ୍ତାନେ ଚିତ୍ତାଭିସଙ୍ଖାରଵସେନ ପଵତ୍ତିତୋ ଅବ୍ୟାକତେହି ଵିସିଟ୍ଠୋ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସାତିସଯୋ ଵିସଯାନୁଭଵନାକାରୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଵତ୍ତୁଂ ଅଧିପ୍ପାଯଵସେନା”ତି ଆହ। ଭୂତାପଗତଭାଵାଭିଧାନାଧିପ୍ପାଯେନାତି କୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନୁପାଯମାହ।

ଉପ୍ପତିତକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନତୋ ଉପ୍ପତିତସଦିସତ୍ତା “ଉପ୍ପତିତ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋତି ଅନାଗତସ୍ସପି ତସ୍ସେଵ ଉପ୍ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦେନ ଵୁତ୍ତତାଯ କାରଣମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ରଜ୍ଜନାଦିଵସେନ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭଵନଂ ସାତିସଯନ୍ତି ଅକୁସଲଞ୍ଚ କୁସଲଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧତାସାମଞ୍ଞେନ “ସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ଭୂତାପଗତ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମୋହଵିନୋଦନିଯଂ ପନ “ଵିପାକାନୁଭଵନଵସେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ। ଅଵିପକ୍କଵିପାକସ୍ସ ସବ୍ବଥା ଅଵିଗତତ୍ତା ଭଵିତ୍ୱା ଵିଗତତାମତ୍ତଵସେନକମ୍ମଞ୍ଚ ଭୂତାପଗତ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵ ତତ୍ଥ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଵିପାକମେଵାହ। ଇଧ ପନ କମ୍ମମ୍ପୀତି। ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନ ଭଵତି ଏତ୍ଥ କିଲେସଜାତନ୍ତି ଭୂମୀତି ଵୁତ୍ତା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଅଗ୍ଗିଆହିତୋ ଵିଯାତି ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବତାଯ ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତେନାତି କମ୍ମଂ। ଏତସ୍ସାତି ଵିପାକୋ ଵୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଵିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତାତି ଅଵିନୋଦିତତ୍ତା। ସଭୂମିଯନ୍ତି ସକଭୂମିଯଂ। ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା। ଖଣତ୍ତଯେକଦେସଗତଂ ଖଣତ୍ତଯଗତନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ଉଦାହରଣସ୍ସ ଉପଚାରଭାଵମାହ। ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ଇଦମେତ୍ଥ ଉଦାହରଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପଧାନେନାତି ପଧାନଭାଵେନ। ଦେସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ଲୋକିଯଧମ୍ମେ ଦେସେତବ୍ବେ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଦେସନା ଭଗଵତା ଉଚିତାତି ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମସଭାଵଂ ଵା ସନ୍ଧାଯାତି ଲୋକିଯଧମ୍ମାନଂ ଅଯଂ ସଭାଵୋ ଯଦିଦଂ ତେ ଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠକା ଚିତ୍ତପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ତେସଂ ତଥାଦେସନାଯ କାରଣମାହ, ସବ୍ବେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତଵଜ୍ଜାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚୀତି ପଦକାରା। ଫସ୍ସାଦଯୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ରାଗାଦଯୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। କାଲଭେଦାଭାଵେପି ପଚ୍ଚଯଭାଵେନ ଅପେକ୍ଖିତୋ ଧମ୍ମୋ ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଵିଯ ଵୋହରୀଯତୀତି ଆହ “ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଵିଯା”ତି। ଅନୁପଚରିତମେଵସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯମନ”ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। “ଖୀଣା ଭଵନେତ୍ତୀ”ତିଆଦିଵଚନତୋ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୫;

ନେତ୍ତି। ୧୧୪) ନେତ୍ତିଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନାଯକନ୍ତି ଆହ "ତଣ୍ହାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା"ତି।

"ଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚେତସିକଂ ସାତ"ନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସୋମନସ୍ସୱେଦନା ସାତସଭାୱାତି ଆହ "ସଭାୱୱସେନ ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ମଧୁର-ସଦ୍ଦୋ ରସୱିସେସପରିଯାଯୋ, ଇଟ୍ଠଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଇଧ ଉପଚାରେନ ୱୁତ୍ତୋତିଆହ "ମଧୁରଂ ୱିଯା"ତି। ପରମତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱିନିମୁତ୍ତୋ ନନ୍ଦିରାଗୋ ନନ୍ଦିରାଗଭାୱୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି "ନ ଏତ୍ଥ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ସହଗତଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀ"ତି, "ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା"ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱିଞ୍ଞାଯତି "ସହଗତସଦ୍ଦୋ ତଣ୍ହାଯ ନନ୍ଦିରାଗଭାୱଂ ଜୋତେତୀ"ତି। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୱାଚକୋ ୱା ସହ-ସଦ୍ଦୋ "ସନିଦସ୍ସନା"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ସବ୍ବାସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ନନ୍ଦିରାଗସଭାୱାୱିଜହନଦୀପନୱସେନ ନନ୍ଦିରାଗଭାୱଂ ଗତା ନନ୍ଦିରାଗସହଗତାତି ତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା। ଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱା "ଦିଟ୍ଠିଗତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅତ୍ଥନ୍ତରାଭାୱତୋ ନନ୍ଦିରାଗସଭାୱା ତଣ୍ହା "ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା"ତି ୱୁତ୍ତା, ନନ୍ଦିରାଗସଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପୀତି ଇମିସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପଦେତି "ସୋମନସ୍ସସହଗତ"ନ୍ତି ଏତସ୍ମିମ୍ପି ପଦେ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋତି ସଂସଟ୍ଠୋ ଏୱ। ଯଥାଦସ୍ସିତସଂସଟ୍ଠସଦ୍ଦୋତି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରପ୍ପସଙ୍ଗେନ ପାଳିତୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଆଗତସଂସଟ୍ଠସଦ୍ଦୋ। ସହଜାତେତି ସହଜାତତ୍ଥେ।

କାଲୱିସେସାନପେକ୍ଖୋ କମ୍ମସାଧନୋ ଆଭଟ୍ଠ-ସଦ୍ଦୋ ଭାସିତପରିଯାଯୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଅଭାସିତବ୍ବତା ଅନାଭଟ୍ଠତା"ତି। ପାଠଇଯନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ପଠମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପାଠଇଯଂ। ଅଭାସିତତ୍ତା ଏୱାତି ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱ। କାରଣପରିଯାଯତ୍ତା ୱତ୍ଥୁସଦ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଦ୍ୱାରଭୂତଧମ୍ମାନମ୍ପି ସିଯା ୱତ୍ଥୁପରିଯାଯୋତି ଆହ "ଦ୍ୱାରଂ ୱତ୍ଥୂତି ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି। ତେନ ୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ୱତ୍ଥୂତି ଦସ୍ସେତି। ମନୋଦ୍ୱାରଭୂତା ଧମ୍ମା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁନା ସହ ଚରନ୍ତୀତି ଦ୍ୱାରେନ...ପେ... ହଦଯୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ଯଥା "କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ"ତି। ସକିଞ୍ଚଭାୱେନାତି ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚଭାୱେନ, କିଞ୍ଚସହିତତାଯ ୱା। ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣୋତି ସ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। ସକୋ ହି ରସୋ ସରସୋତି।

ଅନନ୍ତରଚିତ୍ତହେତୁକତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକସମୁଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା, ସହଜାତଚିତ୍ତଫସ୍ସହେତୁକତ୍ତା ଚେତସିକାନଂ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନତା। "ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମା, ଫୁଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖୱେ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଖୁମରଜାଦିରୂପନ୍ତି ଅଣୁତଜ୍ଜାରିରୂପମାହ। ପରମାଣୁରୂପେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ୱତ୍ଥୁପରିତ୍ତତାଯାତି ଏତେନ ଅନେକକଲାପଗତାନି ବହୂନିଯେୱ ରୂପାଯତନାନି ସମୁଦିତାନି ସଂହଚ୍ଚକାରିତାଯ ସିୱିକୁବ୍ବହନଞାଯେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଏକଂ କତିପଯାନି ୱାତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମୁଦାଯାରମ୍ମଣଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ସମୁଦାଯସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ସମୁଦାଯୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ୱଣ୍ଣାଯତନମେୱ ହି ଯତ୍ତକଂ ଯୋଗ୍ଗଦେସେ ଅୱଟ୍ଠିତଂ, ସତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମାଯୋଗେ ତତ୍ତକଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଞାଯେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଅୱିକପ୍ପକତ୍ତା ତସ୍ସ। ତଦଭିନିହଟଂ ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପୁରିମସିଦ୍ଧକପ୍ପନାୱସେନ ସମୂହାକାରେନ ସଣ୍ଠାନାଦିଆକାରେନ ଚ ପୱତ୍ତତୀତି କିଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଏକଂ ୱଣ୍ଣାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ଉଦାହୁ ଅନେକାନୀତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ନ ହି ପଚ୍ଚକ୍ଖୱିସଯେ ଯୁତ୍ତିମଗ୍ଗନା ଯୁତ୍ତା। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତକ୍ଖଣେନ ଅନେକକୋଟିସଙ୍ଖାଯ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତନତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତାଯ ସମାନେପି ଘଟସରାୱାଦିୱଣ୍ଣାନଂ ଯୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠାନେ ପୁରିମମନସିକାରାନୁରୂପଂ "ଘଟୋ"ତି ୱା "ସରାୱୋ"ତି ୱା ପଠମଂ ତାୱ ଏକୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଛା ଇତରୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ବ୍ୟୱହିତେନାତି ଅୱିସେସୱିଦୁତାଯ ପନ ଘଟସରାୱାଦିବୁଦ୍ଧିଯା ଅଭେଦାପତ୍ତିପରିକପ୍ପନାତି। ଇଦିସୀପେତ୍ଥ ଚୋଦନା ଅଚୋଦନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଖଣପରିତ୍ତତାଯାତି ପବନ୍ଧକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତ୍ତରତାଯ। ପବନ୍ଧୱସେନ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ୱିରୋଧିଅୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ଲହୁଂ ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ପରିତ୍ତକାଲା ଦୀଘକାଲା ଚ ହୋନ୍ତି, ସଭାୱଲକ୍ଖଣୱସେନ ପନ ଏକପରିଚ୍ଛେଦା ଏୱାତି। ଯଥା ଚ ରୂପାଯତନଂ, ଏୱଂ ଇତରାନିପି। ସଦ୍ଦାଦଯୋପି ହି ୱତ୍ଥୁପରିତ୍ତତାଦିଭାୱେନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି। ଅଚ୍ଚାସନ୍ନାଦିତାଯାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନାୱଞ୍ଜନଂ କେନଚି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତାତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିସଯିଧମ୍ମଂ ୱିସେସତୋ ସିନୋତି ବନ୍ଧତୀତି ୱିସଯୋତି ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱାପେକ୍ଖୋ ୱିସଯୋତି ଆହ "ୱିସଯୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱେନା"ତି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ରୂପାଯତନାଦିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗୋଚରୋ, ଗୋଚରୋ ୱିଯାତି ଗୋଚରୋତି ସମ୍ବହୁଲଚାରିତାପେକ୍ଖୋ ଗୋଚରୋତି ଆହ "ଗୋଚରୋ ତତ୍ଥ ଚରଣେନା"ତି। ବହୁଲଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ରୂପାଦଯୋ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ନ ତଥା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନାତି। ଦେସନ୍ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଗଯ୍ହମାନାନଂ ରୂପାଯତନାଦୀନଂ। "ୱଚନସ୍ସ ଅନୁପପତ୍ତିତୋ"ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ସନ୍ଧାଯ ତେସଂ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ୱଚନଂ ଉପପଜ୍ଜତିଯେୱାତି? ନ, ନିଯମାଭାୱତୋ। ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଭିନିହଟଂଯେୱ ମନୋ ଇଧ "ମନୋ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନିଯମହେତୁ ଅତ୍ଥୀତି, ଏତଂଯେୱ ୱା ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଦିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଏୱଂୱଣ୍ଣୋତିଆଦିୱଚନତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅତୀତାନାଗତଂସଞାଣାଦଯୋପି ଇଧ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ଇତରଥାତି ରୂପଂ ସଦ୍ଦନ୍ତିଆଦିନା।

ଭୋଜନ…ପେ… ଉସ୍ସାହାଦୀହୀତି ଇଦଂ ଯାଯ କମ୍ମଞ୍ଞତାଯ ରୂପକାଯସ୍ସ କଲ୍ଲତା ହୋତି, ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯନିଦସ୍ସନଂ। ଭୋଜନେ ହି ସମ୍ମାପରିଣତେ ସପ୍ପାଯେ ଚ ଉତୁଭୋଜନେ ସମ୍ମୁପଯୁତ୍ତେ ସମ୍ମାପଯୋଗସଙ୍ଖାତେ କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯେ ଚ ସମାରଦ୍ଧେ ଲହୁତାଦିସବ୍ଭାୱେନ କାଯୋ କମ୍ମକ୍ଖମୋ ହୋତି ସବ୍ବକିରିଯାନୁକୂଲୋତି। ଅଥ ୱା ଭୋଜନ…ପେ… ଉସ୍ସାହାଦୀହୀତି ଇଦଂ କାଯସ୍ସ କଲ୍ଲତାଯ ୱିଯ ଉପଦ୍ଦୁତତାଯପି କାରଣୱଚନଂ। ୱିସମଭୋଜନାପରିଣାମାଦିତୋ ହି କାଯସ୍ସ ଉପଦ୍ଦୱକରା ୱାତାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସାତି ପଦଂ ‘‘ଜଯଂ ୱେରଂ ପସୱତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୦୧) ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜାଗରଣନିମିତ୍ତଞ୍ହି ଇଧ ଅନୁୱତ୍ତନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ଆପାଥଗମନୁପନିସ୍ସଯାନଂ କଲ୍ଲତାଦିନିବ୍ବତ୍ତାନଂ କାଯିକସୁଖାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନଂ। କାଯକଲ୍ଲତାଦିଂ ଅନନୁୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତୋପନିସ୍ସଯାଭୋଗାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଆପାଥଗମନଂ ନ ସିଯାତି। ଯଥାନୁଭୂତେ ରୂପାଦିୱିସଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠପନଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଚିତ୍ତପଣିଦହନଂ। ଯଥାନୁଭୂତେନ ରୂପାଦିନା ସଦିସଂ ଅସଦିସଂ ସମ୍ବନ୍ଧଞ୍ଚ ସଦିସାସଦିସସମ୍ବନ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନାଦି ସଦିସାସଦିସସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନାଦି, ଚିତ୍ତପଣିଦହନଞ୍ଚ ସଦିସାସଦିସ…ପେ… ଦସ୍ସନାଦି ଚ ଚିତ୍ତ…ପେ… ଦସ୍ସନାଦଯୋ ତେ ପଚ୍ଚଯାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଧାତୁକ୍ଖୋଭାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦେୱତୂପସଂହାରାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଂସଦିସତା ଦିଟ୍ଠସୁତସଦିସତା। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଦିଟ୍ଠସୁତପଟିବଦ୍ଧତା। କେନଚି ୱୁତ୍ତେତି ଇମିନା ସଦ୍ଧାଯ ଅନୁସ୍ସୱନିବ୍ବତ୍ତଂ ଆହ। ଆକାରୱିଚାରଣନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରୱିଚାରଣଂ। କତ୍ଥଚି ଅତ୍ଥେ।

ନିଯମିତସ୍ସାତି କୁସଲମେୱ ମଯା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ ନିଯମିତସ୍ସ। ପସାଦସିନେହାଭାୱୋ ଦୋସବହୁଲତାଯ ହୋତୀତି ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲା ଦୋସବହୁଲାତି ଆହ।

ଆଯତନଭାୱତୋତି କାରଣଭାୱତୋ।

ୱିଜ୍ଜମାନୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଏତେନ ‘‘ୱିନାପି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନେୱ ଦାନମଯଂ କୁସଲଂ ଉପଚିତଂ ହୋତୀ’’ତି କେସଞ୍ଚି ଅତିଧାୱନଂ ନିୱତ୍ତିତଂ ହୋତୀତି।

ଧମ୍ମସୱନସ୍ସ ଘୋସନଂ ଧମ୍ମସୱନଘୋସନଂ। ତସ୍ସାତି ‘‘ସଦ୍ଦଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ସଦ୍ଦୱତ୍ଥୂନଂ ଠାନକରଣଭେରିଆଦୀନଂ ସସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକରଣସ୍ସ। ଚିନ୍ତନଂ ତଥା ତଥା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ସୁତ୍ତେସୁ। ଅପରତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମପଦେସୁ। ଅପରିଯାପନ୍ନାତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ‘‘ପରିଭୋଗରସୋ’’ତିଆଦିକାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ପରତୋ ବହୂସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖୀଯତି, ଯଥାଠାନେଯେୱ ପନ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଲକ୍ଖଣପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଅଞ୍ଞାଯତନତ୍ତା ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି ଅସଙ୍ଗହିତା ଧମ୍ମାଯତନେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

‘‘ଏକଦ୍ୱାରିକକମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ରୂପାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଯଥା ନ ଅଞ୍ଞାରମ୍ମଣଂ ହୋତି ଚିତ୍ତୱିସେସସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଏୱଂ କମ୍ମୱିସେସେ ଅଧିପ୍ପେତେ କାଯଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଏକଦ୍ୱାରିକକମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତତ୍ଥେୱ ପରିଯୋସିତତ୍ତା, ଅଥ କମ୍ମସାମଞ୍ଞଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ରୂପାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣନ୍ତି ଇଦଂ ଉଦାହରଣଂ ନ ସିଯାତି? ନ, ଅସଦିସଭାୱୱିଭାୱନୱସେନ ଉଦାହଟତ୍ତା, ଇତରଥା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଭୂତଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଛସୁପି ୱିସଯେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ସଦିସୂଦାହରଣଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଯ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅନିବଦ୍ଧନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ସତିପି କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣେ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ୱୁତ୍ତିଯା ତବ୍ବହୁଲୱୁତ୍ତିଯା ଚ ଦ୍ୱାରକମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ୱକ୍ଖତି, ତସ୍ମା ପାଣାତିପାତାଦିଭାୱସାମଞ୍ଞେନ କମ୍ମଂ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଚୀଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ କମ୍ମସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କାଯଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଏକଦ୍ୱାରିକକମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ରୂପାଦୀସୁ ପନ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ତେନେୱାରମ୍ମଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠମେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣମେୱ ନିବଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତୱିସେସୋ ଏୱ ଗହିତୋ, ନ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞଂ। ‘‘ନନୁ ଚ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା… ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା’’ତି ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଅନିଯମେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତତ୍ଥ ପନ ଯଂ ରୂପାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ତେନ ୱିନା ନପ୍ପୱତ୍ତତି, କମ୍ମଂ ପନ କାଯଦ୍ୱାରିକାଦିଭେଦଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ନ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଜୋତନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ଆରମ୍ମଣମେୱ ଗହିତଂ, ଦ୍ୱାରଂ ନ ଗହିତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଆରମ୍ମଣମେୱ ନିବଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦିନା। ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ପାଣାତିପାତାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ

କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

କମ୍ମଦ୍ୱାରାନନ୍ତିଆଦିନା ପକାସେତବ୍ବସ୍ସ ସରୂପଂ ପକାସନୁପାଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ନିଯତରୂପରୂପୱସେନାତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନିଯତରୂପରୂପୱସେନ।

ଅଞ୍ଞଥା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯେ ହଦଯୱତ୍ଥୁପି ଗହେତବ୍ବଂ ସିଯା। ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନୋ ଉପାଦିନ୍ନକକାଯୋ ଇଧ ଗହିତୋତି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀତି ୱୁତ୍ତେସୁ ଏକୋ ଭାୱୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁ ଚ ଗହିତନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତାନୀ’’ତି ସନ୍ନିୱେସସ୍ସ ୱିଭାୱିତତ୍ତା।

ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ଚଲନାକାରାୱ ୱାଯୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତାତି କଦାଚି ଆସଙ୍କେଯ୍ଯାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ପଠମଜୱନସମୁଟ୍ଠିତା’’ତି ଆହ। ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଚାଲେତୁନ୍ତି ଏତେନ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତି ଚଲନଂ, ତଂନିମିତ୍ତେ ଚ କତ୍ତୁଭାୱୋ ଉପଚରିତୋତି ଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞଥା ଖଣିକତା ଅବ୍ୟାପାରତା ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ତଦଭିମୁଖଭାୱୱିକାରୱତୀତି ତଂଦିସାଭିମୁଖୋ ତଦଭିମୁଖୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତଦଭିମୁଖଭାୱୋ, ସୋ ଏୱ ୱିକାରୋ, ତଂସମଙ୍ଗିନୀ ୱାଯୋଧାତୁ ତଦଭିମୁଖଭାୱୱିକାରୱତୀ। ଇଦାନି ତଦଭିମୁଖଭାୱୱିକା ରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଧିପ୍ପାଯସହଭାୱୀ’’ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତିଆଦିନା ଇମିସ୍ସା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସାତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ। ଯତୋ ବାତ୍ତିଂସାତିଆଦିନା ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତା ନ ସକ୍କା ପଟିସେଧେତୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଏତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱାଯୋଧାତୁଯା ଥମ୍ଭନଚଲନସଙ୍ଖାତକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନେ ତସ୍ସ ଆକାରୱିସେସସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣଭାୱମାହ। ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘତାଦଯୋ ୱିଯ ମହାଭୂତାନଂ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସମତ୍ତଂ ସୋ ଆକାରୱିସେସୋତି ପରମତ୍ଥତୋ ନ କିଞ୍ଚି ହୋତୀତି ‘‘ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଆହ। ପରମତ୍ଥତୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱୋ ପଟିସେଧିତୋ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାଦିଭାୱସ୍ସ ପନ ସମ୍ଭୱୋଯେୱ ନତ୍ଥୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକାରସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ସବ୍ବଥାୱେ ନକୁତୋଚିସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଆପନ୍ନଂ। ନ ହି ରୂପଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଅତ୍ଥି, ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ଚ ସତି ନିଚ୍ଚଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜୋ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ନିଚ୍ଚୋ ଅତ୍ଥି। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱିଯାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୌପାଦାରୂପଭାୱୋ ଉପଚାରସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତି।

ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କରଣଭୂତାଯ। ଯଂ କରଣନ୍ତି ଯଂ ଚିତ୍ତକିରିଯଂ ଚିତ୍ତବ୍ୟାପାରଂ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତନ୍ତି ଇଦମେସ କାରେତୀତି ଯଦେତଂ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନଂ, ଏତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରରହିତେସୁ ରୁକ୍ଖଚଲନାଦୀସୁ ନ ଦିଟ୍ଠଂ, ହତ୍ଥଚଲନାଦୀସୁ ପନ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି କାଯିକକରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଞାପକୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଞାପକୋ ଚ ହେତୁ ଞାପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ସଯଂ ଞାତୋଯେୱ ଞାପେତି, ନ ସବ୍ଭାୱମତ୍ତେନାତି ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ହି ୱିସଯଭାୱମାପନ୍ନୋ ଏୱ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତି, ନେତରୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଯଦି ପନ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ଚଲନାକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ତେନପି ସା ଗହିତା ସିଯାତି ଆସଙ୍କାଯ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ତାଲପଣ୍ଣାଦିରୂପାନୀତିଆଦିନାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନେୱ ଚ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି। ସଞ୍ଜାନାତି ଏତେନାତି ସଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ଉଦକାଦିନୋ ସଞ୍ଞାଣଂ ତଂସଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ଆକାରୋ ତଂସଞ୍ଞାଣାକାରୋ, ଉଦକାଦିସହଚାରିପ୍ପକାରୋ ଚ ସୋ ତଂସଞ୍ଞାଣାକାରୋ ଚାତି ଉଦକା...ପେ... କାରୋ, ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଜାନିତ୍ୱା। ତଦାକାରସ୍ସାତି ଉଦକାଦିଞାପନାକାରସ୍ସ। ଯଦି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକାରଗ୍ଗହଣଂଯେୱ କାରଣଂ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ, ଅଥ କସ୍ମା ଅଗ୍ଗହିତସଙ୍କେତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି? ନ କେୱଲଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ କାରଣଂ, କିଞ୍ଚରହୀତି ଆହ ‘‘ଏତସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି।

ଅଥ ପନାତିଆଦିନା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅନୁମାନେନ ଗହେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି। ସାଧିପ୍ପାଯ...ପେ... ନନ୍ତରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯସହିତୱିକାରେନ ସହଜାତୱଣ୍ଣାଯତନଗ୍ଗହଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ। ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୱୱତ୍ଥାପକସ୍ସ ତତିଯୱାରେ ଜୱନସ୍ସ। ଅଧିପ୍ପାଯସହଭୂ ୱିକାରାଭାୱେ ଅଭାୱତୋତି ଏତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକାରଂ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣେନ ଅନୁମିନୋତି। ଏୱଂ ସତୀତିଆଦିନା ଯଥାନୁମିତମତ୍ଥଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଉଦକାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱାତି ତାଲପଣ୍ଣାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରେନ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧାନୁଗ୍ଗହିତେନ ଉଦକାଦୀନଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥିଭାୱୱିଜାନନେନେୱ। ଯଥା ତାଲପଣ୍ଣାଦୀନଂ ଉଦକାଦିସହଚାରିପ୍ପକାରତଂ ସଞ୍ଞାଣାକାରୋ ୱିଞ୍ଞାତୋଯେୱ ହୋତି ନାନନ୍ତରିଯକତ୍ତା, ଏୱଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରେନ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧାନୁଗ୍ଗହିତେନ ଗନ୍ତୁକାମତାଦିଅଧିପ୍ପାଯୱିଜାନନେନେୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାତା ହୋତି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋତି ଉପମାଯୋଜନା।

ସଭାୱଭୂତନ୍ତି ଅନ୍ୱତ୍ଥଭୂତଂ। ଦ୍ୱିଧାତି ୱିଞ୍ଞାପନତୋ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତୋ ଚ। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ତଥାପୱତ୍ତମାନାଯ ଚେତନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କାଯକମ୍ମଭାୱୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ତାଯ ଉପଲକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା, ନ ପନ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ କେନଚି ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରୁପ୍ପନ୍ନାପି ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତାତି ତେସଂ ସଙ୍ଗହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା କାଯଦ୍ୱାରୁପ୍ପନ୍ନାଯ କାଯକମ୍ମଭୂତାଯ ଚେତନାଯ ୱସେନ ‘‘ତେନ ଦ୍ୱାରେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଭାୱତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସାଯେୱ ଦ୍ୱାରନ୍ତରୁପ୍ପନ୍ନାଯ ୱସେନ ‘‘ତେନ ଦ୍ୱାରେନ

ନାମଲାଭତୋ''ତି। ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକଭାୱୋ ନିଚ୍ଛିତୋତି ''ଏକାଦସନ୍ନଂ କିରିଯଚିତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଆହ।

ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚାରିନୋତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରଭାୱେନ ପୱତ୍ତନକା। ଦ୍ୱାରସମ୍ଭେଦାତି ଦ୍ୱାରାନଂ ସଙ୍କରଣତୋ। ଦ୍ୱାରାନଞ୍ହି ଦ୍ୱାରନ୍ତରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସତି କାଯଦ୍ୱାରସ୍ସ ୱଚୀଦ୍ୱାରାଦିଭାୱୋ, ୱଚୀଦ୍ୱାରସ୍ସ ଚ କାଯଦ୍ୱାରାଦିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତଂତଂଦ୍ୱାରୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମାନମ୍ପି ସଙ୍କରୋ ସିଯା। ତେନାହ ''କମ୍ମସମ୍ଭେଦୋପୀ''ତି। ଏୱଂ ସତି କାଯକମ୍ମଂ...ପେ... ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯା। ଯଦି କମ୍ମାନି କମ୍ମନ୍ତରଚାରୀନି ହୋନ୍ତି, କାଯକମ୍ମାଦିକସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମାଦିକଭାୱାପତ୍ତିତୋ ''କମ୍ମସମ୍ଭେଦା ଦ୍ୱାରସମ୍ଭେଦୋପୀ''ତି କାଯକମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିଯାତି ଇମମତ୍ଥମାହ ''କମ୍ମାନମ୍ପି କମ୍ମନ୍ତରଚରଣେ ଏସେୱ ନଯୋ''ତି। କମ୍ମନ୍ତରଚରଣଂ କମ୍ମନ୍ତରୂପଲକ୍ଖଣତା। ତେନେୱାହ ''ଦ୍ୱାରଭାୱେନା''ତି। ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତି। ଦ୍ୱାରେତି ଅତ୍ତନୋ ଦ୍ୱାରେ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ। କମ୍ମାନୀତି ତଂତଂଦ୍ୱାରିକକମ୍ମାନି। ଅଞ୍ଞାନୀତି ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରିକକମ୍ମାନି। ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରାନି ନ ଚରନ୍ତୀତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରଭାୱେନ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଦ୍ୱାରନ୍ତରଂ ୱା ନ ସଙ୍କମନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଯେନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ଚେତନାଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତଥା ପନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତମାନାଯ ଏୱ ପାଣାତିପାତାଦି ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥାତି ସିଯା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ହେତୁଭାୱୋ ଚେତନାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱାରେହି କାରଣଭୂତେହୀ''ତି। କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନସ୍ସେୱ ୱା କାରଣଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଦ୍ୱାରେହି କାରଣଭୂତେହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ''ଦ୍ୱାରେହି କମ୍ମାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା''ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା କମ୍ମେହିପି ଦ୍ୱାରାନି ୱୱତ୍ଥିତାନୀତି ଅଯମତ୍ଥୋପି ସିଦ୍ଧୋଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ୱାରଚାରୀହୀତି ଦ୍ୱାରାନଂ ସଯଂ ୱୱତ୍ଥିତଭାୱମାହ, ନ ପନ ଅୱୱତ୍ଥାନଂ, ୱୱତ୍ଥାନମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ତଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ୱିଭାୱେତି କମ୍ମାନପେକ୍ଖାତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସମଯନିଯମିତେନ ଚିତ୍ତେନ ସମଯୋ ୱିଯ ଦ୍ୱାରନିଯମିତେହି କମ୍ମେହି ଦ୍ୱାରାନି ନିଯମିତାନୀତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

ଏୱଂସଭାୱତ୍ତାତି ଦ୍ୱାରଭୂତେହି କାଯାଦୀହି ଉପଲକ୍ଖଣୀଯସଭାୱତ୍ତା। ଆଣତ୍ତି...ପେ... ମାନସ୍ସାତି କାଯୱଚୀକମ୍ମାନଂ ୱଚୀକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପକାସେତବ୍ବତଂ ଆହ। କାଯାଦୀହୀତି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀହି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଚରନ୍ତାନିପି କମ୍ମାନି ସକେନ ଦ୍ୱାରେନ ଉପଲକ୍ଖିତାନେୱ ଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା। ନାପି କମ୍ମଂ ଦ୍ୱାରସ୍ସାତି ଯସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ କମ୍ମଂ ଚରତି, ତସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ଅନତ୍ତନିଯସ୍ସ। ତଂତଂଦ୍ୱାରମେୱାତି ସକଦ୍ୱାରମେୱ। କମ୍ମସ୍ସାତି ସକସକକମ୍ମସ୍ସ। ଯଦି କମ୍ମେହି ଦ୍ୱାରାନି ୱୱତ୍ଥିତାନି, ''କମ୍ମସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧତ୍ତା''ତି ଇଦଂ କଥଂ ନୀଯତୀତି ଆହ ''ପୁବ୍ବେ ପନା''ତିଆଦି।

ସାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ତସ୍ସାତି କମ୍ମସ୍ସ। କେନଚି ପକାରେନାତି ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯପ୍ପକାରେସୁ କେନଚି ପକାରେନ। ତଂସହଜାତାତି ଏତେନ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସବ୍ଭାୱେଯେୱ କାଯକମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ଭାୱୋ, ନାଞ୍ଞଥାତି ପରିଯାଯେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। ତେନେୱାହ ''ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା''ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତନିଯମେନାତିଆଦିନା କମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱେ ବ୍ୟଭିଚାରାଭାୱମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତନିଯମେନାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ୱୱତ୍ଥାନଯୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ନିଯମେନ। ଦ୍ୱାରଚରଣେତି ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରଚରଣେ।

କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହୀତି ଏତ୍ଥ ''ସୁଭାସିତଂଯେୱ ଭାସତି, ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ। ଧମ୍ମଂଯେୱ, ପିଯଂଯେୱ, ସଚ୍ଚଂଯେୱ ଭାସତି, ନୋ ଅଲିକ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧। ୨୧୩; ସୁ। ନି। ସୁଭାସିତସୁତ୍ତ) ଯାନି ଅଙ୍ଗାନି ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି, ତେସଂ ଚେତନାସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁଭାସିତଭାସନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାପୱତ୍ତାତି ସୁଭାସିତଭାସନାଦିଭାୱେନ ପୱତ୍ତା। ସହ ସଦ୍ଦେନାତି ସଦ୍ଦେନ ସହେୱ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ନ ହି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସଦ୍ଦରହିତା ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ''ଯା ତାଯ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ୱାଚାଗିରା ବ୍ୟପଥୋ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୩୬) ନାତିସୁଖୁମଂଯେୱ ସଦ୍ଦୱାଚଂ ୱତ୍ୱା ''ଯା ତାଯ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି, ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ରୂପାଯତନଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁପରିତ୍ତତାଦିନା ସଦ୍ଦାଯତନମ୍ପି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଚ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଯା ତାଯ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଯତୀ''ତି ଆହ।

ଇଦାନି ଅୱିସେସେନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣତା ପାଠିଇଯଂ ୱୁତ୍ତାତି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦସ୍ସ ପାଠିଇଯା ୱିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସଙ୍ଗହକାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱା ମହାଅଟ୍ଠକଥାୱାଦସ୍ସ ପଟିସେଧେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱା ତଂ ପରିହରିତୁଂ ''ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନାକାରେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଭୂତାନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ସହେୱ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ଚିତ୍ତଜପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନେ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମହାଭୂତାନଂ ଏକୋ ଆକାରୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ତଦାକାରତ୍ତା ହି

ତେସଂ ପଥଵୀଧାତୁ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଘଟ୍ଟେତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ୱୁତ୍ତନଯଂ ‘‘ତଙ୍କାରାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସଙ୍ଗ ୱିଧାନନ୍ତି ‘‘ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାତି ଏତେନ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦେସନ୍ତରେ ପାରମ୍ପରିଯେନ ଉପ୍ପାଦନଂ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପାଦନପରମ୍ପରତା। ଲଦ୍ଧାସେୱନେନାତି ଲଦ୍ଧପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରେନ। ଚିତ୍ତେନେୱାତି ପଠମଚିତ୍ତେନେୱ। ‘‘ସତ୍ତ ଜୱନାନି ସତ୍ତ ଅକ୍ଖରାନି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଜୱନୱାରପରିଯାପନ୍ନାନି ଚିତ୍ତାନି ଏକମକ୍ଖରଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ପଠମଚିତ୍ତେନପି ଘଟ୍ଟନା ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଏକସ୍ସେୱ ପନ ବହୁସୋ ପୱତ୍ତନେନ ଅକ୍ଖି କୋଟି ୱିସେସୋତି ପୁରିମଜୱନସମୁଟ୍ଠିତାହି ଘଟ୍ଟନାହି ପଟିଲଦ୍ଧାସେୱନେନ ସତ୍ତମଜୱନେନ ସମୁଟ୍ଠିତା ଘଟ୍ଟନା ପରିବ୍ଯତ୍ତମକ୍ଖରଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଲଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରେନ ପନ ପଠମଚିତ୍ତେନପି ଘଟ୍ଟନା ବଲୱତୀ ହୋତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ସିଯା, ସବ୍ବମେତଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

‘‘ସବ୍ବାଯପି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରଭାୱୋ ୱିଯ ସବ୍ବସ୍ସପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ମନୋଦ୍ୱାରଭାୱୋ ସମ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅଯଂ ନାମ ମନୋ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂଦ୍ୱାରୱନ୍ତଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଯଂ ନାମ ଚେତନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ମନୋ, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଯଥା ପନ ତିୱିଧଚତୁବ୍ବିଧକାଯୱଚୀକମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱତୋ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱତୋ ୱଚ୍ଚହେତୁଭୂତଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲସମ୍ପଯୁତ୍ତମନୋ ଏୱ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚେତନାଯ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ତଂ ତଂ ସକିଚ୍ଚଂ ଆରଭନ୍ତୀତି ସା ନେ ସକିଚ୍ଚେ ପୱତ୍ତେତି ନାମ, ତଥା ପୱତ୍ତେନ୍ତୀ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେ କରୋତି ବ୍ଯାପାରେତି ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣକରଣଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ଆଯୂହନଂ ବ୍ଯାପାରାପାଦନଂ ବ୍ଯାପାରଣଂ ଚେତଯନନ୍ତି ଆଯୂହନଚେତଯନାନଂ ନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତଥାକରଣନ୍ତି ଯଥା ଫସ୍ସାଦଯୋ ସକସକକିଚ୍ଚେ ପସୁତା ଭୱନ୍ତି, ତଥା କରଣଂ। ତେନେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣବ୍ଯାପାରଣାକାରେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ କରଣଂ ପୱତ୍ତନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କମ୍ମକ୍ଖଯକରତ୍ତାତି କମ୍ମକ୍ଖଯକରମନସ୍ସ କମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯତୋ ‘‘କମ୍ମପଥକଥା ଲୋକିଯା ଏୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା

ସମାନକାଲାପି କାରଣଫଲକିରିଯା ପୁବ୍ବାପରକାଲା ୱିଯ ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତାଯେୱ। ସେଯ୍ଯଥାପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଚୋପନକିରିଯନ୍ତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ ଆହ। ତସ୍ସା ହି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନକାଯସଦ୍ଦୱାଚାହି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଏୱ ୱା ପୁରିମପୁରିମାହି ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କାଯୱାଚାହି ଚୋପନକିରିଯଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତଙ୍କାରାନଂ ଭୂତାନଂ ତଥାପୱତ୍ତନତୋ। ଅଥ ୱା କାଯୱାଚାହୀତି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀହି । ଚୋପନକିରିଯନ୍ତି ରୂପକାଯସ୍ସ ଥମ୍ଭନଚଲନକିରିଯଂ ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନକିରିଯଞ୍ଚ। ଏସା ହି କିରିଯା ‘‘ରୂପକାଯଂ ଥମ୍ଭେତୁଂ ଚାଲେତୁଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ’’ତି, ‘‘ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀହି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଚୋପନକିରିଯାନିପ୍ଫାଯଭୂତା କାଯୱାଚା’’ତି, ‘‘କାଯାଦୀହି କରଣଭୂତେହି ଚୋପନାଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯଂ କରୋନ୍ତି ୱାସିଆଦୀହି ୱିଯ ଛେଦନାଦି’’ନ୍ତି ଚ ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି। ନ କେୱଲଂ ଧରମାନତାୱ ସବ୍ଯାୱୋ, ଅଥ ଖୋ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅନିରୋଧିତେୱା’’ତି ଆହ। ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତା ଚ କାଯାଦୀନଂ ତଦୁପନିସ୍ସଯକିଲେସାସମୁଚ୍ଛେଦେନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘କାଯାଦୀହି କରଣଭୂତେହି ଚୋପନାଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ଏତେନ ଚୋପନାଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତିଦ୍ୱାରେନ ଚେତନାନିବ୍ବତ୍ତିଯେୱ ୱୁତ୍ତାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଏୱଞ୍ଚ…ପେ… ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାଯେ ସତି ୱାଚାଯ ସତୀତିଆଦିୱଚନଂ ଅନୁଲୋମିତଂ ହୋତି। ଯାଯ ଚେତନାଯାତି କରଣନିଦ୍ଦେସୋ ପନ କାଯାଦୀନଂ ଚୋପନାଭିଜ୍ଝାଦିକିରିଯାଯ ଚ ଚେତନାହେତୁକତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋତି।

ସଭାଵତୋ ଉପକାରକତୋ ମଗ୍ଗେ ସତି ସବ୍ଭାଵତୋ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମଗ୍ଗେ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଆହ ‘‘ନ ଚ ନ ସକ୍କା’’ତିଆଦି।

କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନମ୍ପି ତଂତଂଦ୍ୱାରେ ସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଯଥା କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ତାନଂ, ଏଵଂ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନମ୍ପି ସତିପି ଦ୍ୱାରନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଯଥାସକଂ ଦ୍ୱାରେହେଵ ନାମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ଏଵଂ ସତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଵିରୋଧୋ। ଦୁତିଯଞ୍ହସ୍ସ ଚ ଅଭାଵୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ତଂତଂଦ୍ୱାରେ ସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଅକୁସଲଚେତନାଦଯୋ ପଵତ୍ତା, ତାସଂ ତେନ ତେନେଵ ଦ୍ୱାରେନ ନାମଗ୍ଗହଣଂ। ତଂ ପନ ତଂତଂଦ୍ୱାରପକ୍ଖିକଭାଵକରଣତୋ ତତ୍ଥ ଅଵରୋଧନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ତା କାଯକମ୍ମାଦିସଙ୍ଖାତା ଚେତନା ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି କାଯକମ୍ମାଦିନାମମେଵ ଲଭନ୍ତି, ନ ଏଵଂ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତା। ତା ପନ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେନ ତେନେଵ ଦ୍ୱାରେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତିଆଦିନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଏଵଂ ନାମଗ୍ଗହଣମେଵ ହି ତେସଂ ତଂତଂଦ୍ୱାରପକ୍ଖିକକରଣଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘କିଞ୍ଚାପି ଵଚୀଦ୍ୱାରେ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମପଥଂ, ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ପନ କାଯକମ୍ମଂ ନ ହୋତି, କେଵଲଂ ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ସତିପି ପାଣାତିପାତାଦିଚେତନାଯ ଵଚୀଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ପଵତ୍ତିଯଂ ଯଥାଵୁତ୍ତଯେଭୁଯ୍ୟତଵ୍ବହୁଲଵୁତ୍ତିଯା କାଯକମ୍ମାଦିଭାଵଵଵତ୍ଥାପନଂ କାଯାଦିକସ୍ସ ତଂତଂଦ୍ୱାରଭାଵଵଵତ୍ଥାପନଞ୍ଚ କମ୍ମଦ୍ୱାରାଭେଦନଂ। ତଞ୍ହି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନଂ ଅସଂକିଣ୍ଣଭାଵେନ ପତିଟ୍ଠାପନଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆଣତ୍ତିସମୁଟ୍ଠିତେସୁ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଅନେକେସଂ କମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିଦସ୍ସନମ୍ପି ଦ୍ୱାରସଂସନ୍ଦନ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଯଥା ପଵତ୍ତୋ ବ୍ଯାପାଦୋ କମ୍ମପଥୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୂ’’ତି ପଵତ୍ତି ବ୍ଯାପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସିତା। କାଯଦ୍ୱାରିକଚେତନାଯ ସହକାରୀକାରଣଭାଵତୋ କାଯକମ୍ମଵୋହାରଲାଭା, ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଵସେନ ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୂ’’ତିଆଦିନା ଚ ଅପ୍ପଵତ୍ତତ୍ତା ମନୋକମ୍ମଵୋହାରଵିରହା, ଅଚେତନାସଭାଵତୋ ଵା ପାଣାତିପାତାଦିଵସେନ ଅଵୋହାରିକା, ପାଣାତିପାତାଦିଭାଵେନ ନ ଵତ୍ତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାତି ଅଵୋହାରିକଭାଵେ।

ଦସଵିଧା ଇଦ୍ଧି…ପେ… ତବ୍ବା ଵିହାରେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତେନାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ‘‘ଅକୁସଲଂ ଵଚୀକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତୀ’’ତି ଵଦନ୍ତେନ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ନ ଉପୋସଥକ୍ଖନ୍ଧକେ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତେନ ଉପୋସଥକ୍ଖନ୍ଧକତୋ ସୁତ୍ତଂ ଆହଟନ୍ତି? କିଞ୍ଚାପି ଆହଟଂ, ତତ୍ଥ ଅଵୁତ୍ତୋଯେଵ ପନ ସୋ ତେନ ଵୁତ୍ତୋତି ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଵୁତ୍ତମେଵା’’ତିଆଦିମାହ।

‘‘ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ଉପପଜ୍ଜନଂ ସୁକତଦୁକ୍କଟକମ୍ମତୋ ନ ହୋତି, ଖନ୍ଧସିଵାଦୀହି ପନ ହୋତୀତି ଗହେତ୍ୱା ‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’ନ୍ତିଆଦିନା ପରାମସନ୍ତସ୍ସ ଵସେନ ‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ପରିଭଣ୍ଡାଦୀନି କରୋତୀ’ତି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଅଭିଜ୍ଝାଦିପଧାନତ୍ତାତି ଏତେନ ଵିଜମାନେସୁପି ବ୍ଯାପାଦାଦୀସୁ ଯଦା କାଯଵଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚେତନା ବଲଵତୀ ହୋତି, ନ ତଥା ଇତରେ, ତଦା ପଧାନଭାଵତୋ ଚେତନା କାଯକମ୍ମଂ ଵଚୀକମ୍ମନ୍ତି ଚ ଵୋହାରଂ ଲଭତି। ସୋ ଖୋ ପନସ୍ସା ପଧାନଭାଵୋ ପାଣାତିପାତାଦିସିଦ୍ଧିଯା ଵିଞ୍ଞାଯତି। ଯଦା ପନ ତେସୁଯେଵ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ବଲଵନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ନ ତଥା ଚେତନା, ତଦା ତତ୍ଥ ଵିଜମାନାପି ଚେତନା ଅପଧାନଭାଵତୋ କାଯକମ୍ମଂ ଵଚୀକମ୍ମନ୍ତି ଚ ଵୋହାରଂ ନ ଲଭତି। ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ପନ ପଧାନଭାଵତୋ ସତିପି କାଯଙ୍ଗଵାଚଙ୍ଗଚୋପନେ ସକେନ ଵଵତ୍ଥାନେନ ମନୋକମ୍ମନ୍ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଯେ ପନ ‘‘ତୀସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ କମ୍ମପଥଭାଵେନ ଅପ୍ପତ୍ତିଯା ଦ୍ୱାରତ୍ତଯେପି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତମନୋକମ୍ମେନ ସହ ପଵତ୍ତିଯା ଚ ଚେତନା ଏତ୍ଥ କମ୍ମନ୍ତି ନ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି, ତେହି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପଧାନସଭାଵଂଯେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଅଥ ଵା ଚେତନାଯ ନିପ୍ପରିଯାଯକମ୍ମଭାଵତୋ ପରିଯାଯକମ୍ମେ ଅନଵରୋଧେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଵୋହାରିକା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସଭାଵେନେଵ ପନ ସା ଏତ୍ଥାପି କମ୍ମନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ‘‘ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, କମ୍ମଂ ଵଦାମୀ’’ତିଆଦି (କଥା। ୫୩୯)। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା ଚେତନା’’ତିଆଦିନା ଚେତନାଯେଵ ପଧାନଂ କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵାହ ‘‘ସଭାଵେନେଵ ସା ମନୋକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଥ ଵା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି କାଯଵଚୀଦ୍ୱାରେ ସହଜାତା ଚେତନା କାଯଵଚୀକମ୍ମଵସେନ ଅଵୋହାରିକା ଚେତନାସଙ୍ଖାତମନୋକମ୍ମତ୍ତାତି। ଯଦି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ପଧାନା, ନ ଚେତନା, ଏଵଂ ସତି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମଂ, ନ ଚେତନା, ଅଭିଜ୍ଝାଦିପକ୍ଖିକା ଵା ସା ସିଯାତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତିଵିଧା, ଭିକ୍ଖଵେ’’ତିଆଦି। ‘‘ଚେତନାପି…ପେ… ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏଵ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚେତନାଯ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ମନୋକମ୍ମଭାଵେ ନିବ୍ବିସେସଭାଵଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ଚେତନା…ପେ… ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ଆହ। ଚେତନା ଚେତନାକମ୍ମଂ, ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ତକମେଵ ହି ଏତ୍ଥ ଵିସେସୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଚେତନାଯ କାଯଵଚୀକମ୍ମଭାଵୋ ସିଯାତି ଆସଙ୍କାଯ ଅଭାଵତୋ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅକୁସଲକାଯଵଚୀକମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଅଵୋହାରିକାତି ନ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଵିରତିଵିସିଟ୍ଠାତି ଵିରତିତୋ ଚେତନାଯ ପଧାନଭାଵମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ତିଵିଧା, ଭିକ୍ଖଵେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା’’ତିଆଦିନା (କଥା। ୫୩୯) ଆଗମମ୍ପି

‘‘ପାଣାତିପାତାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତା’’ତି ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ମା ଚ ପଟ୍ଠାନେ ଚେତନାୱ ‘‘କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ନ ୱିରତି, ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ୱା, ତସ୍ମା ନିପ୍ପରିଯାଯେନ କମ୍ମଂ ‘‘ଚେତନା’’ତି ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ‘‘ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସଙ୍କରତୋ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତୋ ‘‘ରକ୍ଖତୀ’’ତି, ୱିପରିଯାଯେନ ‘‘ଭିନ୍ଦତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ରକ୍ଖଣଭିନ୍ଦନାନି ଅନାସେତ୍ୱା ନାସେତ୍ୱା ଚ କଥନନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନୀତି।

କମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୋ ୱିକପ୍ପୋ ପଠମଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରେସୁଯେୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଇତରେସୁ ‘‘ସୋତଂ ଘାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଇତରଥାପି ୱା ଅୱିଭତ୍ତିକେ ନିଦ୍ଦେସେ ଲବ୍ଭତି। ଯତୋ ସଂୱରୱସେନ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଂ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ପାଣାତିପାତାଦିଚେତନା’’ତି। ଇତରା ସଂୱରୱିନିମୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଯୁତ୍ତା ତପ୍ପଧାନା ୱା ଅକୁସଲଧମ୍ମା ସତିପଟିପକ୍ଖା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ପମାଦୋ। ୱୀରିଯପନୋଦନଭାୱତୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ‘‘କୋସଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଥିନମିଦ୍ଧପ୍ପଧାନୋ ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ।

ଅସୁଦ୍ଧତାତି ଅକେୱଲତା ଅଞ୍ଞେନ ସମ୍ମିସ୍ସତା। ଦ୍ୱାରଞ୍ହି ଦ୍ୱାରନ୍ତରିକକମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ହୋନ୍ତଂ ତେନ ମିସ୍ସିତଂ ୱିଯ ହୋତି। ତେନେୱାହ ‘‘ମୁସାୱାଦାଦିନୋପି କାଯଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱା’’ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଅୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମାନନ୍ତରାନଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚିତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସୁଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅନେକସ୍ସପି ଜୱନୱାରସ୍ସ କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱେନ ପବନ୍ଧନୱସେନ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଅକୁସଲକାଯକମ୍ମାଦିଭାୱେନ ଅୱଧାରେତ୍ୱା ଅସଂୱରଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସେୱ ୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିୱଚନଂ କାଯଦ୍ୱାରୂପଲକ୍ଖିତୋ ଅସଂୱରୋ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତୋପି କାଯଦ୍ୱାରିକୋ ଏୱାତି ଏୱଂ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ସତି ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ତଂ ଅୱିରୁଜ୍ଝନାକାରଂ ‘‘ଅସଂୱରୋ ହୀ’’ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତି। ସଦ୍ୱାରେତି ଅତ୍ତନୋ ଦ୍ୱାରେ। ଅସଂୱରୋ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏତେନ ୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କାଯିକୋ ଅସଂୱରୋ ଚୋପନକାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତରତ୍ଥାପି। କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞଦ୍ୱାରେତି କମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାରନ୍ତରଚରଣଂ ପାକଟନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂସତୀତି ଚୋପନସଙ୍ଖାତେ କାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରୋତି ଏତ୍ତକେ ଏୱ ଗହିତେ। କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତସ୍ସେୱ କମ୍ମଭାୱୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତତାଯ ୱଚୀମନୋକମ୍ମ’’ନ୍ତି। ସେସନ୍ତି ଦ୍ୱାରନ୍ତରାନୁପଲକ୍ଖିତଂ। ତଥା ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି କାଯକମ୍ମନ୍ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥେୱ ୱକ୍ଖାମାତି କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନେ ୱକ୍ଖାମ। ‘‘ସୋ ହି କାଯଦ୍ୱାରେ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତୋ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନକଥା) ‘‘ଚୋପନକାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ୱଚୀକମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅସଂୱରଭୂତାନଂ କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱେ ଆପନ୍ନେ ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଅପୱାଦେନ ନିୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଏୱଂ ୱକ୍ଖମାନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅନ୍ତୋଗଧତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାନଂ ଞାଣୱୀରିଯେହି ସାଧେତବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥାୱଣ୍ଣନା

ସରସେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ। ଯାଯ ଚେତନାଯ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଉପକ୍କମକରଣହେତୁ ତଂମହାଭୂତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକମହାଭୂତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ସା ତାଦିସପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପାଣାତିପାତୋ ନାମ। ଲଦ୍ଧୁପକ୍କମାନି ହି ଭୂତାନି ନ ପୁରିମଭୂତାନି ୱିଯ ୱିସଦାନୀତି ସମାନଜାତିଯାନଂ ଭୂତାନଂ କାରଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି। ଏକସ୍ସପି ପଯୋଗସ୍ସ ସହସା ନିପ୍ଫାଦନୱସେନ କିଚ୍ଚସାଧିକାଯ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତଜୱନେହି ଲଦ୍ଧାସେୱନାଯ ଚ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଯ ୱସେନ ପଯୋଗସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ। ସତିପି କଦାଚି ଖୁଦ୍ଦକେ ଚେୱ ମହନ୍ତେ ଚ ପାଣେ ପଯୋଗସ୍ସ ସମଭାୱେ ମହନ୍ତଂ ହନନ୍ତସ୍ସ ଚେତନା ତିବ୍ବତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋତି ତଦୁଭଯଂ ଚେତନାଯ ବଲୱଭାୱେନେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଯୋଗ…ପେ… ଭାୱତୋ’’ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୱିପରିଯାଯେପୀତି ପଯୋଗୱତ୍ଥୁଆଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଅମହତ୍ତେପି। ତଂତଂପଚ୍ଚଯେହୀତି ଗୁଣୱନ୍ତତାଦିପଚ୍ଚଯେହି। ଏତ୍ଥ ଚ ହନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଗୁଣୱନ୍ତତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜତା ୱତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଯ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାଯ ତିବ୍ବତାଯ ଚ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜତା ମହାସାୱଜ୍ଜତା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ପାଣୋ ପାଣସଞ୍ଞିତା ୱଧକଚିତ୍ତଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗସମ୍ଭାରା, ଉପକ୍କମୋ ୱଧକଚେତନାସମୁଟ୍ଠାପିତୋ, ପଞ୍ଚସମ୍ଭାରୱତୀ ପାଣାତିପାତଚେତନାତି ସା ପଞ୍ଚସମ୍ଭାରୱିନିମୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏସ ନଯୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁପି।

ମନ୍ତପରିଜପ୍ପନେନ ପରସ୍ସ ସନ୍ତକହରଣଂ ୱିଜ୍ଜାମଯୋ, ୱିନା ମନ୍ତେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ କାଯୱଚୀପଯୋଗେହି ଆକଡ୍ଢନଂ ତାଦିସିଦ୍ଧିଯୋଗେନ ଇଦ୍ଧିମଯୋ ପଯୋଗୋତି ଅଦିନ୍ନାଦାନସ୍ସପି ଛ ପଯୋଗା ସାହତ୍ଥିକାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଭିଭଓିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ନ ତଥା ଉଭିନ୍ନଂ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦଭାୱେ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଭିଭଓିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ସତିପି ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିୱାସନେ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସେୱନାଭିସନ୍ଧିପଯୋଗାଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ହୋତି ଅଭିଭୁଯ୍ୟମାନସ୍ସା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସେୱନଚିତ୍ତେ ସତି ପଯୋଗାଭାୱୋ ନ ପମାଣଂ ଇତ୍ଥିଯା ସେୱନପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅଭାୱତୋ। ପୁରିସସ୍ସେୱ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସେୱନପ୍ପଯୋଗୋ ହୋତୀତି ଇତ୍ଥିଯା ପୁରେତରଂ ସେୱନଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନିପନ୍ନାଯପି ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିଯାତି ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଇତ୍ଥିଯା ପୁରିସକିଚ୍ଚକରଣକାଲେ ପୁରିସସ୍ସପି ସେୱନପ୍ପଯୋଗାଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିଯାତି। କେଚି ପନ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି, ବଲକ୍କାରେନ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ତୀଣୀତି ସଦ୍ଧାନି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚତ୍ତାରୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ଅମରଣାଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଫରୁସକାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଫରୁସଚେତନା ଫରୁସୱାଚା। ମରଣାଧିପ୍ପାଯେ ପନ ସତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତଦଭାୱେସୁ ପାଣାତିପାତା ବ୍ୟାପାଦା ଚ ହୋନ୍ତୀତି। ଯଂ ପତି ଫରୁସୱାଚା ପଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାୱ ସୀସଂ ଏତି। ‘‘ପରମ୍ମୁଖେପି ଫରୁସୱାଚା ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଯଦି ଚେତନାଯ ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଥଭାୱାଭାୱତୋ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି କମ୍ମପଥରାସିମ୍ହି ଅୱଚନଂ, ନନୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନମ୍ପି କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ତେସମ୍ପି କମ୍ମପଥରାସିଯଂ ଅୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତାହି ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ଚେତନାପି ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସା ପନ ପାଣାତିପାତାଦିକାତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ନ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଚେତନାଯ ହି ‘‘ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ୱଦାମି,’’ ‘‘ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି କମ୍ମଭାୱୋ ଦୀପିତୋ। କମ୍ମଂଯେୱ ଚ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ପଥଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମପଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ପାକଟୋ ତସ୍ସା କମ୍ମପଥଭାୱୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ପନ ଚେତନାସମୀହନଭାୱେନ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତଭାୱୋ, ଚେତନାଜନିତତଂବନ୍ଧତିଭାୱେନ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଥଭାୱୋ ଚାତି ନ ତଥା ପାକଟୋ କମ୍ମପଥଭାୱୋତି ତେ ଏୱ କମ୍ମପଥରାସିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତଥାଜାତିଯତ୍ତା ୱା ଚେତନା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନେୱ ତବ୍ବିରତିଆରମ୍ମଣାନୀତି ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏୱାତି ୱଚନେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣତାୱଚନସ୍ସ ୱିରୋଧଂ ଚୋଦେତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବତୋଯେୱ ହି ୱେରମଣୀ ନାମ ହୋତୀ’’ତି। ସଯମେୱ ପରିହରିସ୍ସତୀତି ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଯସ୍ମା ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତେ ସଙ୍ଖାରେଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁଗ୍ଗତତାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅଲଦ୍ଧାଲାଭୋ ଲଦ୍ଧୱିନାସୋ ଇଚ୍ଛିତାନଂ ଭୋଗାନଂ କିଚ୍ଛପଟିଲାଭୋ ରାଜାଦୀହି ସାଧାରଣଭୋଗତା ଦୁକ୍ଖୱିହାରୋ ସାସଙ୍କୱିହାରୋ’’ତି ଏୱମାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା। କେଚି ପନ ‘‘ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଭୋଗଜାନିଆଦଯୋ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

କୁସଲକମ୍ମପଥକଥାୱଣ୍ଣନା

ତାସଞ୍ଚ ୱିରତୀନଂ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଚେତନାଦ୍ୱାରେନ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିତଦୁପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଥଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନକଥାୱଣ୍ଣନା

ତଥାତି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ। କେଚୀତି ଧମ୍ମସିରିତ୍ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସୋ ହି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନମେୱ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟାଦୀନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥେହି ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନଂ, ତେସଂ ୱା ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାଦୀହି ଅୱିରୋଧଭାୱେନ ଦୀପନଂ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ୱଦତି। କମ୍ମପଥତା ନତ୍ଥୀତି ଏତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅସଂୱରସଂୱରାନଂ ତେସଂ ୱାଦେ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନେ ଅସଙ୍ଗହିତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯେ ପନ ସଙ୍ଗହଂ ଲଭନ୍ତି, ତେସଂ ଗହଣେ ପଯୋଜନାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତିୱିଧ…ପେ… ଦସ୍ସନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପୁରିମପକ୍ଖେ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦୋସଂ ୱତ୍ୱା ଦୁତିଯପକ୍ଖେପି ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ନ ଚ ଦୁଚ୍ଚରିତାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଯେ ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତଅସଂୱରସଂୱରା ଅନୁଚରୀଯନ୍ତି, ତେସଂ କାଯକମ୍ମାଦିତା ୱିଧୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅସଂୱରୋ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଯଦି ଚାତିଆଦିନା ଅନୱସେସପରିଯାଦାନାଭାୱମାହ। ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି କମ୍ମପଥ…ପେ… ୱଦନ୍ତେହି ‘‘ମନୋକମ୍ମଂ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଦି କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନେୱ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନି କାଯକମ୍ମାଦିନାମେହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତେହି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି

ମନୋକମ୍ମସ୍ସ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଂତଂକମ୍ମଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ''ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ''ତିଆଦିଂ (ୱିଭ। ୯୧୩) ସନ୍ଧାୟାହ।

କମ୍ମନ୍ତରମ୍ପି ତଂଦ୍ୱାରିକକମ୍ମମେୱ ସିୟାତି ପାଣାତିପାତାଦିକସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମାଦିଭାୱମାସଙ୍କତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା କେସଞ୍ଚି ଅସଂୱରାନଂ ସଂୱରାନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥତା ନତ୍ଥି, କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଞ୍ଚ କମ୍ମପଥେହି ନାନତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା, ନ ଚାୟଂ ୱିଧି ନିରୱସେସସଙ୍ଗାହିକା, କମ୍ମାନଞ୍ଚ ସଙ୍କରୋ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଟ୍ଠକଥାୟଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧୋ, ତସ୍ମାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସମାନନାମତା କାୟକମ୍ମାଦିତା। ସାମଞ୍ଞନାମାୱିଜହନଂ କାୟକମ୍ମାଦିଭାୱାୱିଜହନଂ। ଉଭୟେସନ୍ତି କମ୍ମପଥାକମ୍ମପଥାନଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିପରିୟାୟୱଚନାଭାୱତୋତି ଏତେନ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରଅସଂୱରଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ତଂଦ୍ୱାରିକକମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତାଭାୱେପି ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତଦେସନାୱସେନ ତେ ୱିଚାରିତାତି ଦସ୍ସେତି। ''ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିକୋ ଦୁତିୟୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

କାୟେ ୱାଚାୟ ଚ…ପେ… ସିଦ୍ଧିତୋତି ଏତେନ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତତୋ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''କାୟୱଚୀକମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ କାୟୱଚୀକମ୍ମଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ କାୟୱଚୀଗହଣଂ ୟଥାୱୁତ୍ତଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ ଏୱ ୱିଭାୱେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ – ''ଚୋପନପ୍ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ କାୟଦ୍ୱାରେ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଚ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତୀ''ତି। ତଂ-ସଦ୍ଦେ ୱୁତ୍ତେ ୟଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ୟଭିଚାରିତସମ୍ବନ୍ଧତାୟ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ''ୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପାଦମତ୍ତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେନାତି ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରିକକମ୍ମେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ମନୋକମ୍ମତାୱିସେସଂ ନିୱତ୍ତେତି। ନିୟମସ୍ସ ଏୱ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ''କାୟୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତୀ''ତି ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଇଦାନି ନିୟମାକରଣେନ ଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ପନ ସବ୍ବମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ।

''ନିୟମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା''ତିଆଦି ପୁରିମନୟୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱତ୍ତୁଅଧିପ୍ପାୟାନୁରୋଧିନୀ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତୀତି ସମାସପଦେ ଏକଦେସୋପି ଆକଡ୍ଢୀୟତି ଅଧିକାରୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ''କମ୍ମ-ସଦ୍ଦମତ୍ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଂ ପନ ୱଦନ୍ତୀତିଆଦିନା ଏତ୍ଥ ପଦକାରମତସ୍ସ ଅୟୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଚେତନାପକ୍ଖିକାନନ୍ତି କାୟୱଚୀକମ୍ମଭୂତଚେତନାପକ୍ଖିକାନଂ। ସତନ୍ତି ସମାନାନଂ। ତଂତଂଦ୍ୱାରକମ୍ମପଥାନଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମପଥଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ କାଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବଦା, କମ୍ମପଥଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଅକମ୍ମପଥସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ତଂତଂଦ୍ୱାରା ଚ ତଂତଂଦ୍ୱାରକମ୍ମପଥା ଚ ତଂତଂଦ୍ୱାରକମ୍ମପଥାତି ''ତଂତଂଦ୍ୱାରା''ତି ପଦେନ ଅକମ୍ମପଥାନଂ ସଂୱରାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ସଭାୱେନାତି ମନୋକମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ, ନ ଅତ୍ତନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱମିଧାପୀତି ଚିତ୍ତଜନିତୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାରଭାୱୋ ଚିତ୍ତେପି ଉପଚରିତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭୂତମନୋରହିତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି।

ଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କମାଭାୱନିୟମାଭାୱେ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନ ହି…ପେ… ଅତ୍ଥୀତି ପଧାନେ ଅସନ୍ତୱତୋ ଅପ୍ପଧାନଂ ଅଧିକରୀୟତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥା

ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସିୱଣ୍ଣନା

''ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିକାୟ ପାଠଇୟା ଫସ୍ସାଦୀନଂ କାମାୱଚରତାଦିଦସ୍ସନେ ନ ତପ୍ପରଭାୱୋ, ସଭାୱଦସ୍ସନେ ଏୱ ପନ ତପ୍ପରଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି ''ନ ହି ଫସ୍ସାଦୀନ''ନ୍ତିଆଦିନା।

ଚିତ୍ତକିରିୟାଭାୱେନାତି ଚିତ୍ତବ୍ୟାପାରଭାୱେନ। ଫସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ପଜ୍ଜନମୁପ୍ପଜ୍ଜନମେୱ। ସନ୍ନିପତିତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଏତେନ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣସନ୍ନିପାତକାରଣଂ ଫସ୍ସୋ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣସନ୍ନିପାତୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଫସ୍ସୋ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତିତୋ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସନ୍ନିପତିତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଚସ୍ସ ଫୁସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତି ସାଖଗ୍ଗେ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ଭୂମିସଣ୍ଠିତସ୍ସ ଅୱୀରକପୁରିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘଚଲନଂ, ଅମ୍ବିଲଅମ୍ବପକ୍କାଦିଂ ଖାଦନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମୁଖେ ଖେଠଉପ୍ପତ୍ତି, ଦୟାଲୁକସ୍ସ ପରଂ ହଞ୍ଞମାନଂ ଦିସ୍ୱା ସରୀରକମ୍ପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପରିବ୍ୟତ୍ତା ହୋତି। ତବ୍ବିସେସଭୂତା ରୂପଧମ୍ମାତି ୟଥା ପଟିହନନୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆସନ୍ନତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ରୂପଧମ୍ମୱିସେସେସୁ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନପରିୟାୟୋ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ୱିସୟକରଣୱିସୟଭାୱପ୍ପତ୍ତି ପଟିହନନାକାରେନ ହୋତି। ସୋ ଚ ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତୋ ଧମ୍ମୱିସେସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତୋ,

ଯଦାହ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି। କେଚି ପନ ‘‘ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ଫସ୍ସୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୋୱ, ନ ଇତରୋ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଭାୱତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଉପଚାରସିଦ୍ଧତ୍ତା ସଙ୍ଘଟ୍ଟନସ୍ସ। ଇତରଥା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସ୍ସପି ତଂ ନ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟାତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯମନସିକାରେସୁ ଯଥାପୱତ୍ତମାନେସୁ ତଂତଂଆରମ୍ମଣେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେସଂ ତଥାପୱତ୍ତିଯେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱକରଣଂ।

‘‘ଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଅ। ନି। ୯। ୩୪) ସୁଖୱେଦନାୱ ଅସ୍ସାଦୋତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସାଦଭାୱତୋ’’ତି। ଫୁସନାଦିଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ଏକଦେସାନୁଭୱନନ୍ତି ଅନୁପଚରିତମେୱ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅନୁଭୱନକିଚ୍ଚମାହ।

ନିମିତ୍ତେନାତି ନୀଲାଦିନା ଦୀଘାଦିନା ଚ ନିମିତ୍ତେନ। ଏତେନୁପାଯେନାତି ଯଥା ଞାଣପ୍ପଧାନେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ସଞ୍ଞା ଞାଣମନୁୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସମାଧିପ୍ପଧାନେ ସମାଧିନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ପବନ୍ଧତୀତି ପଟ୍ଠପେତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସକସକକିଚ୍ଚେ ପଟ୍ଠପେତି। ତେନେୱ ହି ତଦତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ପୱତ୍ତେତୀ’’ତି ଆହ।

ୱିଜ୍ଜମାନତାୱାଚୀ ହୋତି-ସଦ୍ଦୋ, ୱିଜ୍ଜମାନତା ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନେନ ୱିନା ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଚିତ୍ତଂ ନ ତଥା ଅତ୍ଥତୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏୱ, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମୱଟ୍ଠିତେ ହୋତି-ଉପ୍ପଜ୍ଜତି-ସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତେନ ନ କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ଦିସ୍ସତି। ଅଥ ୱା ଭୱନଂ ନାମ ସତ୍ତା, ସତ୍ତା ଚ ଉପ୍ପାଦାଦିନା ସମଙ୍ଗିତାତି ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନତା ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦସମଙ୍ଗୀ, ନ ସୋ ନ ହୋତି ନାମ, ତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ହୋତି-ସଦ୍ଦୱଚନୀଯତା ନ ନ ସମ୍ଭୱତି। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଉପ୍ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦେନେୱ ଉପ୍ପାଦାଦିସମଙ୍ଗିତା ୱୁଚ୍ଚତି, ତବ୍ଭାୱାନତିୱତ୍ତି ପନ ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା ଖଣତ୍ତଯୱୀତିୱତ୍ତେପି ଉପ୍ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥତାସବ୍ଭୱଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଦସ୍ସନମ୍ପି ୱିରୁଜ୍ଝତି ପାକଟକରଣଭାୱତୋ। ଇତରଥା ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନାୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି କିଂ ପୁନ ୱିଜ୍ଜମାନଭାୱଦସ୍ସନେନାତି ନ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ସମଯୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ସୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଫସ୍ସାଦୀହି ସହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ନିଦ୍ଧିସେସନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁନ ୱଚନଂ। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନଂଯେୱ ଚେତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱିଭଜନଂ, ନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଯ ପାଳିଯା ଆରୁଳ୍ହସଙ୍ଗପଦାନନ୍ତି ‘‘ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱିଭଜନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ନିଚ୍ଚଲୋ। ତଥା ହି ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ମଗ୍ଗାଦଯୋ ନ ୱିଭତ୍ତା। ଅପିଚ ଅଧିପତିଭାୱେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ୱିଯ ଫସ୍ସୱେଦନାସଞ୍ଞାଚେତନାହି ସହ ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣରାସିଯଂ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ସମଯୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଝାନଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା

ୱିତକ୍କନନ୍ତି ୱିତକ୍କନକିରିଯା, ସା ଚ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତିମତ୍ତମେୱାତି ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ୱସୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣାଯ ହୋତି। ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତି, ତଂ ତସ୍ସ ଗହଣଯୋଗ୍ଗଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଆକୋଟେନ୍ତୋ ୱିଯ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଆକୋଟନଲକ୍ଖଣତା ପରିଯାହନନରସତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ଇଦଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଂ କିଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସଭାୱୱିନିମୁତ୍ତା କାଚି କିରିଯା ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥା ଗହେତବ୍ବାକାରୋ। ବୋଧନେୟ୍ଯଜନାନୁରୋଧେନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଏକସଭାୱୋପି ସଭାୱଧମ୍ମୋ ପରିଯାଯୱଚନେହି ୱିଯ ସମାରୋପିତରୂପେହି ବହୂହି ପକାରେହି ପକାସୀଯତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି।

ୱିଚାରୋ ନାମ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧପଟିପକ୍ଖୋ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୋଲୀନତା ଅସଙ୍କୋଚୋ, ସୋ ପନ ଅଭିନିରୋପନଭାୱତୋ ଚଲନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ୱିପ୍ଫାରୱାତି ୱିଚଲନଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପଚାରପ୍ପନାସୁ ସନ୍ତାନେନ ପୱତ୍ତିଯନ୍ତି ଏତେନ ଯଥା ଅପୁବ୍ବାରମ୍ମଣେ ପଠମାଭିନିପାତଭୂତୋ ୱିତକ୍କୋ ୱିପ୍ଫାରୱା ହୋତି, ନ ତଥା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ନିରନ୍ତରଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଂ, ନାତିୱିପ୍ଫାରୱା ପନ ତତ୍ଥ ହୋତି ସନ୍ନିସିନ୍ନଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ନିଚ୍ଚଲୋ ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

‘‘ପୀତିସୁଖେନ ଅଭିସନ୍ଦେତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ମ। ନି। ୧।୪୨୭) ପୀତିଯା ଫରଣଂ କାଯୱିସଯନ୍ତି ଯଥା ତଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଣୀତରୂପେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିସାରସ୍ସ ଲଗ୍ଗଭାୱସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ସଭାୱୋ ଅୱିସାରୋ, ନ ୱିସାରାଭାୱମତ୍ତଂ। ଅୱିସାରୱିକ୍ଖେପାନଂ ସମାଧାନଭାୱତୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱିସେସାଭାୱେପି

ସମ୍ମୁଖେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୁଖେନ ଚ ଉଭଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୱିସା…ପେ… ୱିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସତୋତି ଅତିସଯେନାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୁଖଞ୍ହି ସମାଧିସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଂ ‘‘ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୯; ଅ। ନି। ୩।୯୬; ୬।୧୦; ୧୧।୧୨) ୱଚନତୋ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯରାସିୱଣ୍ଣନା

ତସ୍ମାତି ସଦ୍ଦହନସଙ୍ଖାତେ ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ। ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଦହତୀତି ଇମିନାପି ସଦ୍ଧାଯ ଆହିତୱିସେସାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସଦ୍ଦହନକିରିଯାଯ କତ୍ତୁଭାୱମେୱ ୱିଭାୱେତି। ଅୱଯୱଧମ୍ମପାରୋ ହି ସମୁଦାଯେ ୱୋହରୀଯତୀତି। ନ କେୱଲଂ ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅପ୍ପସାଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତମେୱ ଅକୁସଲଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ, ଅଥ ଖୋ ଅପ୍ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସାଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପୂରଣାଦୀସୁ ପସାଦସ୍ସ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯତମାହ। ପସାଦଭୂତୋତି ଏତେନ ଅପ୍ପସାଦଭୂତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ନିୱତ୍ତେତି। ୱତ୍ଥୁଗତୋତି ଇମିନା ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖଂ। ‘‘ପସାଦଭୂତୋ ନିଚ୍ଛଯୋ’’ତି ଇମିନା ପନ ୱିଭାୱିତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ନ ଯେୱାପନକାଧିମୋକ୍ଖୋ’’ତି ଆହ। ଅକାଲୁସ୍ସିଯଂ ପସାଦୋ, ତଂ ପନ ଅସଙ୍ଖୋଭଭାୱତୋ ‘‘ଅନାୱିଲଭାୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ୱିଦହନ୍ତୀ ସଦ୍ଧା ଅକାଲୁସ୍ସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଏୱମେତନ୍ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନାକାରେନ ପନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ବୁଦ୍ଧାଦିୱତ୍ଥୂନୀତି ଏତ୍ଥ ଇଧଲୋକପରଲୋକକମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧାପି ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସଦ୍ଧାହତ୍ଥୋ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ’’ତି, ‘‘ସଦ୍ଧୀଧ ୱିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୪), ‘‘ସଦ୍ଧା ବୀଜଂ ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୯୭; ସୁ। ନି। ୭୭) ଏୱମାଦିୱଚନତୋ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦାନାଦୀସୁ ହତ୍ଥାଦଯୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୁନା କମ୍ମଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି ‘କମ୍ମଂ ଖୋ ମେ କତ୍ତବ୍ବଂ ଭୱିସ୍ସତି, କମ୍ମଂ ଖୋ ପନ ମେ କରୋନ୍ତସ୍ସ ନ ସୁକରଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ମନସି କାତୁଂ, ହନ୍ଦାହଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଭାମି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଅସଚ୍ଛିକତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା’’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୩୫) –

ଆଦିକା ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

ତଂମୂଲକାନୀତି ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗାଦିମୂଲକାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ମଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ହୋତୀତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦସ୍ସନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନୁକ୍କମେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କରଣାଦିକାଲେ ୱିଯ ଚିରକତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ ସତି ତଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୀ ଚ ହୋତି। ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ମୁଟ୍ଠଂ, ତଂ ପିଲୱିତ୍ୱା ଗତଂ ୱିଯ ଚଲିତଂ ୱିଯ ଚ ହୋତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପନ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାରଣନ୍ତି ଏତେନ ‘‘ସରନ୍ତି ତାଯା’’ତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି। ସରଣକିରିଯାଯ ହି ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସତି ପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ସା ହି ତଥା ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ତେ ଧମ୍ମା ସାରିତା ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠକତା ଅପିଲାୱିତାହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ଇମେହି ନାମ ହେତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଚ ଏତେ ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ଇମଂ ନାମ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି ଫଲତୋ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନେନ ୱିପଚ୍ଚନେନ ଚ ନିପ୍ଫନ୍ନା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ୱତ୍ଥୁଭୂତାତି ଆରମ୍ମଣଭୂତା।

ସତିପି ସବ୍ବେସଂ ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ପରେ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜଗାହିନୋତି ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋପଲଦ୍ଧିୱସେନ ଜାନାତୀ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚେତସିକେସୁ ହି କେଚି ୱିସଯଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, କେଚି ପନ ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତେଯେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ୱିସଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଯେ ଆସଙ୍କିତବ୍ବା, ତେସୁ ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ସଞ୍ଞା…ପେ… ୱିଜ୍ଜନୱସେନା’’ତି ଆହ।

ପୀତିଯା ଚ ସୋମନସ୍ସଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ପୀତି ଚ ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ପୀତିସୋମନସ୍ସନ୍ତି ପୀତିସୋମନସ୍ସାନଂ ତୁଲ୍ଯଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମନସ୍ସେନେୱ ପନ ‘‘ଆଜଞ୍ଞରଥୋ’’ତି ୱିଯ ପୀତିଯୁତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସନ୍ତି ପଧାନଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ନ ପୀତିଯା ସୋମନସ୍ସଭାୱପ୍ପତ୍ତି। ନ ହି ପଧାନେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଅପ୍ପଧାନଂ ଉପଯୁଜ୍ଜତି, ପୀତିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ପୀତିଯୁତ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭାୱତୋ ପରିବ୍ଯତ୍ତକିଚ୍ଚତୋ ଚ କତଂ, ନ ଚ ନିପ୍ପୀତିକସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହୋ। ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେସୁ କିରିଯାଯ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକଭାୱତୋ। ପୀତିଯା ପନ ଉପଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପୀତିଉପଲକ୍ଖିତଂ ୱା’’ତିଆଦି।

ପୱତ୍ତଂ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧଂ। ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ହୋତୀତି ଏତେନ ନ କେୱଲଂ ଅନୁପାଲେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଖଣଟ୍ଠିତିଯାଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ପବନ୍ଧାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସପି

ଜୀୱିତଂ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଆୟୁକ୍ଖୟମରଣଂ ନ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି। ଅୱିସେସେନାତି କାରଣୱିସେସାନପେକ୍ଖେନ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟତାସାମଞ୍ଞେନ। ୟଦିପି ଅରୂପାସଞ୍ଞଭୱେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେହି ପନ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭୱେସୁ ଚରିମପଠମଧମ୍ମା ସମାନଜାତିୟେନ ଅବ୍ୟୱହିତତାୟ ନିରନ୍ତରାୟେୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ୟାୱ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପାଲନାଦିକସ୍ସାତି ଅନୁପାଲନପୱତ୍ତନଟ୍ଠପନାନିୟେୱ ୱଦତି। ଜୀୱମାନୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋତି ସହଜାତାନଂ ଜୀୱମାନତାୱିସେସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସ୍ସ ହି ମତରୂପତୋ କମ୍ମଜସ୍ସ ଚ ଉତୁଜାଦିତୋ ୱିସେସୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟକତୋତି।

ମଗ୍ଗଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା

ଅୱିପରୀତନିୟ୍ୟାନିକଭାୱେନାତି ଇଦଂ ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି-ଆଦିସଦ୍ଦାନଞ୍ଚ ସମାନାଧିକରଣତାୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଅୱିସେସଭୂତସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱସ୍ସ ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିପରୀତତ୍ଥୋ ହି ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦୋ, ନ ନିୟ୍ୟାନିକତ୍ଥୋତି। ଅୱିପରୀତନିୟ୍ୟାନିକତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦୋ। ଅନେକତ୍ଥା ହି ନିପାତାତି। ଏୱମେୱାତି ଅୱିପରୀତନିୟ୍ୟାନିକଭାୱେନ।

ବଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ପଟିସ୍ସୱୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଗ୍ଗହୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ସପ୍ପତିସ୍ସୱଂ ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ ତଂସଭାଗଞ୍ଚ ୟଂ କିଞ୍ଚି ଗାରୱ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେସୁ ଜାତିୟାଦୀସୁ ବହିଦ୍ଧାଭୂତେସୁ ଭିକ୍ଖୁଆଦୀସୁ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆଦୀସୁ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ୱିୟ ୱିଭୂତକିଚ୍ଚଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମୂଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ଏୱଞ୍ଚ ଉପମାୟ ସମେତୀତି ୟଥା ଅସୁଚିମ୍ହି ପତିତପୁରିସସ୍ସ ସତିପି କାୟେନ ଅଲ୍ଲୀୟନେ ଭାୱୋ ଅନଲ୍ଲୀନୋ, ଏୱଂ ଅଲୋଭୋପି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗହିତେପି ଆରମ୍ମଣେ ଅଲଗ୍ଗଭାୱେନ ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱୋ ଅନଲ୍ଲୀନାକାରୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂସଭାୱୋ ହି ସୋ ଧମ୍ମୋତି। କିଞ୍ଚି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଦୋସୂପନିସ୍ସୟନ୍ତି ‘‘ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନତଂ ଦୋସୂପନିସ୍ସୟତଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଅଦୋସୋ ଦୋସସ୍ସେୱ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକୋ, ତଂମୁଖେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ…ପେ… ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ଭାୱନାତି ୟୋ ସୋ ଏକତ୍ତୁପଗତୋ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଅପ୍ପନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଆସନ୍ନୂପଚାରାହିତୱିସେସୋ ନୀୱରଣାଦିପରିପନ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧିୟା ୱିସୁଦ୍ଧୋ, ତଦାୱରଣୱିସୟୱିରହେନ ଚ ସମପ୍ପୱତ୍ତଅପ୍ପନାସମାଧିସଙ୍ଖାତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ତଦୁପଗମନେନ ତତ୍ଥ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ, ୱିସୋଧେତବ୍ବସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ କିଲେସସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ ୱିସୋଧନସମାଧାନଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନବ୍ୟାପାରୱିରହେନ ୱିସୁଦ୍ଧିସମଥପଟିପତ୍ତିଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନାକାରେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଭିବ୍ୟତ୍ତରୂପାୟ ସହଜାତତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୟ କିଚ୍ଚୱସେନ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହିତୋ, ତସ୍ମିଂୟେୱ ଜାତା ସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତା ୟୁଗନଦ୍ଧଧମ୍ମା। ତେ ୟଥା ଅଞ୍ଞଂ ଅନତିୱତ୍ତମାନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ଭାୱନା ବ୍ରୂହନା। ତଥା ୟାନି ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ନାନାକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିରସେନ ଏକରସାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତାନି। ୟଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ତଦୁପଗଂ, ତେସଂ ଅନତିୱତ୍ତନଏକରସଭାୱାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱୀରିୟଂ ୱାହୀୟତି ପୱତ୍ତୀୟତି, ୟା ଚସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପୱତ୍ତା ପଗୁଣବଲୱଭାୱାପତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ଆସେୱନା। ସବ୍ବେସଂ ଏତେସଂ ଆକାରାନଂ ଭାୱନା ଉପ୍ପାଦନା ୱଡ୍ଢନା, ଅୟଂ ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ…ପେ… ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ନାମ।

ୟସ୍ମା ପନାୟଂ ଭାୱନାକାରୋ ‘‘ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦୀ’’ତିଆଦିନାପି (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୮) ପାଢଇୟଂ ଆଗତୋ ଏୱ, ଞାଣେନ ଚ ସଂକିଲେସୱୋଦାନେସୁ ତଂ ତଂ ଆଦୀନୱଂ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ତଥା ତଥା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାୟ ପଞ୍ଞାସାଧନାୟ ଭାୱନାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ୟସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସତି ୟଥାୱୁତ୍ତା ଭାୱନା ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ପଟିପକ୍ଖଭାୱନାପରାମସନେନ ଅଭାୱନାତି ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ହି ଅଭାୱମତ୍ତସ୍ସ ଅମୋହୋ ପଟିପକ୍ଖୋତି ୟୁଜ୍ଜତୀତି। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଅକୁସଲା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପମାଦୱିସେସୋ ୱା ଅଭାୱନା। ସୋ ହି ‘‘କୁସଲାନଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ ଅନାସେୱନା ଅଭାୱନା ଅବହୁଲୀକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି।

ଏକନ୍ତେନ ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଜରାଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ପାଢଇୟଂ ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାନଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୭୩) ଇଚ୍ଛିତାଲାଭୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଅଲୋଭାନୁଭାୱେନ କାୟାନୁପସ୍ସନାୟ, ଅମୋହାନୁଭାୱେନ ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାୟ ସିଦ୍ଧି

ପାକଟାଯେୱାତି ଅପାକଟଂ ଅଦୋସାନୁଭାୱେନ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସିଦ୍ଧିଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ସୁଖୱିପରିଣାମେ''ତିଆଦିମାହ। ଅଯଞ୍ଚ ଯୋଜନା ଅଲୋଭାଦୀନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ କତା, ଅୱିସେସେନ ପନ ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯା। ସଭାୱତୋ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅସହନୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦୋସୋ ତଂଦସ୍ସନସ୍ସ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚିପକ୍ଖୋ, ନ ରାଗୋ ୱିଯ ଦୂରପଚ୍ଚିପକ୍ଖୋ।

କମ୍ମପଥରାସିୱଣ୍ଣନା

ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ୱିଯ ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋପି ନ ଏକନ୍ତଂ କମ୍ମପଥଭୂତାଯେୱାତି ଆହ ''କମ୍ମପଥତାତଂସଭାଗତାହୀ''ତି। ମନୋକମ୍ମପଥଭାୱେନ ପୱତ୍ତନକକମ୍ମଭାୱତୋ ହି ଏତେସଂ କମ୍ମପଥରାସିଭାୱେନ ସଙ୍ଗହୋ, ନ ସବ୍ବଦା କମ୍ମପଥାଯେୱାତି। ତେନ ଯୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଧମ୍ମୋ ଅନିଯତୋ କମ୍ମପଥଭାୱେନ ପାକଟୋ ଚ, ତସ୍ସପି କମ୍ମପଥତାୱଚନଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଯୁଗଲୱଣ୍ଣନା

ସମନ୍ତି ସମ୍ମା। ଚେତିଯୱନ୍ଦନାଦିଅତ୍ଥନ୍ତି ଚେତିଯୱନ୍ଦନାଦିହେତୁ। ସମଥଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ତବ୍ଭେଦୱସେନ ଚ ସବ୍ବକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଭିଯୁତ୍ତାନଂ ମୁଦୁମଜ୍ଝିମତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯତାଦିଭେଦୱସେନ ସବ୍ବଯୋଗୀନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକାଲୱସେନ ସବ୍ବଦା ହିତାହିତଧମ୍ମୂପଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଯଥାସଭାୱଂ ପଟିୱେଧଭାୱତୋ ଚ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ପାରିବନ୍ଧକହରଣଭାୱନାୱଡ୍ଢନାନି ଅୱିସେସତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଯଥା ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲେନ ୱିନା ସମଥୋ ସମଥମନ୍ତରେନ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ ଚ ନତ୍ଥୀତି ନାନାକ୍ଖଣିକା ସମାଧିପଞ୍ଞା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସେସକାରଣଂ, ଏୱଂ ପଟିୱେଧେ ଏକକ୍ଖଣିକାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିମିତ୍ତଭାୱେନା''ତି। ପଞ୍ଞାଯ ହି ସାତିସଯଂ ଅୱଭାସିଯମାନେ ୱିସଯେ ସମାଧି ଏକତ୍ତୱସେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସମାଧିମ୍ହି ଚ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପନ୍ନେ ପଞ୍ଞା ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱିସଦା ୱହତୀତି। ସମଂ ପୱତ୍ତାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନେନ ସମଂ ଅୱିସମଂ ଏକରସଭାୱେନ ପୱତ୍ତା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସହାଯଭାୱୂପଗମନେନ ଯୋଗିନୋ ମନୋରଥଧୁରାକଡ୍ଢନେ ରଥଧୁରାକଡ୍ଢନେ ୱିଯ ଆଜାନେଯ୍ୟଯୁଗୋ ଯୁଗଲକୋ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତମାନେନ ନଦ୍ଧା ବଦ୍ଧା ୱିଯାତି ୱା ଯୁଗନଦ୍ଧା। ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେହି ୱୀରିଯସମାଧଯୋ ସମଂ ଯୋଜେତବ୍ବାତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବେ ଗହିତାପି ତେ ପୁନ ଗହିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୀରିଯସମାଧିଯୋଜନତ୍ଥାଯାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ସମାଧିୱୀରିଯଯୋଗସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ ହୋତୀତି ''ଯୋଗୱଚନତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ଆହ।

ଯେୱାପନକୱଣ୍ଣନା

ଯଥାତଥା ୱାତି ସମ୍ମା ମିଚ୍ଛା ୱା। ଅନଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋତି ''ଇଦଂ କରିସ୍ସାମି, ଏତଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତପୁବ୍ବଭାଗସନ୍ନିଟ୍ଠାନହେତୁକେନ ପଯୋଗକାଲସନ୍ନିଟ୍ଠାନେନ ଅନିଚ୍ଛିନନ୍ତୋ। ଯତ୍ଥ ହି ଅନିଚ୍ଛଯୋ, ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି ଏୱାତି। ସଂସପ୍ପନଂ ସଂସଯୋ। ସୋ ହି ''ଆସପ୍ପନା ପରିସପ୍ପନା''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅସତିପି ବ୍ୟାପାରେ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାଯ ସତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ସକସକକିଚ୍ଚୱସେନ ଅନୂନାନଧିକତାଯ ଅଲୀନଅନୁଦ୍ଧତତାଯ ଚ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସା ତେସଂ ତଥାପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଊନାଧିକଭାୱଂ ନିୱାରେତି ୱିଯାତି ଊନାଧିକନିୱାରଣରସା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତ୍ତାଯେୱ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ଚ ୱୁତ୍ତା।

ଝାନପଦସ୍ସାତି ଝାନସଦ୍ଦସ୍ସ। ତେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ। ପଞ୍ଚ ହି ଅଙ୍ଗାନି ଝାନପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଇଦଂ ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନତ୍ତାଯେୱ ଇମଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ପଞ୍ଚେୱ ଝାନଙ୍ଗାନି। ପଦସମୂହୋ ୱାକ୍ୟଂ, ପଦକୋଟ୍ଠାସୋ ୱା ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦି ଧମ୍ମରାସି। ୱୁତ୍ତଂ ପୂରିତନ୍ତି ଛପଣ୍ଣାସାଦିତାଯ ପୂରଣୱସେନ। ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା ''ଫୁଟ୍ଠୋ ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୪।୯୩) ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଦିପି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଯଥାୱୁତ୍ତରାସିକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ତେସୁ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ୱିସୁଂ ରାସିଅନ୍ତରଭାୱେନ ପନ ସରୂପତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ''ୱୁତ୍ତାନମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨ ।ସନ୍ତେତି ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନେ। ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିସୟୱିସୟୀନଂ ସନ୍ନିପତନାକାରେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଫୁସନଂ ୱିସୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ନିପତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଚିନ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ, ମନନଟ୍ଠେନ ମନୋ’’ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତାଦିସଦ୍ଦା ଚିନ୍ତନାଦିବ୍ୟାପାରମୁଖେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମନୋତିଆଦୀସୁ ୱିୟ କିଞ୍ଚିୱିସେସଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା’’ତି। ୟଥା ଲୋକେ ୱିକତମେୱ ୱେକତଂ, ୱିସୟୋ ଏୱ ୱେସୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ମନୋ ଏୱ ମାନସନ୍ତି ସଦ୍ଦମତ୍ତୱିସେସୋ। ନୀଲାଦି-ସଦ୍ଦା ୱିୟ ୱତ୍ଥାଦୀସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱନିବନ୍ଧନା ପଣ୍ଡରସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଗୁଣୱିସେସାପେକ୍ଖତା ୱୁତ୍ତା। ୟଥା କାୟିକଂ ସାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାୟପ୍ପସାଦନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ଚେତସିକଂ ସାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚେତୋନିସ୍ସିତଂ ସାତନ୍ତି ନିସ୍ସୟୱିସେସାପେକ୍ଖତା ୱୁତ୍ତା। ଏକକ୍ଖଣିକା ନାନାକ୍ଖଣିକା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି ନାମ, ତସ୍ସ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋତି ଅୱତ୍ଥାୱିସେସାପେକ୍ଖୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀତି ଏୱଂପକାରୋ ନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ନ ଲୁବ୍ଭତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ପୱତ୍ତିଆକାରଭାୱେନ ଅଲୁବ୍ଭନାତି ଅଲୋଭୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ କିରିୟାଭାୱୱିସେସାପେକ୍ଖୋ ଅଲୁବ୍ଭନାତି ନିଦ୍ଦେସୋ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଲୁବ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭାୱଭୂତତାୱିସେସାପେକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ। କତ୍ତୁକରଣଭାୱାଦୟୋ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ଅଜ୍ଝାରୋପନୱସେନେୱ ସିଜ୍ଝନ୍ତି , ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ଅଜ୍ଝାରୋପନାନପେକ୍ଖୋ, ତତୋୟେୱ ଚ ୱିସେସନ୍ତରୱିନିମୁତ୍ତୋ ୱିନିୱତ୍ତୋ ୱିସେସତୋ ନିଜ୍ଜୀୱଭାୱଗିଭାୱତୋ ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ ହୋତୀତି ଫସ୍ସୋତି ଇଦଂ ଫୁସନଟ୍ଠେନ ‘‘ଧମ୍ମମତ୍ତଦୀପନଂ ସଭାୱପଦ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସନ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ ଫୁସନବ୍ୟାପାରୋ ହୋତୀତି ‘‘ଫୁସନକିରିୟା ଫୁସନାକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ଫୁସନାତି ସଂ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ସମୁଦୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ସମାଗମତ୍ଥଦୀପକୋତି ଆହ ‘‘ସମାଗମଫୁସନା’’ତି। ‘‘ଫୁସାମି ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୭୨) ପଟିଲାଭୋପି ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସନାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ନ ପଟିଲାଭସମ୍ଫୁସନା’’ତି।

ଅପରେନ ୱେୱଚନେନ। ବହୁସ୍ସୁତଭାୱସମ୍ପାଦିକାୟ ପଞ୍ଞାୟ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚପରିୟାୟୋ। ସିପ୍ପାୟତନାଦୀସୁ ଦକ୍ଖତାଭୂତାୟ କୋସଲ୍ଲପରିୟାୟୋ, ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ତିକ୍ଖସୁଖୁମାୟ ନେପୁଞ୍ଞପରିୟାୟୋ, ସମ୍ମା ଧମ୍ମେ ପଞ୍ଞପେନ୍ତିୟା ୱେଭବ୍ୟାପରିୟାୟୋତି ଏୱମାଦିନା ତେସୁ ତେସୁ ପଞ୍ଞାୱିସେସେସୁ ତେ ତେ ପରିୟାୟୱିସେସା ୱିସେସେନ ପୱତ୍ତାତି ତେସଂ ପଞ୍ଞାୱିସେସାନଂ ନାନାକାଲେ ଲବ୍ଭମାନତା ୱୁତ୍ତା, ଇତରେପି ଅନୁଗତା ହୋନ୍ତି ୟେଭୁୟ୍ୟେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅତ୍ଥନାନତ୍ତେନ ପଞ୍ଞାଦିଅତ୍ଥୱିସେସେନ। କୋଧୋ କୁଜ୍ଝନା କୁଜ୍ଝିତତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂପକାରା ନିଦ୍ଦେସା ସଭାୱାକାରଭାୱଦୀପନୱସେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନେୱ ୱିଭାଗୱଚନଂ। ପଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦୟୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସନିବନ୍ଧନତ୍ତା ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭାଗୱଚନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥମାହ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିନା। ଏୱମାକାରୋ ପନାତି ପୁରିମାକାରତୋ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭତ୍ତିଗମନସ୍ସ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ପଟିକ୍ଖିପନଂ ପଟିସେଧନଂ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ତସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ ୱିସେସୋ ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତଂ, ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିକ୍ଖେପୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପୋ, ତେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପେନ ନାନତ୍ତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତଂ। ତଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତଂ ପନ କୋଧଗରୁତାଦିଭେଦଭିନ୍ନନ୍ତି ‘‘କୋଧଗରୁତାଦିୱିସିଟ୍ଠେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୋଧାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠୋ ଭିନ୍ନୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପଟିସେଧନଂ କୋଧାଦିୱିସିଟ୍ଠପଟିକ୍ଖେପୋ। କୋଧଗରୁତାଦିୟେୱ, ତସ୍ସ ନାନତ୍ତେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିପକ୍ଖନାନତ୍ତେନାତି କୋଧଗରୁତା ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ। ମକ୍ଖଲାଭସକ୍କାରଗରୁତା ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋତି ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିପକ୍ଖଭାୱୱିସେସେନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ତବ୍ଭାୱେନ ଏକୀଭୂତାପି ନାନତ୍ତଂ ଗତା। ୟସ୍ମା ପନ କୋଧୋ ଅତ୍ଥତୋ ଦୋସୋୟେୱ। ମକ୍ଖୋ ଦୋସପ୍ପଧାନା ପରଗୁଣୱିଦ୍ଧଂସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅକୁସଲା ଖନ୍ଧା। ତଗ୍ଗରୁତା ଚ ତେସଂ ସାଦରଅଭିସଙ୍ଖରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନମେୱ। ଲାଭଗରୁତା ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ସକ୍କାରଗରୁତା, ତେସଂୟେୱ ସୁସଙ୍ଖତାନଂ ଲଦ୍ଧକାମତା। ତଦୁଭୟେସୁ ଚ ଆଦରକିରିୟା ତଥାପୱତ୍ତା ଇଚ୍ଛାୟେୱ, ତସ୍ମା ‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିପକ୍ଖନାନତ୍ତେନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ନାନତ୍ତଂ ଗତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଚତ୍ତାରୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ଇଚ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଅସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାତି ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମସ୍ମିଂ ୱିକପ୍ପେ ‘‘ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା’’ତି ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିୟସ୍ମିଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋତି ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ଏୱ ୱା ପଟିପକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ନାନତ୍ତେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାପଟିପକ୍ଖନାନତ୍ତେନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କୋଧମକ୍ଖଗରୁତାନଞ୍ହି ସଦ୍ଧମ୍ମୱିସେସା ପୱତ୍ତିଭେଦଭିନ୍ନା ମେତ୍ତା ପଟିପକ୍ଖୋ। ଲାଭସକ୍କାରଗରୁତାନଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ସନ୍ତୋସା। ତେନ କୋଧଗରୁତା ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାତି କୋଧଗରୁତା କାୟଚି ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ତଥା ମକ୍ଖଗରୁତାଦୀସୁପି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସଦ୍ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ନ କୋଧଗରୁତା…ପେ… ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା ନ ସକ୍କାରଗରୁତା’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୪୪) ଆଗତତନ୍ତିପି ସମତ୍ଥିତା ଭୱତି। ଲୋଭୋ ନ ହୋତୀତି ଅଲୋଭୋ ଲୁବ୍ଭନା ନ ହୋତୀତି ଅଲୁବ୍ଭନାତି ଏୱମାଦିକୋ ଅଲୋଭୋତିଆଦୀନଂ ଲୋଭାଦିୱିସିଟ୍ଠୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ‘‘ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା’’ତିଆଦିକେହି ୱିସଦିସଭାୱତୋ ‘‘ଫସ୍ସାଦୀହି ନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଫସ୍ସାଦୀହୀତି ଚେତ୍ଥ ଅଲୁବ୍ଭନାଦୟୋପି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖେନାତି ‘‘ଲୋଭପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ’’ତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ। ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହାନଂ ୱିଧୁରତାୟ ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଚ ଲବ୍ଭମାନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଦିସୋ ଲୋଭାଦିୱିସିଟ୍ଠପଟିକ୍ଖେପଭାୱେନ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଚ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଆହ ‘‘ଅଲୋଭା…ପେ… ୟୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ବହୂହି ପକାରେହି ଦୀପେତବ୍ବତ୍ଥତା ମହତ୍ଥତା। ଆଦରୱସେନ ସୋତୂନଂ।

୩। ଯଦିପି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଛସୁପି ପନ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିରହତ୍ତା ‘‘ତେହି ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ସାତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ। ଜାତାତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାରଣଭାୱେନ ଫସ୍ସନ୍ତଂ ପୱତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଚେତସିକସାତସଙ୍ଖାତା ସୋମନସ୍ସୱେଦନା ସହେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତଦନୁରୂପଫସ୍ସସହିତା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ତଜ୍ଜାତି ୱୁତ୍ତା। ସାଦଯତୀତି ଅଧିଗମାସୀସାଯ ଅନଞ୍ଜନିନ୍ନଂ କରୋତି।

୫।ନ ତସ୍ସା ତଜ୍ଜତାତି ତସ୍ସା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତସ୍ସାରୁପ୍ପା ‘‘ତସ୍ସ ଜାତା’’ତି ୱା ଉଭଯଥାପି ତଜ୍ଜତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଦିପି ଫସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ତଥାପି ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱାତି ତସ୍ସ ତଜ୍ଜାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜତା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ନ ଚ ତଦେୱା’’ତିଆଦି। ତେହି ଆରମ୍ମଣେହି ଜାତା ତଜ୍ଜାତି ଇମିନାପି ଅତ୍ଥେନ ତଜ୍ଜା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପନ ତଜ୍ଜତାପଞ୍ଞତ୍ତି ଲବ୍ଭତେୱ। ତଥା ହି ‘‘କିଂ ୱା ଏତେନା’’ତିଆଦିନା ଫସ୍ସାଦୀନଂ ତଥା ଦେସେତବ୍ବତଂ ଆହ।

୭। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଆନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଅନ୍ତତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ତତ୍ଥ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନଂ ୱିତକ୍କନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୮। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁମଜ୍ଜନାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ୱିଚାରୋ ତତ୍ଥ ପରିବ୍ଭମନ୍ତୋ ୱିଯ ସମନ୍ତତୋ ଚରନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ହୋତୀତି ‘‘ସମନ୍ତତୋ ଚରଣଂ ୱିଚରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧।ତଥା ଅୱଟ୍ଠାନମତ୍ତଭାୱତୋତି ପାଣୱଧାଦିସାଧନଅୱଟ୍ଠାନମତ୍ତଭାୱତୋ, ନ ବଲୱଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୪। ଯେନ ଧମ୍ମେନ ଚିତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଟ୍ଠିତୁତି ଜୋତତି ଚ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଜୋତନନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଉପଟ୍ଠାନଂ ଜୋତନଞ୍ଚ ସତିଯେୱା’’ତି।

୧୬।ସଣ୍ହଟ୍ଠେନାତି ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ।

୩୦।ଭାୱୋତି ହିରିଯନଂ ୱଦତି।

୩୩।ନଚ୍ଚାପାଦେତବ୍ବୋତି ଅଚ୍ଚାପଜ୍ଜେ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମତ୍ଥତଂ ଆହ।

୪୨-୪୩। ଯଦି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସୀଘସୀଘପରିୱତ୍ତନସମତ୍ଥତା ଲହୁତା, ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତେସଂ ଭାୱୋଗରୁତାତି ଏତେନ ସତିପି ସବ୍ବେସଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମାନଖଣତ୍ତେ ମୋହସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସାତିସଯୋ ଦନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି ଦସ୍ସେତି। ସୋ ପନ ତେସଂ ଦନ୍ଧାକାରୋ ସନ୍ତାନେ ପାକଟୋ ହୋତି।

୪୪-୪୫। ଅପ୍ପଟିଘାତୋ ଅୱିଲୋମନଂ।

୪୬-୪୭।କିଲିନ୍ନନ୍ତି ଅୱସ୍ସୁତଂ।

୫୦-୫୧।ପଙ୍କୋସକ୍କନଂ ମାଯା ଯା ଅଚ୍ଚସରାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅରୁମକ୍ଖନଂ ୱଣାଲେପନଂ। ୱେଠଉ ଏୱ ଦାତବ୍ବଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହିତୋ ୱେଠଉଦାନଂ ନାମ।

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୋଟ୍ଠାସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୮-୧୨୦।ତେତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦଯୋ। ସଙ୍ଗହଗମନେନେୱାତି ସାଧାରଣତାଦିନା କେନଚି ସଦିସତାଲେସେନ, ନ ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱିଯ ୱିସୁଂ ଧମ୍ମଭାୱେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଅୱିକ୍ଖିପ୍ପତ୍ତାତି ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱିଯ ସରୂପେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦିପି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ସଙ୍ଗହସୁଞ୍ଞତୱାରେସୁପି

ସରୂପେନ ନ ୱୁତ୍ତା, ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁରାସୀସୁ ପନ ସଙ୍ଗହିତାଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂନିଦ୍ଦେସେତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ। ଖନ୍ଧାନଂ ଧାତାଯତନଭାୱେ ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ ଅଖନ୍ଧଭାୱନିୱାରଣେନ ଅନାଯତନାଧାତୁଭାୱନିୱାରଣମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ଯେୱାପନକା ଠପେତବ୍ବାତି ଖନ୍ଧାଦିରାସିଅନ୍ତୋଗଧତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ପନ ‘‘ଯେୱାପନାଦ୍ଧେୱ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତଥାଯେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଯେୱାପନକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସରୂପେନ ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାଦିଭାୱୋ ନ ୱାରେତବ୍ବୋତି ନ ଯେୱାପନକା ଠପେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭଯେସମ୍ପି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆହାରପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନାତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନ। ସୋ ଚ ଆହାରାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱୋ ପାକଟୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଜନକତ୍ତାଭାୱତୋ। ଓଜଟ୍ଠମକରୂପସ୍ସ ହି ୱେଦନାଦୀନଞ୍ଚ ଆହାରଣତୋ ତେସଂ ଜନକତ୍ତଂ ଲବ୍ଭତୀତି। ଯଦି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଇଧ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ତାୱ ହୋତୁ, ଇତରେସଂ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି । ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେତି ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେ ୱଦତି, ମହାଚତୁକ୍କଂ ୱା, ଏକେନାକାରେନାତି ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକଭାୱମାହ। ସୋ ଏୱ ଚ ନେସଂ ଆହରଣକିଚ୍ଚଂ। ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଚେତନାଯ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ସାତିସଯୋତି ଆହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସେନା’’ତି।

ଯଥାଗତମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ କାରଣଫଲାନଂ ଅଭେଦୂପଚାରେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନାନାକ୍ଖଣିକୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୂପନିସ୍ସଯୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଯଥାଗତମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ତସ୍ସ ଯା ପୁରିମକାଲଭୂତା ଅଭେଦୋପଚାରସିଦ୍ଧା ଆଗମନାୱତ୍ଥା ତତୋ ନାତିୱିଲକ୍ଖଣାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗ…ପେ… ଦୀପିତା’’ତି। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତା ୱିଜାନନଭାୱୱିସେସା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ୱିଜାନନମେୱ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତା’’ତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଦ୍ୱାଯତନାନି ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତମନାଯତନାଦଯୋପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋତି ତସ୍ସ ଜାତିନିଦ୍ଦେସଭାୱସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୋ। କତୋ ହୋତୀତି ଏତେନ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗଫଲହେତୁଯୋ ଯତ୍ତକା ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେପି ‘‘ଏକୋ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଅୱୁତ୍ତାପି ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି।

କୋଟ୍ଠାସୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୁଞ୍ଞତୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୨୧-୧୪୫।ଯଥାୱୁତ୍ତେସମଯେତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସମୂହେ।

୧୪୬।ଉସ୍ସାହନଂ ପେସନଂ ନିଯୋଜନଂ।

୧୫୬-୧୫୯।ନାତିସମାହିତାଯାତି ନାନାୱଜ୍ଜନୂପଚାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଯେୱାପନକେହିପି ନିବ୍ବିସେସତଂ ଦସ୍ସେତି କରୁଣାମୁଦିତାନମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

କାଯୱଚୀକିରିଯା କାଯୱଚୀପୱତ୍ତି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଏୱ ୱା। ଅସମତ୍ତଭାୱନନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନମାହ।

କାମାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ

ଚତୁକ୍କନଯୋ

ପଠମଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୦।ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂକତ୍ୱା ‘‘ରୂପଭୱୋ ରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୮; ୩।୩୧୨; ଧ। ସ। ୨୪୮; ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯), ରୂପରାଗୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୩୬୩) ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଯୋଗସମ୍ପାଦିତସ୍ସ ରୂପଜ୍ଝାନସ୍ସ ରୂପଭୱାତିକ୍କମସ୍ସପି ଉପାଯଭାୱତୋ ଯଥା ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ଏୱ ମଗ୍ଗୋତି ଅଯଂ ନିଯମୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ଅନଭିନିପ୍ଫାଦକସ୍ସପି ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ

ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ମଗ୍ଗୋ ଏୱାତି ଅୟମ୍ପି ନିୟମୋ ନ ୟୁଜ୍ଜତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ୟଦେୱ ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ନିପ୍ଫାଦକଂ, ତସ୍ସେୱ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପାୱଚରକୁସଲଭାୱୋ, ନ ଅନଭିନିପ୍ଫାଦକସ୍ସାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ନ ସବ୍ବସ୍ସ କୁସଲଜ୍ଝାନସ୍ସାତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞସଦ୍ଦୋପି ଅଧିକାରୱସେନ ୱିସେସନିୱିଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ‘‘କୁସଲଜ୍ଝାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ରୂପୂପପତ୍ତିଜନକସଭାୱୋ ରୂପଭୱୱିପଚ୍ଚନସଭାୱୋତି ତସ୍ସପି ୱିପାକଧମ୍ମଭାୱେ ସତିପି ସବ୍ବକୁସଲାକୁସଲସାଧାରଣଂ ୱିପାକଧମ୍ମଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ‘‘ୱିପାକଧମ୍ମଭାୱୋ ୱିୟା’’ତି ଉଦାହରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସାମଞ୍ଞମ୍ପି ହି ୱିସେସତୋ ଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱୋହରୀୟତୀତି। ସବ୍ବସମାନୋତି ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ନିପ୍ଫାଦକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ଅନିପ୍ଫାଦକସ୍ସ ଚ ସବ୍ବସ୍ସ ୟଥାଧିଗତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସାଧାରଣୋ। ଏତେନ ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହିତତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମିନାପି ସଜାତିୟା ସାଧାରଣୋ ଅଞ୍ଞଜାତିୱିନିୱତ୍ତିୟା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ଉପାୟଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଧା ହିରୀ ଚ। ୟଦି ପଟିପଦାୟ ସାଧେତବ୍ବତୋ ପୁଗ୍ଗଲପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ଦେସନାୟ ଭାୱେନ୍ତେନ ସମୟୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ। ପଟିପଦାରହିତେସୁ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘କେସଞ୍ଚୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କେସଞ୍ଚୀତି ସମଥଭାୱନାୟ କତାଧିକାରାନଂ। ତେସଞ୍ହି ମଗ୍ଗାଧିଗମନତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନଧିଗତଜ୍ଝାନାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୟୋ ୱିୟ ମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ତାନି ସମିଜ୍ଝନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞାନୀତି ଅରିୟମଗ୍ଗସିଦ୍ଧିତୋ ଅଞ୍ଞାନି। ତେସୁପୀତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପଦାରହିତେସୁପି। ନନୁ ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗସିଦ୍ଧସ୍ସପି ଆଗମନୱସେନ ପଟିପଦା ଉପଲବ୍ଭତିୟେୱ। ଇତରଥା ‘‘ନ କାମାୱଚରଂ ୱିୟ ୱିନା ପଟିପଦାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି , ‘‘ବହୁତରଂ ଲୋକିୟଜ୍ଝାନମ୍ପି ନ ୱିନା ପଟିପଦାୟ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି ଚ ୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟାତି? ନ, ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଗହଣତୋ ପୁଗ୍ଗଲୱିସେସାପେକ୍ଖତ୍ତା ଚ। ଅରିୟମଗ୍ଗସମିଜ୍ଝନକଞ୍ହି ଝାନଂ କସ୍ସଚିଦେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇତରଂ ବହୁତରଂ ଲୋକିୟଜ୍ଝାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ଚ ଅକତାଧିକାରସ୍ସ ନ ୱିନା ପଟିପଦାୟ ସିଜ୍ଝତୀତି ତେସଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗସିଦ୍ଧସ୍ସପି ଝାନସ୍ସ ୱିପାକାନଂ ୱିୟ କୁସଲେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସଦିସତ୍ତାଭାୱତୋ ଅତଦ୍ୱିପାକତ୍ତା ଚ ନ ମଗ୍ଗାଗମନୱସେନ ପଟିପଦା ୟୁଜ୍ଜତି, ଏୱମସ୍ସ ପଟିପଦାୱିରହୋ ସିଦ୍ଧୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧିକନୱକଦେସନାପି ସୁଟ୍ଠୁ ନୀତା ହୋତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ଲୋକୁତ୍ତରକଥାୟଂ ‘‘ଲୋକିୟଜ୍ଝାନମ୍ପୀ’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୨୭୭)।

ୱଟ୍ଟାସୟସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟଭୂତାୟ ତଣ୍ହାୟ ତନୁକରଣୱସେନ ୱିୱଟ୍ଟାସୟସ୍ସ ୱଡ୍ଢନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସୋଧନେନ ଆସୟପୋସନ’’ନ୍ତି। ଆସୟପୋସନନ୍ତି ଚ ଝାନଭାୱନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ପୁବ୍ବୟୋଗାଦିୱସେନ ସିଦ୍ଧା ଅଜ୍ଝାସୟସମ୍ପଦା। ସା ପନ ତଣ୍ହୁପତାପୱିଗମେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାସଂକିଲେସସୋଧନେନା’’ତି।

ଥିନମିଦ୍ଧାଦୀନନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧୋଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ। ପହାନନ୍ତି ପହାୟକଂ।

ତଂସଦିସେସୂତି ମହଗ୍ଗତଭାୱାଦିନା ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିସଦିସେସୁ।

ପୀତିସୁଖୱନ୍ତଂ ଝାନଂ ପୀତିସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ୟଥା ଅରିସସୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୀତିସୁଖ…ପେ… ଅକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ମଗ୍ଗସ୍ସପି ୱା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତୋ ତଥଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତା ୟୋଜେତବ୍ବା। ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମନ୍ତି ଅୱିନାସଭାୱଂ।

ଦୁତିୟଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୧-୧୬୨। ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱସ୍ସ ତଂତଂଝାନକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାପାଦନଂ ୱୂପସମନଂ ୱିରଜ୍ଜନଂ ପହାନଞ୍ଚାତି ଇଧାଧିପ୍ପେତୱିତକ୍କାଦୟୋୟେୱ ଝାନଙ୍ଗଭୂତା ତଥା କରୀୟନ୍ତି, ନ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଫସ୍ସାଦୟୋତି ୱିତକ୍କାଦୀନଂୟେୱ ୱୂପସମାଦିୱଚନଂ ଞାୟାଗତଂ। ୟସ୍ମା ପନ ୱିତକ୍କାଦୟୋ ୱିୟ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଏତେନ ଏତଂ ଓଳାରିକନ୍ତି ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱା ଏୱ, ତସ୍ମା ଅୱିସେସେନ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ତଂସହଜାତାନଞ୍ଚ ୱୂପସମାଦିକେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଦୀନଂୟେୱ ୱୂପସମାଦିକଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ‘‘ଅଧିକୱଚନମଞ୍ଞମତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀ’’ତି କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ଦୀପେତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟେହି ୱିତକ୍କୱିଚାରେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଠିତାନିପି ୱିତକ୍କୱିଚାରସମତିକ୍କମୱଚନାଦୀନି ପହେୟ୍ୟଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସତାସାମଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତେନ ସମୂହତୋ ଗହେତ୍ୱା ଅୱୟୱେନ ସମୁଦାୟୋପଲକ୍ଖଣଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେସଂ…ପେ… ତଂ ଦୀପକନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଇଦାନି ଅୱୟୱେନ ସମୁଦାୟୋପଲକ୍ଖଣଂ ୱିନା ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନେନ ପୀତିୱିରାଗାଦିୱଚନାନଂ ସୱିସୟେ ସମାନବ୍ୟାପାରତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

ତସ୍ମିଂ ଦସ୍ସିତେତି ‘‘ୟା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଦହନା’’ତିଆଦିନା ଝାନୱିଭଙ୍ଗେ ସମ୍ପସାଦନେ ଦସ୍ସିତେ। ସମାନାଧିକରଣନିଦ୍ଦେସେନେୱାତି ତତ୍ଥେୱ ୱିଭଙ୍ଗେ

ଉଦ୍ଦେସପଦୁଦ୍ଧାରାଦୀସୁ ସବ୍ବଝାନାନଂ ‘‘ସମ୍ପସାଦନ’’ନ୍ତି ଏକାଧିକରଣତାୱଚନେନେୱ।

ଓଳାରିକଙ୍ଗମୁଖେନ ‘‘ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ ତଂତଂଝାନନିକନ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନାଦୀହି ପକାସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାପ୍ପହାନଂ ଏତେସଂ ୱୂପସମନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୭୯୯)। ଯତୋ ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ୱିରତ୍ତଭାୱଦୀପକଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୱଚନନ୍ତି ତଦୁଭଯାଭାୱଦୀପନଂ ପୁନ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତିଯଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୬୩। ୱୀରିଯଂ ଉପେକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହେସୁ ବ୍ୟାପାରାକରଣେନ ଉପେକ୍ଖିଯତୀ’’ତି। ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରେ ଉପେକ୍ଖତୀତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା, ତଥାପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା। ତସ୍ସା ପନ ୱିସଯତୋ ପଭେଦୋ ‘‘ଅଟ୍ଠ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୫୭) ଯସ୍ସଂ ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ପାଳିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦନ୍ତି ପୁରିମକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ। ପୱତ୍ତନ୍ତି ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ। ଆଯୂହନନ୍ତି ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ। ପଟିସନ୍ଧିନ୍ତି ଆଯତିଂ ଉପପତ୍ତିଂ। ଗତିନ୍ତି ଯାଯ ଗତିଯା ସା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ନିବ୍ବତ୍ତିନ୍ତି ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ। ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ‘‘ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ଜାତିନ୍ତି ଜରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତିଂ। ଜରାମରଣାଦଯୋ ପାକଟା ଏୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ପଞ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ସେସା ତେସଂ ୱେୱଚନୱସେନ। ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତି ଜାତୀ’’ତି ଇଦଞ୍ହି ଦ୍ୱଯଂ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଚେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଚ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ଗତି ଉପପତ୍ତି ଚା’’ତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ। ଜରାଦଯୋ ନିମିତ୍ତସ୍ସାତି।

ଭୂତସ୍ସାତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ। ଏତେହୀତି ଝାନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତରୂପେହି।

ଚତୁକ୍କନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚକନଯୱଣ୍ଣନା

୧୬୭। ଆକାରଭେଦନ୍ତି ଆକାରୱିସେସଂ। ଅନେକାକାରା ହି ଧମ୍ମା, ତେ ଚ ନିରୱସେସଂ ଯାଥାୱତୋ ଭଗୱତା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା। ଯଥାହ – ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି। ୩।୫)। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକଂ ନ ପଠମଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନମେୱ ହୀ’’ତିଆଦି। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକନଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁପ୍ପୱେସିନୋ। ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ କିଂ ସୱିଚାରତାଯ ପଠମଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକଂ ଉଦାହୁ ଅୱିତକ୍କତାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକନ୍ତି ସିଯା ଆସଙ୍କାତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମାତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାସୁ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନମେୱ ଭଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ନ କେୱଲଂ ଇଧେୱ, ଅଥ ଖୋ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାସୁପୀତି ଦେସନନ୍ତରେପି ଯଥାୱୁତ୍ତଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକତ୍ତାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ଭଜନମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିତକ୍କୱୂପସମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ସୁତ୍ତନ୍ତେପି ପଞ୍ଚକନଯସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତଂ ଦସ୍ସେତି।

ନନୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଚତ୍ତାରିଯେୱ ଝାନାନି ୱିଭତ୍ତାନୀତି ପଞ୍ଚକନଯୋ ନତ୍ଥିଯେୱାତି? ନ, ‘‘ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ସମାଧୀ’’ତିଆଦିନା ସମାଧିତ୍ତଯାପଦେସେନ ପଞ୍ଚକନଯସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ଚତୁକ୍କନଯନିସ୍ସିତୋ ପନ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚକନଯୋ ୱିଭତ୍ତୋତି ତତ୍ଥାପି ପଞ୍ଚକନଯୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ହି ୱିତକ୍କସ୍ସ ୱିଚାରସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରାନନ୍ତି ଚ ୱିନା ସହ ଚ ୱିଚାରେନ ୱିତକ୍କପ୍ପହାନେନ ଅୱିତକ୍କଂ ସହ ୱିନା ଚ ୱିତକ୍କେନ ୱିଚାରପ୍ପହାନେନ ଅୱିଚାରନ୍ତି ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଞ୍ଚାତି ୱା ତିୱିଧମ୍ପି ସକ୍କା ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ।

ଦୁତିଯନ୍ତି ଚ ୱିତକ୍କରହିତେ ୱିତକ୍କୱିଚାରଦ୍ୱଯରହିତେ ଚ ଞାଯାଗତା ଦେସନା। ଦୁତିଯଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱିଚାରମତ୍ତରହିତେପି ଦ୍ୱଯପ୍ପହାନାଧିଗତସମାନଧମ୍ମତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚକନଯନିଦ୍ଦେସେ ଦୁତିଯେ ୱୂପସନ୍ତୋପି ୱିତକ୍କୋ ତଂସହାଯୱିଚାରାୱୂପସମେନ ନ ସମ୍ମାୱୂପସନ୍ତୋତି ୱିତକ୍କୱିଚାରଦ୍ୱଯରହିତେ ୱିଯ ୱିଚାରୱୂପସମେନେୱ ତଦୁପସମଂ ସେସଧମ୍ମସମାନତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ପସାଦନଂ ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱଂ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରଂ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ତତିଯଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି ତତିଯଂ ଚତୁକ୍କନଯେ ଦୁତିଯେନ ନିବ୍ବିସେସଂ ୱିଭତ୍ତଂ। ଦୁୱିଧସ୍ସପି ସହାଯୱିରହେନ ଅଞ୍ଞଥା ଚ ୱିତକ୍କପ୍ପହାନେନ ଅୱିତକ୍କତ୍ତଂ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖତ୍ତଞ୍ଚ ସମାନନ୍ତି ସମାନଧମ୍ମତ୍ତାପି ଦୁତିଯନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସୋ। ୱିଚାରମତ୍ତମ୍ପି ହି ୱିତକ୍କୱିଚାରଦ୍ୱଯରହିତଂ ୱିଯ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି

ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ''ତି ଅୱିତକ୍କଂ ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖନ୍ତି ୱିଭତ୍ତଂ। ପଠମଜ୍ଝାନେ ୱା ସହଚାରୀସୁ ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ଏକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଦୁତିଯମ୍ପି ତତ୍ରଟ୍ଠମେୱ ଦୋସତୋ ଦିସ୍ୱା ଉଭଯମ୍ପି ସହାତିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚକନଯେ ତତିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ତତିଯଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ପଠମତୋ ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ପନସ୍ସ ଦୁତିଯଭାୱୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସରୂପତୋ ପଞ୍ଚକନଯୋ ନ ୱିଭତ୍ତୋତି? ୱିନେଯ୍ଯଜ୍ଝାସଯତୋ। ଯଥାନୁଲୋମଦେସନା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି।

ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୬-୧୮୦।ତଦନୁରୂପତାତି ତସ୍ସ ପଠମାଦିଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅନୁରୂପସଭାୱା। ଯଥାଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ଦିସ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଯମାନା ନିକନ୍ତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଖନ୍ଧା ୱା ତଦାରକ୍ଖଭୂତା ସତିଯେୱ ୱା ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତାଯ ''ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତାତି। କଦାଚୀତି ଯଦା ପଠମଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଯଥାନିସିନ୍ନୋଯେୱ ୱିନା ପଯୋଗନ୍ତରଂ ଦୁତିଯାଦୀନି ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଇଦିସେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୮୬। କୁସଲଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ''ସେକ୍ଖା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ନାମାତି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

କସିଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୦୩।ଆରୁପ୍ପପାଦକତାଚ ଦସ୍ସିତା ୱିନା ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ତେସଂ ଆରୁପ୍ପପାଦକତାଯ ୱିନା ନିରୋଧପାଦକତା ଅତ୍ଥୀତି। ନିପ୍ପିନିତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ନିପ୍ପାନୱସେନ ଖିପ୍ପଂ ନିସନ୍ତି ନିସାମନଂ ଆଲୋଚନଂ ଅଧିଗମୋ ଏତସ୍ସାତି ଖିପ୍ପନିସନ୍ତି। ତବ୍ଭାୱୋ ''ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱୋ''ତି ଆହ ''ଖିପ୍ପଦସ୍ସନଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତା''ତି।

କସିଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଭିଭାଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୦୪। ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତଂ କସିଣାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ଆଯତନଂ କାରଣଂ ଏତସ୍ସାତି କସିଣାଯତନଂ, ଝାନଂ। ଅଥ ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୱସେସଫରଣଟ୍ଠେନ କସିଣଞ୍ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚ ଯୋଗିନୋ ସୁଖୱିସେସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନଭାୱତୋ ଚାତି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଝାନଂ କସିଣାଯତନଂ। ତେନେୱାହ ''ସତିପି ଅଭିଭାଯତନାନଂ କସିଣାଯତନତ୍ତେ''ତି। ଭାୱନାଯ ନିମିତ୍ତଂ ଭାୱନାନିମିତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପରିତ୍ତପ୍ପମାଣତା ସୁୱିସୁଦ୍ଧନୀଲାଦିତା ଚ, ତଦେୱ ନାନତ୍ତଂ। ଭାୱନା ଏୱ ୱା ପୁବ୍ବଭାଗଭୂତା ଭାୱନାନିମିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ ଭାୱନାନିମିତ୍ତନାନତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା ହି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସେସେ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସତୋ ନାନାସଭାୱାତି। କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଭୱନକଭାୱନାନିମିତ୍ତନାନତ୍ତଂ କସିଣ…ପେ… ନାନତ୍ତଂ, ତତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି ଅଭିଭାଯତନାନି ଭୂତକସିଣାରମ୍ମଣାନି, ଭୂତକସିଣେସୁ ଚ ଯଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣନ୍ତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିତାନି ସବ୍ବତ୍ଥ ୱା ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତେନ ପୱତ୍ତିତାନି ପଠମତତିଯାଭିଭାଯତନାନୀତି ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ୱଣ୍ଣକସିଣାରମ୍ମଣାନି। ଯଦି ଏୱଂ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥେହି ପଞ୍ଚମାଦୀନଂ କୋ ୱିସେସୋତି ''ପଞ୍ଚମାଦୀନି ୱଣ୍ଣତୋ ରମଣୀଯତରାନି, ନ ତଥା ଇତରାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ପୁରିମାନିପି ଚତ୍ତାରି ଅଟ୍ଠ କସିଣାରମ୍ମଣାନେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ନେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ''ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ଚ ପଠମଦୁତିଯୱିମୋକ୍ଖା ଅଟ୍ଠ କସିଣାରମ୍ମଣା। ତତିଯୋ ୱଣ୍ଣକସିଣାରମ୍ମଣୋ। ପଠମଦୁତିଯାପି ୱା ୱଣ୍ଣକସିଣାରମ୍ମଣା ଏୱ ''ବହିଦ୍ଧା ନୀଲକସିଣାଦିରୂପାନି ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣମନୁଞ୍ଞତାଯ ହି ତତ୍ଥ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ତେସଂ ପୱତ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତତିଯସ୍ସ ଇତରେହି କୋ ୱିସେସୋତି? ସୁଭାକାରାଭୋଗୋ। ତତିଯୋ ଏୱ ହି ସୁଭନ୍ତି ଆଭୁଜନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ଇତରେତି।

ଞାଣଂ ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞା। ୱିଜ୍ଜମାନେପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପୀତି ଦସ୍ସେତି। ପରିତ୍ତପ୍ପମାଣତା ଅଭିଭୱନସ୍ସ କାରଣଂ ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଅଭିଭାଯତନେସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନନୁ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ''ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ''ତି ୱଚନତୋ ୱଣ୍ଣାଭୋଗସହିତାନିଯେୱ ଗହିତାନୀତି? ନ ଗହିତାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥାତି ଆଗମେସୁ। ତଥା ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ଚ ସବ୍ବାନି ଅପ୍ପମାଣାନି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ୱିସିଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗେନ ରହିତାନଂ ସହିତାନଞ୍ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ମନସି କରୋତି? ନ ଏକଜ୍ଝଂ, ୱିସୁଂଯେୱ ପନ ତେସୁ

ମନସିକାରୋ। ଯଦି ୱିସୁଂ କଥମେକନ୍ତି? ପରିଭ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣଗ୍ଗହଣଂ ଅତିରିଚ୍ଛତୀ’’ତି, ନାତିରିଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ହି ଏସୋ ପରିଯାଯୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଦିଦଂ ୱଣ୍ଣାଭୋଗଜନିତଂ ୱିସେସଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିଭ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ପରିତ୍ତାନି ଅଭିଭୁଯ୍ୟା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଦନ୍ତୋଗଧଧମ୍ମପ୍ପଭେଦଂ ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତାନି ଚେ କଦାଚି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୁଜିତାନି ହୋନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ଅଭିଭୁଯ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତାଯ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ସହିତାନି ଚ ୱିସୁଂ ମନସି କତ୍ୱା ଉଭଯତ୍ଥାପି ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତପରିତ୍ତାଭିଭୱନେ ତଂ ସହିତପରିତ୍ତାଭିଭୱନେ ଚ ପରିତ୍ତାଭିଭୱନସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକନ୍ତି ୱଚନଂ, ଏସୋ ପରିଯାଯୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏୱଂ ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠୱିସେସତୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ୱିରୋଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠାନଂ ଅୱିରୋଧଂ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱଣ୍ଣାଭୋଗରହିତାନି ସହିତାନି ଚ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପନ ‘‘ଉଭଯାନି ଏକଜ୍ଝ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ତଦେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆଗତତ୍ତାତି ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଆଗତସ୍ସ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ’’ତି ଆଗତଂ। ଅୱଚନତୋତି ଅଭିଧମ୍ମେ ଅୱଚନତୋ। ଯଦିପି ୱିମୋକ୍ଖା ୱିସୁଂ ଦେସିତା, କସିଣାଯତନଭାୱୋ ୱିଯ ପନ ଅଭିଭାଯତନାନଂ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚତାପି ଅତ୍ଥୀତି ଅଭିଭାଯତନୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଇଧାପି ସଙ୍କରୋ ଦୁନ୍ନିୱାରୋତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚସାଧାରଣୱଚନଭାୱତୋ’’ତି। ତେନ ଯଥା ଅଭିଭାଯତନଦେସନାଯଂ ଅଭିଭାଯତନକିଚ୍ଚାନି ନିରୱସେସତୋ ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱଂ ୱିମୋକ୍ଖଦେସନାଯଂ ୱିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚାନୀତି ଇଧ ତେସଂ ଅସଙ୍କରୋୟେୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ଯେ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି, ତେହି ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠଭେଦେ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। କିମେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନନୁ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘କସ୍ମା ପନ ଯଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ’’ତି କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ନ ତଂ ତସ୍ସ କାରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଇଧ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଚ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୬୫) ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନିଯେୱ ହି ଅଭିଭୱନୀଯାନୀତି। ଅଞ୍ଞହେତୁକନ୍ତି ଦେସନାୱିଲାସତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅଭିଭୱନୀଯହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞହେତୁକଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଅରୂପସଞ୍ଞିତାଯ ଏୱ, ନ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱିଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପସଞ୍ଞିତାଯ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱିଭୂତତ୍ତାତି ଇଦଂ ଞାଣୁତ୍ତରାନଂ ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦନେନ ଅପ୍ପନାନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିଭୱୋ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭୂତଭାୱମନ୍ତରେନ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପାଠଦ୍ୱଯୱିସେସସ୍ସ ଦେସନାୱିଲାସୋ କାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି। ଦେସନାୱିଲାସୋ ହି ନାମ ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ପରିଯାଯସ୍ସ ୱିଭାୱନଂ ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି। ତତ୍ଥ ଚ ‘‘ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱୱତ୍ଥାନଂ ଦେସନାୱିଲାସନିବନ୍ଧନମାହ। ତଥା ଚେୱ ହି ପୁରତୋ ଦେସନାୱିଲାସୋ ୱିଭାୱିତୋ।

ଅଭିଭାଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିମୋକ୍ଖକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୪୮।ତନ୍ତି ‘‘ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକେସାଦିୱଣ୍ଣମାହ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଖଲମଣ୍ଡଲାଦି ୱିଯ ପରମ୍ପରାଯ ଝାନସ୍ସ କାରଣଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଝାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନା’’ତି ଆହ। ଯେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପୱିସେସେନ। ୱିସିଟ୍ଠେନାତି ଅତିସଯପ୍ପତ୍ତେନ ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬୦ ଆଦଯୋ; ୱିଭ। ୬୨୫) ୱିଯ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେନ ରୂପଝାନେନ। ‘‘ୱିସିଟ୍ଠେନା’’ତି ଇମିନା ହି ଅତିସଯରୂପଯୁତ୍ତୋ ରୂପୀତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ପଥୱୀକସିଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୪୯୯) ଝାନାନମେୱ କସିଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତା। ସୁତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣାନଂ କସିଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତା ‘‘ପଥୱୀକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୬୦; ଅ। ନି। ୧୦।୨୫)।

ୱିମୋକ୍ଖକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୫୧। ଅଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ୱା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା, ଉପେକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା, ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାତିପି ଏତାସଂୟେୱ ନାମନ୍ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୯୪୭) ହି ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅପ୍ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତତ୍ତେପି ଏକଂ କତିପଯେ ୱା ସତ୍ତେ ଓଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପାଦିଉପାଦାନୱିସଯେ ପୱତ୍ତତ୍ତା କଥମପ୍ପମାଣଗୋଚରାତି ଆହ ‘‘ନ ଚ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱସେନା’’ତିଆଦି। ଏୱମ୍ପି ଯଥା ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକାତି ସତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତାଯପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତା ୱୁଚ୍ଚତି ଉପାଦାନୱସେନ, ଏୱଂ ସତ୍ତୱସେନ ପୱତ୍ତାନମ୍ପି ମେତ୍ତାଦୀନଂ

ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତାପି ସିଯାତି ଚେ? ନ, ଅପରାମସନୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ସୌପାଦାନଗ୍ଗହଣାସମ୍ଭୱତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅପରାମାସା''ତିଆଦି।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅସୁଭକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୬୩। ''ଏକାହମତଂ ୱା ଦ୍ୱୀହମତଂ ୱା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୯; ମ। ନି। ୧।୧୧୨) ୱୁତ୍ତାସୁ ନୱସୁ ସିୱଥିକାସୁ ୱଣ୍ଣୱସେନ ପୱତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ସିୱଥିକାୱଣ୍ଣଜ୍ଝାନଂ। ନନୁ ଚେତସ୍ସ ୱଣ୍ଣକସିଣେହି ଗହଣଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନ ଅସୁଭେହୀତି? ନ, ସିୱଥିକାୱଣ୍ଣଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ପଟିକୂଲତ୍ତଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ୱଣ୍ଣୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ । ତେନେୱାହ ''ପଟିକୂଲମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନା''ତି। ଅଯମତ୍ଥୋ ସିୱଥିକାୱଣ୍ଣଜ୍ଝାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ତସ୍ମୀ''ତିଆଦିମାହ।

ଅସୁଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୬୫।ରୂପନିମିତ୍ତନ୍ତି ରୂପହେତୁ ରୂପାଧିକରଣଂ। ରୂପାରୂପନିମିତ୍ତେସୂତି ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିନିମିତ୍ତେସୁ ଚ। ତଦାରମ୍ମଣଜ୍ଝାନେସୂତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ରୂପନିମିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମସତି ରୂପମ୍ପି ୱା ରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନମ୍ପି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ରୂପାଦୀସୂତି ରୂପାରୂପନିମିତ୍ତତଦାରମ୍ମଣଜ୍ଝାନେସୁ ରୂପପଟିବଦ୍ଧଧମ୍ମେସୁ ଚ। ଅନାୱଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପପତ୍ତିରହାନଂ…ପେ… ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ସମତିକ୍କମୋତି ଏତେନ ସମତିକ୍କମିତବ୍ବେନ ରୂପାୱଚରକୁସଲାନଂ ରୂପାୱଚରୱିପାକକିରିଯେହି ୱିସେସାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଅନଧିଗତଭାୱତୋ। ଯେସଞ୍ଚ ରୂପସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଅରୂପଭାୱନାଯ ସମତିକ୍କମାଦିକୋ ଲବ୍ଭତି, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅରୂପଭାୱନାଯ ଅଭାୱେ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପପତ୍ତିରହାନା''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଯାତି ଏକନ୍ତରୂପନିସ୍ସିତା ଅୱସିଟ୍ଠପରିତ୍ତୱିପାକସଞ୍ଞାଦଯୋ।

ଆନେଞ୍ଜସନ୍ତସମାପତ୍ତିସୁଖାନୁଭୱନଭୱୱିସେସୂପପଜ୍ଜନାଦଯୋ ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତୀନଂ ଅତ୍ଥାତି ଆହ ''ରୂପସଞ୍ଞା…ପେ… ନ ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ଇଧ ଉଗ୍ଘାଟିତକସିଣୱସେନ ପରିତ୍ତାନନ୍ତତା ହୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିତେ କଥମାକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱଚନନ୍ତି? ତତ୍ଥାପି ଅନନ୍ତଫରଣସବ୍ଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ''ଅନନ୍ତଫରଣତାସବ୍ଭାୱେ''ତି। ଯଦି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅନନ୍ତଫରଣତା ଅତ୍ଥି, ଅଥ କସ୍ମା ''ଅନନ୍ତୋ ଆକାସୋ''ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ସମଯୱୱତ୍ଥାପନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତୀତି ଝାନଭାୱନାକାରମାହ।

୨୬୬। ଉଗ୍ଘାଟଭାୱୋ ଉଗ୍ଘାଟିମଂ। ଯଥା ପାକିମଂ।

୨୬୮। ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାତିକ୍କମତୋ ତତିଯାତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିତୋ ଆଗମତୋ ଚ ତଦତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତଦତିକ୍କମତୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତୀନଂ ଆରମ୍ମଣାତିକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବା ୱିସେସତୋ ଆରମ୍ମଣେ ଦୋସଦସ୍ସନଂ ତଦେୱ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ଯୁତ୍ତି, ଆରମ୍ମଣେ ପନ ଅତିକ୍କନ୍ତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଝାନମ୍ପି ଅତିକ୍କନ୍ତମେୱ ହୋତି। ଭାୱନାଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିଗମନଂ ଅପନଯନଂ ୱିଭାୱନା। ପାଠଇଯନ୍ତି ୱିଭଙ୍ଗେ। ନନୁ ଚ ପାଠଇଯଂ ''ତଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି। ''ନ ତଞ୍ଞେୱୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିସେସୱଚନେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତେଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୬୯।ସତ୍ତହିମହାୱାରେହୀତି ପଟିଚ୍ଚସହଜାତପଚ୍ଚୟନିସ୍ସୟସଂସଟ୍ଠସମ୍ପୟୁତ୍ତପଞ୍ହାୱାରେହି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମାଦିନୟା ଅନୁଲୋମାଦିନୟା। ଭାରଦ୍ୱାଜଗୋତମାଦୟୋ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଲୋକେ ଗୋତ୍ତାନି ମୂଲଭୂତାନି, ତଥା କଟ୍ଠକଲାପାଦୟୋ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସେୱ ଚରଣାନୀତି ଆହ "ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ"ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତେସନ୍ତି ଭଙ୍ଗାଭଙ୍ଗାନଂ। ଦ୍ୱାରସୀସେନ ଦ୍ୱାରୱନ୍ତାନି ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ "ତଂତଂଦ୍ୱାରାନି ୱା କାୟାଦୀନୀ"ତି। ଅଚିତ୍ତୀକାରେନ ୱା କତଂ ହୀନଂ, ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନେନ କତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ସକ୍କଚ୍ଚକତଂ ପଣୀତଂ। ଆମିସକିଞ୍ଜିକ୍ଖାଦିହେତୁ ୱା କତଂ ହୀନଂ, ପୁଞ୍ଞଫଲକାମତାୟ କତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, କତ୍ତବ୍ବମିଚ୍ଚେୱ ଅରିୟଭାୱେ ଠିତେନ କତଂ ପଣୀତଂ। ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଲୋଭେନ ୱା ପୱତ୍ତିତଂ ହୀନଂ, ଅଲୋଭଜ୍ଝାସୟେନ ପୱତ୍ତିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପରହିତାୟ ପୱତ୍ତିତଂ ପଣୀତଂ। ପରିତ୍ତକତଂ ୱା ହୀନଂ, ମତ୍ତସୋ କତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ଅଧିମତ୍ତସୋ କତଂ ପଣୀତଂ। ମହଗ୍ଗତେସୁ ପନ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତଂ ହୀନଂ, ନାତିସୁଭାୱିତଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ସୁଭାୱିତଂ ୱସିପ୍ପତ୍ତଂ ପଣୀତଂ। ଇମେସୁପି ଏକେକସ୍ସ ହୀନାଦିକସ୍ସ ଆୟୂହନନାନତ୍ତାଦିୱସେନ ହୀନାଦିଭେଦୋ ଲବ୍ଭତିୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱସେନାତି ଯୋ ଚିତ୍ତପ୍ପଭାୱିତୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟଭାୱୋ, ସୋ ତଂନିମିତ୍ତେ ଚିତ୍ତେ ଉପଚରିତୋତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ତେଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୭୭। "କେନଟ୍ଠେନ ଲୋକୁତ୍ତର"ନ୍ତିଆଦି ପଟିସମ୍ଭିଦାୱଚନଂ (ପଟି। ମ। ୨।୪୩) ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଆଭତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ "ତିୱିଧୋପି ଅନୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ଲୋକଂ ତରତୀ"ତିଆଦିନା ସଙ୍ଗହିତୋତି ତଂ ତୀହି ପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଲୋକଂ ତରତୀତି ଏତେନା"ତିଆଦିମାହ। ଏକେକସ୍ମିଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଗମନାଦିତାୟ ମଗ୍ଗାଦୀସୁପି ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ମଗ୍ଗେୟେୱ ୱା ତିୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନତିୱତ୍ତନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଏକରସତା ତଦୁପଗୱୀରିୟୱାହନଂ ଆସେୱନାତି ଇମେ ତୟୋ ଭାୱନାୱିସେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଭାୱନାୱିସେସା ସଂକିଲେସୱୋଦାନେସୁ ୱଜ୍ଜୱିୱଜ୍ଜେସୁ ଚ ତଂତଂଆଦୀନୱାନିସଂସଦସ୍ସନଭୂତାୟ ପୁବ୍ବଭାଗପଞ୍ଞାୟ ସମ୍ପାଦିତେନ ଞାଣୱିସେସେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ…ପେ… ୱତ୍ତେତୀ"ତି।

ନିସ୍ସୟୋ ହୋତୀତି ରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ସାଖାୟ ଆଧାରଭାୱେନ ୱୋହରୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲଞାଣଫଲଙ୍ଗାନଂ ନିସ୍ସୟୱଚନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ତତୋୟେୱ ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ। ଅରିୟଫଲସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ହି ଅରିୟା କତକିଚ୍ଚା ସୁଟ୍ଠୁ ନିବ୍ବିନ୍ନସବ୍ବଭୱାପି ଚିରତରଂ ଲୋକେ ପରହିତାୟ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କିଲେସାନଂ ୱଧିସୋ ପଜହନକାପି ଅରିୟମଗ୍ଗା ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ସବ୍ବକୁସଲପଟିପକ୍ଖତାୟ ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗପ୍ପହାତବ୍ବେସୁପି କେନଚି ପହାନାକାରେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତଂ ପହାନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇତରେସଂ ୱିଜ୍ଜୁତୋଭାସେନ ୱିୟ ତମସ୍ସା"ତି ଆହ। ଯେନ ପାଠଇୟଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ୱିଜ୍ଜୂପମତା ଦସ୍ସିତା। ଯଦି ଏୱଂ ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା କିଲେସା ଇତରେତି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ନ ତେସଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବେ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତଥା ଚ ସତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଏୱ ତେ ସିୟୁଂ। ଅଥ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଯେନ "ୱିଜ୍ଜୁତୋଭାସେନ ୱିୟ ତମସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୟ ଏୱ ସିଦ୍ଧଂ ନ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ତଦଙ୍ଗୱସେନ କିଲେସେ ପଜହତୀତି। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେପି ଏସେୱ ନୟୋ, ଅନୁଲୋମଞାଣେନେୱ ତସ୍ସ ସାତିସୟଂ ସାଧିତତ୍ତା। ଅଥ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ଏୱ କିଲେସା ଇତରେତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତେସଂ ଇତରଭାୱୋୱ ନ ସିୟା, ନ ଚ ଅନପାୟଗମନୀୟା ନାମ କିଲେସା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଅତ୍ଥି, ନାପି ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା କିଲେସା ତେନ ୱିଜ୍ଜୁତୋଭାସେନ ୱିୟ ତମୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବାତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋୟଂ "ଇତରେସଂ…ପେ… ସମୁଚ୍ଛେଦୋ"ତି। ଲୋକିୟଜ୍ଝାନମ୍ପି ନ ୱିନା ପଟିପଦାୟ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦଂ ଅଧିପ୍ପାୟୱସେନ ନେତବ୍ବଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥତ୍ତାତି ତଂ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ଅକତାଧିକାରସ୍ସା"ତି ଆହ। ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ଚ ସପ୍ପଦେସତଂ ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ କତାଧିକାରସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝମାନମ୍ପି ଝାନଂ ମଗ୍ଗପଟିପଦାୱସେନ ପଟିପଦାସହିତମେୱାତି। ନ ୱିନା ପଟିପଦାୟ ଇଜ୍ଝତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ତେନେତଂ ୱଚନଂ ନିପ୍ପଦେସମେୱାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାୟାହ "କତାଧିକାରସ୍ସ ପନା"ତିଆଦି। ଇଦାନି ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ଥତା ପାଠଇତୋପି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଯଥାୱୁତ୍ତ…ପେ… କତା"ତି।

"ଯୋ କୋଚୀତି ଅୱିସେସୱଚନ"ନ୍ତି ତସ୍ସ ଅପୱାଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସଚେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁ"ନ୍ତି ଆଦିମାହ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣଂ ପରିଜାନନଂ। ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନାଦୀନନ୍ତି ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନାନଂ । କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିତୋତି ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନାଦୀନଂ କେସଞ୍ଚି ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିତୋ। ଏସ ନୟୋ ଦୁତିୟୱାରାଦୀସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ। ସୁଖସିଦ୍ଧିୟମ୍ପୀତି ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାପନାଦୀନଂ କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧି ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଦନ୍ଧଭାୱସ୍ସ କାରଣଭାୱେ ଅନେକନ୍ତିକା। ୱିପସ୍ସନାସହଗତିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପନ ମନ୍ଦତା ତସ୍ସ

ଏକନ୍ତକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଏତଦନ୍ତତ୍ତା ପଟିପଦାଯାତି ଏତେନ ନିପ୍ପରିଯାୟତୋ ପଟିପଦାଞ୍ଚାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ଚିରାଚିରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଖିପ୍ପଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ପୁରିମାନନ୍ତି ପୁରିମୱାରାନଂ, ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧାଦୀନଂଯେୱ ୱା। ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ ସତି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଭାୱୋ, ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠାତି ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା ଆହ ''ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱାରତାୱସେନା''ତି। ତସ୍ସ ସୁଖାପଟିପଦା ୱେଦିତବ୍ବା ଉକ୍କଂସୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ୱିସଂୱାଦନଭେଦନାନିଟ୍ଠାନତ୍ଥନିଯୋଜନାନଂ ପୱତ୍ତି, ତତ୍ଥ ସିନେହୱିରହେନେୱ ତେସଂ ପୱତ୍ତି, ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତୀତି ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାୟ ଲୂଖତା ଚ ଅପରିଗ୍ଗହତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ସମ୍ମାୱାଚାୟ ସିନିଦ୍ଧଭାୱତା ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱତା । ସଦ୍ଧାୱିସେସଯୋଗତୋ ୱା ତସ୍ସା ସିନିଦ୍ଧଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ପୱତ୍ତେତି। ଜୀୱମାନୋ ୱା ସତ୍ତୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱା ୱୋଦାଯନ୍ତି ଏତେନ ସଯଂ ୱା ୱୋଦାଯତୀତି ୱୋଦାନଂ।

୨୮୫। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ପତିଟ୍ଠାନଂ। ଅୱସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେହି ଆଯୂହନା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ପତିଟ୍ଠାନଂ। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଆଯୂହନା। ଲୀନୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ ଆଯୂହନା। କାମସୁଖାନୁଯୋଗୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ଆଯୂହନା। ସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଲୋକିଯକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନାତି ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ପକାରନ୍ତରେସୁ ଇଧ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ୱସେନପି ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା କିଲେସଗ୍ଗହଣେନ ତଣ୍ହାସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରା ଗହିତା ତଂସଭାଗତାୟ ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ଚ। ତଥା ଅଭିସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସେସକିଲେସୌଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସବ୍ବଲୋକିଯକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରା। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗାନଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତେହି ନ ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନେ ୱତ୍ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ତତ୍ଥ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତଂ ଦୀପେତୁଂ ତଦୁଭଯୱସେନପି ଯୋଜନା କତା। ନଯଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ ତତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱମିତରେପି ପକାରା ଯୋଜେତବ୍ବାତି । ''ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୪। ୧୧୨, ୧୧୪) ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କାରଣତ୍ଥତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୨୯୯। ମୁସାୱାଦାଦୀନି ଭାସମାନୋ କରୋତି ନାମ କିଂ ୱକ୍ଖମାନଂ କିରିଯଂ, କା ପନ ସାତି? ମୁସାୱାଦାଦିକିରିଯାତି ୱିଦିତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୩୦୧ ।ନିପ୍ଫାଦିତପଚ୍ଚଯାନନ୍ତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ। କୁହନୱତ୍ଥୂନୀତି ପାପିଚ୍ଛତଂ ନିସ୍ସାୟ ଲୂଖଚୀୱରାଦିସେୱନୱସେନ ''ଯୋ ତେ ୱିହାରେ ୱସତି, ସୋ ଅରହା''ତିଆଦିନା (ପାରା। ୨୨୪) ଅତ୍ତାନଂ ଅରିଯଗୁଣସାମନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭଣନୱସେନ ୱିସେସଲାଭିନୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ପରିହରଣୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପରେସଂ ୱିମ୍ହାପନକାରଣାନି କୁହନୱତ୍ଥୂନି।

୩୪୩। ସତିପି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଲାଭେ ନ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱିପସ୍ସନା ଅନିମିତ୍ତନାମିକାତି ଆଗମନତୋ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନ ଲଭତୀତି ଆହ ''ନ ପନ ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି…ପେ… ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଆଗମନତୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଗୁଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ତଂନାମାଭାୱୋ ନ କଦାଚିପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନାମଦ୍ୱଯପାରିପୂରିହେତୁଆଗମନତୋ ନାମଲାଭୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ପରିପୁଣ୍ଣନାମସିଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା''ତି। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଗତାନମ୍ପି ମଗ୍ଗାନଂ। ନାମଦ୍ୱଯଯୋଗୋତି ସୁଞ୍ଞତାପଣିହିତାନିମିତ୍ତନାମଯୋଗୋ। ୱୱତ୍ଥାନଂ ଅସଙ୍କରୋ।

୩୫୦। ନିମିତ୍ତଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରା ତେହି ସନିମିତ୍ତା ସୱିଗ୍ଗହା ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ତେସଂ ଅଭାୱିତଭାୱନସ୍ସ ଭାୱିତଭାୱନସ୍ସ ଚ ଉପଟ୍ଠହନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମୂହାଦୀ''ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଚ ''ୱିମୋକ୍ଖେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ୱୁତ୍ତଂ, ନ ''ତସ୍ମିଂ ୱିମୋକ୍ଖେ''ତି, ତସ୍ମା ''ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନଂ ଆହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱାଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଭାୱୋ ପରିଯାଯେନାତି ନିପ୍ପରିଯାୟଦେସନାୟ ତସ୍ସା ଅନିମିତ୍ତଭାୱାଭାୱୋ ଅତ୍ଥି ଏୱ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ''ଅନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଦାନାଭାୱୋ''ତି ଚ ନ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ତଥା ଅନିମିତ୍ତେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ତେନାହ ''ପରମତ୍ଥତୋ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ , ପରିଯାଯସିଦ୍ଧଂଯେୱ ପନ

ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ଅନିମିତ୍ତଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନାଯମନୁଯୋଗୋ କତୋ ‘‘ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତଭାୱାଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିଯ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅନିମିତ୍ତଂ…ପେ… ଦୀପିତୋ ହୋତୀ’’ତି ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତୀତି। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଉପମୋପମିତବ୍ବାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧମାହ। ନ ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ତେହି ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଛନ୍ଦଚିତ୍ତେହି ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ଏତସ୍ସାତି ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା ମଗ୍ଗସ୍ସ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ତେସଂ ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା।

ଝାନସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମକତ୍ତାତି ଏତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲାଦୀନମ୍ପି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୋଗତୋ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମକତା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସତିପି ପଚ୍ଚନୀକାମସନେ ନ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ତଂ ପରିବୁତ୍ତଂ ଯଥା ସରସତାତି ଆହ ‘‘ସରସପ୍ପଧାନୋ’’ତି। ଦ୍ୱୀହୀତି ସରସପଚ୍ଚନୀକେହି। ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖେହୀତି ଆଗମନନିରପେକ୍ଖେହି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସରସତୋୱ ନାମଲାଭେ ଅୱତ୍ଥାନାପତ୍ତି ସବ୍ବସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସବ୍ବନାମଭାୱାପତ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ମା। ଅତ୍ଥି…ପେ… ମଗ୍ଗାତି ତେନ ଆଗମନତୋ ନାମଲାଭସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଲାଭଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସରସନ୍ତରେତି ଅନିମିତ୍ତଭାୱାଦିକେ। ପଚ୍ଚନୀକସହିତେନ ସରସେନାତି ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତଭାୱେହି ତଦାଗମନେହି। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣାନିୱାରଣାତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅନିସେଧନତୋ। ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତସ୍ସେୱ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଇଧ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ସିଯାତି ଆସଙ୍କିତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନ ସିଯା, ଲକ୍ଖଣେହି ଏୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧୋ ନ ସିଯା ଅତଦାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ହି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୋଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନାୱସୱତ୍ତନାକାରେସୁ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣୱୋହାରୋ।

ଆକାରୱନ୍ତେସୁ ଗହିତେସୁ ତଦାକାରୋପି ଗହିତୋଯେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଲକ୍ଖଣାନିପି ପଟିୱିଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି ତଦାକାରସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣତୋ’’ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତାଧିପ୍ପାଯେନାତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ସଙ୍ଖାରେସୂ’’ତିଆଦିନାୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଧିପ୍ପାଯେନ। ୱିସୁନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେହି ୱିନିୱତ୍ତେତ୍ୱା।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ

ପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଚଧାଉଦ୍ଦିସତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଦୁକୱସେନ ରୂପଦୁକୱସେନ ଚ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚ ନିମିତ୍ତୱଚନେନେୱ ଉଦ୍ଦିସତି ପୱତ୍ତସ୍ସପି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ୱୁଟ୍ଠାତବ୍ବତାସାମଞ୍ଞତୋ ଚ। ତେନେୱ ଉପାଦିନ୍ନାନୁପାଦିନ୍ନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱାପି ‘‘ଅଯଂ ତାୱ ନିମିତ୍ତେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ’’ତି ନିମିତ୍ତୱସେନେୱ ନିଗମେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ନିମିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା, ପୱତ୍ତଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସନ୍ତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ଅସଦିସତଂ। ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାସଙ୍ଖାତା ୱିତକ୍କାଦିୱିରାଗଭାୱନା ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାୱିରାଗଭାୱନା। ଇତରସ୍ସାତି ପାଦକଜ୍ଝାନାଦିକସ୍ସ। ଅତବ୍ଭାୱତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିରାଗଭାୱନାଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ମଗ୍ଗାସନ୍ନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ସୋମନସ୍ସସହଗତତ୍ତେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମାଦିଜ୍ଝାନିକତା ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତ୍ତେ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକତା ଏୱ ଚ ତବ୍ବସେନ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ୱିସେସୋତି ତେସଂ ନିଯମେ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ପଧାନକାରଣଞ୍ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା, ନ ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦଯୋତି।

ଇଦାନି ଅପାଦକପଠମଜ୍ଝାନପାଦକାନଂ ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରପଠମଜ୍ଝାନାନି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତାନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗାନଂ ଏକନ୍ତେନ ପଠମଜ୍ଝାନିକଭାୱତୋ ୱିପସ୍ସନାନିଯମୋଯେୱେତ୍ଥ ଏକନ୍ତିକୋ ପଧାନଞ୍ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ୱିପସ୍ସନାନିଯମେନେୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇତରେତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦିମଗ୍ଗା। ପାଦକଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାୱିରାଗଭାୱନାଭୂତା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନେନ ଆହିତୱିସେସା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଝାନଙ୍ଗାଦିୱିସେସନିଯାମିକା ହୋତୀତି ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାନିଯମେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନେନ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନେନ ଉଭଯସବ୍ଭାୱେ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଆହିତୱିସେସା ୱିପସ୍ସନା ନିଯମେତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସେସୱାଦେସୁପି…ପେ… ଯୋଜେତବ୍ବୋ’’ତି।

ପାଦକଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାରେସୂତି ପଠମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାରେସୁ। ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂତଂୱିରାଗାୱିରାଗଭାୱନାଭାୱେନାତି ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିରଜ୍ଜନାୱିରଜ୍ଜନଭାୱନାଭାୱେନ। ତେନ ଆରମ୍ମଣଜ୍ଝାନସ୍ସପି ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସେସାଧାନଂ ଉପନିସ୍ସଯତମାହ।

ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନାନିଯେୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ କାରଣନ୍ତି ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୂପନିସ୍ସଯୋ, ତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱେ।

ତଦଭାୱାଭାୱତୋତି ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଭାୱାଭାୱତୋ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରୁପ୍ପେ ଅରୂପଜ୍ଝାନମେୱ ପାଦକଂ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକୱଜ୍ଜାନ’’ନ୍ତି। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଓଳାରିକଙ୍ଗାତିକ୍କମନୂପନିସ୍ସଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନାରକ୍ଖଣଭୂତା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦଯୋ। ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହୀତି ପଞ୍ଚହି ଝାନଙ୍ଗେହି। ‘‘ତଂତଂୱାଦେହି ପଞ୍ଞାପିଯମାନାନି ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱାଦସହଚାରିତାଯ ‘ୱାଦା’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ତଯୋପେତେ ୱାଦେ’’ତି ଆହ। ୱଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱା ୱାଦକରଣଭୂତାନି ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱାଦା।

ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ…ପେ… ସୁସଙ୍ଖତତ୍ତାତି ଏତେନ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କମ୍ମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେୱ କିଞ୍ଚି ୱିସେସାଧାନଂ କରୋତୀତି ଦୀପେତି। ଯତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ସନ୍ତାନେ ତସ୍ସ ୱିପାକୋ, ନାଞ୍ଞତ୍ଥ।

ପୁରିମାନୁଲୋମଂ ୱିଯ ତନ୍ତି ଯଥା ଗୋତ୍ରଭୁଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁଲୋମତୋ ପୁରିମଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁଲୋମଂ ଅନୁବନ୍ଧତି, ଏୱଂ। ତଦପୀତି ଗୋତ୍ରଭୁଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁଲୋମଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅଞ୍ଞଂ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣମେୱ ଅନୁବନ୍ଧେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ସା ଭୂମୀତି ସା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତା କିଲେସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ଭୂମି। ଏକୋ ଭୱୋତି ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତେନ ସତ୍ତ ଭୱେ ଦ୍ୱେ ଭୱେତି ଇଦମ୍ପି ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ନେତବ୍ବଂ, ନ ଯଥାରୁତୱସେନାତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଏକୱାରଂ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଏକୱାରଂ ମନୁସ୍ସେସୂତି ଏୱମ୍ପି ମିସ୍ସିତୂପପତ୍ତିୱସେନ ତେସୁ ଏକିସ୍ସା ଏୱ ଉପପତ୍ତିଯା ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଯଂ ପନ ‘‘ନ ତେ ଭୱଂ ଅଟ୍ଠମମାଦିଯନ୍ତୀ’’ତି (ଖୁ। ପା। ୬।୯; ସୁ। ନି। ୨୩୨) ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି କାମାୱଚରଭୱଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯାହ। ମହଗ୍ଗତଭୱାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଥା ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱେ’’ତି ଏତ୍ଥାପି କାମାୱଚରଦେୱମନୁସ୍ସଭୱାନଂ ମିସ୍ସକୱସେନେୱ, ତସ୍ମା କାମଧାତୁଯଂ ଯେ ଦ୍ୱେ ଭୱାତି କାମାୱଚରଦେୱମନୁସ୍ସୱସେନ ଯେ ଦ୍ୱେ ଭୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମୱିକପ୍ପେସୁ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ ପଟିପଦା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା କସ୍ସଚି ଚଲତୀତି, କସ୍ସଚି ନ ଚଲତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଚଲତି ଏୱା’’ତି ଅୱଧାରଣମନ୍ତରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲପକିଣ୍ଣକକଥା) ‘‘ଯଥା ଚ ପଟିପଦା, ଏୱଂ ଅଧିପତିପି ଚଲତି ଏୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ପଟିପଦାସୁ ଅଭେଦେନ ଗହିତାସୁ ଏକନ୍ତେନ ଚଲନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ‘‘ଚଲତିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନ ଚଲତୀ’’ତି ତତିଯୱିକପ୍ପୋ ଚଲନାୱଧାରଣୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମମଗ୍ଗୱୀସତିମହାନଯୱଣ୍ଣନା

୩୫୭। ଝାନମଗ୍ଗାଦିପରିଯାଯେହି କଥିତେ ବୋଜ୍ଝନକାତି ଅଧିପ୍ପେତା, ୱିସେସତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ‘‘ଝାନଂ ଭାୱେମି ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେମୀ’’ତି ପୱତ୍ତଜ୍ଝାସଯା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ’’ତିଆଦିମାହ।

୩୫୮ ।ଉପନିସ୍ସଯୱସେନାତି ତଥା ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ପୁବ୍ବଭାଗାଭିସଙ୍ଖାରେନ। ତେନେୱାହ ‘‘ଯସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ତଦନୁରୂପବଲାତି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ସତ୍ତିୱିସେସଯୋଗମାହ। ଯଦି ପୁବ୍ବଭାଗାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅଧିପତିଭାୱୋ, କିମତ୍ଥମେତେଯେୱ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା, ନନୁ ସଦ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ପୁବ୍ବଭାଗାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ସେସଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅତଂସଭାୱତ୍ତାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସାତିସଯମନୁୱତ୍ତିତବ୍ବଭାୱରହିତତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ହି ସଦ୍ଧାଦଯୋପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଅନୁୱତ୍ତଯନ୍ତି, ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ସମଧୁରେନ ଅଞ୍ଞେନ ୱିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ଅନୁୱତ୍ତନୀଯଭାୱୋ ନ ତେସଂ ଯଥା ଛନ୍ଦାଦୀନନ୍ତି ତେଯେୱ ଅଧିପତିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସହଜାତାଧିପତିପଚ୍ଚଯାନଂ ୱିସେସୋ ପରିବ୍ଯତ୍ତୋ ହୋତି।

ଚତୁମଗ୍ଗନଯସହସ୍ସୱଣ୍ଣନା

୩୬୨ ।ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସଦିସା ପୱତ୍ତି। ତଥା ହି ସୋ ଅଧିପତି ୱିଯ ଅଞ୍ଞାଧିପତିନା ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି। ଏକଦେସେ…ପେ… ଉପମା ହୋତି, ନ ସବ୍ବସାମଞ୍ଞେନ, ଇତରଥା ସୂରିଯତ୍ଥଙ୍ଗମନେ ଅନ୍ଧକାରାୱତ୍ଥରଣଂ ୱିଯ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗତିରୋଧାନେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମପ୍ପୱତ୍ତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞେ। ‘‘ଆନୀତଂ ଇଦଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱିଭତ୍ତି ପରିଣାମେତବ୍ବା। ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନାତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ନ ଉପମାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ନ ଉପମାଯ ୱୁତ୍ତଭାୱତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନାତି ୱା ଏତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ନଯେନ ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଉପମାଯ ନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅୱଯୱା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ଯେନ ତେ ଚେତସି ନିଯୁତ୍ତା, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏତେତି ଚ ଚେତସିକାତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ

ପନ ‘‘ଫସ୍ସିକା’’ତିଆଦିନାପି ଦଟ୍ଠଵ୍ବଂ।

କୁସଲକଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲପଦଂ

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାରୋ

ପଠମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୬୫। ଖଣତ୍ତୟସ୍ସ ଅକୁସଲେସୁ ଅସମ୍ଭଵତୋ ସମଵାୟକାଲହେତୁସମୂହଢ୍ଢୋ ସମୟ-ସଦ୍ଦୋ। ଲୋଭାଭିଭୂତାୟ ଏଵ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ଇତରତ୍ର ଚ ଇଟ୍ଠାକାରଗ୍ଗହଣଵସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାଵୋତି ଏଵମାଦିଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ୟଥାନୁରୂପ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କିଲେସାତୁରତାୟ ଅନାରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ କିଲେସଵଜ୍ଜସବ୍ଭାଵତୋ ସାଵଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ଅଵିଜ୍ଜାସମ୍ଭୂତତାୟ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ସାଵଜ୍ଜଦୁକ୍ଖଵିପାକଲକ୍ଖଣଂ, ଅନତ୍ଥଜନନରସଂ, ସଂକିଲେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଅୟୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ, ଗାରୟ୍ହଭାଵତୋ ଵା ସାଵଜ୍ଜଲକ୍ଖଣଂ, ସଂକିଲେସଭାଵରସଂ, ଅନିଟ୍ଠଵିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୟଥାଵୁତ୍ତପଦଟ୍ଠାନମେଵା’’ତି ଚ ଏଵମାଦିନା ଵୁତ୍ତନୟେନ ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତାୟ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵୁତ୍ତନୟଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵା’’ତି।

ଗତଂ ଗମନଂ ପଵତ୍ତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଗତମତ୍ତଂ ଗତିମତ୍ତଂ ଗହଣମତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିୟା ହି ଗତି ପଵତ୍ତି ଏଵାତି। ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତାତି ପଦଟ୍ଠାନତାୟ, ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଵିୟ ହି କୁସଲସ୍ସ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନହେତୁ। ତଥା ହି ସତିପି ଅସଦ୍ଧମ୍ମସଵନାଦିକାରଣେ ଅୟୋନିସୋ ଅନାଵଜ୍ଜିତେ ଅଵଵତ୍ଥାପିତେ ଚ ନତ୍ଥି ଅକୁସଲପ୍ପଵତ୍ତି। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ଅୟୋନିସୋ ଅକୁସଲ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଏକନ୍ତକାରଣତା ଚ ଵୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି। ପଟିସଙ୍ଖା ସୀତାଦିଖମନଂ ଅପ୍ପମାଦଵିହାରୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ଖମନ’’ନ୍ତି। ତେନ ସତିସଂଵରୋତି ଇଧ ଖନ୍ତିସଂଵରୋ ଵୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଵରସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ପହାନସଂଵରୋତି ଵୀରିୟସଂଵରୋ। ସୋ ହି ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମଵିତକ୍କଂ ନାଧିଵାସେତି ପଜହତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୪; ୬।୫୮) ଵୁତ୍ତୋତି।

ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖଭାଵେନ ଗହେତବ୍ବତାକାରୋ ମୋହୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଟିପକ୍ଖଭାଵଗ୍ଗହଣାକାରୋ। ତେନ ହି ନିଵୁତା ନ ସମ୍ମା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଭିଜ୍ଝାୟ ଵିସେସୟୋଗୋ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତି।

ଅନୁପପରିକ୍ଖା ମୋହୋ। ସୋ ଚେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିରହିତୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଦିଟ୍ଠିସହିତସ୍ସ ପନ ଦିଟ୍ଠିୟା ଅନୁଵିଧାୟକତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେଵ ଗହଣନ୍ତି। ଅଵତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଅସଦ୍ଦହନୀୟେ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ସାନୁନୟୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋତି ମୋହଦିଟ୍ଠୀନଂ ସଦ୍ଧାପତିରୂପତମାହ। ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପମୋହାଦୀହି ପମଜ୍ଜନତୋ ଅହିରିକାଦୀହି କାରଣେହି। ଆରକ୍ଖରହିତଚିତ୍ତେତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସତିଵିରହତଂୟେଵ ଦସ୍ସେତି। ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ହି ସତୀତି। ଏତେନ ‘‘ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଚିତ୍ତେ ଅନ୍ଧବାଲଚିତ୍ତେ’’ତି ପଦଦ୍ଵୟଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥଂ ହୋତି। ଉପନାହାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରାଗାଦୟୋ ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ରାଗାଦୀନଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନାଦିସଭାଵତାୟ ‘‘ଅଵିସେସେନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଵିସେସସ୍ସ ଏକଜ୍ଝସ୍ସ ଅସମ୍ଭଵତୋ। ଇଧାତି, ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ। ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ପୟୋଜନେ ଭୁମ୍ମଂ ‘‘ଚମ୍ମସ୍ମିଂ ଦୀପିନଂ ହନ୍ତୀ’’ତି (ଵଜିର। ଟୀ। ୧୭-୧୮ ଵେରଞ୍ଜକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନା) ଵିୟ ଆରମ୍ମଣଂ ଵା ଅଵୂପସମୋ ଫଲୂପଚାରେନ ‘‘ସେମ୍ହୋ ଗୁଳୋ’’ତି ଵିୟ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାରକଥାଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦ୍ଦେସଵାରକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୯୦। ସଭାଵପଟିଚ୍ଛାଦଵସେନ ପକତିଆଦିଅସନ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ନିସ୍ସୟତ୍ତା ନିମିତ୍ତତ୍ତା ଅସନ୍ତଂ ବୁଜ୍ଝତି, ନିଚ୍ଚାଦିଵିସମଗ୍ଗହଣସ୍ସ ସଞ୍ଞାଦିଵିପରିୟେସସ୍ସ ନିସ୍ସୟତ୍ତା ଅସମଂ ବୁଜ୍ଝତୀତି ମୋହୋ ଵୁତ୍ତୋ ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାଵେନ ଉପଚାରିତତ୍ତା, ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଦିଟ୍ଠିସହିତମୋହଵସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପକତୀତି କାପିଲାନଂ ପଧାନଂ।

ତତିୟଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୦୦। ଅପଣ୍ଣକପଦଂ ଵିୟ ଅଵିରଜ୍ଝନକପଦମ୍ପି କଦାଚି ନିୟତଭାଵଂ ଦୀପେୟ୍ୟାତି ଅନିୟତତଂ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ଉପ୍ପତ୍ତିଅରହଙ୍ଗାନୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ମାନସ୍ସ

ଅନିଯତତ୍ତା। ଯଦି ହି ମାନୋ ନିଯତୋ ସିଯା, କାମରାଗସ୍ସ ମାନରହିତା ପଵତ୍ତି ନ ସିଯା, ତଥା ଭଵରାଗସ୍ସ। ଏଵଂ ସତି ପଟ୍ଠାନେ ଚତୁକ୍କତ୍ତଂ କାମରାଗେନ ଯୋଜନା ନ ସିଯା, ତିକ୍କତ୍ତୁଂଯେଵ ସିଯା, ଭଵରାଗମୂଲିକା ଚ ନ ସିଯା, ଏଵଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନଂ ସଂଯୋଜନେହି ଅଟ୍ଠଵିଧେନ ଯୋଜନା ସିଯା, ନ ଦସଵିଧା ଦସ୍ସିତାତି ଯଥାଵୁତ୍ତାହି ଯୋଜନାହି ମାନସ୍ସ ଅନିଯତଭାଵୋ ପକାସିତୋ। ଅଥ ଵା ମାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତାନି ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନି, କିଂ ପନ ହୋନ୍ତୀତି ଅପେକ୍ଖାଯଂ ଯେଵାପନକାତି ଵିଦିତୋଵାଯମଟ୍ଠୋ। ଯେଵାପନକାନଞ୍ହି ପଞ୍ଚଭାଵୋ ଇଧ ଵିଧୀଯତି, ନ ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନନ୍ତି ସୋ ଯଥା ହୋତି , ତଥା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କିଲେସଦୁକେ ପଟିଚ୍ଚଵାରାଦୀସୁ ''କିଲେସଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କିଲେସୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା''ତିଆଦୀସୁ ''ଲୋଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୋହୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ। ଲୋଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୋହୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ। ଲୋଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୋହୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ। ଲୋଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୋହୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପ''ନ୍ତି ଵିଭତ୍ତତ୍ତା ''ତଥା କିଲେସଦୁକେପୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଵିପ୍ପଯୁତ୍ତସସଙ୍ଖାରିକାସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତଵସେନ ହି ଅଯଂ ପାଠଭେଦୋତି।

''କାମରାଗୋ ଚତୁଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିଘୋ ତିଧା, ମାନୋ ଏକଧା, ତଥା ଵିଚିକିଚ୍ଛା ଭଵରାଗୋତି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ଵା କାମରାଗୋ ମାନସଂଯୋଜନଅଵିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନେହି ଚେଵ ଅଵିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନମତ୍ତେନେଵ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ମାନୋ ଭଵରାଗାଵିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଵରାଗୋ ଅଵିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନେନ ସଦ୍ଧି''ନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୮୫) ଵୁତ୍ତମାନତ୍ତା ''ଇଧ ଚ ଵୁତ୍ତତୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥ୍ଵେଵ ''ଲୋଭୋ ଛଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିଘୋ ଦ୍ଵେଧା, ତଥା ମୋହୋ''ତି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ''ଲୋଭୋ ଅସଙ୍ଖାରିକୋ ଦିଟ୍ଠିଵିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ସସଙ୍ଖାରିକୋ ମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଅସଙ୍ଖାରିକୋ ଏଵ ମୋହମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ସସଙ୍ଖାରିକୋ ଏଵ ଚ ମୋହମାନଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପେହୀ''ତି ଵୁତ୍ତମାନତ୍ତା ''ତଥାଦସଵିଧା କିଲେସାନ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ''ଅଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଗହଣତାଯ ଅଵଂକତ୍ଵା ଗହଣମ୍ପି ''ସମ୍ପଗ୍ଗହୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୦୨।ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତପଯୋଗସଙ୍ଖାତୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଏଵ ଉସ୍ସାହୋ, ନ ଵୀରିଯୁସ୍ସାହୋତି।

ନଵମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୧୩।ଵିସପ୍ପନାନିଚ୍ଚରୂପସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯେନ କୁପିତସ୍ସ ସକଲସରୀରଂ କମ୍ପତି, କୁପିତାକାରୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ଏତେନ ସମ୍ପତ୍ତିଅଟ୍ଠୋ ରସୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି, ପଵତ୍ତିଆକାରଵସେନ ଵା ଵିସପ୍ପନରସୋ। ତଥା ହି ଯସ୍ସ କୁପ୍ପତି, ତସ୍ସ ଅମିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଟିଘୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ହୋତୀତି। ଏତେନ କିଚ୍ଚଟ୍ଠୋ ରସୋ ଵୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି।

୪୧୮।ଵଚନତ୍ଥମେଵ ଵଚନପରିଯାଯମେଵ।

ଏକାଦସମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୨୪।ନିଚ୍ଛଯାଭାଵାତି ଅଧିମୋକ୍ଖାଭାଵା। ଅସଣ୍ଠହନତୋତି ସନ୍ତାନଵସେନ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅନଵଟ୍ଠାନତୋ।

ଦ୍ଵାଦସମଚିତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୨୯। ସହଜାତାଧିପତି ନତ୍ଥି ''ଛନ୍ଦଵତୋ ଚେ ଵିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ମଯ୍ହଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯା''ତିଆଦିପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଅଭାଵା। ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା ପଟିସିଦ୍ଧତା, ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅଵଚନମ୍ପି ଅଭାଵଂ ଦୀପେତି।

ଅଵଚନତୋତି ଅ-କାରସ୍ସ ତଦଞ୍ଞଵଚନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତେନ ଚ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଅଭାଵଵଚନେନ କାରଣସିଦ୍ଧିଯା ଫଲସିଦ୍ଧୀତି ତତ୍ଥ ଅଭାଵସ୍ସ କାରଣମେଵ ତାଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନତୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ତଂସଭାଵତା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଵୁତ୍ତା ହୋତି। ତତୋ ଚ ''ବଲଵଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି, ଦୁବ୍ବଲଂ ନାକଡ୍ଢତୀ''ତି ଇଦଂ ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାଵେସୁ। ଯସ୍ସ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଦାନସଭାଵୋ ଏଵ ନତ୍ଥି, ନ ତସ୍ସ ବଲଵଭାଵୋ ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନେ କାରଣନ୍ତି ଅଯମଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଅନାକଡ୍ଢନଂ ସାଧେତି ''ଯଦି ହି ଆକଡ୍ଢେଯ୍ଯା''ତିଆଦିନା। ଯସ୍ମା ଚ ନାଗତଂ, ତସ୍ମା ନାକଡ୍ଢତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନାଗତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ''ଅନାକଡ୍ଢନତୋ ଅନାଗମନଂ ସାଧେତୁ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଅପାଯଗମନୀଯସ୍ସାତି ଅପାଯଂ ଗମେତୀତି ଅପାଯଗମନୀଯଂ, ତଂସଭାଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନେ ସତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଏକନ୍ତେନ ଅପାଯଗମନୀଯଂ ସିଯା। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୨୯) ‘‘ଇତରସ୍ସାପି ଏତ୍ଥେଵ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ଭଵେଯ୍ୟା’’ତି। ନ ହି ଅକୁସଲପଟିସନ୍ଧି ସୁଗତିଯଂ ସମ୍ଭଵତୀତି। ‘‘ଚତୂହି ଅପାଯେହି ଚ ଵିପ୍ପମୁତ୍ତୋ (ଖୁ। ପା। ୬।୧୧; ସୁ। ନି। ୨୩୪) ଅଵିନିପାତଧମ୍ମୋ’’ତି (ସ। ନି। ୨।୪୧; ୫।୯୯୮, ୧୦୦୪) ଵଚନତୋ ଅପାଯଗମନୀଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପାଯଗମନୀଯସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବତ୍ତା’’ତି। ନ ଚେତଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ, ନ ସୋ ତସ୍ସ ଅପାଯଗମନୀଯୋ ରାଗୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସାତି ଏତେନ ସଙ୍ଗହୋତି ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ ନିଯୋଗତୋ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବଭାଵେନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୬)।

‘‘କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଵିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୭) ଵୁତ୍ତକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵୋ। ସୋ ଚ ଯଦି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢେଯ୍ୟ, ତସ୍ସାପି ସିଯା। ତଥା ଚ ସତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଂ ସିଯା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାନଂଯେଵ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ଚେତଂ ଦସ୍ସେନେନ ପହାତବ୍ବନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ପୁବ୍ବେ ଵିଯ ଆଵତ୍ତତି।

ସହଜାତମେଵ ଵିଭତ୍ତନ୍ତି ଯଥା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଵିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେଵ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୮୬) ସହଜାତଂ ନାନାକ୍ଖଣିକନ୍ତି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ‘‘ସହଜାତା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଚେତନା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ନାନାକ୍ଖଣିକା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଚେତନା ଵିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଵିଭତ୍ତଂ, ଏଵଂ ଅଵିଭଜିତ୍ଵା ‘‘ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବା ଚେତନା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୮୯) ଏତ୍ତକମେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ନାନାକ୍ଖଣିକା ଚେତନା ଵିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। ତେନ ନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାଵୋତି ଵିଞ୍ଞାଯତି। ପଚ୍ଚନୀଯେପି ଯଥାସମ୍ଭଵଂ ସଙ୍ଗାହକପଚ୍ଚଯାନଂ ଵସେନ ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଧାରେ କରିଯମାନେ। ଇତରତ୍ଥ ଚାତି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବପଦେ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ନେଵ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଵନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହଜାତୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଛାଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୮।୭୧) କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋପି ଵୁତ୍ତୋତି।

ତଦଭାଵାତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାଵା। ନ ଚ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଵିନା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନଂ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଅନାକଡ୍ଢନତୋ ତତ୍ଥ ଅନାଗତା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଠପେତ୍ଵା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ସେସାନି ଏକାଦସେଵ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ। ପଵତ୍ତିଵିପାକସ୍ସାତି ପଵତ୍ତିଯଂ ଵିପାକୋ ପଵତ୍ତିଏକଦେସତାଯ ପଵତ୍ତିଭୂତୋ ଵା ଵିପାକୋ ଏତସ୍ସାତି ପଵତ୍ତିଵିପାକଂ, କମ୍ମଂ, ତସ୍ସ। ଅଥ ଵା ପଵତ୍ତିଯଂ ଵିପାକୋ ପଵତ୍ତିଵିପାକୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି ନାନା...ପେ... ଯୋ, ତବ୍ଭାଵୋ...ପେ... ତାତି ଏଵଂ ପଦଚ୍ଛେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ସକ୍କା ନିଵାରେତୁଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଵିନା ଵିପାକସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ଇଦାନି ପଵତ୍ତିଵିପାକାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଲାଭିତାଯ ଆହଚ୍ଚଭାସିତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଵୁତ୍ତଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। ଵିପାକଦାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଵିପାକଧମ୍ମତାତି ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ଯଦି ଭାଵନା’’ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଵିପାକଦାନାଭାଵେପି ସିଦ୍ଧୋ ଵିପାକଧମ୍ମଭାଵୋ ତାଦିସାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଲବ୍ଭମାନତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାଦୀନ’’ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ତନୋ କାଲମତିକ୍କନ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯଂ ଉପପଜ୍ଜଵେଦନୀଯଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଵୁତ୍ତଂ ସିଯାତି ଇଦଂ ସହାଯପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସନ୍ତାନଵୁତ୍ତିନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ଵିପାକୁପ୍ପାଦନଂ, ତଦଭାଵା ସେକ୍ଖସନ୍ତତିଯଂ ତସ୍ସ ଵିପାକାନୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତଂ ସିଯାତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵାହ ‘‘ଇଦଂ ପନ ଠାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଵିଚାରେତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଥା ଚ ଵକ୍ଖତି ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ସଂଯୋଜନତ୍ତଯତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ଅପରିକ୍ଖୀଣସହାଯାନଂ ଵିପାକୁପ୍ପାଦନଂ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଧମ୍ମାନଂ ଵିପାକୋ ଵିଭଙ୍ଗେ ଵୁତ୍ତୋ’’ତି। ତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସେଵ ସତି ସହାଯେ ଵିପାକୁପ୍ପାଦନଵଚନଂ, ଅସତି ଵିପାକାନୁପ୍ପାଦନଵଚନଂ ଵିରୁଜ୍ଝତୀତି ଚ ପଵତ୍ତିଵିପାକଦାଯିକଂ ଵା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ମନସି କତ୍ଵା ‘‘ଵୁତ୍ତଂ ସିଯା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଵତ୍ତିଵିପାକଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ‘ତେସଂ ଵିପାକେ ଞାଣ’ନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଵିଭଙ୍ଗେ (ଵିଭ। ୭୨୫-୭୨୬) ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏକେ ଵଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଏଵଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି ନ ହୋତି, ସାପି ଵିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯଭାଵେ ଅପନେତବ୍ବାତି ଇଦମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣମେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତନ୍ତି।

ଅକୁସଲପଦଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ୟାକତପଦଂ

ଅହେତୁକକୁସଲଵିପାକଵଣ୍ଣନା

୪୩୧।କାମାଵଚର…ପେ… ଆଦି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଉପଚିତତ୍ତା’’ତି ପଦଂ ସଙ୍ଗଯ୍ହତି ‘‘ଅସାଧାରଣକମ୍ମପଚ୍ଚଯଵସେନା’’ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଉପଚିତତ୍ତାତି ଲଦ୍ଧାସେଵନତ୍ତା’’ତି କେଚି ଵଦନ୍ତି , ତଂ ପଠମଜଵନସ୍ସ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଅନାସେଵନତ୍ତା। ତଥା ଚ ସତି ତସ୍ସ ଵିପାକଦାନମେଵ ନ ସିଯାତି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଵିପାକାଭିମୁଖନ୍ତି ଵିପାକଦାନାଭିମୁଖଂ କତୋକାସଂ। କତୋକାସତା ଚ ଅନାଦିମ୍ହି ସଂସାରେ ଅନେକେସଂ କମ୍ମାନଂ କତାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ପରସ୍ସ ପଟିବାହନେନ ହୋତୀତି ‘‘ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଵିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵଦ୍ଧିତତା ଚ ସକମ୍ମସ୍ସ ବଲଦାନସମତ୍ଥତାଵସେନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣେହି ଅଭିସଙ୍ଖତତା। ଅସାଧାରଣେନ ନାମଂ ଉଦ୍ଧଟଂ ‘‘ଭେରୀସଦ୍ଦୋ ଯଵଙ୍କୁରୋ’’ତି ଯଥା। ଵିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ଵିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ଅଧିକପଚ୍ଚଯତ୍ତା।

ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ତଂ ରୂପଵିଜାନନଞ୍ଚାତି ଏତେନ ସମାନାଧିକରଣତଂ ସମାସସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚ ‘‘ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦିପଦଦ୍ଵଯସ୍ସ ନୀଲୁପ୍ପଲସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଵିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିସେସନଵିସେସିତବ୍ବଭାଵମାହ। ଅଞ୍ଞଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଂ। ରୂପଂଯେଵାରମ୍ମଣନ୍ତି ପନ ଅତ୍ଥେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତଂସଦିସାନଂ ତଦୁପଚାରଂ କତ୍ଵା ଯଥା ‘‘ସା ଏଵ ତିତ୍ତିରୀ ତାନି ଏଵ ଓସଧାନୀ’’ତି। ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାଵେ ନ ଝାନଙ୍ଗତା ନତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣେସୁ ଉପେକ୍ଖାଦୀନଂ ଉପଚରିତଝାନଙ୍ଗତଂ ସାଧେତି। ନ ହି ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯତଂ ଵତ୍ଵା ତେସଂ ଝାନପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ଯଦି ଏଵଂ ପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣେସୁ ଉପେକ୍ଖାଦଯୋ ଝାନରାସିଟ୍ଠାନେ ନ ଵତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁନ୍ତି ଆହ ‘‘ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାଵେ’’ତିଆଦି। ଉପେକ୍ଖାଦିଭାଵତୋତି ଉପେକ୍ଖାସୁଖଦୁକ୍ଖେକଗ୍ଗତାଭାଵତୋ। ଅଞ୍ଞଟ୍ଠାନାଭାଵତୋତି ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିଂ ଏଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ।

୪୩୬। ଅକୁସଲଂ ଭଵଙ୍ଗନିସ୍ସନ୍ଦେନ ‘‘ପଣ୍ଡର’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଭଵଙ୍ଗେ ଅପଣ୍ଡରେ ତଂମୂଲିକା କୁତୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ପଣ୍ଡରତାତି ‘‘ଅକୁସଲସ୍ସ ଚା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଣ୍ଡରତାଯ କାରଣଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ଯଦି ଅଞ୍ଞକାରଣା ପଣ୍ଡରତା, ସଭାଵୋଵାଯନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକିଲେସସଭାଵତାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ତେନ୍ତ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ପଣ୍ଡରତାପତ୍ତି। ଯତୋ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଵକିଚ୍ଚଵିସେସଞ୍ଞୁନା ଭଗଵତା ଵିଞ୍ଞାଣଂଯେଵ ତଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି।

୪୩୯।ଅନତିକ୍କମନେନ ଭାଵନାଯ। ପସାଦଘଟ୍ଟନଂ ଵିସଯସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଦେସେ ଅଵଟ୍ଠାନନ୍ତି ‘‘ପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ଵା ଆପାଥଂ ଗନ୍ତ୍ଵା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ନ ସଯଂ କିଞ୍ଚି ପଟିହଞ୍ଞତି, ନାପି କେନଚି ପଟିହଞ୍ଞୀଯତି ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଭାଵତ୍ତା। ଵିସଯଵିସଯୀଭୂତଂ ପନ ଅଭିମୁଖଭାଵପ୍ପତ୍ତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁତାଯ ଵିସିଟ୍ଠଭାଵପ୍ପତ୍ତଂ ପଟିହତପଟିଘାତକଭାଵେନ ଵୋହରୀଯତି , ତସ୍ମା ତେସୁ ସପ୍ପଟିଘଵୋହାରୋ। ‘‘ଉପାଦାରୂପଂ ଘଟ୍ଟେତୀତି ଏଵମାଦି ଚ ଉପଚାରଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ମହାଭୂତାରମ୍ମଣେନ ପନ କାଯପ୍ପସାଦନିସ୍ସଯଭୂତେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଘଟ୍ଟିଯମାନେସୁ ପସାଦୋପି ଘଟ୍ଟିତୋ ଏଵ ନାମ ହୋତୀତି ଵତ୍ଵା ଵୀମଂସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଯଥାଧିପ୍ପେତେନ ଏକଦେସସାମଞ୍ଞେନ ଉପମାଵଚନତୋ ନିସ୍ସିତନିସ୍ସଯଘଟ୍ଟନାନଂ ସତିପି ପୁବ୍ବାପରଭାଵେ ଉପମତ୍ତେ ଉପମାଭାଵେନ ଗହେତବ୍ବଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉଭଯଘଟ୍ଟନଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଆହ।

୪୫୫।ଦସ୍ସନାଦିପ୍ପଵତ୍ତିଭାଵତୋତି ମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଅଦସ୍ସନାଦିତାଯ ସା ଏତେସଂ ଏଵ ଵିସେସୋ। ଅନଞ୍ଞନିସ୍ସଯମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାଯାତି ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତାଭାଵତୋ। ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାଵେନାତି ଇମିନା କିରିଯାମନୋଧାତୁତୋପି ଵିସେସସ୍ସ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ମନୋଦ୍ଵାରନିଗ୍ଗମନମୁଖଭାଵାଭାଵତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଗ୍ଗମନପଵେସମୁଖଭାଵାଭାଵତୋ’’ତି। ତିଵିଧେନପି ହି ମନୋଧାତୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଵିସେସୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ତତୋ ଏଵ ଵିଜାନନଵିସେସଵିରହତୋଯେଵ। ଯଦି ମନୋଧାତୁ ‘‘ମନୋଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ନ ଵୁଚ୍ଚତି, ଛଵିଞ୍ଞାଣକାଯାତି କଥଂ ମନୋଧାତୁଯା ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ହୋତୀତି? ସଙ୍ଗହୋ ଏଵ ପରିଯାଯଦେସନତ୍ତା। ଅତ୍ଥି ହି ଏସ ପରିଯାଯୋ ‘‘ମନନମତ୍ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଯଥା ‘‘ମନନମତ୍ତା ଧାତୁ ମନୋଧାତୂ’’ତି। ଅପିଚ ଵତ୍ଥୁକିଚ୍ଚେହି ମନୋଵିଞ୍ଞାଣସଭାଗତ୍ତା ତସ୍ସ ଉପରମୁପ୍ପାଦଭାଵତୋ ଅନ୍ତାଦିଭାଵତୋ ଚ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣକାଯସଙ୍ଗହିତା ମନୋଧାତୁ, ନ ସେସଵିଞ୍ଞାଣକାଯସଙ୍ଗହିତା ଅତଂସଭାଗତ୍ତା, ଇଧ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯକତତ୍ତା ମନସୋ ସମ୍ପୁଯ ଵିସିଟ୍ଠମନୋକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତଦଭାଵତୋ ‘‘ମନୋଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତିପି ନ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଇମମେଵତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ‘‘ନ ହି ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣଂ ମନତୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ମନୋଧାତୁଯା ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଵିରହଂଯେଵ ଦସ୍ସେତି। ଦସ୍ସନାଦୀନଂ ପନାତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞଵିଞ୍ଞାଣଵିଧୁରଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ସଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି।

ଯଦି ଜନକସଦିସତା ନାମ ମହାୱିପାକେସୁ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ସମ୍ପାସଙ୍ଗପ୍ପାଦିତା, ତିହେତୁକତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ତିହେତୁକାନଂ, ଦୁହେତୁକତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଦୁହେତୁକାନଞ୍ଚ ଭୱେୟ୍ୟ ସମ୍ପାସଙ୍ଗପ୍ପାଦିତା, ତିହେତୁକତୋ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତଦୁହେତୁକାନଂ କଥନ୍ତି ଆହ ''ତତ୍ଥ ହୀ''ତିଆଦି। ତଂସୋତପତିତତା ନ ସିୟା ତସ୍ସା ଅନାନନ୍ତରତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ହୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସୋତପତିତଂ ଏୱାନନ୍ତରେନ ୱଚନେନ ସମତ୍ଥୟତି। ଯଦି ୱିଜ୍ଜମାନାନମ୍ପି ମନୋଧାତୁଆଦୀସୁ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱିୟ ଅଗଣନୂପଗଭାୱୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଟ୍ଠାନେ କଥଂ ତେସଂ ଝାନପଚ୍ଚୟତାୱଚନଂ। ''ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୧), ''ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି କିରିୟାବ୍ୟାକତାନି ଝାନଙ୍ଗାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚନୀୟେପି ''ଅବ୍ୟାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ଝାନପଚ୍ଚୟା, ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହିତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ଖନ୍ଧା''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୯୮) ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ଏୱ ଉଦ୍ଧଟାନି, ନ ମନୋଧାତୁଆଦୀନୀତି ଆହ ''ଝାନପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚମତ୍ତତୋ''ତିଆଦି। ନ ହେତ୍ଥ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ବଲୱଦୁବ୍ବଲଭାୱୋ ଅଧିକତୋ, ଅଥ ଖୋ ଝାନପଚ୍ଚୟଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୪୬୯।ସମାନୱତ୍ଥୁକଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ଦସ୍ସନାଦିତୋ ମନୋଧାତୁୟା ଚ ବଲୱଭାୱେ କାରଣୱଚନଂ। ଯଥାରମ୍ମଣନ୍ତି ଆରମ୍ମଣାନୁରୂପଂ। ଯଦି ସମାନନିସ୍ସୟତାୟ ମନୋଧାତୁତୋ ବଲୱତରତ୍ତଂ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ସୋମନସ୍ସସହଗତାୟ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ କଥଂ ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନନ୍ତି ଅନୁୟୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ବଲୱଭାୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସନ୍ତତିପରିଣାମନବ୍ୟାପାରୱିସେସା ନ ସୋମନସ୍ସୱେଦନନ୍ତି ପରିହାରଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ୱିପାକୋ ୱିୟ ଅନୁଭୱନମେୱ ନ ହୋତୀତି ସତି ସମତ୍ଥତାୟ ୱିପାକାନଂ ଏକନ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନତାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠମହାୱିପାକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୮। ୱିପାକଧମ୍ମାନଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ୱୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱାରକଥାୟଂ ''ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲୋ ଏକୂନତିଂସୱିଧୋ ମନୋ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା)। ପୟୋଗେନାତି ଅତ୍ତନା ପରେହି ୱା କତେନ ଉସ୍ସାହନପୟୋଗେନ। କୁସଲାକୁସଲାନି ୱିୟ ଯେସଂ ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଅନୁବନ୍ଧଭୂତଂ। ପଠମପଞ୍ଚମଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞବଲୱଦୁବ୍ବଲଭାୱୱିଚାରେନ ଦୁତିୟଛଟ୍ଠାଦୀନମ୍ପି ସୋ ୱିଚାରିତୋ ହୋତୀତି ''ଏତେସୁ ବଲୱଂ ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଚ ୱିଚାରେତୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ସାଲିଆଦୀନଂ ଥଦ୍ଧମୁଦୁଭୂମିୱସେନ ତିଣାଦୀନଂ ଅନୀହରଣନୀହରଣୱସେନ ଉତୁଆଦିଅୱସେସପଚ୍ଚୟାନଂ ୱିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଚ ଫଲୱିସେସୟୋଗୋ, ଏୱଂ କମ୍ମସ୍ସ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିୱସେନ ଅୱିସୁଦ୍ଧୱିସୁଦ୍ଧପୟୋଗୱସେନ ଉପପତ୍ତିୟା ୱିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଚ ୱିସିଟ୍ଠଫଲତାୟ ପରିଣମନଂ, ଏୱମେୱ ଗିମ୍ହୱସ୍ସକାଲାଦୀସୁ ବୀଜାନଂ ଫଲୱିସେସୟୋଗୋ ୱିୟ ତଂତଂକାଲୱିସେସେନ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲୱିସେସୟୋଗୋ ହୋତୀତି ଆହ ''କାଲୱସେନ ପରିଣମତୀ''ତି। ସୁକ୍କସୋଣିତପଚ୍ଚୟାନନ୍ତି କମ୍ମୱିସେସପରିଭାୱିତସନ୍ତାନୁପ୍ପନ୍ନତାୟ ସୁକ୍କସୋଣିତାନଂ ଆୟୁୱିସେସହେତୁଭାୱମାହ ସୁକ୍କସୋଣିତୱସେନପି ୱଣ୍ଣାଦିୱିସେସଦସ୍ସନତୋ, ଯେନ ''ପିତୂନଂ ଆକାରଂ ପୁତ୍ତୋ ଅନୁୱିଦହତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂମୂଲକାନନ୍ତି ଅପ୍ପାୟୁକସଂୱତ୍ତନିୟକମ୍ମମୂଲକାନଂ। ଆହାରାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସମୂପକ୍କମାଦୟୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାୱଣ୍ଣନା

ଯତୋ ତିହେତୁକାଦିକମ୍ମତୋ। ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଠାନେତି ପଟିସନ୍ଧିଆଦିଟ୍ଠାନେ, ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ୱା। ତିହେତୁକତୋ ଦୁହେତୁକଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ପନ ତିହେତୁକତୋ ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଇଚ୍ଛତି ଏୱ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ଯଂ ପୁରିମାୟ ହେତୁକିତ୍ତନଲଦ୍ଧିୟା ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮)।

ଯେ ''ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନା''ତି, ''ଏକପୁପ୍ଫଂ ଯଜିତ୍ୱାନ, ଅସୀତି କପ୍ପକୋଟିୟୋ (ଥେରଗା। ୯୬)। ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମୀ''ତି (ଅପ। ଥେର ୨।୪୬।୬୪) ଚ ଏୱମାଦିୱଚନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅଜାନନ୍ତା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏକେନପି କମ୍ମେନ ଅନେକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ''ତି, ''ଦିସ୍ୱା କୁମାରଂ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦୫) ଅତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ''କିନ୍ନୁ ଖୋ ନାନାକମ୍ମେହି ଏକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ସଂସୟପକ୍ଖନ୍ଦା, ତେସଂ ବୀଜଙ୍କୁରୋପମାୟ ''ଏକସ୍ମା ଏକା, ଅନେକସ୍ମା ଚ ଅନେକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ୱିନିଚ୍ଛିତତ୍ତା କମ୍ମପଟିସନ୍ଧିୱୱତ୍ଥାନତୋ ସାକେତପଞ୍ହେ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାୟ ଉସ୍ସଦକିତ୍ତନଗହଣସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଆହ ''କମ୍ମୱସେନ…ପେ… ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକୋ ଏୱ ଅଲୋଭଲୋଭାଦିଗୁଣଦୋସାତିରେକଭାୱହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଲୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ଲୋଭୱସେନ, ଦୋସ, ମୋହ , ଲୋଭଦୋସ, ଲୋଭମୋହ, ଦୋସମୋହ,

ଲୋଭଦୋସମୋହୱସେନାତି ତଯୋ ଏକକା, ତଯୋ ଦ୍ୱିକା, ଏକୋ ତିକୋତି ଲୋଭାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖେଯେୱ ସତ୍ତ ୱାରା। ତଥା କୁସଲପକ୍ଖେ ଅଲୋଭାଦିଦସ୍ସନୱସେନାତି ଚୁଦ୍ଦସ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ‘‘ଅଲୋଭଦୋସାମୋହା, ଅଲୋଭାଦୋସମୋହା, ଅଲୋଭଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ’’ତି ଆଗତେହି କୁସଲପକ୍ଖେ ତତିଯଦୁତିଯପଠମୱାରେହି ଦୋସୁସ୍ସଦମୋହୁସ୍ସଦଦୋସମୋହୁସ୍ସଦୱାରା ଗହିତା। ତଥା ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ‘‘ଲୋଭାଦୋସମୋହା, ଲୋଭଦୋସାମୋହା, ଲୋଭାଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ’’ତି ଆଗତେହି ତତିଯଦୁତିଯପଠମୱାରେହି ଅଦୋସୁସ୍ସଦଅମୋହୁସ୍ସଦଅଦୋସାମୋହୁସ୍ସଦୱାରା ଗହିତାଯେୱାତି ଅକୁସଲକୁସଲପକ୍ଖେ ତଯୋ ତଯୋ ୱାରେ ଅନ୍ତୋଗଧେ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠେୱ ୱାରା ଦସ୍ସିତା। ଯେ ପନ ଉଭଯେସଂ ୱୋମିସ୍ସତାୱସେନେୱ ଲୋଭାଲୋଭୁସ୍ସଦୱାରାଦଯୋ ଅପରେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ୱାରା ଦସ୍ସେତବ୍ବା, ତେ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଏୱ ନ ଦସ୍ସିତା। ନ ହି ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନ୍ତରେନ ଅୱତ୍ଥନ୍ତରଂ ଲୋଭୋ ବଲୱା ଅଲୋଭୋ ଚାତି ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିପକ୍ଖତୋଯେୱ ହି ଏତେସଂ ବଲୱଦୁବ୍ବଲଭାୱୋ, ସହଜାତଧମ୍ମତୋ ୱା। ତେସୁ ଲୋଭସ୍ସ ତାୱ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅଲୋଭେନ ଅନଭିଭୂତତାଯ ବଲୱଭାୱୋ, ତଥା ଦୋସମୋହାନଂ ଅଦୋସାମୋହେହି। ଅଲୋଭାଦୀନଂ ପନ ଲୋଭାଦିଅଭିଭୱନତୋ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ସମାନଜାତିଯଂ ସମଭିଭୂଯ ପୱତ୍ତିୱସେନେୱ ସହଜାତଧମ୍ମତୋ ବଲୱଭାୱୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଲୋଭୋ ବଲୱା, ଅଲୋଭୋ ମନ୍ଦୋ, ଅଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ, ଦୋସମୋହା ମନ୍ଦା’’ତି। ସୋ ଚ ତେସଂ ମନ୍ଦବଲୱଭାୱୋ ପୁରିମୂପନିସ୍ସଯତୋ ଆସଯସ୍ସ ପରିଭାୱିତତାଯ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମଦୁତିଯେହି, ସତ୍ତମପଠମେହି ୱା ୱାରେହି ତିହେତୁକକମ୍ମତୋ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନ ତିହେତୁକୱିପାକୋ, ଇତରେହି ତିହେତୁକଦୁହେତୁକକମ୍ମତୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନ ଦୁହେତୁକାହେତୁକୱିପାକା ଦସ୍ସିତାତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଧାତି ୱିପାକୁଦ୍ଧାରମାତିକାଯଂ। ତେନ ହେତୁକିତ୍ତନଂ ୱିସେସେତି। ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିୱିପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ମୋହୋ, ସବ୍ବାକୁସଲଂ ୱା। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗୱଚନେନ। ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ପଟିସନ୍ଧିମ୍ହି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ନିକନ୍ତିପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେସୁ। କମ୍ମସରିକ୍ଖକୋତି ଇଧ ସାତିସଯୋ ସରିକ୍ଖଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତରଥା ତିହେତୁକଦୁହେତୁକାପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସରିକ୍ଖାଯେୱାତି ଦସ୍ସିତମେତନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ୱିଯ ଅପୁବ୍ବନିସ୍ସଯପୱତ୍ତିନୀ ୱିଜାନନୱିସେସରହିତା ଚ ମନୋଧାତୁ ଇଟ୍ଠାଦିୱିଭାଗଗ୍ଗହଣେ ନ ସମତ୍ଥାତି ‘‘ପାକଟାଯେୱା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତା, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତା। ତଦାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସବ୍ବଜୱନୱତାତି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତସକଲଜୱନପ୍ପୱତ୍ତିସହିତେନ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞକାଲେତି ଅବୁଦ୍ଧିପୱତ୍ତିକାଲେ।

ଅନୁଲୋମେତି ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ। ଆସେୱନପଚ୍ଚଯାତି ଆସେୱନଭୂତା ପଚ୍ଚଯା। ନ ମଗ୍ଗେ ଅମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେ । ସୋପି ମୋଘୱାରୋ ଲବ୍ଭେଯ୍ଯାତି ଯଦି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା, ଯଥା ‘‘ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ (ପଟ୍ଠା। ୧।୨।୩) ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୨।୧୪) ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ, ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଚ ‘‘ସୁଖା…ପେ… ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତୱସେନ, ଏୱଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ‘‘ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପାଠୋ ସିଯା, ତଥା ଚ ସତି ୱାରଦ୍ୱଯୱସେନ ଗଣନାଯଂ ‘‘ଆସେୱନପଚ୍ଚଯା ନ ମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱେ। ନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଆସେୱନେ ଦ୍ୱେ’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ପନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନ ଲବ୍ଭେଯ୍ଯାଯଂ ମୋଘୱାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନମ୍ପି ଯଦି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା, ଦୁତିଯମୋଘୱାରେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଯ ତତିଯଚତୁତ୍ଥୱାରେସୁପି ସିଯା, ତଥା ସତି ଅତ୍ତନାପି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ସିଯା। ନ ହି…ପେ… ଅୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥି ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଅନୱସେସତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ…ପେ… ଅୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅକୁସଲସ୍ସ…ପେ… ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱଚନାଭାୱତୋ। ନ କେୱଲଂ ଅୱୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ କୁସଲଂ…ପେ… ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୱ। ଅଥାପି ସିଯାତିଆଦି ମଗ୍ଗସୋଧନତ୍ଥମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସମାନୱେଦନାନଂ ଏୱ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଅସମାନୱେଦନାନଂ ୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ‘‘ଆସେୱନ ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ସମାନୱେଦନାୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭିନ୍ନଜାତିକସ୍ସ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିନ୍ନୱେଦନସ୍ସ ଚାତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ୱେଦନାତ୍ତିକେପି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଯୋଜନା। କୁସଲତ୍ତିକାଦୀସୁ ଯଥାଦସ୍ସିତପାଠପ୍ପଦେସେସୁପୀତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ। ଗଣନାଯ କାରଣଭୂତାଯ ଗଣନାଯ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନାଯ ସତି ଗଣନାଯ ୱା ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ଦୁତିଯୋ ମୋଘୱାରୋ ୱୀମଂସିତବ୍ବୋତି ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱା ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠାତୁଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ୱିନା ଆସେୱନଂ ଜୱନପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ‘‘ଯଂ ଜୱନଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ, ତଂ ଛିନ୍ନମୂଲକରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫଂ ୱିଯା’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୬୬) ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାନଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ

ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ କିରିଯଭାୱୋ ନ ସିଯା, ୱୁତ୍ତୋ ଚ “ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି କିରିଯା ନେୱ କୁସଲା ନାକୁସଲା ନ ଚ କମ୍ମୱିପାକା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା”ତି, ତସ୍ମା “ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱାତି ଜୱନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା, ନ ଜୱନଭାୱେନା”ତି, “ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ଚ ଆସେୱନଂ ୱିଯ ଆସେୱନ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ, ୱିପ୍ଫାରିକସ୍ସ ପନ ସତୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିଯେୱେତ୍ଥ ଆସେୱନସଦିସତା। ୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପ୍ଫାରିକମ୍ପି ଜୱନଂ ୱିଯ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯାତି ନ ଇମସ୍ସ ପାଠେ ଆସେୱନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ପରିଯାଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା “ଫଲଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନ”ନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋମତି। ଅଯମ୍ପି ପୋରାଣକେହି ଅସଂୱଣ୍ଣିତତ୍ତା ସାଧୁକଂ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନାନଂ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଭାୱତୋ “ଆୱଜ୍ଜନା”ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଟ୍ଠାନେପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ଆୱଜ୍ଜନାଯେୱ ଅତ୍ଥତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକକିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭାୱତୋ, ତସ୍ମା। ତଂ ଆୱଜ୍ଜନା ୱିଯ ସତି ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲକିରିଯଜୱନାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱେନେୱ ୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ “ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନତୋ”ତିଆଦିମାହ। ଚତୁନ୍ନନ୍ତି ମୁଚ୍ଛାମରଣାସନ୍ନୱେଲାଦୀସୁ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତାଯ ଚତ୍ତାରିପି ଜୱନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେତସ୍ସ ସଭାୱୋତି ଆରମ୍ମଣମୁଖେନପି ଚିତ୍ତନିଯାମଂଯେୱ ଦସ୍ସେତି। ଯଦିପି “ଜୱନାପାରିପୂରିଯା...ପେ... ଯୁତ୍ତୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ, “ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ”ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ପଠମମୋଘୱାରତୋ ଏତସ୍ସ ନ କୋଚି ୱିସେସୋ। ତେନେୱାହ “ଅଯମ୍ପି...ପେ... ରେତବ୍ବୋ”ତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେଯେୱ ପୱତ୍ତିଯଂ “ଭୱଙ୍ଗ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ ତସ୍ସ ହେତୁୱସେନ ଭେଦୋତି “ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ”ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨) ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି।

ସଭାୱକିଚ୍ଚେହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ସଭାୱକିଚ୍ଚାନଂ ୱା ଫଲଭୂତାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ସଭାୱକିଚ୍ଚପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି “ଦୁହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକଜୱନାୱସାନେ ଏୱା”ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଯଥା ଚ ଅହେତୁକଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ଅହେତୁକଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧଂ, ଏୱଂ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ତିହେତୁକଜୱନାନନ୍ତରଂ ଦୁହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ, ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଚ ଦୁହେତୁକାନନ୍ତରଂ ଅହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। “ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକମ୍ପି ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଅହେତୁକମ୍ପି ୱିପାକଂ ଦେତୀ”ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୯୮) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକସ୍ସାତି ଇମିନାପି ତିହେତୁକଜୱନତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧଂଯେୱ ସାଧେତି। ନ ହି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସାମଗ୍ଗିଯା ଅସତି ତଦାରମ୍ମଣଂ ସକ୍କଂ ଅୱିପଚ୍ଚନ୍ତଂ କମ୍ମଂ ପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକଂ ହୋତୀତି। ମୁଖନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତତଦାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅୱିଭାୱିତତ୍ତା। ତିହେତୁକାଦିକମ୍ମସ୍ସ ହି ଉକ୍କଟ୍ଠସ୍ସ ତିହେତୁକକମ୍ମସ୍ସ ସୋଳସ, ଇତରସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସ, ଉକ୍କଟ୍ଠସ୍ସେୱ ଦୁହେତୁକକମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସ, ଇତରସ୍ସ ଅଟ୍ଠାତି ଏୱଂ ସୋଳସୱିପାକଚିତ୍ତାଦୀନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ୱିପାକୱିଭାୱନାଯ ମୁଖନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱେତଂ, ତସ୍ମା।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ନାନାକମ୍ମତୋ ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାପି ସମ୍ଭୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। “ଉପେକ୍ଖା...ପେ... ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ”ତି ଏତ୍ଥ କେନ କିଚ୍ଚେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ ତାୱ ନ ହୋତି ଜୱନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନାଲମ୍ବଣତୋ, ନାପି ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ପଟିସନ୍ଧିଚୁତୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ପାରିସେସତୋ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ନ ହି ପଟିସନ୍ଧିଭୂତଂଯେୱ ଚିତ୍ତଂ “ଭୱଙ୍ଗ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ତନ୍ନିନ୍ନନ୍ତି ଆପାଥଗତୱିସଯନିନ୍ନଂ ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିଯ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକସ୍ସ ୱିଯ। ଏତସ୍ସପି ସାୱଜ୍ଜନତାଯ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତଦତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ନିରୋଧଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ଉପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ତନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ। ତସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ। ତଥା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି “ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ”ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଯଥାୱୁତ୍ତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା। ୱୋଦାନଂ ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦୀନଂ ପୁରେଚାରିକଞ୍ଞାଣଂ। ଏତେସନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗଚିତ୍ତମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲଚିତ୍ତାନଂ। ଏତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିପାକଚିତ୍ତସ୍ସ।

ଉପନିସ୍ସଯତୋ ତସ୍ସେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିପାକସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଦସ୍ସନାଦିଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସନାଦିଫଲତୋ, ଦସ୍ସନାଦିପ୍ପଯୋଜନତୋ ୱା। ପୁରିମଚିତ୍ତାନି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି। ୱତ୍ଥନ୍ତରରହିତତ୍ତେ ଦସ୍ସେତବ୍ବେ ୱତ୍ଥନ୍ତରେ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେପି ନ ୱତ୍ତତୀତି “ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣନ୍ତରରହିତ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଦି ୱିପାକେନ କମ୍ମସରିକ୍ଖେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ଅହେତୁକୱିପାକାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ସିଯା ତେସଂ ଅକମ୍ମସରିକ୍ଖକତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ “ଅହେତୁକାନଂ ପନା”ତି। ଅଭିନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ କିଚ୍ଚମାହ। ତେ ହି ଆପାଥଗତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅଭିନିପାତନମତ୍ତେନେୱ ୱତ୍ତନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କୁସଲେସୁ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯେସୁପି ୱା ୱିଜ୍ଜମାନା

ସସଙ୍ଖାରିକାସଙ୍ଖାରିକତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସରିକ୍ଖତ୍ତା ପହାନାୱଟ୍ଠାନତୋ ଚ ୱିରୁଦ୍ଧା ୱିଯାତି ୱିପାକେସୁ ସା ତଦନୁକୂଲା ସିଯା, ସା ପନ ମୂଲାଭାୱେନ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତାନଂ ସୱିସଯାଭିନିପତନମତ୍ତାଦିୱୁତ୍ତୀନଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ସସଙ୍ଖାରିକୱିରୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦି। ଉଭଯେନପି ତେସଂ ନିଦ୍ଦୋସତଂ ଅନୁଜାନାତି ଯଥା ''କଟତ୍ତାରୂପାନ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋ ୱିପାକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମେ ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସତି, ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୩।୯୩) ୱିପାକତ୍ତିକେ ୱିଯ ସିଯା କୁସଲତ୍ତିକେପି ପାଠଈତି କତ୍ୱା ''କୁସଲତ୍ତିକେ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ''ସେକ୍ଖା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା କୁସଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତି, କୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କୁସଲଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏୱ ଅୱଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ''ୱିପ୍ଫାରିକଞ୍ହୀ''ତିଆଦିନା।

ଏତ୍ଥ କେଚି ''ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱତୋପି କିରିଯମଯଚିତ୍ତତାଯ କିରିଯଜୱନସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରିକକିରିଯଭାୱୋ ନ ସକ୍କା ନିସେଧେତୁନ୍ତି ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ପଣ୍ଡପୁଟମୁପନୀତଂ ଅସମାନଂ। କିରିଯଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣାଭାୱସ୍ସ ପାଠଈଯଂ ଅୱଚନମ୍ପି ଅକାରଣଂ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସପି କତ୍ଥଚି କେନଚି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅୱଚନତୋ। ତଥା ହି ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଲବ୍ଭମାନୋପି ଅଧିପତି ନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା କିରିଯଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣାଭାୱୋ ୱୀମଂସିତବ୍ବୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସତିପି କିରିଯମଯତ୍ତେ ସବ୍ବତ୍ଥ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ନ ଇତରେସଂ ୱିଯ ୱିପ୍ଫାରିକଂ, ସନ୍ତସଭାୱତାଯ ପନ ସନ୍ନିସିନ୍ନରସଂ ସିଯାତି ତସ୍ସ ପଣ୍ଡପୁଟଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଅଧିପତିନୋ ୱିଯ ପଟ୍ଠାନେ କିରିଯଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଅୱଚନେ ନ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନଯତ୍ତା''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୪୨୯)। ନ ଚେତ୍ଥ ଦସ୍ସିତନଯତ୍ତାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମେହି କୁସଲାକୁସଲେହି ଅତଂସଭାୱାନଂ ନଯଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଯୁଜ୍ଜମାନକତ୍ତା। ଅପିଚ ତତ୍ଥ ୱୀମଂସାଯ କେସୁଚି ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅଧିପତୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଏକରସଂ ଦେସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଦ୍ଧଟୋ''ତି ଚ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ଇଧ ପନ ନ ତାଦିସଂ ଅୱଚନେ କାରଣଂ ଲବ୍ଭତୀତି ''ଅୱଚନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧିପ୍ପାଯେନାତି ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ମତିମତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ସହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୯୮) ୱଚନତୋ ପନ ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ ସହେତୁକତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତିଯେୱାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଯୁତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନ ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଦିସ୍ସତୀତି ଏତେନ ତିହେତୁକଜୱନାନନ୍ତରଂ ତିୱିଧମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯେନାତି ପଠମଥେରେନ ତାୱ ଏକେନ କମ୍ମୁନା ଅନେକତଦାରମ୍ମଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନଂ କମ୍ମୱିସେସାଭାୱା ତଂତଂଜୱନସଙ୍ଖାତପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ୱିସିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଜୱନୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରାଦିୱିଧାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିପାକେନ ନାମ କମ୍ମସରିକ୍ଖେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ କମ୍ମୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱେନ। ଅଞ୍ଞଥା ଅନିଟ୍ଠପ୍ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି ଏୱମଧିପ୍ପାଯେନ ଦୁତିଯତ୍ଥେରୋ କମ୍ମୱସେନେୱ ତଦାରମ୍ମଣୱିସେସଂ ଆହ। ଞାଣସ୍ସ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦିଦୁଗ୍ଗତିୱିପତ୍ତିନିମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖତା ୱିଯ ସୁଗତିୱିପତ୍ତିନିମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖତାପି ସିଯାତି ମଞ୍ଞମାନୋ ତତିଯତ୍ଥେରୋ ''ତିହେତୁକକମ୍ମତୋ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିମ୍ପି ନାନୁଜାନାତୀ''ତି ଇମିନା ନଯେନ ତେସୁ ୱାଦେସୁ ଅଧିପ୍ପାଯାୱିରୋଧୱସେନ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ମହାପକରଣେ ଆଗତପାଠଈଯାତି ''ସହେତୁକୋ ଧମ୍ମୋ ଅହେତୁକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨) ଇମସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ''ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହେତୁକା ଖନ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏୱମାଦିନା ପଟ୍ଠାନେ ସହେତୁକଦୁକାଦୀସୁ ଆଗତପାଠଈଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୯୯।ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଛନ୍ଦାଦୀନନ୍ତି ଏତେନ ୱିପାକଜ୍ଝାନେ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦିଭାୱସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି କୁସଲଜ୍ଝାନଂ ୱିଯ ୱିପାକଜ୍ଝାନଂ ପରିକମ୍ମୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି। ନ ଚେତ୍ଥ ପଟିପଦାଭେଦୋ ୱିଯ କୁସଲାନୁରୂପୋ ୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭେଦୋପି ନ ପରମତ୍ଥିକୋ ସିଯାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଏକନ୍ତେନ ସାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକସ୍ସ ଚ କମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ନାନାକ୍ଖଣେସୁ ନାନାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ''ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ଯଂ ଝାନଂ ଯଦଧିପତିକଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଖଣେ ତଂ ଝାନଂ ଏକନ୍ତେନ ତଦଧିପତିକଂ ନ ହୋତୀ''ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସେୱାତି ଚ ପଟିପଦା ୱିଯ ଅଧିପତଯୋ ନ ଏକନ୍ତିକାତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୫। ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଆହିତୱିସେସଂ ଲୋକିଯକମ୍ମଂ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଣ୍ହାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି। ଇତରସ୍ସାତି ସୁଞ୍ଞତାପ୍ପଣିହିତନାମରହିତସ୍ସ। ଯୋ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାଯ ୱିଭାୱିତୋ, ଯୋ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ଅନିମିତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ ''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନନ୍ତରସ୍ସପି ମଗ୍ଗସ୍ସା''ତିଆଦି। ୱୁଟ୍ଠଅଞ୍ଜନ…ପେ… ଭେଦୋ ହୋତି ମଗ୍ଗାଗମନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲଚିତ୍ତସ୍ମିଂ ଯେୱା''ତି ୱଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମଲାଭେ ସତୀ''ତି ସାସଙ୍କଂ ଆହ। ଅନିମିତ୍ତନାମଞ୍ଚ ଲଭତି ମଗ୍ଗାଗମନତୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଲାଭେ ୱିସେସାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତାଦିସାଯ ଏୱାତି ଯାଦିସା ମଗ୍ଗେ ସଦ୍ଧା, ତାଦିସାଯ ଏୱ ଫଲେ ସଦ୍ଧାଯ।

୫୫୫। ''କତମେ ଧମ୍ମା ନିଯ୍ୟାନିକା? ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା''ତି ୱଚନତୋ (ଧ। ସ। ୧୨୯୫, ୧୬୦୯) ଅନିଯ୍ୟାନିକପଦନିଦ୍ଦେସେ ଚ ''ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋ''ତି (ଧ। ସ। ୧୬୧୦) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଫଲଂ ନିଯ୍ୟାନସଭାୱଂ, ନିଯ୍ୟାନସଭାୱସ୍ସ ପନ ୱିପାକୋ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ପରିଯାଯତୋ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱସ୍ସା''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ଚାତି ଏତେନ ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ସଦ୍ଦୱାରେସୁପି ଫଲସ୍ସ ମଗ୍ଗପରିଯାଯୋ ଆଗତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାସୁପି ୱିରତୀସୁ ତଦୱସିଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାରାପକଙ୍ଗାନଂ ଅତିରେକକିଚ୍ଚତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋପି ମଗ୍ଗୋ ଉଦ୍ଧଟୋତି। ଏୱଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାପୀତି ଯଥା ମଗ୍ଗୋ, ଏୱଂ ମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେସୁ ଫଲେସୁ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଉଦ୍ଧଟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କିରିଯାବ୍ୟାକତକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୮।ପୁରିମା ପୱତ୍ତୀତି ମହାକିରିଯଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଆହ। ତାଯ ହି ଖୀଣାସୱୋ ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତେନେୱାହ ''ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାରହିତ''ନ୍ତି। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ସୋତଦ୍ୱାରେ, ଏୱଂ ଘାନଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ମହାକିରିଯଚିତ୍ତେହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଇଦମତ୍ଥିକତାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାନୁଗତଂ ହୁତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୁମାନନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତମହାକିରିଯଚିତ୍ତାନଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକଭାୱେନ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଏୱ ୱା ଇଦମେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଲୋଲୁପ୍ପ…ପେ… ଭୂତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଠମଂ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ମହାକିରିଯଚିତ୍ତେହି ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚିନୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ପୁବ୍ବେଯେୱ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନ ପଧାନସାରୁପ୍ପଟ୍ଠାନାଦିଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ତାଦିସସ୍ସେୱ ତାଦିସେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଏୱ ପୱତ୍ତଂ ଲୋଲୁପ୍ପତଣ୍ହାପହାନାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାହେତୁ ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣଭୂତଂ ଜାତନ୍ତି ଏୱଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ପୁରିମା ପୱତ୍ତୀତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ହାସୁପ୍ପାଦନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାନଂ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତା, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ହାସୁପ୍ପାଦନଂ ହୋତି। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ''ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ''ହାସଯମାନ''ନ୍ତି। ଇମିନା ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତିଯମାନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ସିତକରଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଯେୱାତି। ଏୱଂ ପନ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେ ସତି ନ କୋଚି ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାନଂ ୱିରୋଧୋ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ତେସଂ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିଯନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଏତଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ତସ୍ସପି ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକଭାୱସ୍ସ ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା, ନ ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠିତାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱଂ ଆୱଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱିବନ୍ଧତୀତି।

ତତୋ ଏୱାତି ମୂଲାଭାୱେନ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏୱ। ''ଅହେତୁକାନଂ ଝାନଙ୍ଗାନି ବଲାନି ଚା''ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ଝାନଙ୍ଗାନି ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ। ଯଦି ଅପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା ବଲଭାୱସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ଅହେତୁକଦ୍ୱଯେ ବଲାନି ଅନୁଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଅସଙ୍ଗହିତାନି ଚ, ଅଥ କସ୍ମା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ଆହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ସମ୍ମା ନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱାନଂ କୁସଲାନଂ ପଟିଭାଗଭୂତୋ ୱିପାକୋପି ଫଲଂ ୱିଯ ତଂସଭାୱୋ ସିଯାତି ସହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା କିରିଯଚିତ୍ତକତତ୍ତା

ୱା ‘‘ମହାକିରିଯଚିତ୍ତେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ମହାକିରିଯଚିତ୍ତେସୁଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତାନିପି ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୫୭୪।‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯ...ପେ... ଇମସ୍ସାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତେସଂ ଞାଣାନଂ କାମାୱଚରତ୍ତା। ଇତରେସଂ ମହଗ୍ଗତତ୍ତା ‘‘ପରିକମ୍ମାନନ୍ତରାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୭୭। ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ସୋ ଏୱ ଭୱତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପରପରିକପ୍ପିତୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚୋତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ତାତି ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଗହେତବ୍ବାକାରେନ ଭୱତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ।

କିରିଯାବ୍ଯାକତକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରୂପକଣ୍ଡଂ

ଉଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

କେନଚୀତି ରୂପେନ ଵା ଅରୂପେନ ଵା। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ତାଵ ରୂପସ୍ସ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ ନ ସକ୍କା କାତୁଂ ଅବ୍ୟାପିତାୟ ଅନେକନ୍ତିକତାୟ ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସବ୍ଭାଵତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ତାଵ ଵାଦେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିସମୟେନ ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିସମୟସ୍ସ ଵଵତ୍ଥାନଂ ମା ହୋତୁ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେଵ ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଵାଦେ କଥନ୍ତି? ଏତ୍ଥାପି ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ଚିତ୍ତେନ ସହୁପ୍ପାଦେପି ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧରୂପଂ ଵିୟ ଅଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତାୟ ନ ଚିତ୍ତେନ ଵଵତ୍ଥାପେତବ୍ବସମୟନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସବ୍ଭାଵତୋ''ତି। ତେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ରୂପସ୍ସ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ ନ ବ୍ୟାପୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅନେକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାୟ ଵଵତ୍ଥାନାଭାଵତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିୟତେ ହି ସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ସିୟା ଵଵତ୍ଥାନନ୍ତି।

କେସଞ୍ଚୀତି କାମାଵଚରକୁସଲାଦୀନଂ। କତ୍ଥଚୀତି ଆରୁପ୍ପେ। କେସଞ୍ଚୀତି ଵା କେସଞ୍ଚି ପଞ୍ଚଵୋକାରଵିପାକାନଂ। କତ୍ଥଚୀତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚରିମକ୍ଖଣେ ଚ। ''ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ଚିତ୍ତସହଭାଵିନଂ ଏଵ ଚିତ୍ତେନ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ କତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଚିତ୍ତସହଭୁଭାଵତୋ''ତି। ତେସନ୍ତି ଉପାଦାରୂପାନଂ। ଯୋ ଯସ୍ସ ସହଭାଵେନ ଉପକାରକୋ, ସୋ ଏଵ ତସ୍ସ ସମୟଵଵତ୍ଥାପକଭାଵେନ ଵୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ସହଜାତ…ପେ… ଉନତୋ''ତି। ନାପି ମହାଭୂତେହୀତିଆଦିନା ଵଵତ୍ଥାନାଭାଵମେଵ ଦସ୍ସେତି। କେସଞ୍ଚୀତି ଅକମ୍ମଜାଦୀନଂ। କେହିଚୀତି କମ୍ମଜାଦୀହି। ପଵତ୍ତିତୋତି ପଵତ୍ତନତୋ। ସହାତି ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ। ଅଭାଵାତି ନିୟୋଗତୋ ଅଭାଵା।

ଵିଞ୍ଞତ୍ତି…ପେ… ନ ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ ମହାଭୂତେହି ସମୟଵଵତ୍ଥାନେ କରିୟମାନେ ତେହି ଅୟାଵଭାଵିତତାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏକସ୍ମିଂ କାଲେତିଆଦିନାପି ମହାଭୂତେହି ସମୟନିୟମନେ ଵଵତ୍ଥାନାଭାଵମେଵ ଵିଭାଵେତି। ''ତଥା ଵିଭଜନତ୍ଥ''ନ୍ତି, ''ଅଵିଭତ୍ତଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି ଚ ଇମେସଂ ପଦାନଂ ''ଵିଭତ୍ତଂ ଅଵିଭତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆହା''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ କତ୍ଵା ନିଦ୍ଦିସିୟମାନସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସତାୟ ଅସମ୍ଭଵତୋ ଏକଦେସଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ସାମଞ୍ଞେନ ନିଗମନଂ ଯୁତ୍ତଂ, ଅକତ୍ଵା ପନ ସମୟଵଵତ୍ଥାନଂ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସନେନ ତଥାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଆହ ''ସମୟଵଵତ୍ଥାନେନା''ତିଆଦିନା। ଅଵିଭତ୍ତେତି ଵିପାକକିରିୟାବ୍ୟାକତଂ ଵିୟ ନ ପୁବ୍ବେ ଵିଭତ୍ତେ। ଵିଭଜିତବ୍ବେତି ଭେଦଵନ୍ତତାୟ ଵିଭଜନାରହେ। ଦସ୍ସିତେତି ଉଦ୍ଦିସନଵସେନ ଦସ୍ସିତେ। ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ଥ ପନା''ତିଆଦିମାହ।

ଵିପାକାଦିଧମ୍ମାନଂ ନୟନଂ ନୟୋ, ସୋଵ ଦସ୍ସନନ୍ତି ନୟଦସ୍ସନଂ। ''ଦେସନା''ତି ଵୁତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ଗହଣମେଵ ନୟଦସ୍ସନନ୍ତି। ଦୁତିୟଵିକପ୍ପେ ପନ କାମାଵଚରାଦିଭାଵେନ ନୀୟତୀତି ନୟୋ, କିରିୟାବ୍ୟାକତଂ। ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ନୟଦସ୍ସନନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଦୁକାଦୀସୁ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଚ ହଦୟଵତ୍ଥୁନୋ ଅନାଗତତ୍ତା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା ପଠମଵିକପ୍ପୋ ଵୁତ୍ତୋ, ଏକକେ ପନ ଵତ୍ଥୁପି ଗହିତନ୍ତି ''ହଦୟଵତ୍ଥୁଞ୍ଚା''ତି ଦୁତିୟଵିକପ୍ପେ ଵୁତ୍ତଂ। କିଂ ପନ କାରଣଂ ଦୁକାଦୀସୁ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଚ ହଦୟଵତ୍ଥୁ ନ ଗହିତନ୍ତି? ଇତରଵତ୍ଥୂହି ଅସମାନଗତିକତ୍ତା ଦେସନାଭେଦତୋ ଚ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଏକନ୍ତତୋ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସୟାନି, ନ ଏଵଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଂ ଏକନ୍ତତୋ ହଦୟଵତ୍ଥୁନିସ୍ସୟଂ, ନିସ୍ସିତମୁଖେନ ଚ ଵତ୍ଥୁଦୁକାଦିଦେସନା ପଵତ୍ତା। ଯମ୍ପି ଏକନ୍ତତୋ ହଦୟଵତ୍ଥୁନିସ୍ସୟଂ, ତସ୍ସ ଵସେନ ''ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଵତ୍ଥୂ''ତିଆଦିନା ଦୁକାଦୀସୁ ଵୁଚ୍ଚମାନେସୁପି ତଦନୁକୂଲଆରମ୍ମଣଦୁକାଦୟୋ ନ ସମ୍ଭଵନ୍ତି। ନ ହି ''ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ସକ୍କା ଵତ୍ତୁନ୍ତି ଵତ୍ଥାରମ୍ମଣଦୁକଦେସନା ଭିନ୍ନଗତିକା ସିୟୁଂ, ସମାନଗତିକା ଚ ତା ଦେସେତୁଂ ଭଗଵତୋ ଅଜ୍ଝାସୟୋ। ଏସା ହି ଭଗଵତୋ ଦେସନା ପକତି। ତେନେଵ ହି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଵିଭାଗେନ ଅଵୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅଵିତକ୍କାଵିଚାରପଦଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଵିଚାରୋତି ଵତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅଵିତକ୍କଵିଚାରମତ୍ତପଦଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଲବ୍ଭମାନୋପି ଵିତକ୍କୋ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ଅଞ୍ଞଥା ଵିତକ୍କୋ ଚାତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟାତି। ଏଵଂ ଇତରଵତ୍ଥୂହି ଅସମାନଗତିକତ୍ତା ଦେସନାଭେଦତୋ ଚ ଦୁକାଦୀସୁ ଉଦ୍ଦେସେ ନ ଗହିତଂ। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସେଵ ହି ନିଦ୍ଦିସନତୋ ନିଦ୍ଦେସେପି ନ ଗହିତଂ ହଦୟଵତ୍ଥୂତି ଵଦନ୍ତି।

ଚକ୍ଖାଦିଦସକାସତ୍ତାତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାୟୈତ୍ଥିଭାଵପୁରିସଭାଵଦସକା ସତ୍ତ, ଏକସନ୍ତାନଵସେନ ଵା ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାୟଭାଵଵତ୍ଥୁଦସକା ସତ୍ତ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅସତିପି ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦେ ପରିକପ୍ପିତଭେଦୋପି ଭେଦୋୟେଵ ଵୋହାରଵିସୟେତି କତ୍ଵା ସୋପାଦିସେସାଦିଭେଦୋ ଵୁତ୍ତୋ।

୫୮୪। କିଞ୍ଚାପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ କୁକ୍କୁଟଣ୍ଡସଣ୍ଠାନେ ପରିମଣ୍ଡଲ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି, ଚକ୍କସଣ୍ଠାନତା ପନ ୱଟ୍ଟସଣ୍ଠାନେ ଚକ୍କୱାଳେ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ପରିମଣ୍ଡଲ-ସଦ୍ଦୋ ୱଟ୍ଟପରିଯାଯୋ ସିଯା। ଅନେକତ୍ଥା ହି ସଦ୍ଦାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ୱଟ୍ଟଂ ପରିମଣ୍ଡଲ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରାଦୀନଂ ସମୁଦ୍ଦତୋ ଉପରିଅଧୋଭାଗାନଂ ୱସେନ ଉବ୍ବେଧୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଆଯାମୱିତ୍ଥାରେହିପି ସିନେରୁ ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସପରିମାଣୋୱ। ଯଥାହ ''ସିନେରୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପବ୍ବତରାଜା ଚତୁରାସୀତି ଯୋଜନସହସ୍ସାନି ଆଯାମେନ, ଚତୁରାସୀତି ଯୋଜନସହସ୍ସାନି ୱିତ୍ଥାରେନା''ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୬)। ସିନେରୁଂ ପାକାରପରିକ୍ଖେପୱସେନ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତା ଯୁଗନ୍ଧରାଦଯୋ, ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରାଦୀନଂ ଅନ୍ତରେପି ସୀତସମୁଦ୍ଦା ନାମ। ''ତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଯଥାକ୍କମଂ ସିନେରୁଆଦୀନଂ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନସମାନପରିମାଣା''ତି ୱଦନ୍ତି।

କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳସ୍ସେୱ ଆଣାଖେତ୍ତଭାୱୋ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳସ୍ସ ଜାତିଖେତ୍ତଭାୱୋ ୱିଯ ଧମ୍ମତାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିକପ୍ପସମାନସମୁଚ୍ଚଯୱିଭାୱନେସୁ ୱିଯ ଅୱଧାରଣେ ଅନିଯମେ ଚ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତୀତି ତଥା ଯୋଜନା କତା। ଅନେକତ୍ଥା ହି ନିପାତାତି। ତତ୍ଥ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତୋ ଅନିଯମତ୍ତୋ।

ସୀଲାଦିୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାଦନେନ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନେୱ ୱା ମହାକିଚ୍ଚତାଯ ମହନ୍ତେନ ୱାଯାମେନ। ସତିପି ଲକ୍ଖଣାଦିଭେଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଏୱ କାଲେ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନେକସତସହସ୍ସକଲାପପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ମହନ୍ତାନି ବହୂନି ଭୂତାନି ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନୀତି ୱା ମହାଭୂତାନି ଯଥା ''ମହାଜନୋ''ତି। ଏୱନ୍ତି ''ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥେ ସତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି ପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତତାଦୀପନତୋ। ଉପାଦାଯତୀତି ଉପାଦାଯତି ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱାହ ''ଏକନ୍ତନିସ୍ସିତସ୍ସା''ତି। ''ଭୱତି ହି ନିସ୍ସଯରୂପାନଂ ସାମିଭାୱୋ''ତି ଆଧାରାଧେଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱେ ଆଧାରଭୂତୋପି ଅତ୍ଥୋ ସଂସାମିସମ୍ବନ୍ଧୱଚନିଚ୍ଛାଯ ସାମିଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ''ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଖା''ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତିୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା

୫୮୫।ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକୋତାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଚିତ୍ତସହଭୁଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିଦୁକାପି ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବା ହି ଏତେନ ନଯେନ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱୀସାଯ ତାୱ ୱତ୍ଥୁଦୁକେସୁ ପଠମଦୁକପଞ୍ଚକାଦଯୋ ଚୁଦ୍ଦସହିପି ପକିଣ୍ଣକଦୁକେହି ଅୱସିଟ୍ଠେହି ୱତ୍ଥୁଦୁକେହି ପଞ୍ଚୱୀସାଯ ଆରମ୍ମଣଦୁକେହି ପଞ୍ଚହି ବାହିରାଯତନଦୁକେହି ରୂପଧାତୁଦୁକାଦୀହି ପଞ୍ଚହି ଧାତୁଦୁକେହି ପଚ୍ଛିମକେହି ତୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକେହି ଦ୍ୱାଦସହିପି ସୁଖୁମରୂପଦୁକେହି ପଠମାଦିୱଜ୍ଜେହି ଅୱସିଟ୍ଠେହି ଆଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକେହି ଚ ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଞ୍ଚୱୀସାଯ ପନ ଆରମ୍ମଣଦୁକେସୁ ପୁରିମକୋ ଦୁକପଞ୍ଚକୋ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯସନିଦସ୍ସନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସହଭୁଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିଦୁକୱଜ୍ଜେହି ପକିଣ୍ଣକଦୁକେହି ସବ୍ବେହିପି ୱତ୍ଥୁଦୁକେହି ରୂପାଯତନରୂପଧାତୁଦୁକୱଜ୍ଜେହି ଆଯତନଧାତୁଦୁକେହି ସବ୍ବେହିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକସୁଖୁମରୂପଦୁକେହି ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଦୁତିଯଦୁକପଞ୍ଚକାଦୀସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ସଦ୍ଦାଯତନସଦ୍ଦଧାତୁଦୁକାଦଯୋ ଯୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ରୂପାଯତନରୂପଧାତୁଦୁକାଦଯୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପକିଣ୍ଣକଦୁକେସୁ ସନିଦସ୍ସନଦୁକଞ୍ଚାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଯଥା ଚ ୱତ୍ଥୁଦୁକେସୁ, ଏୱଂ ଚକ୍ଖାଯତନଚକ୍ଖୁଧାତୁଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଦୁକପଞ୍ଚକେସୁ। ଯଥା ଚ ଆରମ୍ମଣଦୁକେସୁ, ଏୱଂ ରୂପାଯତନରୂପଧାତୁଆଦିଦୁକପଞ୍ଚକେସୁ ତିକଯୋଜନା। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକା ସୁଖୁମରୂପଦୁକା ଚ ସବ୍ବେହିପି ଦୁକେହି ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏୱଂ ତାୱ ତିକଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନନୁ ଚାଯମ୍ପି ଯୋଜନା ଭଗୱତା ନ ଦେସିତାତି ନ କାତବ୍ବାତି? ନଯିଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ। କସ୍ମା? ଭଗୱତା ଦିନ୍ନନଯେନ ଯୋଜନାପି ଭଗୱତୋଯେୱ ଦେସନା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ମାତିକାୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧-୬) ''ହେତୂ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା ଚାତି ଇଦମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀ''ତିଆଦି। ସମ୍ଭୱୋ ହି ଗହଣସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଚ।

ତିୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁବ୍ବିଧାଦିରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା

୫୮୬। ଚିତ୍ତତୋ ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇମମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ''ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକାଦୀହି ସମାନଗତିକୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ । ୱିନିୱତ୍ତିତେ ହି ସାମଞ୍ଞେ ଯଂ ରୂପଂ ଜନକପଚ୍ଚଯେସୁ ଚିତ୍ତତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି, ତଂ ଚିତ୍ତତୋ ଏୱ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚିତ୍ତସହଭୁଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିଦୁକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଲବ୍ଭମାନୋତି ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦା, ତଂ ଅତ୍ଥି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ଥି ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ନୁପାଦା, ତଂ ଅତ୍ଥି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ଥି ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ଲବ୍ଭମାନୋ। ସନିଦସ୍ସନଦୁକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସପ୍ପଟିଘମହାଭୂତଦୁକାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକେନ। ତସ୍ସାତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକସ୍ସେୱ। ଅଞ୍ଞେ ପନାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସହଭୁଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିଦୁକେହି ଅଞ୍ଞେପି ପକିଣ୍ଣକଦୁକା।

ସଦ୍ଦାୟତନସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନତ୍ତା ''ସୋତସମ୍ଫସ୍ସାରମ୍ମଣଦୁକାଦଯୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁକ୍କା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦିନ୍ନଂ, ତଂ ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ନାରମ୍ମଣଂ। ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ, ତଂ ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ନାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏୱମାଦଯୋ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣବାହିରାଯତନାଦିଲବ୍ଭମାନଦୁକେହି ଯୋଜନାଯଂ ଚତୁକ୍କା ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅୱସେସେହୀତି ଆରମ୍ମଣବାହିରାଯତନରୂପଧାତୁଦୁକାଦିତୋ ଲବ୍ଭମାନଦୁକେହୀତି ୱୁତ୍ତଦୁକରାସିତୋ ଅୱସେସେହି। ତେସନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନୌପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଦୁକାନଂ। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନଦୁକାଦିତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଉପାଦାଦୁକାଦୀନଂ। ୱତ୍ଥୁଦୁକାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚକ୍ଖାଯତନଦୁକାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥାପି ଅୱସେସେହି ତେସଂ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଯୋଜନାଯ ଚତୁକ୍କା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଚତୁବ୍ବିଧାଦିରୂପସଙ୍ଗହୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପୱିଭତ୍ତି

ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୯୪। ପଥୱୀଆଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ରୁପ୍ପନସଭାୱୋ ୱିଯ ନ ହେତୁଆଦିଭାୱୋପି ସାଧାରଣୋତି ନ ହେତୂସୁ ୱିଭଜିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱିଜ୍ଜମାନୱିଭାଗସ୍ସା''ତି। ତସ୍ସ ପନ ୱିଭାଗାଭାୱଦସ୍ସନସରୂପଦସ୍ସନମେୱ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ୱିଭାଗରହିତତ୍ତା ''ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଦିପି ହିନୋତି ଏତେନ ପତିଟ୍ଠାତି କୁସଲାଦିକୋ ଧମ୍ମୋତି ଅଲୋଭାଦଯୋ କେୱଲଂ ହେତୁପଦୱଚନୀଯା, କାରଣଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପନ ମହାଭୂତାଦଯୋପି ହେତୁ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟାତି ମୂଲଟ୍ଠେନାତି ଦୁତିଯେନ ହେତୁ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ଆହ ''ହେତୁହେତୂ''ତି। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନତୋ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକଧମ୍ମା ''ତଯୋ କୁସଲହେତୂ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୫୯-୧୦୬୦) ପଟ୍ଠାନେ ଚ ତେଯେୱ ''ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''ମୂଲହେତୁ ପଚ୍ଚଯହେତୂତି ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ''ତି। ହିନୋତି ଏତେନ, ଏତସ୍ମା ୱା ଫଲଂ ପୱତ୍ତତୀତି ହେତୁ, ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଏତି ପୱତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅନାନତ୍ଥତଂ ସନ୍ଧାଯ ହେତୁସଦ୍ଦପରିଯାଯଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ହେତୁପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା''ତି। ଭୂତତ୍ତଯନିସ୍ସିତାନି ଚ ମହାଭୂତାନି ଚତୁମହାଭୂତନିସ୍ସିତଂ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ସବ୍ବଦା ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବାକାରଂ ଚତୁମହାଭୂତହେତୁକଂ ମହାଭୂତାନି ଚ ଅନାମଟ୍ଠଭେଦାନି ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହିତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ହେତୂ''ତି।

କମ୍ମସମାଦାନାନନ୍ତି ସମାଦାନାନଂ କମ୍ମାନଂ, ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତକମ୍ମାନଂ ୱା। ଅଞ୍ଞେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ୱିପାକସ୍ସ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦୀସୁ।

''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ, ଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ମନାପୋ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଠାନଞ୍ଚ ଖୋ ଏତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଜ୍ଜତି, ଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠୋ ଅକନ୍ତୋ ଅମନାପୋ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ। ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି। ୱଚୀ…ପେ… ମନୋ… ପେ… ୱିଜ୍ଜତି…ପେ… ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ, ଯଂ କାଯସୁଚରିତସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠୋ ଅକନ୍ତୋ ଅମନାପୋ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୧; ୱିଭ। ୮୦୯),

''କମ୍ମଂ ସତ୍ତେ ୱିଭଜତି, ଯଦିଦଂ ହୀନପଣୀତତାଯା''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯) – ଏୱମାଦିୱଚନତୋ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତଂ ନିଯମେତୀତି ଆହ ''ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିପାକନିଯାମକତ୍ତା''ତି। ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିଯୋଯେୱ ଠାନଂ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଭାୱତୋ। ନ ହି ତେହି ୱିନା କୋଚି ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି। ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସତି ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ''ଗତି…ପେ… ନିପ୍ଫାଦିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଅଭାୱତୋ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ତସ୍ସ ପଧାନଂ କାରଣଂ। ଅନଞ୍ଞସଭାୱତୋତି ହେତୁଆଦିସଭାୱାଭାୱତୋ।

ରୁପ୍ପନଂ ରୂପଂ। ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ ''ଅସ୍ସା''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ପଥୱୀଆଦିଅତ୍ଥୋଯେୱ ରୁପ୍ପତୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତସ୍ସେୱ ରୂପୀରୂପଭାୱତୋ''ତି। ଏତଂ ସଭାୱନ୍ତି ଏତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ସତି ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱଂ ରୂପେ ନିଯମେତି ରୂପସ୍ସେୱ ତଂସଭାୱତ୍ତା। ନ ରୂପଂ ଏତସ୍ମିନ୍ତି କାଲଭେଦୱସେନ ଅତଂସଭାୱସ୍ସପି ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ନ ରୂପଂ ତତ୍ଥ ନିଯନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ଥି ହୀତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ରୂପସ୍ସେୱ

ନିଯନ୍ତଵତାଭାଵଂଯେଵ ଵିଭରତି। ଏତମେଵାତିଆଦିନା ଉଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦେସଂ ସଂସନ୍ଦେତି। ଏତ୍ଥ ଏତମେଵ ରୂପେ ଯଥାଵୁତ୍ତସଭାଵଂ ନିଯମେତବ୍ବଂ ନିଦ୍ଦେସେ ଏଵ-ସଦ୍ଦେନ ନିଯମେତି ଅଵଧାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଵୁତ୍ତୋ ନିଯମୋତି ଉପ୍ପନ୍ନଭାଵେ ସତି ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାଵୋ ନିଯନ୍ତଵତାଯ "ନିଯମୋ"ତି ଵୁତ୍ତୋ, ସୋ ରୂପେ ଅତ୍ଥି ଏଵ ରୂପସ୍ସେଵ ତଂସଭାଵତ୍ତା। ଵିସିଟ୍ଠକାଲସ୍ସ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଅଵଧାରଣଂଯେଵ ଵା ଯଥାଵୁତ୍ତୋ ନିଯମୋ, ସୋ ରୂପେ ଅତ୍ଥିଯେଵ ସମ୍ଭଵତିଯେଵ, ନ ଅରୂପେ ଵିଯ ନ ସମ୍ଭଵତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କାଲଭେଦନ୍ତି କାଲଵିସେସଂ। ଅନାମସିତ୍ଵାତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା। ତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ଅନାମଟ୍ଠକାଲଭେଦଂ ତତୋଯେଵ ଅରୂପେହି ସମାନଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାଵଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ। ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏତେନ କାଲଭେଦାମସନେନ ଵିସେସେତି "ଉପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ମେଵା"ତି।

ଵତ୍ତମାନକାଲିକଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତଵିଞ୍ଞାତସଭାଵଂ, ତଂ ଯଥାସକଂ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାଵମେଵ, ନ ତେହି ଅଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ନାପି ଉପ୍ପନ୍ନମେଵ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାଵଂ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣନିଯମାଭାଵାପତ୍ତିତୋତି ଏଵଂ ଅଵିପରୀତେ ଅତ୍ଥେ ଵିଭାଵିତେପି ଚୋଦକୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତୋ "ନନୁ ଏଵ"ନ୍ତିଆଦିନା ସବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତାପତ୍ତିଂ ଚୋଦେତି। ଇତରୋ "ରୂପଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ଵା"ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵିଭାଵେତି। ଏତ୍ଥ ଏକୀଭାଵେନ ଗହେତ୍ଵାତି ଇଦଂ "ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ଵା"ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଵଚନଂ। ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାଵୋଯେଵ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – କିଞ୍ଚାପି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ଵିସଯନ୍ତରେ ଅପ୍ପଵତ୍ତନତୋ ନ ସବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତା, ସବ୍ବସ୍ସପି ପନ ରୂପସ୍ସ ଛଵିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣଭାଵତୋ ଯଥାସକଂ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଵ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଏକତୋ ସଙ୍ଗହଣଵସେନ ଗହେତ୍ଵା "ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ଯଥା "ଅଭିଞ୍ଞାପତ୍ତଂ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଛଠଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ"ତି। ଯଥା ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବସୋତାଦିଅଭିଞ୍ଞାପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଵିସୁଂ ଅସବ୍ବାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଵସେନ ଏକୀଭାଵେନ ଗହେତ୍ଵା ଆରମ୍ମଣଵସେନ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିତୋ ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଭିଞ୍ଞାପତ୍ତଂ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଛଠଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ"ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵଂ ଅରୂପତୋ ରୂପସ୍ସ ଵିସଯଵସେନ ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଉପ୍ପ…ପେ… ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି। ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାଵୋ ରୂପେ ନିଯମେତବ୍ବୋ, ନ ପନ ରୂପଂ ତସ୍ମିଂ ନିଯମେତବ୍ବଂ, ଅନିଯତଦେସୋ ଚ ଏଵ-ସଦ୍ଦୋତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୪) "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପମେଵ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଛହି ଵେଦିତବ୍ବ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପମେଵା"ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ଦୋସମାହ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵାତି ଏଵ-ସଦ୍ଦୋ ଵୁତ୍ତୋ, ନ ଚ ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠାନଯୋଜନେନ କାଚି ଇଟ୍ଠସିଦ୍ଧି, ଅଥ ଖୋ ଅନିଟ୍ଠସିଦ୍ଧିଯେଵ ସବ୍ବରୂପସ୍ସ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣନିଯମାଦସ୍ସନତୋ, ତସ୍ମା। ଯଥାରୁତଵସେନେଵ ନିଯମେ ଗଯ୍ହମାନେ ଉପ୍ପ…ପେ… ପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ତତୋ ଚ ସୋତପତିତତାଯପି ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି। ଵୁତ୍ତନଯେନାତି "ଅରୂପତୋ ଵିଧୁର"ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯେନ।

ଞାଣସ୍ସ ଵା ଉତ୍ତରସ୍ସ ପୁରିମଞ୍ଞାଣଂ ଵତ୍ଥୁକାରଣନ୍ତି ଞାଣଵତ୍ଥୁ। "ସଜାତୀ"ତି ଏତ୍ଥ ସ-କାରୋ ସମାନସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସମାନଜାତିକାନ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସମାନଜାତିତା ଚ ସମ୍ମାଵାଚାଦୀନଂ ସୀଲନଟ୍ଠେ ଏଵ। ଏତେନ ସମାନସଭାଵତା ସଜାତିସଙ୍ଗହୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନଵସେନ ଉପଟ୍ଠାନୁସ୍ସାହନାନି ଵିଯ ତେସଂ ଅଭିନିରୋପନାପି ଅତିସଯେନ ଉପକାରକୋତି "ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପକାରଵସେନା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵ ଵିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ଏତେସଂଯେଵ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯଂ ପନ ସଚ୍ଚଵିଭଙ୍ଗଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯) ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦୀସୁ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୬୮) ଚ "ଵାଯାମସତିଯୋ କିରିଯତୋ ସଙ୍ଗହିତା"ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅସମାଧିସଭାଵତ୍ତଂ ତେସଂ ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରକତ୍ତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵ ଚ ତତ୍ଥ "ସମାଧିଯେଵେତ୍ଥ ସଜାତିତୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତୋ"ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୬୮; ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯) ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ସଜାତିସଙ୍ଗହୋତି ସମାଧିତଦୁପକାରକଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସଵସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଵୁତ୍ତୋତି। ଅଭିରାଧେତ୍ଵା ଵିସଯସଭାଵାଵଗ୍ଗହଣଂ ପଟିଵେଧୋ, ଅପ୍ପନା ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହନିପାତୋ ତଦଵଗାହୋଯେଵାତି "ପଟିଵେଧସଦିସଂ କିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା ଆରମ୍ମଣପଟିଵେଧସ୍ସ ତଦାହନନପରିଯାହନନମନୁଗୁଣତାଯ ସମାନନ୍ତି ପଞ୍ଞାଵିତକ୍କାନଂ କିଚ୍ଚସରିକ୍ଖତା ଵୁତ୍ତା।

ଏକକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୋ

ଉପାଦାଭାଜନୀଯଵଣ୍ଣନା

୫୯୬। ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବସୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସବ୍ବସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଦସ୍ସନ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵମାଦିନାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ "ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପରିଞ୍ଞାତ"ନ୍ତି ତୀସୁପି ପଦେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। "ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦୀ"ତିଆଦିନା (ମହାଵ। ୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ହି ପାଠଇ ପଵତ୍ତାତି। ଆକାରେନାତି ଦ୍ଵାଦସଵିଧେନ

ଆକାରେନ। ତମ୍ପି କାମାଓଚରଂ ୱିପସ୍ସନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଭାୱତୋ। ''ଞ୍ଞାଣଚକ୍ଖୁ ସହଅରିୟମଗ୍ଗଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣନ୍ତିପି ୟୁଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପନ ସହ ୱିପସ୍ସନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୟୁତ୍ତଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସତି।

ୟଥାୱୁତ୍ତେ ମଂସପିଣ୍ଡେ ସସମ୍ଭାରେ ଚକ୍ଖୁୱୋହାରୋ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟ ପୱତ୍ତୋତି ''ଚତୁ...ପେ... ସମ୍ଭାରା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣାୟତନମେୱାତି ତେନ ତେନ ଆକାରେନ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ତଂତଂସଣ୍ଠାନୱସେନ ୱଣ୍ଣାୟତନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱଣ୍ଣାୟତନସ୍ସେୱ ସଣ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନତ୍ତା। ତଥା ହି ଅନ୍ଧକାରେ ଫୁସିତ୍ୱାପି ସଣ୍ଠାନଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ''ଦୀଘାଦୀନି ଫୁସିତ୍ୱାପି ସକ୍କା ଜାନିତୁ''ନ୍ତି, (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୧୬) ''ଦୀଘାଦିସନ୍ନିୱେସଂ ଭୂତସମୁଦାୟଂ ନିସ୍ସାୟା''ତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୬୧୬) ଚ। ତେସଂ ସମ୍ଭୱସଣ୍ଠାନାନଂ ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାୟତନେହି ଅନଞ୍ଞନ୍ତରଭାୱେପି ତେହି ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ତଥାଭୂତାନଂ ସମ୍ଭୱଭୂତାନଂ ସଣ୍ଠାନଭୂତାନଞ୍ଚ। ଏତେନ ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାୟତନାନଂ ୱସେନ ୱତ୍ତମାନଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ ସମ୍ଭୱୋ ସଣ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକୋ ସୋଳସୱସ୍ସକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ରାଗୱସେନ ଠାନା ୱଚନଂ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅତଥାଭୂତାନଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାଭୂତାନଂ। ୟଥାୱୁତ୍ତେ ସମ୍ଭାରୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତେ। ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ଭିଯ୍ୟୋୱୁତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥୀତି। ଆପୋଧାତୁୱିସେସତ୍ତା ସମ୍ଭୱୋ ଆପୋଧାତୁସମ୍ବନ୍ଧୀ ଆପୋଧାତୁତନ୍ନିସ୍ସୟନିସ୍ସିତୋପି ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଚତୁଧାତୁନିସ୍ସିତତାୟ ଅୱିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିୟମାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''କଲାପନ୍ତରଗତା ଉତୁଆହାରା ଅଧିପ୍ପେତା''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନେକକଲାପଗତଭାୱଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଦସ୍ସେତି ୟତୋ ଉପଦ୍ଦୁତପଟଲେ ନିରାକରଣେପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଜ୍ଜତୀତି । ପଟିଘଟ୍ଟନଂ ୱିସୟାଭିମୁଖଭାୱୋ ନିଘଂସପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ନିଘଂସୋ ନିସ୍ସୟଭାୱାପତ୍ତି। ୟତୋ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସିତା ସଞ୍ଞା ''ପଟିଘସଞ୍ଞା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅନେକତ୍ତାତି ଇଦଂ ଅୱଚନସ୍ସ କାରଣଂ, ନ ହେତୁକିରିୟାୟ ୱିଞ୍ଞାୟମାନଭାୱସ୍ସ। ସୋ ପନ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧିତୋ ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ହେତୁକିରିୟାପେକ୍ଖା ହି ଫଲକିରିୟାତି। ଚକ୍ଖଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭାୱାନୁପଗମନେପି ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ତସ୍ସା ସମଞ୍ଞାୟ ତତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଦସ୍ସନପରିଣାୟକଟ୍ଠୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଇନ୍ଦଟ୍ଠୋୟେୱାତି ''ୟଥା ହି ଇସ୍ସରୋ''ତିଆଦିନା ଇସ୍ସରୋପମା ୱୁତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚେ ପରିଣାୟନ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁ ତଂସହଜାତେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୟୋପି ତତ୍ଥ ପରିଣାୟତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ''ତେ ଧମ୍ମେ...ପେ... ପରିଣାୟତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଉପକାରକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚେ ପରିଣାୟନ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁ ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୟୋପି ତଦନୁୱତ୍ତକେ ପରିଣାୟତୀତି ଅତ୍ଥାୟଂ ପରିୟାୟୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତେ ଧମ୍ମେ...ପେ... ଣାୟତୀ''ତି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ଚକ୍ଖତୀତି ଇମସ୍ସ ''ପରିଣାୟତି ପକାସେତୀ''ତି ଚ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସଣ୍ଠାନମ୍ପି ରୂପାୟତନମେୱାତି ''ସମୱିସମାନି ରୂପାନି ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂଦ୍ୱାରିକାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଏୱ ୱଠଞ୍ଜନଟ୍ଠୋ।

୫୯୯।ତଂଦ୍ୱାରିକା...ପେ... ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଜୱନଂ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚେୱ ହି ଅନ୍ତରା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେ ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ୱା ସନ୍ତୀରଣେ ୱା ଠତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନିଚ୍ଛିତଂ। ତେନ ପଚ୍ଚୟେନାତି ତଂପକାରେନ ପଚ୍ଚୟେନ। ତଂସଦିସାନନ୍ତି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦନାଦିପ୍ପୱତ୍ତିୱିସେସରହିତତାୟ ଦସ୍ସନସଦିସାନଂ ମନୋଧାତୁସନ୍ତୀରଣୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଅସ୍ସାଦନାଦିତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥି ରୂପଧମ୍ମୱିସୟତ୍ତାତି ''ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନଭୂତାନୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକାନମ୍ପି ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନଭାୱେନ ରୂପଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି। ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ପଟ୍ଠାନେ ''ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଚକ୍ଖୁଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୬) ରୂପଧମ୍ମୋପି ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ୱିଭତ୍ତୋ। ''ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଫଲନିବ୍ବାନାନେୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭାୱେନ ୱିଭତ୍ତାନୀତି। ଗଣନାୟ ଚ ''ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସୟପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତନ୍ତି ଏକ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୪୫) ୱୁତ୍ତଂ। ୟଦି କୁସଲସ୍ସପି ସିୟା, ଦ୍ୱେତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟାତି। ତାନୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତଜୱନାନି ପଟିନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଚାତି ଜୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି। ଅଞ୍ଞାନି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନି। ୟଦି ରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ''ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣେତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧେୟ୍ୟା''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱଦେୟ୍ୟ। ୟସ୍ମା ପନ ରୂପଂ ତଂଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୋପି ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ ''ଆରବ୍ଭା''ତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ ସିୟାତି ଆହ ''ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟତୋ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଭାୱସ୍ସପି ଦୀପକ''ନ୍ତି।

୬୦୦। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ସୱନକିରିୟାୱୋହାରୋତି ସୋତସ୍ସ ସୱନକିରିୟାୟ କତ୍ତୁଭାୱୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ସୋତଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାଵେନ ସୁଣାତୀ’’ତି। ଜୀଵିତନିମିତ୍ତମାହାରରସୋ ଜୀଵିତଂ, ତସ୍ମିଂ ନିନ୍ନତାଯ ତଂ ଅଵ୍ହାଯତୀତି ଜିଵ୍ହାତି ଏଵଂ ସିଦ୍ଧେନ ଜିଵ୍ହା-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିଯମାନା ରସାଵ୍ହାଯନସଙ୍ଖାତା ସାଯନକିରିଯା ଲବ୍ଭତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଜିଵ୍ହାସଦ୍ଦେନ ଵିଞ୍ଞାଯମାନା କିରିଯାସାଯନ’’ନ୍ତି। ତଥା ଚ ଵୁଚ୍ଚତି ‘‘ଜୀଵିତମଵ୍ହାଯତୀତି ଜିଵ୍ହା’’ତି (ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୫୪)। ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ପସାଦକାଯସ୍ସ କାଯିକାନଂ ଦୁକ୍ଖସୁଖାନଂ ନିସ୍ସଯଭାଵତୋ ଇତରେସଂ ଉପନିସ୍ସଯଭାଵତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଵିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାନଂ ଆଯୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ବ୍ୟାପିତାଯାତି ବ୍ୟାପିଭାଵେ, ବ୍ୟାପିଭାଵେନ ଵା। କାଯପ୍ପସାଦଭାଵୋତି କାଯପ୍ପସାଦସବ୍ଭାଵୋ। ଅନୁଵିଦ୍ଧତାତି ଅନୁଯୁତ୍ତଭାଵତୋ, ସଂସଟ୍ଠଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଯାଵତା ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଉପାଦିନ୍ନକପଵତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବତ୍ଥ କାଯାଯତନଂ କପ୍ପାସପଟଲେ ସ୍ନେହୋ ଵିଯାତି ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା। ପଣ୍ଡରସଭାଵା ପସାଦା ଆପାଥଗତଂ ଵିସଯଂ ଵିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାଵେନ ପକାସେନ୍ତା ଵିଯ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ଵିସଯାଵଭାସନକିଚ୍ଚତା ଵୁତ୍ତା। ସମାନନିସ୍ସଯାନନ୍ତି ଏକନିସ୍ସଯାନଂ। ଅଵିନିବ୍ଭୁତ୍ତେସୁ ହି ରୂପରସାଦୀସୁ ଯଂନିସ୍ସଯଂ ରୂପଂ, ତଂନିସ୍ସଯୋ ଏଵ ରସାଦୀତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଭାଵାନୁପଗମେନାତି ଲକ୍ଖଣସଙ୍କରାଭାଵମାହ।

ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତୋଯେଵ ଚକ୍ଖୁପ୍ପସାଦୋ ରୂପାଭିହନନଵସେନ ପଵତ୍ତତି, ନ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରରହିତୋ, ତସ୍ମା ରୂପାଭିଘାତୋ ହୋତୁ ଵା ମା ଵା ହୋତୁ, ଏଵଂସଭାଵୋ ସୋ ରୂପଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପାଭିଘାତାରହୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ଵିପାକାରହସଭାଵା କୁସଲାକୁସଲା’’ତି। ଵିସଯଵିସଯୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଭିମୁଖଭାଵୋ ଅଭିଘାତୋ ଵିଯାତି ଅଭିଘାତୋ, ସୋ ରୂପେ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ , ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଵା ରୂପସ୍ସ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପେ, ରୂପସ୍ସ ଵା ଅଭିଘାତୋ’’ତି। ତେନେଵାହ ‘‘ଯମ୍ହି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଅନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ପଟିହଞ୍ଞି ଵା’’ତି (ଧ। ସ। ୫୯୭), ‘‘ଚକ୍ଖୁ ଅନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ରୂପମ୍ହି ସନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ପଟିହଞ୍ଞି ଵା’’ତି (ଧ। ସ। ୫୯୮) ଚ ଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ତଂତଂଭଵପତ୍ଥନାଵସେନ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଵିଗତରାଗସ୍ସ ଅତ୍ତଭାଵନିପ୍ଫାଦକସାଧାରଣକମ୍ମଵସେନ ପୁରିମଂ ଚକ୍ଖୁଲକ୍ଖଣଂ ଵୁତ୍ତଂ, ସୁଦୂରସୁଖୁମାଦିଭେଦସ୍ସପି ରୂପସ୍ସ ଗହଣସମତ୍ଥମେଵ ଚକ୍ଖୁ ହୋତୂତି ଏଵଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଆଵେଣିକକମ୍ମଵସେନ ଦୁତିଯଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅଥ ଵା ସତିପି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପସାଦଭାଵସାମଞ୍ଞେ ସଵିସଯାଵଭାସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପସାଦବ୍ୟାପାରସ୍ସ ଦସ୍ସନଵସେନ ପୁରିମଂ ଵୁତ୍ତଂ, ପସାଦକାରଣସ୍ସ ସତିପି କମ୍ମଭାଵସାମଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ କାରଣଭେଦେନ ଭେଦଦସ୍ସନଵସେନ ଦୁତିଯଂ।

କାମତଣ୍ହାତି କାମଭଵେ ତଣ୍ହା। ତଥା ରୂପତଣ୍ହା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭଵସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭୂତା ତଣ୍ହା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭଵେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାଯତନଵିସଯାପି ନାମ ହୋତୀତି କାମତଣ୍ହାଦୀନଂ ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିଵୋହାରାରହତା ଵୁତ୍ତା। ଦଟ୍ଠୁକାମତାତି ହି ଦଟ୍ଠୁମିଚ୍ଛା ରୂପତଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ସେସାସୁପୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦୀନଂ ତଂତଂଅତ୍ତଭାଵନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣତୋ ସତି ପୁରିମନିବ୍ବତ୍ତିଯଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଅସତିପି ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତଭାଵେନେଵ କାରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯତୋ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ କାରଣଭାଵୂପଗମନତୋ ଵିଜ୍ଜମାନମେଵାତି ଉପ୍ପନ୍ନଅତ୍ଥିତାପରିଯାଯେହି ଵୁଚ୍ଚତି ‘‘ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାଵେନ୍ତୋ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅନ୍ତରାଯେଵ ଅନ୍ତରଧାପେତି’’ (ସଂ। ନି। ୫।୧୫୭), ‘‘ସନ୍ତଂ ଵା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଅତ୍ଥି ମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ପଜାନାତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୨; ମ। ନି। ୧।୧୧୫) ଚ ଏଵମାଦୀସୁ।

ଏତ୍ଥାହ – ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କିଂ ଏକକମ୍ମୁନା ଉପ୍ପତ୍ତି, ଉଦାହୁ ନାନାକମ୍ମୁନାତି? ଉଭଯଥାପୀତି ପୋରାଣା। ତତ୍ଥ ନାନାକମ୍ମୁନା ତାଵ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଵିସେସେ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି କାରଣସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ଏକକମ୍ମୁନା ପନ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ତେସଂ କଥଂ ଵିସେସୋତି? କାରଣସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତାଯେଵ। ତଂତଂଭଵପତ୍ଥନାଭୂତା ହି ତଣ୍ହା ତଂତଂଭଵପରିଯାପନ୍ନାଯତନାଭିଲାସତାଯ ସଯଂ ଵିଚିତ୍ତରୂପା ଉପନିସ୍ସଯଭାଵେନ ତଂତଂଭଵନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସ ଵିଚିତ୍ତଭେଦତଂ ଵିଦହତି। ଯତୋ ତଦାହିତଵିସେସଂ ତଂ ତଥାରୂପସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ଅନେକରୂପାପନ୍ନଂ ଵିଯ ଅନେକଂ ଵିସିଟ୍ଠସଭାଵଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତଥା ଚ ଵୁଚ୍ଚତି ‘‘କମ୍ମମେଵ ନେସଂ ଵିସେସକାରଣ’’ନ୍ତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସମତ୍ଥତାଭାଵତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ କାରଣଵିସେସେନାହିତଵିସେସସ୍ସ ଵିସିଟ୍ଠଫଲନିପ୍ଫାଦନଯୋଗ୍ଯତାଭାଵତୋ। ତଥା ହି ସତି ଏକସ୍ସପି କମ୍ମସ୍ସ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିଯହେତୁତାଵିସେସଯୋଗଂ ଏକମ୍ପି କମ୍ମନ୍ତିଆଦିନା ଯୁତ୍ତିତୋ ଆଗମତୋପି ପରତୋ ସଯମେଵ ଵକ୍ଖତି। ତଥା ଚ ଏକସ୍ସେଵ କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋଢଅସାଦିଵିପାକଚିତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁଭାଵୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ଲୋକେପି ଏକସ୍ସେଵ ସାଲିବୀଜସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣତଣ୍ଡୁଲଫଲନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁତା ଦିସ୍ସତି। କିଂ ଵା ଏତାଯ ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତାଯ, ନ ଚିନ୍ତିତବ୍ବମେଵେତଂ। ଯତୋ କମ୍ମଵିପାକୋ ଚକ୍ଖାଦୀନି କମ୍ମଵିପାକୋ ଚ ସବ୍ବାକାରତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେଵ କମ୍ମଵିପାକଞାଣଫଲଯୁତ୍ତାନଂ ଵିସଯୋ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅତକ୍କାଵଚରତାଯ। ତେନେଵ ଚ ଭଗଵତା ‘‘କମ୍ମଵିପାକୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ଯୋ ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚିନ୍ତେଯ୍ଯ ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ଵିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୭) ଆଦୀନଵଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଆଵିଞ୍ଛନଂ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଵା ତଂନିନ୍ନଭାଵପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଭାଵୋ।

ସଦ୍ଦେସନ୍ତି ପଦସ୍ସ ପକରଣତୋ ପାରିସେସତୋ ଵା ଲବ୍ଭମାନଂ ଅତ୍ଥଵିସେସଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଯଥାରୁତଵସେନେଵ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ଵା ‘‘କୋ ଏତ୍ଥ

ୱିସେସୋ’’ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ତେଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଅଧିକଭାୱେ ୱିୟ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଅଧିକଭାୱେପି ଯଥାୱୁତ୍ତାଧିକଭାୱେନେୱ ଏକକାଦିୱସେନ ଲବ୍ଭମାନାୟ ଓମତ୍ତତାୟପି କାୟପ୍ପସାଦୋ ନ ହୋତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟମାନତ୍ତା ପକରଣତୋ ପାରିସେସତୋ ୱା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଭୂତାନଂ ସମଭାୱେନ କାୟୋ ହୋତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋତି ସଙ୍କ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ସମଭାୱଦୀପକୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦଂ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତୀତି ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଞାୟେନ ‘‘ସଙ୍କେସ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ତସ୍ସ ୱାଚକତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅନୁୱତ୍ତ… ପେ… ୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା’’ତି। ଏକଦେସାଧିକଭାୱନିୱାରଣେନେୱ ହି ଏକଦେସୋମତ୍ତତାନିୱାରଣମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି। ଏକଦେସୋ ଅୱୟୱୋ। ଚତୁଧାତୁସମୁଦାୟନିସ୍ସୟସ୍ସ ହି ପସାଦସ୍ସ ତଦେକଧାତୁଅଧିକତା ଅୱୟୱାଧିକତା ହୋତୀତି।

‘‘ପୁରିମା ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱେପି ୱାଦିନୋ ନିକାୟନ୍ତରିୟା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଆଲୋକାଦିସହକାରୀକାରଣସହିତାନଂୟେୱ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ରୂପାଦିଅୱଭାସନସମତ୍ଥତା ୱିୱରସ୍ସ ଚ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୁପନିସ୍ସୟଭାୱୋ ଗୁଣୋତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେଜାଦୀନଂ ୱିୟ ୱିୱରସ୍ସ ଭୂତଭାୱାଭାୱତୋ ‘‘ଯଥାଯୋଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ରୂପାଦୟୋ ୱିୟ ୱିୱରମ୍ପି ଭୂତଗୁଣୋତି ପରାଧିପ୍ପାୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହୀ’’ତି ଆହ। ତେଜସ୍ସ ପନ ଆଲୋକରୂପେନ, ଆକାସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିୱରସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ, ୱାୟୁସ୍ସ ଗନ୍ଧେନ, ଉଦକସ୍ସ ରସେନ, ପଥୱିଯା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଯଥାଯୋଗଂ ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା। ରୂପାଦିଗ୍ଗହଣେତି ରୂପାଦିୱିସୟେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିକେ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପକରିତବ୍ବତୋତି ସହକାରୀକାରଣଭୂତେହି ଯଥାୱୁତ୍ତଭୂତଗୁଣେହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସକିଚ୍ଚକରଣେ ଉପକରିତବ୍ବତୋ। ସଭାୱେନ ସୁୟ୍ୟମାନସ୍ସାତି କେନଚି ଅନୁଚ୍ଚାରିୟମାନସ୍ସେୱ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଘଟ୍ଟନଂ ପନ ୱିନା ୱାୟୁସଦ୍ଦୋପି ନତ୍ଥୀତି। ଅଥ ୱା ୱାୟୁମ୍ହି ସଦ୍ଦୋ ସଭାୱେନ ସୁୟ୍ୟତୀତି ଆପେ ରସୋ ମଧୁରୋତି ଚ ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦୁତିୟୱାଦିସ୍ସପି ନିଗ୍ଗହୋ ହୋତି ତସ୍ସପି ତେଜାଦିଗୁଣା ରୂପାଦୟୋତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକତ୍ତା।

ରୂପାଦିୱିସେସଗୁଣେହୀତି ରୂପାଦିୱିସେସଗୁଣୟୁତ୍ତେହି। ତେଜ…ପେ… ୱାୟୂହୀତି ସହାକାସେହି ତେଜାଦିପରମାଣୂହି। କପ୍ପାସତୋ ୱିସଦିସାୟାତି କପ୍ପାସପଥୱିତୋ ୱିସେସୟୁତ୍ତାୟ ତତୋ ଅଧିକସାମତ୍ଥିୟୟୁତ୍ତାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତସ୍ସାୟେୱାତି କପ୍ପାସପଥୱିୟାୟେୱ। ଯସ୍ମା ସା ୱିଜ୍ଜମାନାନିପି ଅୱିସେସଭୂତାନି ଅତ୍ଥୀତି ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାୱେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତା, ତସ୍ମା ତସ୍ସାୟେୱ ଗନ୍ଧୋ ଅଧିକତରୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଞ୍ଚ ସଙ୍କୋ ଉତ୍ତରୋ ‘‘ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ ଅଧିକତାୟା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୦୦) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଥାଗତାନଂ ୱାଦଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତସ୍ସ କଣାଦସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପନ ମତେନ କଣାଦକପିଲାଦୟୋ କେୱଲଂ ପଥୱାଦିଦ୍ରବ୍ବମେୱାତିଆଦି ଲଦ୍ଧି। କଣାଦସାସନାୟ ଅଧିମୁତ୍ତାନଂ ସାସନେ ଅନୱଗାଢହାନଂ କେସଞ୍ଚି ଅୟଂ ୱାଦୋ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଏତସ୍ସୁଭୟସ୍ସାତି ଆସୱଗନ୍ଧତୋ କପ୍ପାସଗନ୍ଧୋ ଅଧିକୋ ସୀତୁଦକୱଣ୍ଣତୋ ଉଣ୍ହୋଦକୱଣ୍ଣୋ ଚ ଅଧିକୋତି ଏତସ୍ସ ଉଭୟସ୍ସ। ତେଜାଦିଅଧିକେସୁ ଚ ସମ୍ଭାରେସୁ ରୂପାଦୀନଂ ୱିସେସସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ନ ରୂପାଦୟୋ ତେଜାଦୀନଂ ୱିସେସଗୁଣୋତି ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଦଭା…ପେ… ଭିତା’’ତି। ତେନ ନ ରୂପଂ ତେଜସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣୋ ଏକନ୍ତତୋ ତେଜାଦିକେ ସମ୍ଭାରେ ୱିସେସେନ ଅଦସ୍ସନତୋ, ଯୋ ଯସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣୋ, ନ ସୋ ତଦଧିକେ ସମ୍ଭାରେ ଏକନ୍ତତୋ ୱିସେସେନ ଦିସ୍ସତି ଯଥା ପଥୱୀଅଧିକେ ସମ୍ଭାରେ ଆପୋଧାତୂତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କୋ ପନ ୱାଦୋ ନାନାକଲାପେତି ସଭାୱତୋ ନାନତ୍ତଭାୱେପି ମୂଲକାରଣନାନତ୍ତୱସେନ ଅତ୍ଥି କୋଚି ୱିସେସୋ ଅସଙ୍ଘାତେତି ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ପରମରଣାଦିକିରିୟାସମତ୍ଥତା ନେସଂ କେସଞ୍ଚିଦେୱ ଦିସ୍ସତୀତି।

ଏକମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅନେକସ୍ମିଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଚାୟତନିକତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ଥନା ଯା ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତାୟ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ଏତେନ କାରଣୱିସେସେନ ଫଲୱିସେସମାହ। ନ ହୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥୟତି। ତନ୍ତି କମ୍ମଂ। ୱିସେସେନାତି ଅତ୍ତନୋ କାରଣେନ ଆହିତାତିସୟେନ । ତେନେୱ ସୋତସ୍ସ ନ ହୋତି ପଚ୍ଚୟୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ ପନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନ ଅନେକସଭାୱେନ କାରଣେନ ଆହିତୱିସେସଂ ଏକମ୍ପି କମ୍ମଂ ଅନେକସଭାୱଂ ଫଲଂ ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି କମ୍ମସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱିସେସାଭାୱେ ଦୋସମାହ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତରାଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ’’ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – କାରଣୱିସେସାଭାୱେ ଫଲୱିସେସସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଯଂ ୱିସେସୟୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ କାରଣଂ, ତସ୍ସ ତତୋ ଅଞ୍ଞୱିସେସାଭାୱେ ତଦଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପାଦକତାପି ନ ସିୟାତି ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ତତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ସିୟା। ଏୱମିତରତ୍ଥାପି। ୱିସେସୋତି ଚେତ୍ଥ କମ୍ମସ୍ସ ତଂତଂଇନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅଧିପ୍ପେତା, ସା ଚ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତସଭାୱୋୱ।

ଅନେକାହି ମହଗ୍ଗତଚେତନାହି ଏକାୟ ୱା ପରିତ୍ତଚେତନାସହିତାୟ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ‘‘ସଙ୍କେସଂ… ପେ… ୱିଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମେୱ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନାନାଚେତନାୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ‘‘ପଟିସ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ନାନାକମ୍ମୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଏୱଂ ସତି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମେନ ଚ କାମାୱଚରକମ୍ମେନ ଚ ତଂତଂପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କଟତ୍ତାରୂପଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସିୟା, ନ ଚେତଂ ଯୁତ୍ତଂ ‘‘ମହଗ୍ଗତଚେତନା କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୭୮) ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନାପି

ତଂତଂଭୱନିୟତରୂପିନ୍ଦ୍ରିୟେହି ୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିୟତା ଗତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଓପପାତିକୟୋନିୟଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୟୁତ୍ତା। ଅଥ ମହଗ୍ଗତାହି ଏୱ ନାନାଚେତନାହି ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ନ ଚେକା ପଟିସନ୍ଧି ଅନେକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ହୋତି। ନିଚ୍ଛିତଞ୍ଚେତଂ ସାକେତପଞ୍ହେନାତି। ଏୱଂ ଏକେନ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମୁନା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟହଦୟୱତ୍ଥୂନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଞାପକେନ ଇମିନା ୱଚନେନ ପରିତ୍ତକମ୍ମୁନାପି ଏକେନ ୟଥାରହଂ ଅନେକେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିଦ୍ଧାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସିଦ୍ଧମେକେନ କମ୍ମେନ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀ’’ତି।

ସମ୍ପତ୍ତୋୟେୱ ନାମ ସମ୍ପତ୍ତିକିଚ୍ଚକରଣତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟି…ପେ… ନକତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିସୁଖୁମଭାୱତୋ ମଂସଚକ୍ଖୁଅଗୋଚରେନ ରୂପାୟତନେନ ସମନ୍ନାଗତସଙ୍ଘାତୱୁତ୍ତିତାୟ ଚ ‘‘ୱାୟୁ ୱିୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କଦାଚିପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ନ ସିୟା ଧାତୁପରମ୍ପରାୟ ଘଟ୍ଟେନ୍ତସ୍ସ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନ ହି…ପେ… ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ଚ ‘‘ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ନନୁ ଚିରେନ ସୁୟ୍ୟନ୍ତୀତି ଦୂରେ ଠିତାନଂ ଲହୁକଂ ସୱନଂ ନତ୍ଥି, ତେସମ୍ପି ୱା ଲହୁକଂ ସୱନେନ ଦୂରାସନ୍ନଭାୱାନଂ ୱିସେସୋ ନ ସିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ, ଦୂ…ପେ… ତୋତି ନ ଦୂରେ ଠିତେହି ରଜକାଦିସଦ୍ଦା ଚିରେନ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୁୟ୍ୟନ୍ତି, ସଚେ ସୱନୂପଚାରେ ସୋ ସଦ୍ଦୋ ଦୂରେ ଆସନ୍ନେ ଚ ଠିତାନଂ ୟଥାଭୂତେ ଆପାଥଗତେ ସଦ୍ଦେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତତୋ ଗହଣୱିସେସତୋ ଚିରେନ ସୁତୋ ସୀଘଂ ସୁତୋତି ଅଭିମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତମେୱତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟଥା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ନିଚ୍ଛୟ…ପେ… ଅଭିମାନୋ ହୋତି, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ପନ ଉଭୟତ୍ଥାପି ସମାନା, ୟସ୍ମା ସୋ ପନ ସଦ୍ଦୋ…ପେ… ଆଗଚ୍ଛତୀତି। ୟଦି ଧାତୁପରମ୍ପରାୟ ସଦ୍ଦୋ ନପ୍ପୱତ୍ତତି, କଥଂ ପଟିଘୋସାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦୂରେ…ପେ… ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀ’’ତି। ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଆଗତାନୀତି ଏତେନ ରୂପଧମ୍ମାପି ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଦେସନ୍ତରଂ ସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଘଟ୍ଟନସଭାୱାନେୱାତି ତେସଂ ଭୂତାନଂ ସଦ୍ଦସମୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱମାହ। ସୋତପଦେସସ୍ସାତି ସୋତଦେସସ୍ସ, ସୋତଦେସେ ଠିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନାତି ଚିତ୍ରୱିଚିତ୍ରରୂପାୟତନେ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକଜୱନସ୍ସ ଅନୁକଡ୍ଢନୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। କଣ୍ଣକୂପଚ୍ଛିଦ୍ଦେୟେୱ ପୱତ୍ତନତୋତି ଏତେନ ଅଧିଟ୍ଠାନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପୱତ୍ତୀତି ୱାଦଂ ପଟିସେଧେତି। ଅଧିଟ୍ଠାନଦେସେ ଏୱ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱତ୍ତତି ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚାଦିପ୍ପୟୋଗଦସ୍ସନତୋ। ସତିପି ପନସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ୱୁତ୍ତିୟଂ ନ ୱିସୟଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥତା, ଅଞ୍ଞଥା ଅଧିଟ୍ଠାନପିଦହନେପି ୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି। ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣହେତୁତୋ ଚାତି କଣ୍ଣକୂପଚ୍ଛିଦ୍ଦେୟେୱ ଠତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣକରଣସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱା ହେତୁଭାୱତୋ।

ତକ୍କୋହାରେନାତି ଗନ୍ଧଗନ୍ଧଗ୍ଗହଣସ୍ସ ସହଚରିତାୟ ଗନ୍ଧୋପି ତଥା ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗନ୍ଧୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ଗନ୍ଧୋ ସହକାରୀପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖେଠଆଦିକୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥା ପଥୱୀତି ସହକାରୀପଚ୍ଚୟନ୍ତରଭୂତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରା ପଥୱୀ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଧାରଭୂତାତି ତେଜୋୱାୟୋଧାତୂନଂ ଆଧାରଭୂତା। ନିସ୍ସୟଭୂତାନନ୍ତି ନିସ୍ସୟମହାଭୂତାନଂ ଆପୋତେଜୋୱାୟୋଧାତୂନଂ। ସବ୍ବଦାତି ଉପ୍ପୀଳନକାଲେ ଚ ଅନୁପ୍ପୀଳନକାଲେ ଚ। ତତ୍ଥାତି ଚତୁରାସୀତିପଭେଦେ ଉପରିମକାୟସଙ୍ଖାତେ ରୂପସମୂହେ। ୱିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନନ୍ତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖୁଦସକଂ ଇଦଂ କାୟଦସକଂ ଇଦଂ ଭାୱଦସକନ୍ତି ଏୱଂ କଲାପତୋପି ୱିନିବ୍ଭୁଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନଂ।

୬୧୬।ଦୀଘାଦୀନଂଫୁସିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବତୋତି ଇଦଂ ଦୀଘାଦୀନଂ ନ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଗୋଚରତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଦୀଘାଦିୱୋହାରରୂପାଦୀନଂ ପନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଫୁସିତ୍ୱା କାୟୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ପରତୋ ପୱତ୍ତେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନପି ଜାନିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଦୀଘାଦିସନ୍ନିୱେସନ୍ତି ଦୀଘାଦିସନ୍ନିୱେସୱନ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ଇତରସ୍ସ ଅଭାୱାତି ଛାୟାତପାନଂ ଆଲୋକନ୍ଧକାରାନଞ୍ଚ ଅସହଟ୍ଠାୟିତଂ ଆହ। କଥଂ ପନ ଆଲୋକୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତୀତି? ‘‘ଆଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିସମାନକାଲଂ ଅନ୍ଧକାରସଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱଣ୍ଣାୟତନଂ ଭିଜ୍ଜତି। ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ନିସ୍ସୟୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନାନି ଭୂତାନି କମେନ ତଥାରୂପସ୍ସ ୱଣ୍ଣାୟତନସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି କେଚି। ସହ ଅନ୍ଧକାରେନ ତନ୍ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ନିରୋଧସମନନ୍ତରଂ ତଂସନ୍ତତିୟଂ ତାଦିସେ ପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ଆଲୋକନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହି ନିସ୍ସୟମହାଭୂତେହି ୱିନା ଆଲୋକପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନାପି ଅନ୍ଧକାରସଙ୍ଖାତଂ ୱଣ୍ଣାୟତନମେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ତଂନିସ୍ସୟେହି ପୟୁଜ୍ଜମାନକଏକକଲାପଭୂତୋପାଦାରୂପାନଂ ସହେୱ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ। ପଦୀପସିଖାମଣିରଂସିୟୋ ୱିୟ ପଥୱୀପାକାରରୁକ୍ଖାଦୀନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାପି ଅନ୍ଧକାରୋ ପୱତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି। ମନ୍ଦଂ ପନ ପାକାରାଦିଆଧାରରହିତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ପଞ୍ଞାୟତି, ବହଲଂ ଆଧାରଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତୀତି ୟୁତ୍ତନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୬୨୦।‘‘ଅମନୁସ୍ସସଦ୍ଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅ-କାରୋ ନ ମନୁସ୍ସତାମତ୍ତନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ସଦିସଭାୱଦୀପନତାୟ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ମନୁସ୍ସତୋ ପନ ଅନଞ୍ଞତାନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅମନୁସ୍ସ…ପେ… ଟ୍ଠାଦୟୋପୀ’’ତି ଆହ। ତଥା କିତ୍ତେତବ୍ବୋତି ‘‘ୱଂସଫାଲନସଦ୍ଦୋ’’ତିଆଦିନା

ଓଜ୍ଝୁଓସେନ କିଉେତକୋ।

୬୩୨।କମ୍ମଚିତ୍ତାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉତୁଆହାରେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଂତଦାକାରାନୀତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରାନି। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାନିପି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସହିତେ ଏଓ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ଭାୱା ଇତରଥ୍ହ ଚ ଅଭାୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯହେତୁକାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଅଞ୍ଞଥାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯାଭାୱେ ୱା। ଇତ୍ଥିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଚାତି ଇତ୍ଥୀତି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ତେସଂ ରୂପାନନ୍ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରରୂପାନଂ। ଯଦି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରରୂପାନଂ ସହକାରୀକାରଣଂ, ଅଥ କସ୍ମା ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ତେସଂ ନ ୱୁତ୍ତୋତି? ନେୱ ତଂ ସହକାରୀକାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ତବ୍ଭାୱଭାୱିତାମତ୍ତେନ ତଂ କାରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି।

୬୩୩। ଲିଙ୍ଗଂ ପରିୱତ୍ତମାନଂ ପୁରିମଲିଙ୍ଗାଧାରଜାତିଅନୁରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତେପୀ''ତି। ଯସ୍ସ… ପେ… ନୋତି ଆଦିୱଚନତୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଯସ୍ସ ୱା ପନ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନୋ''ତି (ଯମ। ୩। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକ।୧୮୮) ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୬୩୫। ଦ୍ୱାରଭାୱେନ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆସୱଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ପସାଦୱିସେସେ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିସେସେପି କାଯୱୋହାରପ୍ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିଥ୍ମ୍ଭନସଭାୱତାଯ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଥମ୍ଭନଂ ''ୱାଯୋଧାତୁକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଚ୍ଚମ୍ପି ହି ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋଯେୱାତି। ପଥୱୀଧାତୁଯା ଆକାରୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଯୋଜନା।

୬୩୬।ୱିତକ୍କ…ପେ… ଗହିତାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥାଭିବ୍ୟଞ୍ଜିକାଯ ୱାଚାଯ ସମୁଟ୍ଠାପନାଧିପ୍ପାଯପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦା ହି ସା ତେହି ପରିଗ୍ଗହିତା ନାମ ହୋତୀତି। ଏକସ୍ସପି ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଅନେକେହି ଜୱନେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତିଯମାନତାଯ ଅସମତ୍ଥସଭାୱତ୍ତା ନ ୱିଞ୍ଞାତୱିସେସା ନ ଭିନ୍ନା ଏୱାତି ଆହ ''ସଓ…ପେ… ଭିନ୍ନା''ତି। ଅବ୍ୟୋକିଣ୍ଣେତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେହି ଅସଂସଟ୍ଠେ। ''ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ…ପେ… ଞାଯତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଥ ୱା ''ଯେ ଚ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୋ ଚ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୮୮) ରୂପାରୂପଭୱୂପପଜ୍ଜନକାନଂ କାମାୱଚରଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସପି କାଯସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନୱଚନେନ ଖୀଣାସୱେହି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି…ପେ… ଞାଯତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚ –

''ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଆମନ୍ତା''ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୧୦୮),

''ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଆମନ୍ତା''ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୧୦୮) ଚ,

''ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୧୧୩) –

ଆଦିୱଚନତୋ ଚ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରତୋ ସୋଳସମେନ ଚିତ୍ତେନ ତତୋ ଓରିମେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସିଦ୍ଧଂ। ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ''ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ନ ୱଦେଯ୍ୟ, ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ଚୁତିତୋ ପୁରିମେନ ସତ୍ତରସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଚୁତିଯା ହେଟ୍ଠା ଦୁତିଯେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନ ''ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସାନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସପି ଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନତା ୱୁତ୍ତା।

ଅଥ ୱା ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତଂ। ଅନନ୍ତରାତି ହି କାଯସଙ୍ଖାରୁପ୍ପାଦନଂ ଅନ୍ତରଂ ୱିନା, ଯତୋ ପଚ୍ଛା କାଯସଙ୍ଖାରୁପ୍ପାଦନେନ ଅନନ୍ତରିତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ''ଇତରେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଚ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୮୮) ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥାପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତତୋ ପୁରିମତତିଯଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀନଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀତି। ଏୱଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପଜନକତାଭାୱେ ଆଗମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଗବ୍ଭଗମନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉଦକନିମୁଗ୍ଗଅସଞ୍ଞୀଭୂତକାଲକତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପନ୍ନରୂପାରୂପଭୱସମଙ୍ଗୀନିରୋଧସମାପନ୍ନଭାୱେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୬୩୭। ଅନେକେସଂ କଲାପାନଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଘନପିଣ୍ଡଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯତୋ ତେସଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତଭାୱତୋ। ତଂତଂଭୂତୱିୱିତ୍ତତାତି ତେସଂ ତେସଂ ଭୂତାନଂ ୱିଭତ୍ତଭାୱୋ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ୱିଭତ୍ତସଭାୱତା ଅସଂକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତା ୱିୱିତ୍ତତା ରୂପାନଂ ଓସାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ରୂପପରିଯନ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ତଂତଂଭୂତସୁଞ୍ଞତା। ଯେସଞ୍ହି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଆକାସୋ, ତେସଂ ପରିଯନ୍ତତାଯ ତେହି ସୁଞ୍ଞଭାୱୋତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ତତୋଯେୱ ଚ ସୋ ଭୂତନ୍ତରେହି ୱିଯ ତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଞ୍ଞଥାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱାଭାୱେ।

୬୩୮ ।ତଂତଂୱିକାରାଧିକରୂପେହୀତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ଚମ୍ମସୁୱଣ୍ଣେସୁ ମୁଦୁତାକମ୍ମଞ୍ଞତା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନନୁ ଲହୁତାଦିୱିକାରା ଏକନ୍ତତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପେ ଏୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଧ ପନ ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ତୂଲପିଚୁଆଦୀସୁ ଗରୁଭାୱାଦିହେତୂନଂ ଭୂତାନଂ ଅଧିକଭାୱାଭାୱତୋ ଲହୁଆଦିୱୋହାରୋ। ନିଦସ୍ସିତଦ୍ଧମ୍ମନିସ୍ସଯରୂପେ ଏୱ ୱା ସନ୍ଧାଯ ''ତଂତଂୱିକାରାଧିକରୂପେହୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯା ଲହୁତାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଜହନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୪୧ ।ଆଚଯସଦ୍ଦେନେୱାତି ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତଆଚଯସଦ୍ଦେନେୱ। ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଦିଚଯତ୍ତା ଆଚଯୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ, ସୋୱ ରୂପସ୍ସ ଉପରିଚଯତ୍ତା ଉପଚଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପାଠଇଯଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ପଠମତ୍ଥୋ ''ଦାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୁପଞ୍ଞତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୪୫) ୱିଯ। ଉପରିଅତ୍ଥୋଚ ''ସମ୍ମଟ୍ଠେ ଉପସିତ୍ତେ ଚ, ତେ ନିସୀଦିଂସୁ ମଣ୍ଡପେ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅଞ୍ଞଥାତି ଉପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରିଅତ୍ଥସ୍ସେୱ ଗହଣେ।

୬୪୩।ଫଲୱିପଚ୍ଚନପକତିଯାତି ଫଲୱିପଚ୍ଚନସଭାୱେନ। ଫଲମେୱ ୱା ପକତୀତି ଆଯୁସଂହାନାଦିନା ଫଲସଭାୱେନ ଜରାନିଦ୍ଦେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ''ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପରିଣତରୂପପରିପାକକାଲେ ହାନିଦସକାଦୀସୁ।

୬୪୫ ।କଉଳୀକାରାହାରୋ ଅପିତି କଟ୍ଠକିଞ୍ଚି ପୁଟ୍ଠକଞ୍ଚ ଅନନ୍ତରୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା।

୬୪୫ ।କଉଳ୍ଳଭାୱତୋତି ମୂଲଫଲାଦୀନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଆହାରୱତ୍ଥୂନଂ ମୁଖେନ ଅସନାଦିକଉଳ୍ଳଭାୱତୋ। ୱିସଭୂତେ ସଙ୍ଘାତେ ଓଜା ମନ୍ଦା ହୋତୀତି ସୱିସତ୍ତାଭାୱତୋ ସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା। ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ରସସ୍ସ ସାରୋତି ରସହରଣୀଧମନିଜାଲାନୁସାରେନ ସରୀରାୱଯୱେ ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆହାରରସସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରାହାରପଚ୍ଚଯୋ ସ୍ନେହୋ, ଯୋ ଲୋକେ ରସଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଉପାଦାଭାଜନୀଯକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୋଉପାଦାଭାଜନୀଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୬। ''ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ମହାଭୂତା ତଯୋ ମହାଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକଂ ମହାଭୂତ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୩) ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ଅୱସେସମହାଭୂତେ ନିସ୍ସଯତି, ତେହି ଉପାଦାରୂପେନ ଚ ନିସ୍ସୀଯତୀତି ଆହ ''ନିସ୍ସଯତି ଚ ନିସ୍ସୀଯତି ଚା''ତି।

୬୪୭। ମହାଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଜହନତୋ ଏକସ୍ମିମ୍ପି କଲାପେ ଅନେକଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଭାୱେସୁଯେୱ ଅନେକେସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ଆପାଥଗତେସୁ ଆଭୋଗାଦିୱସେନ ଏକଂଯେୱ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ହୋତୀତି ଅଯଂ ୱିଚାରୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇତରେସୁପି ପନ ଯଥାଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ରସାରମ୍ମଣଂ ତାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନିସ୍ସଯଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ସତିପି ଅନେକେସଂ ରସାନଂ ଆପାଥଗମନେ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକପ୍ପକାରଂଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ହୋତି, ତଥା ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ରୂପସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାନି ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନିସ୍ସଯଂ ଅସମ୍ପତ୍ୱାୱ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ଯୋଗ୍ଗଦେସେ ଅୱଟ୍ଠିତାନି ଯତ୍ତକାନି ସହକାରୀପଚ୍ଚଯନ୍ତରଗତଂ ଉପକାରଂ ଲଭନ୍ତି, ତତ୍ତକାନି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକଜ୍ଝଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ତଥା ହି ସଦ୍ଦୋ ନିଗ୍ଘୋସାଦିକୋ ଅନେକକଲାପଗତୋ ତଥା ୱଣ୍ଣୋପି ସିୱିକୁବ୍ବହନନିଯାମେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥାପି ଚ ଆଭୁଜିତୱସେନ ଆରମ୍ମଣାଧିମତ୍ତତାୱସେନ ଅନେକକଲାପସନ୍ନିପାତେପି କତ୍ଥଚି ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତିଯେୱ। ପସାଦାଧିମତ୍ତତା ପିତ୍ତାଦିୱିବନ୍ଧାଭାୱେନ ପସାଦସ୍ସ ତିକ୍ଖତା। କଥଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞତୋ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ପୁଚ୍ଛତି।

୬୫୧ ।ତାଦିସାଯାତି ଯା ପଚୁରଜନସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତିପି ନ ଗହିତା। ସନ୍ତୀ ସମାନା। ଏୱନ୍ତି ଯଥାସସମ୍ଭାରୁଦକଂ ସସମ୍ଭାରପଥୱିଯା ଆବନ୍ଧକଂ, ଏୱଂ ପରମତ୍ଥୁଦକଂ ପରମତ୍ଥପଥୱିଯାତି ଦସ୍ସେତି। ତଦନୁରୂପପଚ୍ଚଯେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ଆବନ୍ଧନାନୁଗୁଣେହି ଆବନ୍ଧିଯମାନେହି ସନ୍ଧାରଣାଦିକିଚ୍ଚେହି ପୁରିମେହି ଚ ପଥୱୀଆଦୀହି। ଅଫୁସିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ଅଫୁସିତ୍ୱା ଆବନ୍ଧତୀତି ଇମିନା ଫୁସିତବ୍ବଫୁସନକଭାୱୋ ଆପୋଧାତୁଯଂ ନତ୍ଥୀତି

ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଓସେନ ଉଭୟଧମ୍ମତଂ ଆହ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସୟତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତା। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତା ଚ ନିସ୍ସୟତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତା। ଯଦି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୂନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱେନ ୱିନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତା, ପଥୱୀଆଦୀନଂ କକ୍ଖଳଆଦିସଭାୱୋ ଏୱ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋତି ତବ୍ବିରହେନ କଥଂ ତେସଂ ଆପୋଧାତୁୟା ନିସ୍ସୟାଦିଭାୱୋତି ଆହ ''ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତୀସୂ''ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଭୂତେସୂତି ଏତେନ ଉପାଦାରୂପଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅଥ ୱା ପୁବ୍ବେ ଅଟ୍ଠକଥାଧିପ୍ପାୟେ ଠତ୍ୱା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୂନଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟେ ଠତ୍ୱା ଅୱିସେସେନ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତୀସୂ''ତିଆଦି। ତଂଯେୱ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟତଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନାପି ସହଜାତେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଫୁସନଂ ତାୱ ଏକକଲାପଗତତ୍ତା ନ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ, ଫୁସନଂ ପନ କଥନ୍ତି? ଏକକଲାପଗତତ୍ତା ଏୱ। ୱିସୁଂ ସିଦ୍ଧାନଂଯେୱ ହି ୱିସୟମହାଭୂତାନଂ କାୟପ୍ପସାଦନିସ୍ସୟଭୂତେସୁ ଫୁସନଂ ଦିସ୍ସତି।

ଝାୟତୀତି ପରିପଚ୍ଚତି। ନ ଉଣ୍ହ ହୁତ୍ୱାତି ଏତସ୍ସ ଉଣ୍ହସଭାୱା ହୁତ୍ୱାତି ଅୟମତ୍ଥୋତି କତ୍ୱା ''ତେଜୋସଭାୱତଂଯେୱ ପଟିକ୍ଖିପତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଣ୍ହପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହତାୟ ପଟିକ୍ଖେପେ ସୀତତାସଙ୍କା ସିୟାତି ଆହ ''ନ ସୀତତ୍ତଂ ଅନୁଜାନାତୀ''ତି। ତେଜୋସଭାଗତଂଯେୱ ୱା ସୀତତାୟପି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ସୀତତ୍ତଂ ଅନୁଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ତେଜୋ ଏୱ ହି ସୀତ''ନ୍ତି। ମନ୍ଦେ ହି ଉଣ୍ହଭାୱେ ସୀତବୁଦ୍ଧୀତି ତେଜୋ ଏୱ ହି ସୀତଂ। କଥଂ ପନେତଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ସୀତବୁଦ୍ଧିୟା ଅୱୱତ୍ଥିତଭାୱତୋ ପାରାପାରଂ ୱିୟ। ତଥା ହି ଆତପେ ଠତ୍ୱା ଛାୟଂ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ସୀତବୁଦ୍ଧି ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ ପଥୱୀଗବ୍ଭତୋ ନିଗ୍ଗତାନଂ ଉଣ୍ହବୁଦ୍ଧୀତି। ଯଦି ତେଜୋଯେୱ ସୀତଂ, ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ସୀତଭାୱୋପି ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟାତି ଆହ ''ସୀତୁଣ୍ହାନଞ୍ଚା''ତିଆଦି। ଉଣ୍ହସୀତକଲାପେସୁ ସୀତୁଣ୍ହାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ...ପେ... ଯୁଜ୍ଜତି, ନ ଆପୋଧାତୁୱାୟୋଧାତୂନଂ ସୀତଭାୱେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆପୋଧାତୁୟା ହି ୱାୟୋଧାତୁୟା ସୀତଭାୱେ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ସୀତଭାୱୋ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟ, ନ ପନ ଲବ୍ଭତି। ନ ଚେତ୍ଥ ଆପୋଧାତୁଅଧିକେ ୱାୟୋଧାତୁଅଧିକେ ୱା କଲାପେ ସୀତଭାୱୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ତାଦିସେପି କତ୍ଥଚି କଲାପେ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ସୀତଭାୱସ୍ସାତି। ଖରତାଦିସଭାୱାଧିକସ୍ସ ଭୂତସଙ୍ଘାତସ୍ସ ଦୱତାଦିସଭାୱାଧିକତାପତ୍ତି ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଯଥା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଚ୍ଚ... ପେ... ପ୍ପତ୍ତୀ''ତି ଆହ।

୬୫୨।ଏକନ୍ତନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏକନ୍ତଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପୁରିମାନମ୍ପୀତି ''ୟଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପୀ''ତି ଏତସ୍ମା ୱଚନତୋ ପୁରିମାନଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନାନଂ ସଦ୍ଦାୟତନକାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ ନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାୟତନସୋତାୟତନାଦୀନଂ। ନକମ୍ମସ୍ସକତତ୍ତାଭାୱାଦିକନ୍ତି ନକମ୍ମସ୍ସକତତ୍ତାଭାୱଂ ନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ। ଏକନ୍ତାକମ୍ମଜାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏକନ୍ତାଚିତ୍ତଜଂ ଗୟ୍ହତି। ତା ଜରତାଅନିଚ୍ଚତା। ଅନେକନ୍ତେସୁ ନ ଗହିତାତି ଏକନ୍ତତୋ ଅକମ୍ମଜେସୁ ସଦ୍ଦାୟତନାଦୀସୁ ଅଚିତ୍ତଜେସୁ ଚ ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀସୁ ଗହେତ୍ୱା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତ୍ତା ଅନେକନ୍ତେସୁ ରୂପାୟତନାଦୀସୁ ନ ଗହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୬୬।ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତାତି ଅଞ୍ଞଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଭାୱତୋ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟସ୍ସ।

ନୋଉପାଦାଭାଜନୀୟକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୬। ''ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ମନସା ୱିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଯଦି ୱିଞ୍ଞାତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠାଦି ନ ହୋତୀତି ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛା ନ କତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଚତୁକ୍କଭାୱୋ କଥନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ''ଦସ୍ସନାଦିଗ୍ଗହଣୱିସେସତୋ''ତି। ଦସ୍ସନଂ ସୱନଂ ମିନିତ୍ୱା ଜାନନଂ ୱିଜାନନଞ୍ଚାତି ଏତସ୍ମା ଦସ୍ସନାଦିଗ୍ଗହଣୱିସେସତୋ। ଏତେନ ଗାହକଭେଦେନ ଗହେତବ୍ବଭେଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ସମ୍ମୁଖେନପି ଗହେତବ୍ବଭେଦୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦିଟ୍ଠା...ପେ... ଭାୱତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୯।ତଦିଦଂ ନୟକରଣଂ ଛକ୍କାଧାଦୀସୁ ତୀସୁ ସଙ୍ଗହେସୁ ଯୋଜିତଂ।

ପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୭୫। ଏକନ୍ତତୋ ନୀୱରଣତ୍ତା ମିଦ୍ଧସ୍ସ ''ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା''ତି ୱଚନେନ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମିଦ୍ଧସ୍ସପି ନୀୱରଣସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚ ରୂପଂ ପହାତବ୍ବଂ ନିପ୍ପରିୟାୟପ୍ପହାନସ୍ସ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ କେଚି ''ନାମକାୟରୂପକାୟଗେଲଞ୍ଞସଭାୱତୋ ଦୁୱିଧଂ ମିଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ 'ନୀୱରଣା'ତି ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରଂ ରୂପସଭାୱ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ତଂ ଅରୂପତୋ ଅଞ୍ଞଂ ମିଦ୍ଧଂ ପରିକପ୍ପିତଂ, ତସ୍ମିଂ ନୀୱରଣଂ ମିଦ୍ଧସଭାୱତୋ ଇତରଂ ମିଦ୍ଧଂ ୱିୟାତି ପରିକପ୍ପିତମିଦ୍ଧସ୍ସପି ନ ସକ୍କା ନୀୱରଣଭାୱଂ ନିୱତ୍ତେତୁନ୍ତି ତେସଂ ୱଚନସ୍ସ ନୀୱରଣପ୍ପହାନୱଚନେନ ୱିରୋଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଚ ରୂପକାୟ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅଥ ୱା ଖୀଣାସୱାନଂ ସୋପ୍ପନସଭାୱତୋ ସୋପ୍ପସ୍ସ ଚ ମିଦ୍ଧହେତୁକତ୍ତା ଅତ୍ଥି ମିଦ୍ଧରୂପନ୍ତି ୱାଦଂ ସନ୍ଧାୟ ଉତ୍ତରମାହ ''ନ ଚ ରୂପକାୟଗେଲଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ମିଦ୍ଧମେୱ ସୋପ୍ପହେତୂତି ନାୟଂ ଅୱଧାରଣା ଇଚ୍ଛିତା, ସୋପ୍ପହେତୁ ଏୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି ପନ ଇଚ୍ଛିତାତି ମିଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞୋପି ସୋପ୍ପହେତୁ ଅତ୍ଥି, କୋ ପନ ସୋ? ରୂପକାୟଗେଲଞ୍ଞଂ। ନ ଚ ରୂପ…ପେ… ୱଚନତୋତି ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱଚୀଘୋସାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହୁଂକାରାଦିସଦ୍ଦୋ ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ଅଙ୍ଗୁଲିଫୋଟାଦିସଦ୍ଦୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋୟେୱ, ଚିତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ପନ ହୋତି। ରୂପଭାୱମତ୍ତାନୀତି ଜରାମରଣସଭାୱାନଂ ରୂପାନଂ ତଂଧମ୍ମମତ୍ତାନି, ତତୋ ଏୱ ନ ଜାତିଆଦିଧମ୍ମୱନ୍ତାନୀତି ଆହ ''ନ ସୟଂ ସଭାୱୱନ୍ତାନୀ''ତି। ଯଥା ଜରା ଅନିଚ୍ଚତା ଚ ରୂପଭାୱମତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଜାତିପୀତି ଜାତିୟା ରୂପଭାୱମତ୍ତତାୟ ଉପସଂହରଣତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ।

ତେସଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ। ସଙ୍ଖାତାଦି-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତ-ସଦ୍ଦୋପି ୱତ୍ତମାନକାଲିକୋପି ହୋତୀତି ''ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୟମାନଧମ୍ମକ୍ଖଣସ୍ମି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମପୀତି ଯଦିପି ଜିରଣଭିଜ୍ଜନଭାୱା ଜିରଣାଦିସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜନକପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ଅଭାୱତୋ ତପ୍ପଚ୍ଚୟଭାୱୱୋହାରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୱୋହାରଞ୍ଚ ନ ଲଭନ୍ତି, ଏୱମପି ତେସଂ ଉପାଦିନ୍ନତା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ଜରାମରଣଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ତସ୍ସ ପରିୟାୟତଂ ୱିୱରତି ''ତେସଂ ଉପ୍ପାଦେ ସତୀ''ତିଆଦିନା।

ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଯଦି ନିସ୍ସୟପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକା ଜାତିଆଦୟୋ, ଏୱଂ ସତି। ''ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟରୂପ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଭୂତନିସ୍ସିତେସୁ କେୱଲୋ ଉପାଦାୟୱୋହାରୋତି ଉପାଦାୟେ ନିସ୍ସିତାପି ଅପରେନ ଉପାଦାୟ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ''ଉପାଦାୟୁପାଦାୟଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି ଆହ। କାରଣକାରଣେପି କାରଣେ ୱିୟ ୱୋହାରୋ ହୋତି ''ଚୋରେହି ଗାମୋ ଦଡ୍ଢୋ''ତି ଯଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭୂତ…ପେ… ୱତ୍ତନତୋ''ତି ଆହ। ଇଦାନି ପରମ୍ପରା ୱିନା ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଭୂତପଟିବଦ୍ଧଭାୱଂ ସହ ନିଦସ୍ସନେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପି ଚା''ତିଆଦିମୱୋଚ। ୱିକାରପରିଚ୍ଛେଦାପି ଉପାଦାୟରୂପୱିକାରାଦିଭାୱେ ଭୂତପଟିବଦ୍ଧଭାୱୱିନିୱତ୍ତିତୋ ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଏକେକାୱ ୱିକାରାଦୟୋତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିୟ କଲାପାନୁପାଲକଂ କଲାପୱିକାରାଦିଭାୱତୋ ଚ ''ଉପାଦାୟରୂପାନି''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ''ଏୱଂ ୱିକା…ପେ… ଯୋଜେତବ୍ବାନୀ''ତି।

ଅସଙ୍ଖତଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ୱୁତ୍ତାତି ଇଦଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନସଭାୱତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତାୟ ସସୱିସାଣଂ ୱିୟ କେନଚି ନ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଅସଙ୍ଖତଂ ନାମ ସିୟାତି ଇମିସ୍ସା ଆସଙ୍କାୟ ନିୱତ୍ତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ରୂପୱିକାରାଦିଭାୱତୋ ରୂପଭାୱୋ ୱିୟ ରୂପେ ସତି ସନ୍ତି, ଅସତି ନ ସନ୍ତୀତି ସିଦ୍ଧାୟ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତାୟ ସାଧିତା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ତେସଂ ସଙ୍ଖତଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତୀ ଅସଙ୍ଖତଭାୱଂ ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଜାୟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସଙ୍ଖତଭାୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ୱୁତ୍ତା''ତି।

ପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡଂ

ତିକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୮୫। ଯଥାୱୁତ୍ତଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାଦିରାସିକିଚ୍ଚରହିତତ୍ତା କେଚି ଧମ୍ମେ ୱିସୁଂ ଠପେତ୍ୱା ସୋୱଚସ୍ସତାଦିଅୱୁତ୍ତୱିସେସସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଞ୍ଚ, ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ୱା ଛନ୍ଦାଦୟୋ ''ଯେୱାପନା''ତି ୱୁତ୍ତାତି ଯେୱାପନକାନଂ ପଦୁଦ୍ଧାରେନ ନିଦ୍ଦେସାନରହତାଯ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ହଦୟୱତ୍ଥୁସ୍ସ ତଥା ନିଦ୍ଦେସାନରହତାଯ କାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ସୁଖୁମୁପା…ପେ… ହିତସ୍ସା''ତି ଆହ। ସୁଖୁମଭାୱେପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦିସଭାୱାନି ଉପାଦାଯରୂପାନି ଆଧିପଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଅତଂସଭାୱଂ ସୁଖୁମୁପାଦାଯରୂପନ୍ତି ହଦୟୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପଦୁଦ୍ଧାରେନ କୁସଲତ୍ତିକପଦଭାଜନେ ନିଦ୍ଦେସାନରହତା ୱୁତ୍ତା। ସୁଖୁମଭାୱତୋଯେୱ ହି ତଂ ମହାପକରଣେପି ''ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୮) ନିସ୍ସିତଧମ୍ମମୁଖେନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି। ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ୱା ହଦୟୱତ୍ଥୁ ପଦୁଦ୍ଧାରେନ ନ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯେନ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ରୂପକଣ୍ଡେ ହଦୟୱତ୍ଥୁ ଦୁୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହାଦୀସୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ସୋ ରୂପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାଯ ୱିଭାୱିତୋ ଏୱାତି। ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ପଦସ୍ସ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମୂଲାଦିୱସେନ ହି ଦେସିତା କୁସଲାଦିଧମ୍ମା ତଂତଂଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନପି ଦେସିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତି ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋତି।

ମୂଲୱସେନାତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନୱସେନ। ଏତାନି ହେତୁପଦାଦୀନି ହିନୋତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ପୱତ୍ତତୀତି ହେତୁ, ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ, ଜନେତୀତି ଜନକୋ, ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତକୋତି ସେସାନଂ ୱଚନତ୍ଥୋ। ''ମୂଲଟ୍ଠସ୍ସ…ପେ… ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ''ପୀଠଅନଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ମୂଲଭାୱୋ ମୂଲଟ୍ଠୋ, ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀତି ଅଯଞ୍ଚ ମୂଲତୋ ନିକ୍ଖେପୋତି? ନ, ମୂଲସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ମୂଲଟ୍ଠୋ , ସୋ ଏୱ ମୂଲଟ୍ଠୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନଟ୍ଠେନ ମୂଲସଭାୱାନଂ ଅଲୋଭାଦିଧମ୍ମାନଂ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ କିଚ୍ଚୱିସେସସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନେୱାହ ''ଅତ୍ଥୋତି ଧମ୍ମକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥୱସେନାତି ''ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ମୂଲାନଂ ସଭାୱସଙ୍ଖାତଅତ୍ଥୱସେନ, ନ ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥୱସେନ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ମୂଲଟ୍ଠୋଯେୱ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଲୋଭାଦୀନ''ନ୍ତିଆଦି। ଅଲୋଭାଦଯୋ ୱିଯ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ଅଧିକତତ୍ତା ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ପଟିନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତେ କୁସଲମୂଲା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି। ତେହି ଅଲୋଭାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ସଙ୍ଗହିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ କୁସଲମୂଲା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଫସ୍ସାଦିଭେଦତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା''ତି (ଧ। ସ। ୧) ୱୁତ୍ତତା ଖନ୍ଧା ଚ କୁସଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଖନ୍ଧେହି ସଭାୱତୋ କୁସଲେ ପରିଯାଦିଯତୀ''ତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱାତି କୁସଲଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱାତି। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ। ମୂଲେହି କୁସଲାନଂ ଅନୱଜ୍ଜତାଯ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଇଦଂ ନ ମୂଲାନଂ କୁସଲସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱସାଧକତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜତାଯ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧକତ୍ତା। ଯଦି ହି ମୂଲେହି କତୋ କୁସଲାନଂ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସପି ସୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ମୂଲାନଂ ୱା ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ସିଯା, ହୋତି ଚ ସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ହେତୂ ହେତୁ…ପେ… ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧)। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ କୁସଲାନଂ ୱିଯ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତାନମ୍ପି ତବ୍ଭାୱୋ ମୂଲପଟିବଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ତଥା ସତି ଅହେତୁକାନଂ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ତବ୍ଭାୱୋ ନ ସିଯା, ତସ୍ମା କୁସଲାଦୀନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ନ ମୂଲପଟିବଦ୍ଧୋ, ମୂଲାନି ପନ କୁସଲାଦୀନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସହେତୁକା ହି ଧମ୍ମା ୱିରୂଳ୍ହମୂଲା ୱିଯ ପାଦପା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା ଥିରା ହୋନ୍ତି, ନ ତଥା ଅହେତୁକାତି। ତଂସମ୍ପଯୋଗକତଂ ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ନ ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱସ୍ସ ତଂସମ୍ପଯୋଗେନ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱଂ ପନ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗତୋ ହି କୁସଲାଦୀନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ଜାଯତି, ନ ଅହେତୁକାବ୍ୟାକତାନଂ ୱିଯ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋତି। ଯଦି ଏୱଂ ନ ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସିଯା? ନ, ଅଧିକାରତୋ କୁସଲଭାୱସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। କମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ୱିପାକଧମ୍ମତାୱାଚିନୋ ନ ମୂଲକ୍ଖନ୍ଧସଦ୍ଦା, ସୋ ଚ ଇଧ ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''କମ୍ମେହି ସୁଖୱିପାକତଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ଆଦିକଲ୍ୟାଣତଂ କୁସଲାନଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଯୋଜନା। ଅନୱଜ୍ଜହେତୁସଭାୱସୁଖୱିପାକଭାୱନିଦାନାଦିସମ୍ଭୱିଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଯୋନିସୋମନସିକାରଅୱଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତାଇଟ୍ଠୱିପାକତାୱସେନପି ନିଦାନାଦିସମ୍ଭୱିଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଯୋନିସୋମନସିକାରତୋ ହି କୁସଲା ଅଲୋଭାଦିମୂଲକା, ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖସୁଖୱିପାକାୱ ଜାତାତି।

୯୮୬।''କସ୍ମା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚୋଦକୋ ''ନନୂ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରତି। ଇତରୋ ଯଥାୱୁତ୍ତମୋହସ୍ସ ଇଧ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ-

ସଦ୍ଦେନ ଅୱୁଚ୍ଚମାନତଂ ‘‘ସଚ୍ଚମେତ’’ନ୍ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ତେନା’’ତିଆଦିନା ପରିହାରମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ‘‘ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତିପଦେନ କିଞ୍ଚାପି ଯଥାୱୁତ୍ତମୋହୋ ପଧାନଭାୱେନ ନ ଗହିତୋ, ନାନନ୍ତରିଯକତାଯ ପନ ଗୁଣଭାୱେନ ଗହିତୋତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଭାୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଭାୱା। ନ ହି ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ମୋହୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମେହି ୱିନା ହୋତୀତି।

୯୮୭। ଉପ୍ପାଦାଦିସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣୱିନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଅନତ୍ତତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ପନ ତଦୱତ୍ଥଧମ୍ମୱିକାରଭାୱତୋ ତଂତଂଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାଯେୱ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜରାମରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି (ଧାତୁ। ୭୧), ‘‘ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ’’ତି ଚ ଆଦି। କେସକୁମ୍ଭାଦି ସବ୍ବଂ ନାମଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି, ରୂପୱେଦନାଦିଉପାଦାନା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାଦିଗୋଚରା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି, ତଂତଂଭୂତନିମିତ୍ତଂ ଭାୱନାୱିସେସଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବୋ ଝାନଗୋଚରୱିସେସୋ କସିଣପଞ୍ଞତ୍ତି। ପରମତ୍ଥେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱୋହରିଯମାନାତି ଇମିନା ୱିହାରମଞ୍ଚାଦିପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିସଦିସତଂ ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ତା ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଗଯ୍ହନ୍ତି। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱପଟିପୀଳଅନଅୱସୱତ୍ତନାକାରଭାୱତୋ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଆକାରଭାୱତୋ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଆକାରୱିସେସଭୂତାନି ଲକ୍ଖଣାନି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦଯୋ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ସିଯୁଂ, ତାନି ପନ ନିସ୍ସଯାନପେକ୍ଖଂ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱାନେୱ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱତୋତି ନ ୱୁତ୍ତାନି, ସତ୍ତଘଟାଦିତୋ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନୀତି। ନ ହି କୋ...ପେ... ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା।

୯୮୮। ଭୱତି ଏତ୍ଥାତି ଭୂମି, ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସୁଖସ୍ସ ଭୂମି ସୁଖଭୂମି। ସୁଖୱେଦନାସହିତଂ ଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଭୂମିଭେଦେନ ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ ତଂନିସ୍ସଯଭୂତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ‘‘କାମାୱଚରେ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସ ୱା ଏକଦେସଭୂତସ୍ସ ସମୁଦାଯଭାୱତୋ ଆଧାରଣଭାୱେନ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଂସମାନଭୂମି ‘‘କାମାୱଚରେ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ‘‘ସୁଖଭୂମିଯଂ କାମାୱଚରେ’’ତି ଦ୍ୱେପି ଭୁମ୍ମୱଚନାନି ଭିନ୍ନାଧିକରଣଭାୱେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଉଭଯେସମ୍ପି ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ଅତ୍ଥଯୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁଖଭୂମୀତି କାମାୱଚରାଦଯୋପି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥେୱ ହି ଚିତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ପରିତ୍ତସୁଖେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ଭୂମି କାମାୱଚରାତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତମେୱ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରୋପଣ୍ଣାସକୁସଲଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଚିତ୍ତଂ ଗହିତ’’ନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ସୁଖଭୂମିଯନ୍ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। ୱିଭାଗଦସ୍ସନଂ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। ଭାସିତବ୍ବଂ ଭାସିତଂ, ତଦେୱ ଅତ୍ଥୋତି ଭାସିତତ୍ଥୋ। ଅଭିଧେଯ୍ଯତ୍ଥୋ। ତଦତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନେନାତି ତିକଦୁକାନଂ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନାଦିଅତ୍ଥଦୀପକେନ।

୯୯୪।କୋ ପନ ୱାଦୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣସ୍ସାତି ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନ ୱତ୍ତମାନେ ଅରହତୋ ଖନ୍ଧେ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ସନ୍ତାନତୋ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ମାତୁଲତ୍ଥେରୋ’’ତିଆଦିନା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଉପାଦାନଂ ତସ୍ସ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ଗଣ୍ହାତି। ସତିପି ତଂସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଲୋକୁତ୍ତରକ୍ଖନ୍ଧେ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ କା ପନ କଥା ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନେ। ଏତେନ ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା, ନତ୍ଥି ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱମାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ନ ମଗ୍ଗାଦିୱିସଯା ତଂତଂପଞ୍ଞତ୍ତିୱିସଯାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି।

୯୯୮।ଏୱଂ ସଂ...ପେ... ଲେସିକାତି ଅନୁପାଦାନିଯେହି ଅସଂକିଲେସିକାନଂ ଭେଦାଭାୱମାହ।

୧୦୦୬। ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ ଚ ସୋ ନିଚ୍ଚାଦିୱିପରିଯାସାକାରୋ ଚାତି ଅୱି...ପେ... ସାକାରୋତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ଦିଟ୍ଠିଯା ନିଚ୍ଚାଦିଅୱିଜ୍ଜମାନାକାରେନ ଗଯ୍ହମାନତ୍ତେପି ନ ତଦାକାରୋ ୱିଯ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ, ଅଥ ଖୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୋ ସକ୍କାଯୋତି ଅୱିଜ୍ଜମାନନିଚ୍ଚାଦିୱିପରିଯାସାକାରତୋ ୱିସେସନନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରା ନ ଇଦଂ ୱିସେସନଂ ଅରହନ୍ତି ‘‘ସନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୋ ସକ୍କାଯୋ’’ତି। ୱତ୍ଥୁ ଅୱିସେସିତଂ ହୋତୀତି ଇଦଂ ‘‘ସତୀ କାଯେ’’ତି ଏତ୍ଥ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ସମୂହତ୍ଥତାଯ ଅନାମସିତୱିସେସଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ୱଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପସାଦକାଯୋ ୱିଯ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ରାଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ କାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ସତି ଦିଟ୍ଠିଯା ୱତ୍ଥୁ ୱିସେସିତମେୱ ହୋତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରାପି ଅପନୀତା। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରା ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ‘‘କାଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି। ସୁଦ୍ଧିଯା ଅହେତୁଭୂତେନାତି ଗୋସୀଲାଦିନା, ଲୋକିଯସୀଲେନ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲସ୍ସ ଅପଦଟ୍ଠାନେନ। ‘‘ଅୱୀତିକ୍କମନୀଯତାସତତଂଚରିତବ୍ବତାହି ୱା ସୀଲଂ, ତପୋଚରଣଭାୱେନ ସମାଦିନ୍ନତାଯ ୱତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଗୱାଦିଭାୱାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୀଲଂ, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋଯେୱ ଭକ୍ଖନାଦିଗୱାଦିକିରିଯାକରଣଂ ୱତଂ। ଅକତ୍ତବ୍ବାଭିମତତୋ ନିୱତ୍ତନଂ ୱା ସୀଲଂ, ତଂସମାଦାନୱତୋ ୱେସଭୋଜନକିଚ୍ଚଚରଣାଦିୱିସେସପଟିପତ୍ତି ୱତ’’ନ୍ତି ଚ ସୀଲବ୍ବତାନଂ ୱିସେସଂ ୱଦନ୍ତି।

୧୦୦୭। ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପାଦୋତି ନ ଜନନମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନିରୋଧୋପୀତି ‘‘ଅୱିଘାତଂ ଜନସଦ୍ଦୋ ୱଦତୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥାଯଂ ଜନ-ସଦ୍ଦେ ନଯୋ, ଜନିତାତି ଜନା, ଅୱିହତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୂ ଜନା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ପୁଥୁସତ୍ଥୁମାନିନୋ ସତ୍ତା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଦିଅତ୍ଥୋ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ। ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ସୱନାଧୀନତ୍ତା ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭସ୍ସ ତେସଂ

ସୱନାଭାୱଦୀପକଂ ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଅନ୍ଧତଂ ୱଦତି।

କତଂ ଜାନନ୍ତୀତି ଅଭନା ପରେହି ଚ କତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ତେହି ନିପ୍ଫାଦିତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତି। ପରେସଂ ଅଭନା, ଅଭନୋ ଚ ପରେହି କତଂ ଉପକାରଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାକାରେନ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତି। ବ୍ୟାଧିଆଦୀହି ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନାଦିକାତବ୍ବଂ, ସଂସାରଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖିତସ୍ସେୱ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତାକାରେନ କାତବ୍ବଂ କରୋନ୍ତି। ଅରିଯକରଧମ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପସ୍ସିଯମାନା ଅନିଚ୍ଚାଦଯୋ’’ତି। ପରିଞ୍ଞାଦିୱସେସେନ ୱା ପସ୍ସିଯମାନାତି ଅଝେ ସତି ଅନିଚ୍ଚାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗହିତନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଅନିଚ୍ଚତାଦଯୋ ୱା ‘‘ଅନିଚ୍ଚାଦଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅୱସେସକିଲେସା କିଲେସସୋତଂ। ଞାଣନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ। ଯଥାଭୂତାୱବୋଧେନ ହି ତସ୍ସ ତାନି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତତାଯ ସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପୱେସୋରହାନି ‘‘ସଂୱୁତାନି ପିହିତାନୀ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତଥାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିପ୍ପକାରସ୍ସ ଖମନାକାରେନ। ଅୱିପରୀତଧମ୍ମା ଏତାଯ ନିଜ୍ଝାଯଂ ଖମନ୍ତୀତି ପଞ୍ଞା ଖନ୍ତୀତି। ଅଦୁଟ୍ଠସ୍ସେୱ ତିତିକ୍ଖାଭାୱତୋ ତଥାପୱତ୍ତା ଖନ୍ଧାତି ଅଦୋସପ୍ପଧାନା ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ଅଦୋସୋ ଏୱ ୱା’’ତି ତତିଯୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସତିପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାନଂ ‘‘ମୁଚ୍ଚନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଅକ୍ଖନ୍ତି ଦୋସୋ। ସସ୍ସତାଦିଅନ୍ତୱିନିମୁତ୍ତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତୀତି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଦିଗାହୋ ତପ୍ପଟିଲୋମଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୋ ନିବ୍ବାନେ ପଟିଲୋମଭାୱୋ। ଚରିମାନୁଲୋମଞାଣୱଜ୍ଝତଣ୍ହାଦିକୋ କିଲେସୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନଞାଣଦସ୍ସନାନି ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣଭାୱେନ ୱତ୍ତତି, କିଲେସୱିସଯାତିଲଙ୍ଘନଭାୱେନ ପନ ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଙ୍ଖାର...ପେ... ପହାନ’’ନ୍ତି।

ଦିଟ୍ଠିଯାଦୀନଂ ସମୁଦଯସଭାଗତା କମ୍ମସ୍ସ ୱିକୁପ୍ପାଦନେ ସହକାରୀକାରଣଭାୱୋ, ଦସ୍ସନାଦିବ୍ୟାପାରଂ ୱା ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚଂ ଚକ୍ଖାଦୀନନ୍ତି ଏୱଞ୍ଚ ଯଥାତକ୍କିତଂ ଅତ୍ତାନଂ ରୂପନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି। ଯଥାଦିଟ୍ଠନ୍ତି ତକ୍କଦସ୍ସନେନ ଯଥୋପଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ରୂପାଯତନମେୱ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତୀତି। ଇମିସ୍ସାପୱତ୍ତିଯାତି ସାମଞ୍ଞେନ ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଭୂତାଯ ପୱତ୍ତିଯା। ରୂପେ...ପେ... ମାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତଂସଭାୱୋ ଅତ୍ତାତି ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଭଗ୍ଗହଣଂ। ଅନଞ୍ଞତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅନଞ୍ଞତ୍ତଂ ଅଭନିଯଅଭନିସ୍ସିତଅତ୍ତାଧାରତାଗହଣଂ। ୱଣ୍ଣାଦୀନନ୍ତି ୱଣ୍ଣରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫମଣୀନଂ। ନନୁ ଚ ରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫମଣିଯୋ ପରମତ୍ଥତୋ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦୁପାଦାନଂ ପନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ତଂ ସମୁଦିତାଦିପ୍ପକାରଂ ଇଧ ରୁକ୍ଖାଦିପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ରୁକ୍ଖାଦିନିଦସ୍ସନେପି ନ ଦୋସୋ ଛାଯାରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିଯ ରୂପସ୍ସ ଅଭନୋ ଚ ସଂସାମିଭାୱାଦିମଭସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

୧୦୦୮।ଜାତିଆଦିସଭାୱନ୍ତି ଜାତିଭୱାଦୀନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନାଦିସଭାୱଂ, ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ।

୧୦୦୯। ସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ତଦେକଟ୍ଠା କିଲେସା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୧୦), ପରତୋ ‘‘ଅୱସେସୋ ଲୋଭୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଧ। ସ। ୧୦୧୧) ପାରିସେସତୋ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ୱା ଲବ୍ଭମାନତାଯ ସତିପି ଆଗତଭେ ସରୂପେନ ପଭେଦେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅନାଗତତ୍ତା ଲୋଭାଦଯୋ ‘‘ଅନାଗତା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଇଧ...ପେ... ସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି ଲୋଭାଦୀହି ସହଜାତା ହୁତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଏୱ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତକିଲେସଭାୱତୋ। ଇତିପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି ସଂଯୋଜନକିଲେସାନମ୍ପି ପଟିନିଦ୍ଦେସାରହତ୍ତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଚ। ସଂଯୋଜନରହିତେହୀତି ସଂଯୋଜନଭାୱରହିତେହି ଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଥିନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ୱା।

୧୦୧୩।ଏକଦେ...ପେ... ୱଦତି ଅୱଯୱେନପି ସମୁଦାଯୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ହେତୁକା। ଅନିଯତୋତି ନ ଅୱଧାରିତୋ। ପୁରିମପଦାୱଧାରଣୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ଥତ୍ତା ୱିୱରଣୀଯତ୍ଥୱା। ଅତ୍ଥତୋ ନିକ୍ଖିପିତୁନ୍ତି ‘‘ତଯୋ କୁସଲହେତୂ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୦୬୦) ୱିଯ ପୁରିମନଯେନ ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେଯେୱ ହେତୁପହାତବ୍ବହେତୁକଭେଦତୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ନିଦ୍ଦିସିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୨୯। ଅଭିଞ୍ଞାଯୁତ୍ତୱଜ୍ଜାନଂ ମହଗ୍ଗତାନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଭାୱା ‘‘ମହଗ୍ଗତା ୱା ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାମାୱଚରତ୍ତା ‘‘ଚେତୋ...ପେ... ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି ଆହ।

୧୦୩୫।ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନୀତି ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ, ତସ୍ମିଂ ନିଯୁତ୍ତାନି ତଂ ଏକନ୍ତେନ ନିପ୍ଫାଦନତୋ ଅନତିକ୍କମନକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଅନନ୍ତରସ୍ସ କରଣଂ ଅନନ୍ତରଂ, ତଂ ସୀଲାନୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅନେକେସୁ ଆନନ୍ତରିଯେସୁ କତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ବଲୱତୋୟେୱ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ, ନ ଇତରେସଂ, ଅଭନା ପନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ତେନେୱ କତତ୍ତା ତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ନ ଇତରାନି ତେନ

ନିୱାରିତଫଲାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ପଟିପକ୍ଖେସୁ କୁସଲେସୂତି ଖ୍ୟୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନିୱାରଣୀୟଫଲତ୍ତା’’ତି। ‘‘ଅନେକସ୍ମିମ୍ପି… ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଅନେକେସୁ ଆନନ୍ତରିୟେସୁ କତେସୁ ବଲୱଂଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିଦାୟକନ୍ତି ତେନ ଇତରେସଂ ୱିପାକୋ ପଟିବାହିତୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଚ ତେସ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଞ୍ଚ ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପଟିବାହକତ୍ତଂ ମାତିକାୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିଚାରିତମେୱ।

ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ୱାଦାନଂ ତପ୍ପରଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ଅହେତୁକୱାଦାଦୀନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁରିମୱାଦୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିପ୍ଫାନିକନିପ୍ଫାନିକଭେଦଂ ପନ ସମ୍ଭାରକମ୍ମଂ ବନ୍ଧମୋକ୍ଖହେତୂତି ବନ୍ଧମୋକ୍ଖହେତୁଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋପି କମ୍ମଂ ପଟିସେଧେତି। ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟଂ ପନ ୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମକିଲେସସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିପାକୋପି ବନ୍ଧମୋକ୍ଖହେତୂତି ‘‘ନତ୍ଥି ହେତୂତି ୱଦନ୍ତୋ ଉଭୟଂ ପଟିବାହତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦-୧୭୨) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ପଟିସେଧେନ୍ତେନପି ୱିପାକୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତି, ୱିପାକଂ ପଟିସେଧେନ୍ତେନପି କମ୍ମନ୍ତି ତୟୋପି ଏତେ ୱାଦା ଅତ୍ଥତୋ ଉଭୟପଟିସେଧକାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଅହେତୁକୱାଦାଦିପଟିସଂୟୁତ୍ତେ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱିନିଚ୍ଛୟପସୁତସ୍ସ ‘‘ନତ୍ଥି ହେତୂ’’ତିଆଦିନା ରହୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ମିଚ୍ଛାସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି। ପଠମଜୱନେ ସତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତି, ତଥା ଦୁତିୟାଦୀସୁ। ସତ୍ତମେ ଅତେକିଚ୍ଛଭାୱଂ ପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ଯା ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି’’ନ୍ତି। ତତୋ ପୁରିମଭାୱା ଅନିୟତା।

୧୦୩୯। ସହଜାତ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ନିସ୍ସୟ ଅତ୍ଥି ଅୱିଗତାଦିୱିସିଟ୍ଠଭାୱେପି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟସ୍ସ ସମ୍ପୟୋଗୱିସିଟ୍ଠତାଦୀପନେନେୱ ସହଜାତାଦିୱିସିଟ୍ଠତାପି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ପାଠଇୟଂ ‘‘ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ସମ୍ପୟୋଗୱିସିଟ୍ଠେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗ…ପେ… ଦସ୍ସେତୁଂ, ନ ପନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଭାୱାଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱଂ ସତୀତି ଯଦି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଲାଭିତାୟ ପକାସନୋ ପଠମନୟୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନିପି ୱେଦନାଦୟୋ ୱିୟ ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଅମଗ୍ଗସଭାୱାନଂ ଅଲୋଭାଦୀନଂ ତଦଞ୍ଞେସଂ ତଦୁଭୟସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱଦୀପନେ ତତିୟନୟେ ୱିୟ ନ ଠପେତବ୍ବାନୀତି ଆହ ‘‘ଠପେତ୍ୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା’’ତି। ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମନୟେ।

ଦୁତିୟନୟେପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ପଠମନୟଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ତେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ପୁରିମସ୍ମିଂ ନୟଦ୍ୱୟେ ଠପିତତ୍ତା ତସ୍ସ ସହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନୋ ତତିୟନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତିୟନୟେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ସହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚୋଦକୋ ‘‘କଥଂ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ଚୋଦେତ୍ୱା ‘‘ନନୂ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିୱରତି। ଇତରୋ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିନା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୁଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ଲୋଭାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହଜେକଟ୍ଠସମ୍ପୟୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନତୋ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୁକସଙ୍ଗହୋ ୱିୟ ମଗ୍ଗହେତୁଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାୟପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ମଗ୍ଗହେତୁକଭାୱୋପି ଯୁଜ୍ଜତି ମଗ୍ଗହେତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନଭାୱତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱାତି ତତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତହେତୁତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଲୋଭାଦୋସସ୍ସେୱ। ଅଞ୍ଞେନାତି ‘‘ମଗ୍ଗୋ ହେତୂ’’ତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ। ଅଲୋଭାଦୋସାନଂଯେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତେସଂଯେୱ ଆୱେଣିକେନ ମଗ୍ଗହେତୂତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ। ସାଧାରଣେନ ପରିୟାୟେନାତି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ହେତୂନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗସଭାୱାନଂ ସାଧାରଣେନ ମଗ୍ଗହେତୁମଗ୍ଗହେତୂତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ। ତେସନ୍ତି ହେତୂନଂ। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ହେତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନାତି ‘‘ମଗ୍ଗହେତୁକା’’ତି ପାଠଇୟା ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ। ଅମୋହେନ ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହେହି ଚ ସେସଧମ୍ମାନଂ ସହେତୁକଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଦୁତିୟତତିୟନୟା ‘‘ସରୂପତୋ ହେତୁହେତୁମନ୍ତଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତଥାଅଦସ୍ସନତୋତି ସରୂପେନ ଅଦସ୍ସନତୋ। ଅତ୍ଥେନ…ପେ… ଗମନତୋତି ‘‘ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଠପେତ୍ୱା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୦୩୯) ୱଚନତୋ ମଗ୍ଗସଭାୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟତାସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ହେତୁଭାୱୋ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତୋ। ମଗ୍ଗହେତୁଭୂତାୟ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ହେତୁହେତୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥତୋ ଞାପିତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୪୦। ଅସଭାୱଧମ୍ମୋ ଗରୁକାତବ୍ବୋ ନ ହୋତୀତି ‘‘ସଭାୱଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାୟଂ (ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩) ‘‘ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟରୂପନିବ୍ବାନୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ’’ତି ୱକ୍ଖତି। ମଗ୍ଗାଦୀନି ଠପେତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗାଦୀନି ପହାୟ। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ମଗ୍ଗାଦିତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଅଧି…ପେ… ୱସ୍ସାତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚୟଭାୱସ୍ସ। ପଞ୍ଚୁତ୍ତରତ୍ତା କୁସଲାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରକଥାୟ ଚ ପଞ୍ଞାଧୁରତ୍ତା ୱୀମଂସାଧିପତିସ୍ସ ସେସାଧିପତୀନଂ ପଧାନତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୦୪୧। ପଦେସସତ୍ତୱିସୟତ୍ତା ପଠମୱିକପ୍ପସ୍ସ ସକଲସତ୍ତୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କପ୍ପସହସ୍ସାତିକ୍କମେପି ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଲଦ୍ଧୋକାସଂ ଯଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଲଦ୍ଧୋକାସଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି। କପ୍ପସହସ୍ସାତିକ୍କମେ ଅୱସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱିପାକତ୍ତା ତଦପି…ପେ… ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଲଦ୍ଧୱଲାଭତାୟ ଉପ୍ପାଦାଦିକ୍ଖଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ପାକଟଭାୱାଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ନ

ହୋତୀ''ତି। ତତ୍ଥାତି ଅରୂପଭୱଙ୍ଗେ।

ଅୱିପକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମଂ ସହକାରୀକାରଣସମୱାଯାଲାଭେନ ଅକତୋକାସଂ ୱିପାକାଭିମୁଖଭାୱାଭାୱତୋ ୱିପକ୍କୱିପାକକମ୍ମସରିକ୍ଖକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଲଦ୍ଧୋ…ପେ… ଦେଯ୍ଯା''ତି। କିଞ୍ଚାପିପୁତ୍ତିୟା ଅସତି ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସମାନନ୍ତି ''ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯା''ତି ଏତସ୍ସ ସମତ୍ଥତା ନ ସିଯାତି ଅତ୍ଥମାହ। ତେନ ଅପଚଯଗାମିକମ୍ମକିଚ୍ଚସ୍ସ ଓକାସାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ପୁବ୍ବେ ନିରତ୍ଥକତ୍ତା ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯାତି ପଯୋଜନାଭାୱତୋ କମ୍ମୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଓକାସାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ୱିପାକତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପୱତ୍ତିଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯା''ତି ଇମିନା ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଧୁୱୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଭୂତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନଂ ୱିଯ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମାନଂ ନିଯତସଭାୱତାଭାୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀନଂ ''ବଲୱୱିରହେ''ତିଆଦିନା ସୱିସେସନଧୁୱୱିପାକତା ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନୀ''ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯାପି ଧୁୱୱିପାକତ୍ତା। ଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଯୋ ୱିପାକୋ ନିଯୋଗତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ସୋ ତସ୍ସ ଅନାଗତକାଲେପି ଉପ୍ପାଦିତ୍ୱୋହାରଂ ଲଭତି। ସୋ ଚ ଉପ୍ପାଦିତ୍ୱୋହାରୋ ଆଯୂହିତକମ୍ମୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଭାୱିନା ଆଯୂହିତଭାୱେନ ମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ଆଯୂହିତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୫୦। ଉପାଦାନେହି ଆଦିନ୍ନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେତି ଉପାଦାନାରମ୍ମଣେହି ଅଞ୍ଞେ ଅନୁପାଦାନିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦିକେନ ଗହଣେନାତି ''ଅହଂ ଫଲଂ ସଚ୍ଛାକାସି''ନ୍ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ଗହଣେନ। ଇଦାନି ଉପେତତ୍ଥଦୀପକସ୍ସ ଉପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ଉପାଦିନ୍ନ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ଉପାଦିନ୍ନସଦ୍ଦେନ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନଜ୍ଝତ୍ତଭାୱତୋ ''ଅମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାଯେୱ ୱୁତ୍ତା''ତି ଆହ। ଇତରେହୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତପଦାଦୀହି।

ତିକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୦୬୨। ମେତ୍ତାଯ ଅଯନଂ ଉପଗମନଂ ମେତ୍ତାଯନଂ, ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ମେତ୍ତାଯ ଲାଭୋ ଉପ୍ପାଦନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁପଗମୋ ଅତ୍ଥତୋ ମଜ୍ଜନମେୱାତି ''ମେତ୍ତା, ମେଦନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ସିନେହନ''ନ୍ତି ଆହ।

୧୦୬୫। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଚିତ୍ତଂ ସଂରଞ୍ଜତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂରଞ୍ଜନଂ। ତଣ୍ହାୱିଚରିତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏସନାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା। ତଣ୍ହାଯ ୱିପୁଲତା ୱିସଯୱସେନ ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନିଚ୍ଛାଦିସଭାୱସ୍ସ ରୂପାଦିକସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗହଣଂ ଅଭିନିୱେସୋ ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାୱସେନ ହୋତି ତଣ୍ହାରହିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱାତି ଉପଚାରୱସେନ ନିମିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ତୁଭାୱମାହ ''ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତୀ''ତି। ପାକଟେନ ସଦ୍ଦେନ ଲଦ୍ଧୂମାନତ୍ତା ଯଥାରୁତୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା ଚ ୱିସତ୍ତିକାସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସତସଭାୱୋ ''ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ଯ୍ୱାଯଂ ଚରତି ମାନସୋ। ତେନ ତଂ ବାଧଯିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିୱସେନ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩) ମାରେନ ଗହିତତାଯ।

୧୦୬୬। ଅନତ୍ଥଚରଣାଦିଅନଭିସନ୍ଧାନକତାଯ ଅଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ ଚ ୱସ୍ସୱାତାଦିସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକୋପୋ ୱିଯ ସତ୍ତେସୁ ଅତ୍ଥାଚରଣାଦିନା ଆରୋପନାଧିପ୍ପାଯେସୁଯେୱ ତଦଙ୍ଗାରୋପନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଯଦିପି ଅନାଯତନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଟ୍ଠାନାଘାତୋଯେୱ ହୋତି, ସତ୍ତୱିସଯତ୍ତା ପନ ସତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକନ୍ତବ୍ୟାପତ୍ତିଯଂ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତିଯେୱାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ଅଟ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପନସ୍ସ ନ ସିଯା କମ୍ମପଥଭେଦୋତି ଆହ ''ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଟ୍ଠାନକୋପୋ କରୋତୀ''ତି। ପଟିଘାଦିପଦାନଂ ଘଟ୍ଟନାପୁରିମଯାମୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତିସମଞ୍ଜଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଦସ୍ସନତୋ ''ପଟିୱିରୋଧାଦିପଦାନି ତେସଂ ୱିସେସନତ୍ଥାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୯୧। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ତଯୋ ଧମ୍ମାତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ପରିଚ୍ଛେଦୱତୋ ବହୁୱଚନସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ''ଅପରିଚ୍ଛେଦେନ ବହୁୱଚନେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ତେନ ବହୁୱଚନେନ ଉଦ୍ଦେସକରଣଂ ବହୁୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛାଯ କାରଣନ୍ତି ଦୀପେତି। ଉଦ୍ଦେସାନୁୱିଧାଯିନୀ ହି ପୁଚ୍ଛାତି। ତଥା ହି ସଙ୍ଖାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଉଦ୍ଦେସେ ''କତମେ ୱା ତଯୋ''ତି ସଙ୍ଖାପରିଚ୍ଛିନ୍ନାୱ ପୁଚ୍ଛା କରୀଯତୀତି। ଉଦ୍ଦେସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ ସଭାୱଭୂମିକାରଣଫଲାଦିପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱିଯ ସଙ୍ଖାପରିଚ୍ଛେଦୋପି ନ କାତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଅନିଦ୍ଧାରିତପରିଚ୍ଛେଦେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା''ତି ପଦତୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନା ଧମ୍ମା ଅପରିଚ୍ଛେଦେନ ବହୁୱଚନେନେୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ତଥା ଉଦ୍ଦିସୀଯନ୍ତୀତି ତଂ ସୋତପତିତତାଯ ଭେଦାଭାୱେପି ପରମତ୍ଥତୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସୋପାଦିସେସନିରୁପାଦିସେସରାଗକ୍ଖଯାଦିଅସଙ୍ଖତାଦିୱଚନୱଚନୀଯଭାୱେନ ଉପଚରିତଭେଦେଗହିତେ ପଦଦ୍ୱଯେନ ଅତ୍ଥି କାଚି ଭେଦମତ୍ତାତି

ଅପରିଚ୍ଛେଦେନ ବହୁୱଚନେନ ଉଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଉଦ୍ଦେସାନୁସାରୀନି ପୁଚ୍ଛାନିଗମନାନୀତି ତାନିପି ତଥା ପୱତ୍ତାନି। ନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ଯଥାଧିପ୍ପେତସଭାୱାଦିପରିଚ୍ଛେଦୱିଭାୱନୱସେନେୱ କାତବ୍ବୋତି ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ଇଚ୍ଚେୱ କତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦାଭାୱଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥେତୁକାମତାୱସେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯସ୍ସ କଥେତି, ତେନ କାତବ୍ବପୁଚ୍ଛାଯ କରଣତୋ ତବ୍ଭୂତଂ ଅଜାନନଂ ସଂସଯଂ ୱା ଅନୁୱିଧାଯଯେୱ ପୁଚ୍ଛତୀତି ‘‘ସଭାୱ…ପେ… ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ପୁଚ୍ଛା କରୀଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଦ୍ଦେସତୋ ପୁବ୍ବେତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି।

୧୧୦୧।ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱିଭଜିତ୍ୱା। ରୂପାୱ…ପେ… ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି କାମାୱଚରକୁସଲମହାକିରିଯୱିଞ୍ଞାଣେନ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ଯଥାଯୋଗଂ ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ରୂପରାଗାରୂପରାଗସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଅକୁସଲମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମାନଂ ଅଭିନିୱେସନଅସ୍ସାଦନୱସେନ ତଂତଂପଞ୍ଞତ୍ତିଯଞ୍ଚ ତଂତଂୱୋହାରୱସେନ ପୱତ୍ତେନ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପୁରେଚାରିକେନ କାମାୱଚରଧମ୍ମା ନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା। ଇତରେନାତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେନ। କାମାୱଚରାନମେୱ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ତତ୍ଥ ରୂପାରମ୍ମଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନପି ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ରୂପସ୍ସ ଚ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକେନ ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ଅୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାତିଆଦିନା ଦ୍ୱାରଭେଦୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇତରନ୍ତି ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନିଟ୍ଠମନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ। ରୂପାୱଚରାଦଯୋ କାମାୱଚରୱିପାକାଦୀହୀତି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ କାମାୱଚରୱିପାକେହି ଲୋକୁତ୍ତରା କାମାୱଚରତୋ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲକିରିଯେହି ଅକୁସଲେହି ଚ ଅୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅୱିଜାନନସଭାୱୋ ଏୱ ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱୋ।

୧୧୦୨। ରୂପାରୂପାୱଚରକମ୍ମୂପପତ୍ତିଭୱେ ଦିଟ୍ଠିରହିତୋ ଲୋଭୋ ଭୱାସୱୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସଯୋ ଦିଟ୍ଠିସହିତୋ ସବ୍ବକାମାୱଚରଧମ୍ମୱିସଯୋ ଚ ଲୋଭୋ କାମାସୱୋ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୱାସୱଂ…ପେ… ସିଯା’’ତି। କାମାସୱଭୱାସୱୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ହି ଲୋଭସ୍ସ ଅଭାୱଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତୀତି। ପାଠଇଯନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡପାଠଇଯଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ‘‘କାମାସୱୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ‘‘ଭୱାସୱୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଚତୂସୁଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୬୫) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଭୱାସୱୋ…ପେ… ଯୁତ୍ତେସୁ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋତି ସାୱଧାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ‘‘ଭୱାସୱୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଧାୱ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୬୩)। ସୋପି ରାଗୋତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ। କାମଭୱପତ୍ଥନା ୱିଯ କାମାସୱୋତି ଯୁତ୍ତଂ ୱତ୍ତୁଂ। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତରାଗକାମଭୱପତ୍ଥନାନମ୍ପି ହି ଭୱାସୱୋତି ୱତ୍ତବ୍ବପରିଯାଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ ଭୱରାଗୱସେନ ପତ୍ଥନା ଭୱାସୱୋ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତେସଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଭୱାସୱଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ରୂପାରୂପସଙ୍ଖାତେ କମ୍ମତୋ ଚ ଉପପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ଆସୱୋ ଭୱାସୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ କାମଭୱପତ୍ଥନାଯ ତାୱ କାମାସୱଭାୱୋ ହୋତୁ, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ସସ୍ସତାଭିନିୱେସସହଗତରାଗସ୍ସ କଥନ୍ତି? ସୋପି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସଯେ କାମନୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ କାମାସୱୋଯେୱ ନାମ। ସବ୍ବେପି ହି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମାତି। ନ ଚେତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସ୍ସ ଭୱାସୱଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତମେୱଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତସ୍ସପି ଲୋଭସ୍ସ ଭୱାସୱଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି। କାମାସୱାଦଯୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାସୱଭାୱେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତା।

୧୧୦୩। ଇଧ ପାଠଇଯାପି ଭୱାସୱୱିନିମୁତ୍ତଲୋଭସ୍ସ କାମାସୱଭାୱୋ ନ ନ ସକ୍କା ଯୋଜେତୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାମାସୱନିଦ୍ଦେସେ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ସବ୍ବା’’ତି କେଚି।

୧୧୦୫।ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସ୍ୱେୱପୱତ୍ତତି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଜୀୱଗ୍ଗହଣୱିସଯସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାୱା। ରୂପେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣେ ୱା ପନ ନ ପତିଟ୍ଠାତି ରୂପାଦୀନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ସଯଂ ସମାରୋପିତସ୍ସ ତେସୁ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧସ୍ସ କସ୍ସଚି ଆକାରସ୍ସ ଅଭିନିୱେସନତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା’’ତି। ତତୋ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧତୋ। ୱେଦନାଦଯୋପି ହି କେଚି ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅନିଚ୍ଚାତି ପସ୍ସନ୍ତୀତି। ତତୋତି ୱା ସରୀରସଙ୍ଖାତରୂପକ୍ଖନ୍ଧତୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ହୋତୀତି ଭୱତି ସସ୍ସତଂ ଅତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମେସ୍ସରାଦିତୋ ଅଞ୍ଞଂ।

ଅରୂପଭୱୋ ୱିଯ ରୂପରାଗପ୍ପହାନେନ ରୂପଭୱୋ କାମରାଗପ୍ପହାନେନ ପତ୍ତବ୍ବୋ। ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ ପହୀଯତି, ନ ୱିମାନାଦୀସୁ ରାଗୋତି ସୋ ଅକାମରାଗୋତି କତ୍ୱା କାମାସୱୋ ନ ହୋତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଟୀକାକାରେହି ପନ କାମାସୱଭୱାସୱୱିନିମୁତ୍ତଲୋଭାଭାୱଦସ୍ସନେନ ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିମାନାଦିରାଗସ୍ସପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତରୂପାରୂପଭୱରାଗୱିନିମୁତ୍ତୋ

ସବ୍ବୋ ଲୋଭୋ କାମାସୱୋତି ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ଥ ୟୁତ୍ତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ସିୟା ଆସୱସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ କାମରାଗେନ ଭୱରାଗେନ ୱା ସହୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ, ସିୟା ଆସୱୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ତଦଞ୍ଞରାଗେନ ସହୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ, ‘‘ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତା’’ତିଆଦିପାଳିୟା ଅଭାୱଦସ୍ସନେନ କାମାସୱଭୱାସୱୱିନିମୁତ୍ତଲୋଭାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘କାମାସୱୋ’’ତିଆଦିପାଳିଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିରାଗସ୍ସ କାମାସୱଭାୱଂ ସାଧେତି। ପହାତବ୍ବଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପହାତବ୍ବତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ପହାନେତି ପହାନନିମିତ୍ତଂ।

୧୧୨୧।ଜାତିୟାତି ଖତ୍ତିୟସଭାୱାଦିଜାତିସମ୍ପତ୍ତିୟା। ଗୋତ୍ତେନାତି ଗୋତମଗୋତ୍ତାଦିଉକ୍କଟ୍ଠଗୋତ୍ତେନ। କୋଲପୁତ୍ତିୟେନାତି ମହାକୁଲଭାୱେନ। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟାତି ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନସରୀରତାୟ। ‘‘ପୋକ୍ଖର’’ନ୍ତି ହି ସରୀରଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ମାନଂ ପୱତ୍ତେତି କରୋତି। ପୱତ୍ତୋ ମାନୋ ପୱତ୍ତମାନୋ। ପୁଗ୍ଗଲୱିସେସନ୍ତି ସେୟ୍ୟସ୍ସ ସେୟ୍ୟୋତିଆଦିଭେଦଂ ପୁଗ୍ଗଲୱିସେସଂ। ସେୟ୍ୟଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ସେୟ୍ୟମାନୋ। ତିଣ୍ଣନ୍ତି ସେୟ୍ୟସ୍ସ ସେୟ୍ୟାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନିସ୍ସାୟ ୱୁତ୍ତାନଂ। ସେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ମନନଂ ପଗ୍ଗହୋ ମାନୋ, ତସ୍ସ କରଣଂ ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀତିଆଦିପୱତ୍ତିୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସେୟ୍ୟୋତି ଆଦିକିଚ୍ଚକରଣ’’ନ୍ତି।

୧୧୪୦। ସବ୍ବୋପି ଲୋଭୋ ଅଭିଜ୍ଝାସଭାୱୋତି ଅଭିଜ୍ଝା ଆସୱଦ୍ୱୟସଭାୱା, କାମରାଗୋ କାମାସୱସଭାୱୋ ଏୱାତି ଆସୱଦ୍ୱୟଏକାସୱଭାୱୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାମରାଗାନଂ ୱିସେସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନ ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ଧମ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଂ ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ନୋଆସୱସଭାୱା। ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ଆସୱଦ୍ୱୟସଭାୱା ଏୱ, ନଅଭିଜ୍ଝାସଭାୱୋ ଚ ଲୋଭୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ନୋଆସୱଲୋଭସ୍ସ ସବ୍ଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ’’ତି ଆହ। ଗଣନାୟ ହେତୁୟା ସତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ହାୱାରପାଳିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ଆସୱସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ନୋଆସୱସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ଆସୱସ୍ସ ଚ ନୋଆସୱସ୍ସ ଚ। ନୋଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ନୋଆସୱସ୍ସ। ନୋଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ଆସୱସ୍ସ। ନୋଆସୱୋ ଧମ୍ମୋ ଆସୱସ୍ସ ଚ ନୋଆସୱସ୍ସ ଚ। ଆସୱୋ ଚ ନୋଆସୱୋ ଚ ଧମ୍ମା ନୋଆସୱସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୩।୧୬) ଇମେସଂ ୱାରାନଂ ୱସେନ ‘‘ଗଣନାୟ ସତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟଦି ନୋଆସୱସଭାୱୋପି ଲୋଭୋ ସିୟା, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଆସୱୋ ଚ ନୋଆସୱୋ ଚ ଧମ୍ମା ମୋହୟଥାୱୁତ୍ତଲୋଭା ଆସୱସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିୟା ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ସତ୍ତମୋ, ପାଳିୟଂ ଆଗତଂ ସତ୍ତମଂ ଅଟ୍ଠମଂ କତ୍ୱା ‘‘ଆସୱୋ ଚ ନୋଆସୱୋ ଚ ଧମ୍ମା ଆସୱସ୍ସ ଚ ନୋଆସୱସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ନୱମୋ ପଞ୍ହୋ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ପନ ୱୁତ୍ତୋତି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତଲୋଭସ୍ସ ନୋଆସୱଭାୱାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇତରସ୍ସପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୬୨। ୟଥାରୂପେ ରୂପପ୍ପବନ୍ଧେ ୱତ୍ତମାନେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗଚ୍ଛତି ତିଟ୍ଠତି ନିସୀଦତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ୱିସଦରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକଂ ଚିତ୍ତଂ ଇରିୟାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ତଂ ପନ କୁସଲତୋ କିରିୟତୋ ଚ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଅଭିଞ୍ଞାପ୍ପତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ଜୱନାନି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସୱିଧଂ। ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱକରତ୍ତା ଥିନମିଦ୍ଧସହଗତଚିତ୍ତଂ ୱିସଦାନି ରୂପାନି ନ ସମୁଟ୍ଠପେତି ନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇରିୟାପଥଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତ’’ନ୍ତି।

୧୧୬୩। ୱିପକ୍ଖେପି ଭାୱତୋ ଅନେକନ୍ତିକତ୍ତା ରୂପତ୍ତାସାଧକତ୍ତଂ। ଗରୁଭାୱପ୍ପତ୍ତି ଲହୁତାୱିରହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତିପି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଅକୁସଲାଦୀନଂ ଲହୁତାୱିରହେ ଥିନମିଦ୍ଧାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଲହୁତାପଟିପକ୍ଖତ୍ତା କାରଣାନୁରୂପତ୍ତା ଚ ଫଲସ୍ସ ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧସମୁଟ୍ଠିତରୂପେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଜାଗର… ପେ… ସନ୍ତତିନ୍ତି ଏତେନ ନାମକାୟେ ସୁପନସ୍ସ ଅସିଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଫଲତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ମିଦ୍ଧଂୟେୱ ନିଦ୍ଦାକାରଣନ୍ତି ନାୟଂ ନିୟମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନିଦ୍ଦାକାରଣମେୱ ପନ ମିଦ୍ଧନ୍ତି ନିୟମୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ନିଦ୍ଦାୟ ମିଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ କରଜକାୟସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଭାୱୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦସ୍ସିତୋତି।

ଛାଦନଂ , ଅୱତ୍ଥରଣଂ ୱା ଓନାହୋ, ସୋ ରୂପସ୍ସେୱ ସଭାୱୋତି ପରସ୍ସ ଆସଙ୍କଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତେନ ସହ ୱୁତ୍ତା ଓନାହପରିୟୋନାହା ଚା’’ତି। ଅସଙ୍କୋଚୱସେନ ୱିସଦା ପୱତ୍ତି ୱିପ୍ଫାରିକଭାୱୋ। ଆୱରଣଭାୱୋ ୱିୟାତି ଏତେନ ଆୱରଣସଭାୱତ୍ତେପି ମିଦ୍ଧସ୍ସ ତବ୍ବିଧୁରୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ଓନହନାଦିଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି। ସାମଞ୍ଞଞ୍ହି ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଆୱରଣସଭାୱୋତି ଆୱରଣଭାୱସଦିସସ୍ସ ଓନହନାଦିଭାୱସ୍ସ ନାମକାୟେ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସ ଗହିତତାତି ଏତ୍ଥାଧିପ୍ପାୟୋ।

ପାନନ୍ତି ଅନୁୟୋଗୋତି ଚ ତଂକିରିୟାସାଧିକା ଚେତନା ଅଧିପ୍ପେତାତି ସୁରାପାନସ୍ସ ସୁରା…ପେ… ୟୋଗସ୍ସ ଚ ଅକୁସଲଭାୱେନ ଉପକ୍କିଲେସଦୁବ୍ବଲୀକରଣଭାୱୋ ୟୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ସୁରାମେରୟସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋହରଣଂ ପାନଂ ପମାଦଟ୍ଠାନାନୁୟୋଗୋ ଚା’’ତି ପରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନୀୱରଣଂ ହୁତ୍ୱା ୱାତିଆଦିନା ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନୀୱରଣସଭାୱାନଂ ନୀୱରଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନପରାୟ ଚୋଦନାୟ ନୀୱରଣନ୍ତି କତ୍ଥଚି ଅଦିଟ୍ଠପୟୋଗସ୍ସ ଅସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ୟଥାଲାଭତୋ ଗହଣଂ ଞାୟୋୟେୱ ନ ହୋତି, ସିଦ୍ଧନୀୱରଣଭାୱସମ୍ପୟୁତ୍ତସଭାୱାନଂୟେୱ ପନ ଗହଣନ୍ତି

ତଂସଭାୱା ଅରୂପଧମ୍ମାଯେୱ ଦସ୍ସିତା, ନ ରୂପନ୍ତି ଥିନଂ ୱିଯ ମିଦ୍ଧମ୍ପି ଅରୂପମେୱାତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି। ଯନ୍ତି ଯେନ ୱଚନେନ। ଅସମ୍ଭୱୱଚନତୋତି ଅସମ୍ଭୱୱଚନଭାୱତୋ।

ତେନାତି ତେନ ରୂପାରମ୍ମଣସ୍ସ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହାନୱଚନେନ। ରୂପପ୍ପହାନତୋ ଅଞ୍ଞୋତି କତ୍ୱା ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଂ ‘‘ଅଞ୍ଞୋ କାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ତଂ ପଜହଥା’’ତି ପାଠଇଯା ନ ନିପ୍ପରିଯାଯପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅରୂପସ୍ସେୱ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ ଦୂରଙ୍ଗମାଦିପ୍ପୱତ୍ତକଂ ଚିତ୍ତଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅରୂପଧମ୍ମୋଯେୱ ୱିବନ୍ଧିତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି। ଚେତସୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହଣଂ। ନୀୱରଣାନି ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ କୁସଲୱାରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ‘‘ଚୋରା ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିଂସୂ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ।

୧୧୭୬।ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚ ସହ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଦେସପୁଚ୍ଛାନିଗମନେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ୱିନାଭାୱକାରଣଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ‘‘ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚା’’ତି ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚାନଂ ୱିସୁଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠନୀୱରଣତା ଓରମ୍ଭାଗିଯଭାୱୋ। ସୋ ହି ରୂପରାଗାରୂପରାଗପ୍ପକାରକାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଉପାଦାଯ ତତୋ ତିକ୍ଖକିଚ୍ଚତାଯ ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠନୀୱରଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣନ୍ତ୍ୱେୱ ଲୋଭୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା। କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣସ୍ସ ଚ ଅନୱସେସତୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହାନେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ ଲୋଭୋ ଅନୀୱରଣସଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ଯଦି…ପେ… ସିଯା’’ତି। ନୋନୀୱରଣୋ ରୂପରାଗାରୂପରାଗପ୍ପକାରୋ ଲୋଭଧମ୍ମୋ ନୀୱରଣସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକସ୍ସ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ନୋନୀୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ନୀୱରଣସ୍ସ ଚ ନୋନୀୱରଣସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ। ନୀୱରଣୋ ଚ ନୋନୀୱରଣୋ ଚ ଧମ୍ମା ନୀୱରଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ନୀୱରଣୋ ଚ ନୋନୀୱରଣୋ ଚ ଧମ୍ମା ନୋନୀୱରଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ନୀୱରଣୋ ଚ ନୋନୀୱରଣୋ ଚ ଧମ୍ମା ନୀୱରଣସ୍ସ ଚ ନୋନୀୱରଣସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୨୫) ଇମେ ପଞ୍ହେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚତ୍ତାରୀତି ୱୁତ୍ତଂ ନୀୱରଣପଦମୂଲକାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ନୋନୀୱରଣମୂଲକସ୍ସ ଏକସ୍ସ ୱସେନ। ନୀୱରଣନୋନୀୱରଣତଦୁଭଯମୂଲକାନଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନ ନୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଯଥାଦସ୍ସିତନଯାଯ ପାଠଇଯା ଅଭାୱା ନୋନୀୱରଣଲୋଭାଭାୱା।

୧୨୧୯।ତେନେୱାତି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଆକାରେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ସୁଭ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିୱଚନାନଂ, ଦିଟ୍ଠିରହିତେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଗଗନକୁସୁମାଦିଲୋକୱୋହାରୱଚନାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନି ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତାନୀତି ଆହ ‘‘ୱାଚା…ପେ… ୱା’’ତି।

୧୨୨୧।ଚିତ୍ତେନପରଲୋକେ ଠିତୋତି ଯସ୍ମିଂ ଲୋକେ ନିଦ୍ଦିୱସେନ ସଯଂ ଠିତୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଲୋକଂ ପରଲୋକୋତି ଚିତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ।

୧୨୩୬।ନ ହି ପୁରିମେହୀତିଆଦିନା ପଠମମଗ୍ଗାଦୀହି ସମୁଗ୍ଘାଟିତଅପାଯଗମନୀଯଭାୱାଦିକା ଏୱ ରାଗାଦଯୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦୀହି ପହୀଯନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

୧୨୮୭। ଉପଟ୍ଠିତେପି ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତାଦିକେ ନ ତଥା ତିକ୍ଖୋ ଲୋଭୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ସୁଗତିନିମିତ୍ତାଦିକେତି ଆହ ‘‘ବଲୱନିକନ୍ତିୱିରହେନା’’ତି।

୧୩୦୧। ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିଯ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ସହପୱତ୍ତିପରିଯାଯୋ ଅତ୍ଥୀତି ପହାନେକଟ୍ଠେନ ରାଗରଣେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତମୋହସ୍ସ ସରଣତା ୱୁତ୍ତା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାହି ଯୋ ମୋହୋ ସହଜାତୋ ଭୱେ, ସୋପି ରାଗେନ ସରଣୋ ପହାନେକଟ୍ଠଭାୱତୋତି । ଲୋଭଦୋସମୋହତଦେକଟ୍ଠକିଲେସତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧତଂସମୁଟ୍ଠାନକମ୍ମଭେଦତୋ ସବ୍ବସ୍ସପି ଅକୁସଲସ୍ସ ସଙ୍ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସରଣପଦନିଦ୍ଦେସୋ ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେନପି ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ସମ୍ପଯୋଗପ୍ପହାନେକଟ୍ଠଭାୱଦୀପନେନ ରାଗାଦୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ୱା ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସରଣଭାୱଦସ୍ସନଂ, ତଂ ପାଠଇଯା ଯଥାଦସ୍ସିତଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସରଣଭାୱଦସ୍ସନପରଂ, ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମାନଂ ସରଣଭାୱପଟିସେଧନପରନ୍ତି ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱିରୋଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ ୱା ପରିଯାଯକଥାଭାୱତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସରଣଭାୱୋ ୱିଯ ଅରଣଭାୱୋପି ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂଯେୱାତି ତଥାପୱତ୍ତାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନ କୋଚି ସୁତ୍ତୱିରୋଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୩୧୩।ଅହଂ-ସଦ୍ଦେନ ହେତୁଭୂତେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏତ୍ଥ ଅହଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅତ୍ଥାୱବୋଧନତ୍ଥୋ ହି ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ।

ଅତ୍ଥପରାଧୀନୋ କେୱଲୋ ଅତ୍ଥପଦତ୍ଥକୋ, ସୋ ପଦତ୍ଥୱିପରିଯେସକାରିନା ପନ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ପରତୋ ପଯୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଦପଦତ୍ଥକୋ ଜାଯତି ଯଥା ଗାୱୀତି ଅଯମାହାତି ଗୋ-ସଦ୍ଦଂ ଆହାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତୋ ସଦ୍ଦୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱୋହାରୋ ଲୋକିଯସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା (କଥା। ୩୪୭) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱଚନଭାୱଂ ସାଧଯତି। ଅଞ୍ଞଥାତିଆଦିନା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅସଭାୱତ୍ତେ ଦୋସମାହ। ଅଧିୱଚନାଦିତା ସିଯା, ତଥା ଚ ଅଧିୱଚନାଦୀନଂ ଅଧିୱଚନପଥାଦିତୋ ୱିସେସୋ ନ ସିଯାତି ଦୁକୋଯେୱ ନ ସମ୍ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ସମୂହତୋ ସନ୍ତାନତୋ ଚ ଏକତ୍ତୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଅହନ୍ତି ୱୋହରିଯମାନା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ସଞ୍ଞାଯତି ୱୋହରୀଯତୀତି ସଞ୍ଞାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତଥା ସେସେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଦଳ୍ହୋତି ଏୱାୱତା ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତିଆଦି। ପଦତ୍ଥସ୍ସାତି ଅହଂ-ସଦ୍ଦାଦିପଦାଭିଧେଯ୍ୟସ୍ସ, ପରମତ୍ଥସ୍ସ ୱା। ଅଧିୱଚନଂ ସଦ୍ଦୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ୱଦନ୍ତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଅତ୍ତନା ଞାପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ସଯଂ ଞାତୋ ଏୱ ଞାପେତୀତି ଅଗ୍ଗହିତସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସମତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବେ ଗହିତସଞ୍ଞେନା’’ତି। ୱିସେସେନ ଞାଯତୀତି ସମଞ୍ଞାତି ସଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିସେସତ୍ଥତଂ ଆହ।

କରୀଯତୀତି ଇଦଂ ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ଏୱଂ ନିକ୍ଖିପୀଯତି। ନାମଭୂତଂ ୱଚନମେୱ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱଦତି ବ୍ୟଞ୍ଜୀଯତି ଚାତି ଆହ ‘‘ନାମମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ହି ପଥୱୀ’’ତିଆଦି। ପଥୱୀସଙ୍ଖାତନ୍ତି ପଥୱୀ-ସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟଂ।

ଆଚରିଯାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସଂୱଣ୍ଣକା ଆଚରିଯା, ନ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି। ମାତିକାଯନ୍ତି ମାତିକାୱଣ୍ଣନାଯଂ। ତେନାତି ମାତିକାୱଣ୍ଣନାୱଚନେନ। ଇମିସ୍ସା ପାଳିଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନସ୍ସ ଏତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଆଚରିଯୱାଦସ୍ସ ୱିରୋଧୋ ସିଯା, ତମେୱ ୱିରୋଧଂ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ତତ୍ଥ ଅଧିୱଚନପଥାଦିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପକାସକସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ୱଚନମତ୍ତଂ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଆଦି ଯୁଜ୍ଜତି, ନ ଅସଭାୱସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଉପ୍ପାଦୱଯକିଚ୍ଚରହିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଦ୍ଧାରିତସଭାୱସ୍ସାତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲଦ୍ଧସଭାୱସ୍ସ।

ଦୁୱିଧାତି ପଞ୍ଞାପନପଞ୍ଞାପିତବ୍ବଭେଦତୋ ଦୁୱିଧା। ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାତି ଉପ୍ପାଦୱଯକିଚ୍ଚରହିତାତିଆଦିପ୍ପକାରା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିୱଣ୍ଣନାଯଂ। ନନୁ ଚ ତତ୍ଥ ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦଯୋ ଅପରାପି ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ୱୁତ୍ତା, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋୱ ୱୁତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ? ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତା, ତା ପନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀସୁ ଛସୁ ଏୱ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦଯୋ ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋୱ ୱୁତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ରୂପାଦି ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚ ସତ୍ତରଥାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୱଚନେନ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଦୁୱିଧାପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜମାନ…ପେ… ୱୁତ୍ତା’’ତି। ଇତରେହୀତି ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀହି ଅୱସେସେହି ପଞ୍ଚହି, ରୂପୱେଦନାଦୀନଂ ସତ୍ତରଥାଦୀନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥାନଂ ପକାରେହି ଞାପନତୋ ତଂତଂୱାଚକୋ ସଦ୍ଦୋଯେୱ ୱିସଯଭେଦତୋ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିଭେଦା ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖାଦୀହି ଦସହି ପଦେହି ୱୁତ୍ତାତି ଅଯଂ ପୁରିମୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଚ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ପାଳିଯା ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା ‘‘ପାଳିଅନୁଗତୋ ଉଜୁକୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦି ଚାତିଆଦୀସୁ ସତ୍ତାଦିକା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଯଦି ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ସା ଅତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଅୱିଜ୍ଜମାନା ଚ ସା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚାତି ତେସଂ ଆଚରିଯାନଂ ଲଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିଯା ୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥାତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱାପତ୍ତିଚୋଦନେନ ତତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦିନା। ତତୋତି ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ସତ୍ତରଥାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ସବ୍ବେସଂ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅଥା’’ତିଆଦିନା ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥନିଦ୍ଦେସତୋ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ସଯମେୱ କାରଣମାସଙ୍କତି। ‘‘ନାପୀ’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅସିଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପୁରିସୋତି ସଙ୍ଖା’’ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖାଦଯୋପି ନାମାଦୀହି ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିସିଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାଦିସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା’’ତି। ୱଚନଗ୍ଗହଣଂ ୱଚନୁଚ୍ଚାରଣଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତେସନ୍ତି ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣୱଚନଗ୍ଗହଣାନଂ। ଅସମତ୍ଥତା ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଯୋଜନା। ତମେୱ ଅସମ୍ଭୱଂ ‘‘ଯଦି ହୀ’’ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ପଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା। ପଞ୍ଞତ୍ତିପଞ୍ଞାପନେତି ଯାଯ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତି ରୂପାଦଯୋ ଚ ପଞ୍ଞାପୀଯନ୍ତି, ଯା ଚ ସୋତଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନାନନ୍ତରମୁପ୍ପନ୍ନେନ ଗହିତପୁବ୍ବସଙ୍କେତେନ ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନେନ ଗଯ୍ହତି, ସା ଅଯଂ ନାମାତି ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାପନେ ଅସଙ୍କରତୋ ଠପନେ। ଅଥ ୱା ସୋତଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନାନନ୍ତରମୁପ୍ପନ୍ନେନ ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ତାନେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଗାହାପନେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନେ। ତସ୍ସା ଅଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା

ସିଯାତି ତସ୍ସା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଞାପନେ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣଵଚନଗ୍ଗହଣାନଂ ସହକାରୀକାରଣଭୂତା ଅଞ୍ଞା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି ଵତ୍ତବ୍ବା ଅନୁଞ୍ଞାତବ୍ବା ସିଯା। ତତୋ ଅତ୍ଥଵିଜାନନମେଵ ନ ସିଯାତି କେଵଲାନି ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣଵଚନଗ୍ଗହଣାନି ଅତ୍ଥପଞ୍ଞାପନେ ଵିଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଞ୍ଞାପନେପି ଅସମତ୍ଥାନି, ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ଞାତାଯେଵ ତେସଂ ସହକାରୀକାରଣଂ ତଂଜାନନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନନ୍ତରପରିକପ୍ପନେ ଚ ଅନଵତ୍ଥାନାପତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥାଧିଗମସ୍ସ ସମ୍ଭଵୋ ଏଵ ନ ଭଵେଯ୍ଯ।

ସଙ୍କେତୋ ରୂପାଦୀସୁ ନ କିଞ୍ଚି ହୋତି, ଭୂତାଦିନିମିତ୍ତଂ ଭାଵନାଵିସେସଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଵୋହରିଯମାନା କସିଣାଦିପଞ୍ଞତ୍ତି ଵିଯ ତଂ ତଂ ସଙ୍କେତିତବ୍ବଂ ସଙ୍କେତକରଣଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଵୋହାରମତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପିକା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଯଥାଵୁତ୍ତଦୋସାପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ନାପି ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣ"ନ୍ତି ଅଵୋଚ। ନନୁ ଚ ଅତ୍ଥଵିଜାନନାସମ୍ଭଵଚୋଦନେନେଵ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣାଭାଵୋପି ଦସ୍ସିତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସଙ୍କେତେ ପନ ଆଚରିଯାନଂ ମତିଭେଦୋ ଵିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଏକପକ୍ଖିକୋ ଅଯଂ ଦୋସୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଵିସୁଂ ଵଚନଂ ଵୁଚ୍ଚମାନା ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଵଚନତ୍ଥା ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବା ଚ, ତଦଭିଧାଯକୋ ସଦ୍ଦୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ଏତ୍ତାଵତା ସବ୍ବଵୋହାରୋ ସିଜ୍ଝତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ "ଵଚନ…ପେ… ଜନଂ ନତ୍ଥୀ"ତି ଆହ। ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଵଚନଭାଵୋ ସିଦ୍ଧୋ ପଟିହନନସୋତବ୍ବତାଦୀପକତ୍ତା ତେସଂ ପାଠାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ "ଅତ୍ଥି କେଚି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଵୋହାରଂ ସୁଣନ୍ତି, ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା"ତି ଏଵମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା "ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମା"ତି ପଦସ୍ସ ଯଥାଵୁତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ମାତିକାଵଣ୍ଣନାଯ ଵିରୋଧୋ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅଵୁତ୍ତତା, ଇମିସ୍ସା ପାଳିଯା ଅନନୁଗମୋ, ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତା, ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥପଦସ୍ସ ନଵତ୍ତବ୍ବତା, ଅନଵତ୍ଥାନାପତ୍ତିତୋ ଅତ୍ଥଵିଜାନନାସମ୍ଭଵୋତି ଅନେକେ ଦୋସା, ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଵିକାରସହିତସ୍ସ ପନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵେ ଯଥାଵୁତ୍ତଦୋସାଭାଵୋ ଅନେକେସଂ ପାଠପ୍ପଦେସାନଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମନଂ, ତସ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ "ପାଳି…ପେ… ତବ୍ବୋ"ତି।

ଯଦି ସଦ୍ଦୋତିଆଦିନା ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵେ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଵିରୋଧମାହ। ଏଵଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵେ ଯଦି ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵୋ, ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ରୂପାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵୋ ଏଵ ସିଯା, ନ ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵୋ। ନ ହି ତେ ସଦ୍ଦାଦଯୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ଏଵଞ୍ଚ ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଭାଵୋ ଏଵ ସିଯା। ଵୁତ୍ତା ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ପ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧ ମାତିକାଵଣ୍ଣନା) "ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ"ତି। ଇତରୋ ଵିସଯସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ତସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵୋତି ଯଥାଵୁତ୍ତଵିରୋଧାଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅଵିଜ୍ଜମାନାନ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇଦାନି ସଦ୍ଦାଦିଵିସଯସ୍ସ କେନଚିପି ପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅଭାଵଦସ୍ସନେନ ତବ୍ବିସଯାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଵିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଵଂଯେଵ ଵଵତ୍ଥପେତି "ଅଯଞ୍ଚ ଵାଦୋ"ତି। ଵିଜ୍ଜମାନା ଏଵ ସଦ୍ଦାଦଯୋ ରୂପାଦିସଭାଵାଭାଵଵସେନ "ଅଵିଜ୍ଜମାନା"ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ସବ୍ବଥା ଅଭାଵତୋ। ତଥା ହି ତଥା ତଥା ପଞ୍ଞାପିଯମାନଭାଵେନ ଵିଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଯଥାଵୁତ୍ତରୂପୋ ଵାଦୋ "ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀତି? ହେଵତ୍ଥି ହେଵ ନତ୍ଥୀତି। ସେଵତ୍ଥି ସେଵ ନତ୍ଥୀତି। ନ ହେଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବେ। ସେଵତ୍ଥି ସେଵ ନତ୍ଥୀତି। ଆମନ୍ତା। ଅତ୍ଥଟ୍ଠୋ ନତ୍ଥଟ୍ଠୋ"ତି (କଥା। ୩୦୬) ଏଵଂ ପଵତ୍ତାଯ ହେଵତ୍ଥିକଥାଯ। ତତ୍ଥ ହି ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା ରୂପାଦିସଭାଵେନ ଅତ୍ଥି, ଵେଦନାଦିସଭାଵେନ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସବ୍ବମେଵିଦଂ ଏଵଂ ଅତ୍ଥି ଏଵଂ ନତ୍ଥୀତି ଏଵଂଲଦ୍ଧିକେ ସନ୍ଧାଯ "ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀ"ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। "ହେଵତ୍ଥି ହେଵ ନତ୍ଥୀ"ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପରଵାଦିସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସକଵାଦୀ ଯଦି ରୂପମେଵ ଏଵଂ ଅତ୍ଥି ଏଵଂ ନତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ଏଵଂ ସନ୍ତେ ସୋ ଏଵ ଅତ୍ଥି ସୋ ଏଵ ନତ୍ଥି ନାମାତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ "ସେଵତ୍ଥୀ"ତି ଆହ। ଇତରୋ ତେନେଵ ସଭାଵେନ ଅତ୍ଥିତଂ, ତେନେଵ ନତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସକଭାଵେନ ଅତ୍ଥିତଂ, ପରଭାଵେନ ନତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ସକଵାଦୀ "ଅତ୍ଥଟ୍ଠୋ ନତ୍ଥଟ୍ଠୋ"ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥିତା ଵା ନତ୍ଥିତା ଵା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିରୁଦ୍ଧା ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଵିନା କାଲଭେଦେନ ଅସମ୍ଭଵତ୍ତାତି କିଂ ଏକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପରଵାଦିଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି। ପଟିସିଦ୍ଧୋତି ଚ "ରୂପଂ 'ରୂପ'ନ୍ତି ହେଵତ୍ଥି, ରୂପଂ 'ଵେଦନା'ତି ହେଵ ନତ୍ଥୀ"ତିଆଦିନା (କଥା। ୩୦୬) ଵୁତ୍ତାଯ ରୂପଵେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ସକଭାଵେନ ଅତ୍ଥିତାଯ ପରଭାଵେନ ନତ୍ଥିତାଯ ଚ ପଟିସେଧନେନ ସଦ୍ଦାଦୀନମ୍ପି ତଥାଭାଵୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ।

ରୂପାଦଯୋ ନ ହୋନ୍ତୀତି ରୂପାଦିସଭାଵା ନ ହୋନ୍ତି। ତଥା ତଥାତି ସମୂହସନ୍ତାନାଦିଵସେନ। ଵିଚିତ୍ତସଞ୍ଞା ପରିକପ୍ପଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦି ସତ୍ତରଥାଦିସଞ୍ଞାଵଲମ୍ବିତୋ ଵଚନତ୍ଥୋ ଵିଜ୍ଜମାନୋ ନ ହୋତି, ନନୁ ସତ୍ତରଥାଦିଅଭିଲାପା ଅନରିଯଵୋହାରା ଜାଯନ୍ତୀତି ଆହ "ନ ଚ ତେ ଅଭିଲାପା"ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋ ଵସେନ କିଞ୍ଚି ଅହୋନ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପକସ୍ସ ଵଚନସ୍ସେଵ ଵସେନ ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତିଵୋହାରଂ ଲଭତି। ଇମିନାଵ ଅଧିପ୍ପାଯେନାତିଆଦି "ସଯଂ ଅଵିଜ୍ଜମାନୋ"ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତନ୍ତି ସଦ୍ଦାଦିଗ୍ଗହଣଂ। "ବ୍ରହ୍ମଵିହାରଚତୁକ୍କଂ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତତ୍ତା ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ନାମ ହୋତୀ"ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୨୧) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନ ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯଦି ପରିତ୍ତାଦିଭାଵେନ ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ, କଥଂ ଅଵିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ସଦ୍ଦାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାଵୋତି ଆହ "ଖନ୍ଧସମୂହସନ୍ତାନ"ନ୍ତିଆଦି। ତନ୍ତି ଖନ୍ଧସମୂହସନ୍ତାନଂ। ତଦୁପାଦାନଭୂତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଗହଣପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ କାରଣଭୂତଂ। ଯଦି ପୁଗ୍ଗଲସଞ୍ଞାଯ ସେଵମାନସ୍ସ କୁସଲାଦିଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, କଥଂ ପୁଗ୍ଗଲଦସ୍ସନଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନ୍ତି

ପଟିସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। ପଥୱୀଧାତୁ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପୁଗ୍ଗଲାଭାୱେ ୱିପକ୍ଖୱସେନ ନିଦସ୍ସନମାହ। ଇଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅନୁମାନଂ। ନ ରୂପାଦଯୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ତେସଂ ଅଗ୍ଗହଣେ ତଥାରୂପାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ ସେୱନାଦଯୋ ୱିଯାତି। ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ ଯୋ ଛୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ସଂସରତି ମୁଚ୍ଚତି ଚାତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ପରିକପ୍ପିତପୁଗ୍ଗଲୋୱ ପଟିସେଧିତୋ, ନ ୱୋହାରପୁଗ୍ଗଲୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଟିସେ…ପେ… ଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଆହ।

ଗାଥାଯ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ରୂପଂ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚେତନା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତେସୁ କଂ ନାମ ଧମ୍ମଂ ସତ୍ତୋତି ଜାନାସି ନୁ, ଏତେସୁ ଏକମ୍ପି ସତ୍ତୋତି ଗଣ୍ହିତୁଂ ନାରହତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ଏତେହି ଅଞ୍ଞୋ ଏକୋ ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚେସି। ଏୱମ୍ପି ମାର ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ନୁ ତେ। ନୁ-ସଦ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠିଗତମେୱେତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋଯଂ। ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରତି ‘‘ନଯିଧ ସତ୍ତୂପଲବ୍ଭତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱା ଅନୁମାନତୋ ୱା ଅନୁପଲଦ୍ଧିତୋ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ କୋଚି ସତ୍ତୋ ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ସତ୍ତୋ ନତ୍ଥି, କଥଂ ସତ୍ତୋ ସଂସାରମାପାଦୀତିଆଦି ନୀଯତୀତି। କିମେତ୍ଥ ନେତବ୍ବଂ, ସତ୍ତୋତି ୱୋହାରସତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଯସ୍ମା ସତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱୋହାରେ ପୱତ୍ତତୀତି। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତ୍ତୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରାତି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରତୋ ଅକ୍ଖଚକ୍କଇସାଦିଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରମୁପାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତୋତି ୱୋହାରୋ।

ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ସସୱିସାଣାଦିକସ୍ସ। ଯଦି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ, କଥଂ ତଂ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ‘‘ପରିକପ୍ପିତ’’ନ୍ତି। ଲୋକସଞ୍ଞାତଂ ଘଟାଦି। ଏତ୍ଥ ପନ ଯଥା ଅତ୍ତାନଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକଧମ୍ମାନଂ ତଂସନ୍ତତିପତିତାନଞ୍ଚ କିଲେସୁପତାପାଭାୱେନ ଅସ୍ସତ୍ଥଭାୱପଚ୍ଚଯତାଯ ଉପ୍ପାଦାଦିରହିତମ୍ପି ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଅସ୍ସାସନକରସ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକଧମ୍ମୱସେନ ଉପ୍ପାଦାଦିରହିତାପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତା। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ୱା ଅନ୍ତୋନୀତୋତି ପୱତ୍ତିତା ୱୋହାରିତାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଞପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଗହିତାୟେୱ ପଞ୍ଞାପେତି, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ସା ଗହେତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ଥଦ୍ୱାରେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାତି ୱୁତ୍ତା। ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତଥା ପକାରତୋ ଞାପନଭାୱେନ ଞାପେତବ୍ବଞାପନନ୍ତି କତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତ୍ତାୟେୱ ଚ ତସ୍ସା ଅନିଦ୍ଧାରିତସଭାୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନ ହି ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ କକ୍ଖଳଫୁସନାଦି ସରୂପତୋ ସଦ୍ଦେନ ୱଚନୀଯଭାୱଂ ଭଜତି, ଅପିଚ ଖୋ ନେସଂ କାଲଦେସାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ୱିନିୱତ୍ତଅଞ୍ଞଜାତିଯକୋ ସଜାତିଯସାଧାରଣୋ ପୁବ୍ବସଙ୍କେତାନୁରୂପଂ ଅଜ୍ଝାରୋପସିଦ୍ଧୋ ସାମଞ୍ଞାକାରୋ ୱଚନୀଯୋ। ତତ୍ଥାପି ନ ୱିନା କେନଚି ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀତି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଭୂତୋ ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧୋ ତଂତଂୱଚନତ୍ଥନିଯତୋ ସାମଞ୍ଞାକାରୱିସେସୋ ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପୁବ୍ବାଚରିଯା। ସୋ ହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସଦ୍ଦଂ ନାମେତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥସ୍ସ ନାମସଞ୍ଞଂ କରୋତୀତି ନାମଂ, ପକାରେହି ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚାତି।

କସ୍ସ ପନ ସୋ ଆକାରୱିସେସୋତି? ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତ୍ଥସ୍ସାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନେକାକାରା ହି ଅତ୍ଥାତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତସ୍ସା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଗହେତବ୍ବତାୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି, ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଏତମେୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ୱଚନୱଚନୀଯଭେଦାନଂ ସଙ୍କରୋ ସିଯା, ସବ୍ବୋପି ଅତ୍ଥୋ ସବ୍ବସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନୀଯୋ, ସବ୍ବୋ ଚ ସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକୋତି ନ ଚେତ୍ଥ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣେନେୱ ତେସଂ ପୱତ୍ତାତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ୱୱତ୍ଥିତେସୁ ଏୱ ତେସୁ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିତୋ।

ଅପରେ ପନ ‘‘ଯଥା ଧୂମତୋ ଅଗ୍ଗିଅନୁମାନେ ନ କେୱଲେନ ଧୂମେନେୱ ଅଗ୍ଗି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଧୂମସ୍ସ ପନ ଅଗ୍ଗିନା ଅୱିନାଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଧୂମେନ ଅଗ୍ଗି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥୱିଜାନନେ ନ କେୱଲେନ ସଦ୍ଦେନ ତଦତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଂତଂସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ ତେନ ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅୱିନାଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ତେନ ତେନ ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥଂ ଞାପେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଅଗ୍ଗହିତସମ୍ବନ୍ଧେନପି ସଦ୍ଦସୱନମତ୍ତେନ ତଦତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟାତି। ଯୋ ଯମେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଞ୍ଞାପନଭାୱେନ ନାମନ୍ତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅଭାୱା ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ଲୋକସଙ୍କେତୋତି ୱା ସିଦ୍ଧୋ ଞାତୋତି ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧୋତି, ସଦ୍ଦେନ ପକାସିଯମାନାନଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାରାନଂ ଅଧିଗମହେତୁତାଯ ପକାରତୋ ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସପି ଞେଯ୍ୟୱିସେସସ୍ସ ଅଭାୱେ ଘଟାଦିସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟା ୱିଯ ପଥୱୀଫସ୍ସାଦିସଦ୍ଦୱଚନୀଯୋପି ନ ଲବ୍ଭତିଯେୱାତି ସବ୍ବୱୋହାରଲୋପୋ ସିଯା। ଯସ୍ମା ଚ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତତଂତଂୱିସେସାକାରୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ କେୱଲା, ତସ୍ମା ତେସଂ ତେ ସଣ୍ଠାନସମୂହଅୱତ୍ଥାୱିସେସାକାରା ଯଦିପି ପରମତ୍ଥତୋ କିଞ୍ଚି ନ ହୋନ୍ତି, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଉପାଦାନାନଂ ୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନଭାୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ତଂତଂଗହଣାନୁରୂପଂ ତଂତଂଅଭିଲାପାଧିକରଣଂ ଭୱତି। ଉପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତି ହି ଉପାଦାନତୋ ଯଥା ଅଞ୍ଞା ଅନଞ୍ଞାତି ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଏୱଂ ସବ୍ବଥା ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତି ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ତଯୋପି ହି ଏତେ ସନ୍ତାୟେୱାତି ଏୱଂ ତାୱ ମାତିକାୱଣ୍ଣନାଯ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ସଙ୍ଖାଯତି

ସଂକଥୀଯତୀତି ସଙ୍ଖାତି ଅଯମତ୍ଥୋ କଥେତବ୍ବଭାୱେନ ୱଚନତ୍ଥେଯେୱ ନିରୁଠ୍ହୋ, ନ ୱଚନସ୍ମିନ୍ତି ୱଚନପକ୍ଖସ୍ସ ଉଜୁକତା ସମ୍ଭୱତି। ୱଚନପକ୍ଖୋଯେୱ ପାଠଇଅନୁଗତୋ, ନ ପରମ୍ପରାଗତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋତି କୁତୋ ପନେତଂ ଲବ୍ଭା। ନ ହି ଅନୀତୋ ଅତ୍ଥୋ ପାଠଇଅନନୁଗତୋ, ନାପି ସବ୍ବା ପାଠଇନୀତତ୍ଥା ଏୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ଦୁୱିଧା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଛହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ସିଦ୍ଧମେତଂ ଅତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି।

ଯଦି ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିତାପଟିସେଧୋ, ଇଟ୍ଠମେତଂ। ଅଥ ୱୋହାରତୋ, ସତ୍ତରଥଘଟାଦୀହି ସତ୍ତରଥାଦିୱଚନପ୍ପଯୋଗୋଯେୱ ନ ସମ୍ଭୱେଯ୍ଯାତି। ନ ହି ୱଚନୀଯରହିତୋ ୱଚନପ୍ପଯୋଗୋ ଅତ୍ଥୀତି। ପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ଅସଭାୱଧମ୍ମଭୂତାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥା ଅଧିୱଚନାଦିଦୁକତ୍ତଯଦେସନାତି ନ ପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱାପତ୍ତୀତି। ନ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସାନଂ ଅୱିସେସୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ, ସଦ୍ଦସ୍ସେୱ ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱେ ସିଯା କାଚି ତେସଂ ୱିସେସମତ୍ତା। ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବସ୍ସ ଅପରମତ୍ଥସଭାୱସ୍ସେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ନ ସକ୍କୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଏୱଞ୍ଚେତଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଇତରଥା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପିତବ୍ବତାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥଭାୱୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଦଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି ଚ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ୱିଭତ୍ତାଯେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତି ''ପୁରିସୋ ମାଗଣ୍ଡିଯୋ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଦସ୍ସିତାତି ନ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥାପି ହି ଯଥାୱୁତ୍ତୌପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତିନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସଭାୱସମ୍ଭୱତୋତି ସଙ୍ଖାଦିସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତାପି ତେସଂ ମତିମତ୍ତମେୱ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତା ସଯଂ ଞାତାଯେୱ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପେତି ଗହିତସରୂପତାଯ ପଦୀପୋ ୱିଯ ରୂପଗତୱିଧଂସନେତି ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନ୍ତରପରିକପ୍ପନେନ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବତ୍ଥପଞ୍ଞାପନେ, ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିପଞ୍ଞାପନେ ପନ ଉପାଦାନଭେଦଭିନ୍ନା ଉପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ ତଂତଂୱଚନୱଚନତ୍ଥଭେଦଭିନ୍ନା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଇଚ୍ଛିତା ଏୱ। ନ ଚ ଅନୱତ୍ଥାନଦୋସୋ ତଂତଂୱଚନସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଭାୱନେ ସହକାରୀକାରଣଭାୱେନ ପଟିନିଯତସରୂପତ୍ତା। ଏତେନ ସଙ୍କେତଗ୍ଗହଣାଭାୱୋପି ପଟିସିଦ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତଥା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପଯୋଜନାଭାୱୋ। ଦସ୍ସିତପ୍ପଯୋଜନା ହି ସା ପୁବ୍ବେତି।

''ୱୋହାରୋ ଲୋକିଯସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତୀ''ତିଆଦୀସୁ ସୋତବ୍ବସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ତବ୍ବିସଯଭୂତା ୱୋହାରାଦଯୋ ପଟିହନନସୋତବ୍ବତାପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସଦ୍ଦୋଯେୱ ୱା ତତ୍ଥ ୱୋହାରାଦିସହଚାରିତାଯ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ନ ହି ସକ୍କା ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରସା ଦେସନା ପୱତ୍ତୀତି ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ହି କତ୍ଥଚି ସୁଖା ଦୁକ୍ଖା, ସୁଖାପି ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖା ସୁଖା, ଦୁକ୍ଖାପି ସୁଖାତି, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଦୁୱିଧାପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଧିୱଚନାଦିପାଠସ୍ସ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି। ଅଯଂ ସଙ୍ଗତାସଙ୍ଗତୱିନିମୁତ୍ତଂ ଛେକ୍ଯୱିସେସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

୧୩୧୬। ସତିପି ପରେସଂ ସାମଞ୍ଞାଦିନାମକାରକାନଂ ନାମକରଣଭାୱେ ପରାନପେକ୍ଖତାଯ ତତୋ ଅତିୱିଯ ଯୁତ୍ତୋ ଇଧ ନାମକରଣସଭାୱୋ ଉକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦେନ ନାମକରଣତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଞ୍ଞଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ। ନାମକରଣସଭାୱତା ନ ହୋତି ଅସଭାୱିକତାଯ କଦାଚିଦେୱ ପୱତ୍ତିତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଭାୱସିଦ୍ଧତ୍ତାତି ୱେଦନାଦୀନଂ ୱେଦନାଦିନାମକରଣଧମ୍ମତଂ ଆହ। ଯଦି ୱେଦନାଦୀନଂ କେନଚି ଅକତଂ ସକନାମଂ ଆଦାଯଯେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଓପପାତିକନାମାନଂ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନାମଭାୱୋ, ଏୱଂ ସତି ପଥୱୀଆଦୀନମ୍ପି ନାମଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞଥା ପଥୱୀଆଦିନିଦସ୍ସନମେୱ ନ ସିଯାତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ''ପଥୱୀଆଦିନିଦସ୍ସନେନା''ତିଆଦି। ଏକଦେସସାମଞ୍ଞେନ ହି ଯଥାଧିପ୍ପେତେନ ଉପମା ହୋତି, ନ ସବ୍ବସାମଞ୍ଞେନାତି। ଏୱମ୍ପି ଯଦି ସଭାୱସିଦ୍ଧନାମତ୍ତା ୱେଦନାଦଯୋ ନାମଂ, ପଥୱୀଆଦୀନମ୍ପି ଅନିୱତ୍ତନୀଯୋ ନାମଭାୱୋତି ଆହ ''ନିରୁଠ୍ହତ୍ତା''ତିଆଦି। ତେନ ଯଂନିମିତ୍ତଂ ୱେଦନାଦୀସୁ ନାମସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି, ସତିପି ତଦଞ୍ଞେସଂ ତଂନିମିତ୍ତଯୋଗେ ଗୋ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ କୁକ୍କୁଟାଦିସତ୍ତପିଣ୍ଡେ ନିରୁଠ୍ହତୋ ୱେଦନାଦୀସୁ ନାମ-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ ତେସଂଯେୱ ନାମୱୋହାରୋ ଦିସ୍ସତି। ନାମତାନାପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା କେସକୁମ୍ଭାଦିନାମନ୍ତରାପଜ୍ଜନତୋ। ଏତମେୱତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ''ନ ହୀ''ତିଆଦିନା ୱିୱରତି। ଯଦିପି ସମୂହାଦିଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱତୋ ୱେଦନାଦିଅରୂପଧମ୍ମେସୁପି ପିଣ୍ଡାକାରେନ ଗହଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ପନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅତ୍ତାତିପରିକପ୍ପମୁଖେନ ଏକଧମ୍ମୱସେନେୱ, ନ ସମୂହୱସେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଞ୍ଞେନ…ପେ… ନତ୍ଥୀ''ତି।

ପକାସକପକାସିତବ୍ବଭାୱୋ ୱିସଯିୱିସଯଭାୱୋ ଏୱ। ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ। ସୋ ନାମମନ୍ତରେନ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ପାକଟୋତି ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ''ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯା''ତି ୱଚନେନ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସତପ୍ପକାରାନମେୱ ନାମଭାୱୋ ସିଯା, ନ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସତପ୍ପକାରାନନ୍ତି ଆସଙ୍କାଯ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ''ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହଗତୋ ଫସ୍ସୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ। ପି-

ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୱିସଯୀୱିସଯସଙ୍ଘଟ୍ଟନସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞଞ୍ଞଂ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ ନ ରୂପଧମ୍ମା ୱିଯ ୱିଭୂତାକାରୋ, ତତୋ ନାମାଯତ୍ତଗହଣିଯଭାୱୋ ନାମସ୍ସେୱାତି। ଅରୂପତାଯ ୱାତିଆଦିନା ସାମଞ୍ଞତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଉପଚାରୱସେନ ନାମଭାୱମାହ। ପଚ୍ଛିମପୁରିମାନନ୍ତି ''ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା''ତି ଇମଂ ଅନୁପୁବ୍ବିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ରୂପସ୍ସାତିଆଦିନା ନାମୱୋହାରହେତୁଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ନିଦ୍ଦାନସ୍ସ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଏୱ ୱିଭାୱେତି, ଯତୋ ଅରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞୱିସଯୱିନିସ୍ସଟଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଯଂ ଏୱ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀତି।

୧୩୧୮। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ତଦସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନତୋ ଚ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ମୂଲଂ ପଧାନକାରଣନ୍ତି ୱଟ୍ଟମୂଲଂ।

୧୩୨୦।ଏକେକସ୍ମିଂ ରୂପାଦିକେ ଯଥାଭିନିୱିଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅହଂମାନାଧାରନିମିତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲତବ୍ବିପାକଲୋକାଧାରତଞ୍ଚ ସମାରୋପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଗ୍ଗହଣୱିସେସୋ। ଯା କାଚି ଦିଟ୍ଠି ନିୱିସମାନା ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରାମସନାକାରେନେୱ ନିୱିସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପରାମସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି।

୧୩୩୨। ଚେତନାପ୍ପଧାନୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ''ଯାଯ ଚେତନାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୩୩।ଦୁନ୍ନାମଂ ଗାରଯ୍ହନାମଂ। ଅନୁପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସାତିଆଦିନା ସେୱନଭଜନାନଂ ୱିସେସମାହ।

୧୩୩୬। ଆପତ୍ତିଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦଜାନନୂପାଯଦସ୍ସନଂ ସହ ୱତ୍ଥୁନା ସହ କମ୍ମୱାଚାଯାଦିୱଚନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱତ୍ଥୁୱୀତିକ୍କମତୋ''ତିଆଦିମାହ। ''ଆପତ୍ତିକୁସଲତା ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା''ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୧୯) ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। କାରଣଜାନନେନ ଫଲଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଞାତଂ ହୋତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆପତ୍ତିଯା ୱା''ତିଆଦିମାହ।

୧୩୪୨।ତସ୍ସାତି ମନସିକାରକୁସଲତାଯ।

୧୩୪୪।ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନେୱ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନେୱ।

୧୩୪୮।ଅକରଣେନ ଅନାଦରୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୩୫୦।ଫେଗ୍ଗୁରୁକ୍ଖସ୍ସ ସିଗ୍ଗୁଆଦିକସ୍ସ।

୧୩୫୨।ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରଣସ୍ସ। ଅସଂୱୁତଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେୱ ହେତୁତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାଦିଅନ୍ୱାସ୍ସୱନସ୍ସ ତଂଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଧାନକାରଣଂ। ସତି ହି ଅସଂୱୁତତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତେ ତେ ଅନ୍ୱାସ୍ସୱନ୍ତୀତି ଅସଂୱରିଯମାନଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯହେତୁକୋ ସୋ ଅସଂୱରୋ ତଥାୱୁତ୍ତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱା ''ଯତ୍ୱାଧିକରଣନ୍ତି ହୀ''ତିଆଦିନା ପାଠଇଯା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। କସ୍ସ ଚାତି ପକାରଂ ପୁଚ୍ଛତି, କଥଂୱିଧସ୍ସ କଥଂସଣ୍ଠିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ସରୂପେ ୱୁତ୍ତେ ପୁନ ସରୂପପୁଚ୍ଛାଯ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥି। ଅନ୍ୱାସ୍ସୱନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ। ତଦୁପଲକ୍ଖିତନ୍ତି ଅନ୍ୱାସ୍ସୱୂପଲକ୍ଖିତଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅସଂୱୁତନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଯଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାସଂୱରୋ ମନୋଦ୍ୱାରୱସେନ, ସେସାସଂୱରୋ ଛଦ୍ୱାରୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚାଦୀନଂ ସତିପଟିପକ୍ଖାକୁସଲଧମ୍ମାଦିଭାୱତୋ ସିଯା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ କାଯିକୱାଚସିକୱୀତିକ୍କମଭୂତସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନାନଂ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତାତି ତମେୱ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ''ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ''ତିଆଦିନା ୱିୱରତି।

ଯଥା କିନ୍ତି ଯେନ ପକାରେନ ଜୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅସଂୱରୋ ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ଅସଂୱରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି , ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାଯଂ ପୱତ୍ତିକ୍କମୋ – ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ନିଯମିତାଦିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲଜୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ତଂଯେୱାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ପୁନ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଦ୍ୱାରେ ''ଇତ୍ଥିପୁରିସୋ''ତିଆଦିନା ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଜୱନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ପୁନ ୱାରେ ପସାଦରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଜୱନଂ ଜୱତି। ପୁନ ଯଦି ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଂସଦିସମେୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଜୱନଂ ତଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏୱମେୱ ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠନଯୋ ପରିଚିତାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ, ଅପରିଚିତେ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ଦ୍ୱାରଭଓଙ୍ଗାଦୀନଂ ଜଓନେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସତି ଦ୍ୱାରଭଓଙ୍ଗାଦିକେତି ପଚ୍ଚଯଭାଓେନ ପୁରିମନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଜଓନକାଲେ ଅସନ୍ତମ୍ପି ଭଓଙ୍ଗାଦି ଚକ୍ଖାଦି ଓିଯ ଫଲନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସନ୍ତଞ୍ଞେଓ ନାମାତି ଓ୍ଚୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଧରମାନଂଯେଓ ସନ୍ତନ୍ତି ଓ୍ଚୁଚ୍ଚତୀତି। ବାହିରଂ ଓିଯ କଦ୍ଧାତି ପରମତ୍ଥତୋ ଜଓନସ୍ସ ବାହିରଭାଓେ ଇତରସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାଓେ ଅସତିପି ''ପଭସ୍ସରମିଦଂ , ଭିକ୍ଖଓେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିଓଚନତୋ (ଅ। ନି। ୧।୪୯) ଆଗନ୍ତୁକଭୂତସ୍ସ କଦାଚି କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଜଓନସ୍ସ ବାହିରଭାଓୋ ତବ୍ବିଧୁରସଭାଓସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭାଓୋ ପରିଯାଯତୋ ଓ୍ଚୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସଂଓରହେତୁଭାଓାପତ୍ତିତୋତି ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ଅସଂଓରହେତୁଭାଓାପଜ୍ଜନସ୍ସ ପାକଟଭାଓଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଉପ୍ପନ୍ନେ ହି ଅସଂଓରେ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ତସ୍ସ ହେତୁଭାଓୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି। ଦ୍ୱାରଭଓଙ୍ଗାଦିମୁସନନ୍ତି ଦ୍ୱାରଭଓଙ୍ଗାଦୀସୁ ମୁସନଂ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଦ୍ୱାରେ ଅସଂଓରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ସଂଓରୂପନିସ୍ସଯଭାଓଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋଯେଓ ପଓତ୍ତତୀତି। ତେନେଓାହ ''କୁସଲଭଣ୍ଡଓିନାସନ''ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା''ତିଆଦିପାଠଇଯଂ ସଂଓରୋ, ସଂଓରିତବ୍ବଂ, ସଂଓରଣୁପାଯୋ, ଯତୋ ଚ ସୋ ସଂଓରୋ, ଯତ୍ଥ ଚ ସୋ ସଂଓରୋତି ଇମଂ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବା। କଥଂ? ''ରକ୍ଖତି…ପେ… ସଂଓରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି ଏତେନ ସଂଓରୋ ଓ୍ଚୁତ୍ତୋ। ସତିଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚକ୍ଖାଦି ସଂଓରିତବ୍ବଂ। ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତି ନାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀତି ସଂଓରଣୁପାଯୋ। ''ଯତ୍ୱାଧିକରଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ସଂଓରଣାଓଧି। ରୂପାଦଯୋ ସଂଓରଓିସଯୋତି। କିଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖାଭାଓନାବଲସଙ୍ଗହିତଭାଓେନ ଦୁଓିଧୋପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରୋ? ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ଓିସଯେସୁ ଆଦୀନଓଦସ୍ସନଂ, ଇତରେନ ଆଦୀନଓପ୍ପହାନଂ। ତଥା ପୁରିମେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ, ଇତରେନ ଅନୁସଯପ୍ପହାନଂ । ତଥା ପୁରିମୋ ଲୋକିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଗହିତୋ, ଦୁତିଯୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସଙ୍ଗହିତୋତି ଅଯମ୍ପି ଓିସେସୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

୧୩୫୩।ଦଓତ୍ଥାଦିଅଭିଲାସୋତି ଦଓୋ ଏଓ ଅତ୍ଥୋ ପଯୋଜନନ୍ତି ଦଓତ୍ଥୋ, ସୋ ଆଦି ଯେସଂ ତେ ଦଓତ୍ଥାଦଯୋ। ତେସୁ, ତେସଂ ଓା ଅଭିଲାସୋ, ଦଓୋ ଓା ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସାତି ଦଓତ୍ଥୋ, ତଦାଦିକୋ ଦଓତ୍ଥାଦି, କୋ ପନ ସୋତି ଆହ ''ଅଭିଲାସୋ''ତି। ଆହାରପରିଭୋଗେ ଅସନ୍ତୁସ୍ସନାତି ଆହାରପରିଭୋଗେ ଅତିତ୍ତି। ବହୁନୋ ଉଡ଼ଆରସ୍ସ ଚ ପତ୍ଥନାଓସେନ ପଓତ୍ତା ଭିଯ୍ୟୋକମ୍ୟତା ଅସନ୍ତୁସ୍ସନାତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି।

୧୩୫୫। ମଜ୍ଜନାକାରେନ ପଓତ୍ତି ମାନସ୍ସେଓାତି କତ୍ୱା ''ମାନୋଓ ମାନମଦୋ''ତି ଓ୍ଚୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଜାତିମଦାଦଯୋ ''ମାନୋ ମଞ୍ଞନା''ତିଆଦିନା ମାନଭାଓେନେଓ ଓିଭତ୍ତାତି। ଖୁଦା ନାମ କମ୍ମଜତେଜୋ। ତଂ ପନ ଅଭୁତ୍ତେ ଭୁତ୍ତେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯଂ ତତ୍ଥ ଆମାସଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସରୀରଦେସସ୍ସ ପୀଳନତୋ ଓିହିଂସାସଦ୍ଦଓଚନୀଯଂ, ତଦେଓ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ, ଇତରଞ୍ଚ ନିଓତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓେନ ଖୁଦା ଓିସେସିତାତି ଆହ ''ଖୁଦାଯ ଓିସେସନ''ନ୍ତି। ଯେ ପନ ''କମ୍ମଜତେଜପଚ୍ଚଯା ଦୁକ୍ଖା ଓେଦନା ଖୁଦା''ତି ଓଦନ୍ତି, ତେସଂ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାତି ଓିସେସନମେଓ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସତିପି ତସ୍ମିଂ ଭୂତତ୍ଥକଥନେ ଓିହିଂସୂପରତିପୁରାଣଓେଦନାପଟିହନନାନଂ ଓିସେସାଭାଓୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ପୁରିମୋଯେଓେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଏତାସଂ କୋ ଓିସେସୋତି ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓେଦନା, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓେଦନାତି ଦ୍ୱେପି ଚେତା ଓେଦନା ଯାଓତା ଅନାଗତାଯେଓାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସତିପି ଅନାଗତତ୍ତେ ପୁରିମା ଉପ୍ପନ୍ନସଦିସୀ, ଇତରା ପନ ଅତଂସଦିସୀ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଓାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଓିସେସୋ। ତେନେଓ ''ଯଥାପଓତ୍ତା''ତି ପୁରିମାଯଂ ଓ୍ଚୁତ୍ତଂ, ଇତରତ୍ଥ ଚ ''ଅପ୍ପଓତ୍ତା''ତି। ଅଥ ଓା ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓେଦନା ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମସ୍ସ ଓିପାକଭୂତା ପୁରାଣଓେଦନା ନାମ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣାଦିଅଯୁତ୍ତପରିଭୋଗପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣାଦିଯୁତ୍ତପରିଭୋଗତୋ ଆଯତିଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଓେଦନା ନଓଓେଦନା ନାମ। ଓିହିଂସାନିମିତ୍ତତା ଓିହିଂସାନିବ୍ବତ୍ତତା।

ଯାପେନ୍ତି ଏତେନାତି ଯାପନାତି ଓ୍ଚୁତ୍ତସ୍ସ ସରୀରଯାପନକାରଣସ୍ସ ଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସପିଯାପନକାରଣନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଓିସେସସ୍ସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯାପନତ୍ଥାଯା''ତି ଓତ୍ୱା ନ କେଓଲଂ ଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେଓ ଯାପନକାରଣମାହାରୋ, ଅଥ ଖୋ ଠାନାଦିପଓତ୍ତିଆକାରଓିସେସଯୁତ୍ତସ୍ସ ସକଲସରୀରସ୍ସପି ଯାପନକାରଣନ୍ତି ତଂଦୀପନତ୍ଥଂ ଯାତ୍ରାତି ଓଚନନ୍ତି ଯାପନା ମେ ଭଓିସ୍ସତୀତି ଅଓିସେସେନ ଓ୍ଚୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥାନଂ ଅଓିଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତା ଯାପନା ଯାତ୍ରା''ତି ଆହ। ଅଯୁତ୍ତାନଯୋଜନଅପରିଭୋଗଦୁପ୍ପରିଭୋଗାଦିଓସେନ ସାଓଜ୍ଜସ୍ସ ଓିନାସନଂ ସାଓଜ୍ଜଓିନିପାତନଂ। ଯେନାତି ଗଣଭୋଜନଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଥୂପୀକତାଦିକସ୍ସ ଓା ପଟିଗ୍ଗହଣେନ। ସାଓଜ୍ଜଂ ସନିନ୍ଦଂ ପରିଭୋଗଂ କରୋତୀତି ଓା ଅତ୍ଥୋ।

ଇରିଯା…ପେ… ଓ୍ଚୁତ୍ତନ୍ତି ସୁଖଂ ପଓତ୍ତମାନେହି ଇରିଯାପଥେହି ତେସଂ ତଥାପଓତ୍ତିଯା କାରଣନ୍ତି ଗହିତତ୍ତା ଓିଦିତତ୍ତା ଯଥାଓ୍ଚୁତ୍ତଭୁଞ୍ଜନପିଓନାନି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାଭାଓେନ ଓ୍ଚୁଚ୍ଚମାନାନି ଇରିଯାପଥକତ୍ତୁକାନି ଓିଯ ଓ୍ଚୁତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ''ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସଓା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୧; ୨।୧୮୨) ଦସ୍ସନସ୍ସ ଖଯହେତୁତା, ''ଘତଂ ପିଓିତ୍ୱା ବଲଂ ଭଓତି, ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ଭଓତୀ''ତି ଚ ପାନଦସ୍ସନାନଂ

ବଲଭଯହେତୁତା ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଭୁଞ୍ଜନପିୱନାନଂ ଇରିଯାପଥସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୁଲଭାନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ୱିଯ ଅପ୍ପଭାୱୋପି ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରମସଲ୍ଲେଖୱୁତ୍ତୀନଂ ସୁଖୱିହାରାଯ ପରିଯତ୍ତୋତି ଚୀୱରସେନାସନାନଂ ଅପ୍ପଭାୱୁକ୍କଂସାନୁଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତାହି ଅନନ୍ତରଗାଥାହି ଇଧାପି ଧମ୍ମସେନାପତିନା ସୁଖୱିହାରାଯ ପରିଯତ୍ତୋ ଅପ୍ପଭାୱୁକ୍କଂସୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ‘‘ପୁନପୀ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଭୁତ୍ୱାନା’’ତି ପାଠଂ ସମତ୍ଥଯତି।

୧୩୭୮।ସତିଆଦିଧମ୍ମାତି ସତିପଞ୍ଞାସମାଧିୱୀରିଯସମ୍ମାୱାଚାଦିଧମ୍ମା, ଯେ ଛହି ଦୁକେହି ପରିଗ୍ଗହିତା।

୧୩୭୯।ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବେହି ପଟିୱେଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିସଯେନପି ହି ୱିସଯୀ ୱୁଚ୍ଚତି ସହଚରଭାୱତୋ। ଯଥା –

‘‘ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାନ ସଂୱେଗଂ, ଦୁକ୍ଖେନସ୍ସ ଚ ହେତୁନା;

ୱଡ୍ଢଯିତ୍ୱା ସମ୍ମସିତ୍ୱା, ମୁତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗମବ୍ରୱୀ’’ତି

‘‘ସଚ୍ଚପରିଯୋସାନେ’’ତି ଚ।

ଯଥା ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ପଟିୱେଧଞ୍ଞାଣଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ତେ ଅୱିଲୋମେତ୍ୱା ଅୱିରୋଧେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ନାମ, ଏୱଂ ତଦୁପନିସ୍ସଯଭାୱଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଯଥାବଲଂ ତେ ଅୱିଲୋମେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦୁତିଯୋ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନ’’ନ୍ତି ପଦଂ ୱିନା ଉପଚାରେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପୁରିମସ୍ମିଂ ଉପଚାରେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପ୍ପଧାନତ୍ତା ୱା ସେସମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେକଦେସସ୍ସ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଲୋମଂ ସମୁଦାଯାନୁଲୋମଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଚତୁସଚ୍ଚେକଦେସସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା।

୧୩୮୦।ଖଯସମଯେତି ଖଯସମୂହେ। ‘‘କିଲେସାନଂ ଖଯୱସେନ ପୱତ୍ତଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୧୩୮୧। ଅପରିବନ୍ଧଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କା, ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିରତିଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋତି ଆହ ‘‘ଅନି…ପେ… ତ୍ତନଟ୍ଠେନା’’ତି।

୧୩୮୨। ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଉତ୍ତରକାଲଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଫଲଞ୍ଞାଣଂ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ଖଯପରିଯୋସାନେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଖୀଣନ୍ତେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ମଗ୍ଗେନ ଠାନସୋ ଖୀଣେସୁ କିଲେସେସୁ ତେସଂ ଖୀଣଭାୱାନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଖୀଣଭାୱାନଂ ପଠମକାଲେ ପୱତ୍ତନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦୁତିଯୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଦୁକନିକ୍ଖେପକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ

ତିକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୧୩୮୪।ନୟଗମନନ୍ତି ନୀୟତି, ନେତି, ନୀୟନ୍ତି ୱା ଏତେନାତି ନୟୋ, ଗମ୍ମତି ଏତେନାତି ଗମନଂ, ନୟୋୱ, ନୟସ୍ସ ୱା ଗମନଂ ନୟଗମନଂ। ଗତି ଏୱ ୱା ଗମନଂ। ପଠମେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟାଦିସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହାଦିଏକକାଦିସୁଦ୍ଧିକସଚ୍ଛି କଟ୍ଠାଦିମୂଲମୂଲାଦିକା ପଞ୍ଚପକରଣିକା ନୟଗତି ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ଅନୁଲୋମାଦୀତି ପନ ପଚ୍ଚନୀୟଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମପକାରା ଏକମୂଲାଦିପ୍ପକାରା ଚ। ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥେସୁ ନିଚ୍ଛିତେସୂତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଭୂମନ୍ତରୱିସେସଯୋଗତୋ ସବ୍ବେସଂ ମାତିକାପଦାନଂ ଅତ୍ଥେସୁ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୱତ୍ଥାପିତେସୁ।

ପଞ୍ଚଦ୍ଧାରନ୍ତିଆଦୀସୁ "ସିୟା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା"ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨୫) କୁସଲପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତନ୍ତା ତିସ୍ସୋ କୁସଲାଦିକା, କୁସଲାବ୍ୟାକତଅକୁସଲାବ୍ୟାକତକୁସଲାକୁସଲନ୍ତା ତିସ୍ସୋ, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତନ୍ତା ଏକାତି କୁସଲାଦିକା ସତ୍ତ ପୁଚ୍ଛା, ତଥା ଅକୁସଲାଦିକା, ଅବ୍ୟାକତାଦିକା, କୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକା, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକା, କୁସଲାକୁସଲାଦିକା, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକାତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ସତ୍ତକାନଂ ୱସେନ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ କୁସଲତ୍ତିକଂ ନିସ୍ସାୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ପୁଚ୍ଛା, ତଥା ସେସପଚ୍ଚୟେସୁ ସେସତିକେସୁ ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀୟାଦୀସୁ ଚ। ତଂ ସନ୍ଧାୟ "ଏକୂନପଞ୍ଞାସାୟ ଏକୂନପଞ୍ଞାସାୟା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। "ସିୟା ହେତୁଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା"ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧) "ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚ। ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚ। ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚା"ତି ଏକେକସ୍ମିଂ ଦୁକେ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦୀସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ନୱ ନୱ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତା ସନ୍ଧାୟ "ନୱସୁ ନୱସୁ ପଞ୍ହେସୂ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଲବ୍ଭମାନସ୍ସାତି କୁସଲତ୍ତିକେ ତାୱ ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ "କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚୟା, କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ଖନ୍ଧା"ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୩) କୁସଲେନ କୁସଲଂ, କୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲେନ କୁସଲାବ୍ୟାକତଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ, ଅକୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ, ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲାବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ନୱନ୍ନଂ ନୱନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ତଥା ସେସପଚ୍ଚୟୱାରତ୍ତିକାଦୀସୁ। ତେସୁୟେୱାତି ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଏୱ ପଞ୍ହେସୁ ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ୟଥାୱିଭତ୍ତାନଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ "ହେତୁୟା ନୱା"ତିଆଦିନା ଗଣନାଠପନଂ। ପସଟେ ଧମ୍ମେତି ୟଥା ହେଟ୍ଠା କଣ୍ଡଦ୍ୱୟେ "ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେ ମୁତ୍ତପୁପ୍ଫେ ୱିୟ ଫସ୍ସାଦୟୋ ଧମ୍ମେ। ଅୱିସିଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସୋ। ୱିଞ୍ଞାତଧମ୍ମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ୟଦି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦରୂପକଣ୍ଡେସୁ ଚତୁଭୂମିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାତଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଇଧ କସ୍ମା କୁସଲତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ୟଦିପି କୁସଲତ୍ତିକୱିତ୍ଥାରୋ"ତିଆଦି। ଧମ୍ମୱିସେସନଭାୱତୋତି "ଧମ୍ମା"ତି ପଦସ୍ସ ପଧାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତୋ ହି ତଦଭିଧେୟ୍ୟା ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବା ଜାତା। ୱିଞ୍ଞାତାହୀତି ଭୂମୀନଂ ୱିସେସନଲକ୍ଖଣୟୋଗମାହ। ଏତ୍ଥ ପଧାନନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ଉଦ୍ଦେସେ କୁସଲପଦେନ ଧମ୍ମା ୱିସେସିତବ୍ବା, "ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲ"ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ନିଦ୍ଦେସେ ଭୂମୀହି ୱିସେସିତବ୍ବତ୍ତା କୁସଲପଦଂ ପଧାନନ୍ତି ୱିସେସନଭାୱେନ ୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱତୋ ସତିପି ୱିସେସିତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ କାମାୱଚରାଦିଫସ୍ସାଦିଭେଦେ ତଦନପେକ୍ଖଂ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲାକାରମେୱ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନତ୍ତା "ଏକତ୍ତମେୱ ଉପାଦାୟ ପୱତ୍ତତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେପି ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକତାୟ ଏକସଭାୱାୟେୱାତି।

୧୩୮୫।ୟଥାୟୋଗଂ ୟୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ଚତୂହି ଭୂମୀହି ଆଧାରଭୂତାହି ୱିସେସେତ୍ୱା ସମ୍ପୟଫସ୍ସାଦିଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ୱିପାକଭାୱେନ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା "ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋ"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ "ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କିରିୟାବ୍ୟାକତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁପି।

ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଏତ୍ଥାତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଚେତସିକା। ତେ ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଆଧାରଭାୱେନ ଅପେକ୍ଖିତା। ୟଥା ଚ ଚେତସିକା ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଚେତସିକାନଂ ନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଆଧାରଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦସଦ୍ଦାଭିଧେୟ୍ୟତଂ ନ ୱିନିୱତ୍ତତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – "ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ"ତି ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନି ୟଥାୱୁତ୍ତୌପ୍ପାଦଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ

ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତୱିସେସିତତ୍ତଭାୱମେୱ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି। ଯଦାହ ''ଅୱଯୱେନ ସମୁଦାଯୋପଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀ''ତି। ଚିତ୍ତସମାନଗତିକସ୍ସ ଇଧ ଚିତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ''ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନୀ''ତି ନିଦସ୍ସନେନ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ''ଚିତ୍ତ...ପେ... ଗହଣଂ କତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ରୂପସ୍ସ।

୧୪୨୦ ।ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାନଂ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନନ୍ତି ୱିପାକସ୍ସ ପକପ୍ପେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣାଭାୱମାହ। ତତୋ କମ୍ମାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତମାନୋ ୱିପାକୋ ପରିତ୍ତକମ୍ମୱିପାକତାଯ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣେଯେୱ ପୱତ୍ତିତୁମରହତି, ନ ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମାଧିପ୍ପଧାନସ୍ସପି କସ୍ସଚି କମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପନାଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ସଦିସୱିପାକତାଅଭାୱତୋ ''ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତସ୍ସା''ତି କମ୍ମଂ ୱିସେସିତଂ। ୱଣ୍ଣଲକ୍ଖଣାଦିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲୋକସଞ୍ଞାନୁରୋଧେନେୱ ଗହିତେ ପଥୱାଦିକେ ପରିକମ୍ମସଞ୍ଞାଯ ସମୁପ୍ପାଦିତତ୍ତା ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ସଞ୍ଞାୱସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାତି ସଞ୍ଞାୱସାରମ୍ମଣଂ। ତାଦିସେନେୱାତି ସମାଧିପ୍ପଧାନତାଯ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତୀହି ୱିଯ ସଞ୍ଞାୱସାରମ୍ମଣତାଯ ଚ ନିବ୍ବିସେସେନେୱ। ସୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ''ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମସ୍ସ ସମାନଭୂମିକଧମ୍ମାରମ୍ମଣତାଯ ୱିଯ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣତାଯପି ୱିପାକୋ କମ୍ମାନୁରୂପୋଯେୱ ନାମ ହୋତୀ''ତି।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣସ୍ସ ପରିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣାରମ୍ମଣୋ ନ ହୋତୀତି? ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତକମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ୱିଯ ତସ୍ସ କମ୍ମାରମ୍ମଣାରମ୍ମଣତାଯ ନିଯମାଭାୱତୋ କମ୍ମାନୁରୂପତାଯ ଚ ଅନେକରୂପତ୍ତା। ଯଥା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମସଦିସସ୍ସ ମହଗ୍ଗତଜୱନସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣସ୍ସପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ନାନୁବନ୍ଧକଂ ପରିଚଯାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତେପି ତସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣାହି ଅପରିଯାଦିନ୍ନେ ମହଗ୍ଗତପ୍ପମାଣେ ଆରମ୍ମଣେ ପରିଚଯାଭାୱତୋ ପରିତ୍ତୱିପାକୋ ନ ପୱତ୍ତତି, କମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ପନ ଜାଯମାନୋ ପରିତ୍ତେନେୱ ତେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ପଟିସନ୍ଧିଆଦିଭୂତୋ''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ପନାତିଆଦିନା ପାଠଇଯାୱ ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଚ୍ଛିନୋତି। ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ହି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣତାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ଚାତିଆଦିନା ପରିତ୍ତୱିପାକା ଏୱ ଇଧ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକଣ୍ଡେ।

ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତାନଂ ସତିୱିରହିତସ୍ସ କାଯକମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱାସନାୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱୀତରାଗାନଂ ଅପରିତ୍ତେପି କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ ସିଯା ଚେତସୋ ଉପ୍ପିଲାୱିତତ୍ତନ୍ତି ''କିଲେସୱିରହେ''ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦରାକରଣୱସେନେୱାତି ଆଦରାକରଣମତ୍ତୱସେନେୱାତି ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ତମେୱ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତି, ନାଞ୍ଞଥା। କୋସଜ୍ଜାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୋସାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆଦରାକରଣଂ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କତା ଏୱାତି ଆଦରଂ କରୋନ୍ତା ନିରୁସ୍ସୁକ୍କଭାୱେନେୱ ନ ହୋନ୍ତି, ନ ପନ ଆଦରଂ ନ କରୋନ୍ତିଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକଚ୍ଚେ ପନ ''ଅକମ୍ମଞ୍ଞସରୀରତାଯ ଅଞ୍ଞୱିହିତତାଯ ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଅସକ୍କଚ୍ଚଦାନାଦିପୱତ୍ତି ନ ଅନାଦରୱସେନା''ତି ୱଦନ୍ତି।

୧୪୨୧ ।ଅତିପଗୁଣାନନ୍ତି ସୁଭାୱିତାନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୱସିପ୍ପତ୍ତାନଂ। ଏୱଂ ପଗୁଣଜ୍ଝାନେସୁପି ପୱତ୍ତି ହୋତି ତତ୍ଥ ୱିଚାରଣୁସ୍ସାହସ୍ସ ମନ୍ଦଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ''ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଅହନ୍ତି ୱା''ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତଂ। ''ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ ଅପରମତ୍ଥଭାୱତୋ, ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଚ ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧିଯା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଭାୱତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅରୀଯତି ଚିତ୍ତେନ ଗମ୍ମତି ଞାଯତୀ''ତି ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି। ଯତୋ ତବ୍ବିସଯା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସୱସେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ୱାଦୋ ହେୱତ୍ଥିକୱାଦୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଇତୋ ଚ ଅଞ୍ଞଥା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚେ ପନା''ତିଆଦିମାହ। କଥଂ ପନ ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତେ ତବ୍ବିସଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାୱୋ ଚାତି ଆହ ''ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତାତି ପରିତ୍ତାଦଯୋ ୱିଯ ତସ୍ସ ୱିସୁଂ ୱୱତ୍ଥିତଭାୱଂ ନିସେଧେତି।

ୱିକ୍ଖିପନଂ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ। ଅନୱଟ୍ଠାନଂ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ। ଦୁତିଯାଦିମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିପୁରେଚାରିକଞ୍ଚ କାମାୱଚରଞ୍ଞାଣଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିଯତାଯ ଚ ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକଞ୍ଞାଣେନ ସମାନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନେ ଗୋତ୍ରଭୂତି ଗହେତ୍ୱା''ତି।

ସଙ୍କପ୍ପପାଦକନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ, ପଯୋଜନେ ୱା ଭୁମ୍ମଂ ''ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତେନ ସବ୍ବେସୁ ୱିପସ୍ସନାଦୀସୁ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ''ସବ୍ବେସୂ''ତିଆଦି। ଅତୀତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାମାୱଚରତ୍ତା ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୀସୁ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ପନ ଅତୀତସତ୍ତଦିୱସତୋ ହେଟ୍ଠା ଯାୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଟିସନ୍ଧି, ତାୱ ୱିସଯୋତି ୱଦନ୍ତି। ଅତୀତସତ୍ତଦିୱସେସୁପି ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧାନଂ ତସ୍ସ ୱିସଯଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି।

ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ପରିକମ୍ମେହି ଗହେତ୍ୱାତି ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅଯଂ କାଯୋ ସୀଘଗମନୋ ହୋତୂ’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗପରିକମ୍ମେହି ରୂପକାଯସ୍ସ ୱିଯ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସପି ଗହେତବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଧିପ୍ପେତଟ୍ଠାନପାପୁଣନତ୍ଥଂ ଗନ୍ତୁକାମତଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅଯଂ କାଯୋ ସୀଘଗମନୋ ହୋତୂ’’ତି କରଜକାଯାରମ୍ମଣଂ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଭୱଙ୍ଗେ ଓତିଣ୍ଣେ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ରୂପକାଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅନୁଲୋମାନି ଚ। ତତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପି ତମେୱାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଯଥାଧିପ୍ପେତଟ୍ଠାନଂ ଗତୋଯେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନାଯଂ କିଂ ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଗଚ୍ଛତି, ଉଦାହୁ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱାତି? ତୀସୁ ଖଣେସୁ ଗଚ୍ଛତୀତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଚିତ୍ତେତି ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେ। ସମୋଦହତୀତି ଚିତ୍ତାନୁଗତିକଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ସୀଘଗମନଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଚିତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଅତିଦୂରେପି ୱିସଯଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ରୂପକାଯସ୍ସପି ଲହୁପରିୱତ୍ତିଭାୱାପାଦନଂ ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯପରିଣାମନଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଦନ୍ଧପରିୱତ୍ତିଭାୱତୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବା ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ରୂପକାଯସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିଭାୱସ୍ସ ଆପାଦିତତ୍ତା। ତେନେୱାହ ‘‘ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୯୭)। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିୱିସଯୋତି।

ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂରୂପକାଯେ ସମୋଦହିତନ୍ତି ଯତ୍ତକେହି ଚିତ୍ତେହି ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଯଥାଧିପ୍ପେତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି, ତତ୍ତକାନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ପବନ୍ଧସ୍ସ ଦନ୍ଧଗମନକରଣତୋ ଇମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ କରଜକାଯେ ଆରୋପିତଂ ତଦନୁଗୁଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ ୱିଯ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଦନ୍ଧଗମନଂ ହୋତୂ’’ତି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଭୱଙ୍ଗେ ଓତିଣ୍ଣେ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅନୁଲୋମାନି ଚ। ତତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପି ତମେୱାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଅନ୍ତରା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁପି ଅପତନ୍ତୋ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ସଚେ ଇଚ୍ଛତି, ପଥୱୀକସିଣୱସେନ ଆକାସେ ମଗ୍ଗଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ପଦସା ଗଚ୍ଛତି। ସଚେ ଇଚ୍ଛତି, ୱାଯୋକସିଣୱସେନ ୱାଯୁଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତୂଲପିଚୁ ୱିଯ ୱାଯୁନା ଗଚ୍ଛତି। ଅପିଚ ଗନ୍ତୁକାମତାୱ ଏତ୍ଥ ପମାଣଂ। ସତି ହି ଗନ୍ତୁକାମତାଯ ଏୱଂ କତାଧିଟ୍ଠାନୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୱେଗକ୍ଖିତ୍ତୋୱେସୋ ଇସ୍ସାସପକ୍ଖିତ୍ତୋ ସରୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସମାନୋ ଗଚ୍ଛତୀତି। ତତ୍ଥ ଆକାସେ ମଗ୍ଗଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିନାପି ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ପକତିପଥୱିଯଂ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତି। ତେନେୱ ‘‘ପଦସା ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାଯୁଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସମୁଟ୍ଠିତୱାଯୋଧାତୁପରମ୍ପରାଯ ଗଚ୍ଛତି। ଉଭଯତ୍ଥାପି ଅନ୍ତରା ୱନରାମଣୀଯକାଦୀନି ପେକ୍ଖମାନୋ ଆପାଥଗତେ ସଦ୍ଦେ ଚ ସୁଣମାନୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଗମନେ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ପଦସା ୱାଯୁନା ଚ ଗମନେ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିପ୍ଫାରେନ ଗମନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଅଧିଟ୍ଠାନଦ୍ୱଯନ୍ତି ଚିତ୍ତକାଯୱସେନ କାଯଚିତ୍ତପରିଣାମନଭୂତଂ ରୂପକାଯପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଉଭଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅଧିଟ୍ଠାନଦ୍ୱଯସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ। ସୁଖସଞ୍ଞାଲହୁସଞ୍ଞାଭାୱତୋତି ସୁଖସଞ୍ଞାଲହୁସଞ୍ଞାସବ୍ଭାୱତୋ, ତବ୍ଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖସଞ୍ଞାତି ଚେତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା। ଉପେକ୍ଖା ହି ‘‘ସନ୍ତଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସାଯେୱ ଚ ସଞ୍ଞା ନୀୱରଣେହି ଚେୱ ୱିତକ୍କାଦୀହି ପଚ୍ଚନୀକେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଲହୁସଞ୍ଞା’’ତିପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତାହି ସମୋକ୍କନ୍ତାହି ରୂପକାଯୋପି ତୂଲପିଚୁ ୱିଯ ସଲ୍ଲହୁକୋ ହୋତି। ସୋ ଏୱଂ ୱାତକ୍ଖିତ୍ତତୂଲପିଚୁନା ୱିଯ ସଲ୍ଲହୁକେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନ ଅଦିସ୍ସମାନେନ ଚ କାଯେନ ଯଥାରୁଚି ଗଚ୍ଛତୀତି।

‘‘ମୁତ୍ତୋ ୱତମ୍ହି ତାଯ ଅନତ୍ଥସଂହିତାଯ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ, ସାଧୁ ୱତମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ସମ୍ବୁଜ୍ଝ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୭) ପୱତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ମାରୋ ‘‘ଅମୁତ୍ତଭାୱମସ୍ସ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି,

‘‘ତପୋକମ୍ମା ଅପକ୍କମ୍ମ, ଯଂ ନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି ମାଣୱା;

ଅସୁଦ୍ଧୋ ମଞ୍ଞସି ସୁଦ୍ଧୋ, ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗା ଅପରଦ୍ଧୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୭) –

ଆହାତି ଏୱମାଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ମାରାଦୀନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତଜାନନଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ନିବ୍ବାନା… ପେ… ଞାତେସୁ ପୱତ୍ତତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିବ୍ବାନା…ପେ… ଞାତେସୂତି ଇଦଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ପରତୋ ପୱତ୍ତମାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ୱିସଯେ ୱିଯ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣୱିସଯୱିସଯେପି କଦାଚି ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅରହତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣଖନ୍ଧାରମ୍ମଣତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଭାୱଦୀପକୋ କୋଚି ପାଠୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକିଚ୍ଚେ ୱୁଚ୍ଚମାନେତି ରୁଢହିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମଗ୍ଗାଦୀନଂ ଅତୀତାନଂ ପତି ପତି ଅୱେକ୍ଖନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂୟେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଦିସ୍ସତୀତି "ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋ"ତି ଇଦମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଖନ୍ଧେ ଦିସ୍ୱା "ଇମେ ଧମ୍ମା କିଂ ନୁ ଖୋ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା"ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତତୀତି। ଅନାଗତଂସଞାଣେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପରିତ୍ତତ୍ତିକେ "ଅପ୍ପମାଣୋ ଧମ୍ମୋ ମହଗ୍ଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୫୮) ଏତ୍ଥ "ଅପ୍ପମାଣା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିୟଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ଚ "ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମୋ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମସ୍ସ, ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି ଏତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେସୁ "ବହିଦ୍ଧା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିୟପୁବ୍ବେନିୱାସୟଥାକମ୍ମୂପଗଅନାଗତଂସଆୱଜ୍ଜନାୟ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୨୦।୨୯) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ଚେତୋପରିୟୈଦ୍ଧିୱିଧାଦିଞାଣେହି ସହ ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଚେ, ଏୱମ୍ପି ୱିସୁଂ ୱିଭଜିତବ୍ବଂ ସିୟା। ନ ହି ୱିସୁଂ ୱିଭଜନାରହଂ ସହ ୱିଭଜତୀତି? ନ, ଅୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞକାରଣତ୍ତା। ଯାନି ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସଞାଣାନି, ତେସଂ ଅୱିସୟୋ ଏୱ ନିବ୍ବାନଂ। ଅରିୟାନଂ ପନ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେହି ସଚ୍ଛିକତନିବ୍ବାନାନଂ ଇମେହି ଞାଣେହି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ସାଧାରଣେନ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣାଦୀନଂ ଗହିତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଜାନନମାହ, ନ ନିବ୍ବତ୍ତକକ୍ଖନ୍ଧଜାନନଂ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣକିଚ୍ଚଞ୍ହି ତନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଇଦଂ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସପି ଅନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪୨୯। ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ବୋଧିତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଏକନ୍ତତୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାୟେୱ କେଚି ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାୟେୱ ପନ କଦାଚି ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା "କତମେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା"ତି ଏକମେୱ ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ତୟୋପି କୋଟ୍ଠାସା ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ୱିଭତ୍ତା। ଇମିନା ନୟେନ ପରତୋପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। "ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା"ତି, "ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା"ତି ଚ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂୟେୱ ମଗ୍ଗହେତୁକତ୍ତାଭାୱଂ ସାଧେତୁଂ "ଅସହଜାତତ୍ତା"ତି ଇଦଂ ହେତୁୱଚନନ୍ତି "ଅସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ "ନ ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନ"ନ୍ତିଆଦି। "ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାରମ୍ମଣକାଲେ ଏୱା"ତି ଅୱଧାରଣସ୍ସ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଗରୁଂ ଅକତ୍ୱା ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣକାଲେପି ମଗ୍ଗାଧିପତିଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପରିଗ୍ଗହିତୋୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। "ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ"ତି ହି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଗରୁଂ ଅକତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେପି ଅତ୍ଥି ଏୱ। ତଦା ଚ ମଗ୍ଗାଧିପତିଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ତେ ଧମ୍ମାତି ଭିୟ୍ୟୋପି ସିଦ୍ଧୋୱାୟମତ୍ଥୋ।

୧୪୩୪।ଅତୀତାରମ୍ମଣାୱାତି ଉଦ୍ଧଟଂ, "ଅତୀତାରମ୍ମଣା"ତି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାପାଠୋ ବହୂସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିଭ। ଅ। ୨୨୭) "ମରଣସମୟେ ଞାତକା 'ଅୟଂ, ତାତ, ତୱତ୍ଥାୟ ବୁଦ୍ଧପୂଜା କରୀୟତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେହୀ'ତି ୱତ୍ୱା"ତିଆଦିନା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୂପସଂହରଣଂ ତତ୍ଥ ତଦାରମ୍ମଣପରିୟୋସାନାନଂ ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ତସ୍ମିଂୟେୱ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣଟ୍ଠିତିକେ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଭାୱଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ୱକ୍ଖତି, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଆୱଜ୍ଜନଂ ମରଣସ୍ସାସନ୍ନଭାୱେନ ମନ୍ଦୀଭୂତୱେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ଏକାଦସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତାତି ଆହ "ପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୱସିଟ୍ଠାୟୁକେ"ତି। ଇତରତ୍ଥାତି ଅଞ୍ଞତଦାରମ୍ମଣାୟ ଚୁତିୟା। ଇଦାନି ତମେୱ "ଇତରତ୍ଥା"ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଦା ହୀ"ତିଆଦିମାହ। ଚୁତିୟା ତଦାରମ୍ମଣରହିତତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିୟା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା "ରୂପା…ପେ… ଜନ୍ତସ୍ସା"ତି ଉଦାହଟଂ। ଛ ଭୱଙ୍ଗାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ନୱ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତାତି ସତ୍ତଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୱସିଟ୍ଠାୟୁକେ ଗତିନିମିତ୍ତେ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପୱତ୍ତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱିଜ୍ଜମାନମେୱକାୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଏତେନ ସୁଖଲହୁସଞ୍ଞୋକ୍କମନେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ଭୂତୁପାଦାୟରୂପସଙ୍ଘାତସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିଭାୱାପାଦନଂ, ନ ଭାୱିନୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥନ୍ତରେତି ଅପାକଟକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ପାକଟକାଲୋ, ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ। ଯସ୍ମା ପନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ସୀଘଂ ପାକଟଂ ହୋତି, କସ୍ସଚି ଦନ୍ଧଂ, ତସ୍ମା "ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିୱାରା"ତି ଅନିୟମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। "ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନ ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଏକେ, କେଚି ପନ "ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପୱତ୍ତା ରୂପଧମ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି ଗହିତେ ଏକୋ ସନ୍ତତିୱାରୋ ହୋତି, ତଂ ପନ ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅପାକଟକାଲଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପାକଟକାଲତୋ ଓରଭାୱୋ ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପାକଟକାଲଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ସୁପାକଟକାଲୋ ଏକୋତି ଏତେ ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିୱାରା। ଇମିନା ନୟେନ ସେସସନ୍ତତିୱାରଭେଦାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ କାଲୱସେନ ସବ୍ବେସଂ ସମାନଭାୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମାନଂ ସଦିସପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ସନ୍ତତିପରିଚ୍ଛେଦୋ

ଦୀପିତବ୍ବୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି କାଲଂ ସଦିସଂ ପୱତ୍ତମାନାପି ହି ଉତୁଚିତ୍ତାଦିସମୁଟ୍ଠାନା ରୂପଧମ୍ମା ସନ୍ତତିୱାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଦାହ ''ଅତିପରିତ୍ତା''ତିଆଦିନା, ଅରୂପସନ୍ତତିପି ଚେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପସନ୍ତତିପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ସଙ୍ଗହିତାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂହୀରତୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଆକଡ୍ଢନୀୟଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଯୋ ଚାୱୁସୋ, ମନୋ ଯେ ଚ ଧମ୍ମା''ତି ୱିସଯିୱିସଯଭୂତା ଏକଭୱଭୂତା ଚ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଗୟ୍ହମାନା ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ସତି ପନ ୱିଭାଗକରଣେ ଖଣସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋନ୍ତଂ ଏତଂ ଉଭଯଂ ହୋତୀ''ତି।

ତସ୍ସାତି ମହାଜନସ୍ସ। ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱାତି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ସମାନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତି। ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ପରିକମ୍ମଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣାନଂ ଅଯଂ ପାଠଇ ସୁଟ୍ଠୁ ନୀତା ହୋତୀତି ଅଧ୍ପୋ। ଅତୀତତ୍ତିକୋ ଚ ଏୱଂ ଅଭିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ଧମ୍ମେ ଇଧ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଗୟ୍ହମାନେ ଅଞ୍ଜଞ୍ଜପଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସେୱ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଅତୀତତ୍ତିକୋ ଚ ପଟ୍ଠାନେ ଅଭେଦତୋ ସମ୍ମା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ଅୱିନାସିତୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅତୀତତ୍ତିକୋତି ପଟ୍ଠାନେ ଅତୀତତ୍ତିକପାଠଇ, ଇମାଯ ଅତୀତତ୍ତିକପାଠଇଯା ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋଯେୱ ଅଭିନ୍ନୋ ଅୱିସିଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଅଧ୍ପୋ।

ଯଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଅନାଗତାରମ୍ମଣତା, ଜୱନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣତା ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣତାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନାନାରମ୍ମଣତା ନ ସିଯା ଅଦ୍ଧାୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅଧ୍ପୋ ଏକିସ୍ସା ଜୱନୱୀଥିଯା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଚିତ୍ତେ ପୱତ୍ତିଯଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅନାଗତାଦିଆରମ୍ମଣତା ସମ୍ଭୱତୀତି ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସ୍ସ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ପୱତ୍ତିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେନା''ତିଆଦିମାହ। ତୀଣୀତି ''ଅତୀତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅନାଗତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୩୪) ପଦନ୍ତରସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମାନପେକ୍ଖା ଧମ୍ମା ତୀଣି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନୀତି ଅଧ୍ପୋ। ଅନାସେୱନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆସେୱନଲାଭେ ସତି ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅୱଚନସ୍ସ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅୱଚନେନେନ ତତ୍ଥ ଇତରେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ପଟିସେଧୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏତସ୍ସ ୱାଦସ୍ସାତି ''ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ସିଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱାଦସ୍ସ। ନିସ୍ସଯଭାୱୋତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯସ୍ସ ଜୋତକଭାୱୋ। ଯନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣତାୱଚନସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ କାଲୱିସେସଂ ଆମସତି, ଅନାଗତାଯେୱ ଚ ଆୱଜ୍ଜନା ପୱତ୍ତତୀତି ନଯିଦଂ ଯୁଜ୍ଜମାନକଂ। ଅଥ ''ଯଂ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ଜାନାମୀ''ତି ଆଭୋଗଂ କରୋତି, ଏୱଂ ସତି ପରିକମ୍ମାଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଅନାଗତାରମ୍ମଣତ୍ତମେୱାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ଆହ ''ପୱତ୍ତି... ପେ... ୱୁତ୍ତତ୍ତା''ତି। ଦୋସାପତ୍ତିଯାତି ଦୋସାପଜ୍ଜନେନ, ଦୋସାପତ୍ତିତୋ ୱା। ରାସିଏକଦେସାୱଜ୍ଜନପଟିୱେଧେତି ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ପୁରିମୱାଦିପକ୍ଖମାହ, ସମ୍ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତାୱଜ୍ଜନଜାନନେତି ଅତ୍ତନା ନିଦ୍ଧାରିତପକ୍ଖଂ। ପୁରିମୱାଦିନୋ ନାନୁଜାନେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦତ୍ଥତା ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାଯଂ ଆଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେ ଠତ୍ୱା ନାନୁଜାନେୟ୍ୟୁଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସତିପି ସଭାୱଭେଦେ ଆକାରଭେଦାଭାୱତୋ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମାଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନଂ ନାନାରମ୍ମଣତାଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁରିମୱାଦୀନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଭାୱନମୁଖେନ ଦସ୍ସିତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସଭାୱଭେଦେ ସତି ନାନାରମ୍ମଣତାଦୋସାଭାୱୋ ନତ୍ଥି ଏୱାତି ଏକସ୍ମିଂ ଏୱ ଚିତ୍ତେ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ୱିଭାୱିତା''ତି ଦ୍ୱୀସୁପି ୱାଦେସୁ ଯଂ ଯୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ତେନେୱାତି ଯସ୍ମା ଅତୀତତ୍ତିକେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ତମାନଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭାୱଜୋତନୋ ପାଠୋ ନ ଦିସ୍ସତି, ତେନେୱ କାରଣେନ। ଦ୍ୱୀସୁ ଞାଣେସୂତି ପୁବ୍ବେନିୱାସଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେସୁ । କମ୍ମମୁଖେନ ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ସତିପି ଆରମ୍ମଣଭାୱେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ କମ୍ମଦ୍ୱାରେନ କୁସଲାକୁସଲା ଇଚ୍ଚେୱ ଗୟ୍ହନ୍ତି, ନ ପନ ୱିଭାଗସୋତି ଦସ୍ସେତି। ଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୱିସେସେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଭାୱୋ, ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୱିସେସେନ ଚ ସୁଚରିତଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତାନି ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ଲୋଭାଦଯୋପି ୱିଭାୱେତିଯେୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦୁଚ୍ଚରିତ...ପେ... ଭାୱନଂ ହୋତୀ''ତି।

୧୪୩୫। ଅସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ''ଅତ୍ଥ''ନ୍ତିଆଦିପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମୁପାଦାନତାଯ ସିଯା କୋଚି ଅଜ୍ଝତ୍ତପରିଯାଯୋ, ନ ପନ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ଅସତ୍ତସନ୍ତାନେୱ ତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଭାୱ...ପେ... ଅହୋନ୍ତ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ''ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣୱସେନ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଗୟ୍ହମାନଂ ଅହନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା? ନ, ବହିଦ୍ଧାଭାୱସ୍ସ ୱିଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱସ୍ସପି ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ନିପ୍ପରିଯାଯୱସେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି। ଯଦାହ ''ଅସଭା...ପେ... ନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାୱଜ୍ଜନାନି ତସ୍ସ ପୁରେଚାରିକୋପଚାରଚିତ୍ତାନି ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନ ପୱତ୍ତନକପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଅସ୍ସାଦନାଦିଚିତ୍ତାନି ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱଦତି, ନ ପନ ତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୟଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପୁରେଚାରିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲେସୱଚନନ୍ତି ଏକଦେସସାରୁପ୍ପେନ ସମାନାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଏକଦେସସ୍ସେୱ ୱଚନଂ। ଲିସ୍ସତି ସିଲିସ୍ସତି ଏକଦେସେନ ଅଲ୍ଲୀୟତୀତି ହି ଲେସୋ। ୟେସନ୍ତି କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲମହାକିରିୟାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତାନଂ କୁସଲକିରିୟାଭେଦସ୍ସ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଚ। ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ୟେସଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଏକମେୱ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନିଦ୍ଦେସଂ ୱତ୍ୱା ଇତରଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହେତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତକାମାୱଚରାଦିନିଦ୍ଦେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥାପି ହି ପରିତ୍ତସହେତୁକାଦିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଏକମେୱ ୱତ୍ୱା ଇତରଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟାତି। ଅଭାୱନାନିଟ୍ଠପ୍ପୱତ୍ତିୟାତି ଅଭାୱନାନିଟ୍ଠପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଅଭାୱନାକାରସ୍ସ ଉକ୍କଂସପ୍ପୱତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଭାୱସ୍ସ ୱା ଉକ୍କଂସପ୍ପୱତ୍ତିୟା। ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ଜାତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଭାୱେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତାନୀତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନେନ ସମାନାରମ୍ମଣାନି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି। ୟଦି ଏୱଂ "ଅଭାୱନାସାମଞ୍ଞେ"ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନାରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଅସ୍ସାଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି? ନ, ଅଭାୱେତବ୍ବତାୟ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ଭାୱୀୟତୀତି ହି ଅଭାୱନଂ, ନ ନ ଭାୱେତୀତି।

ଗହଣୱିସେସନିମ୍ମିତାନୀତିଆଦୀସୁ ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ୟଦିପି ଭାୱନାଞାଣନିମ୍ମିତାକାରମତ୍ତେସୁ ସଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ୱିସୟେସୁ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧାକାରଗ୍ଗହଣୱସେନ ପନ କସିଣାଦୀନଂ ବହିଦ୍ଧାଭାୱୋତି ତଦାରମ୍ମଣଧମ୍ମା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାତି ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣାନଞ୍ହି ସନ୍ତାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିସେସତୋ ୱଡ୍ଢିତକସିଣୱସେନ ୱିଞ୍ଞାୟତି, ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱସ୍ସ ପନ ନ ବହିଦ୍ଧାକାରୋ, ନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାକାରୋତି ଉଭୟାକାରୱିଧୁରେ ତସ୍ମିଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ପୱତ୍ତିୟାକାରେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନମେୱ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇତରେ ଇତରାକାରପ୍ପୱତ୍ତିତୋତି। କାମାୱଚରକୁସଲାନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନୱିପାକଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସ୍ସ ୱିପାକାଦିକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତି ପରିଣାମେତବ୍ବା। ଅଭିନୀହାରାସମ୍ଭୱତୋତି ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନୀହରଣାସମ୍ଭୱତୋ। କୁସଲମେୱ ୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି କତ୍ୱା "ୱିପାକସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତେପି ବହିଦ୍ଧାକାରେନ ଗହଣୀୟଭାୱତୋ କସିଣାନଂ ବହିଦ୍ଧାଭାୱୋ ୱିୟ ଏକନ୍ତତୋ ଇଧ ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମୁପାଦାନତାୟ ଅହନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସିୟା ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ଅଜ୍ଝତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦି। "ଖନ୍ଧାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଧାତୁଆୟତନାଦି ସଙ୍ଗୟ୍ହତୀ"ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଏସ ନୟୋତି "ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଖନ୍ଧାତି ଗହେତ୍ୱା"ତିଆଦିକଂ ୱଣ୍ଣନାନୀତିଂ ଆହ। ପରେସଂ ଖନ୍ଧାଦିଗ୍ଗହଣେତି ପରେସଂ ଖନ୍ଧାଦୀତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ କଥନେ ଉଚ୍ଚାରଣେ। ସବ୍ବଂ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆହ ଆଦିସଦ୍ଦେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତିକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୧୪୭୩।ଅଞ୍ଞଥାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଦସ୍ସନେ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ଏୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ସସଙ୍ଖାରିକାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧୱିରହେ ଅସଙ୍ଖାରିକସଦିସୀ ୟୋଜନା ନ ଦସ୍ସିତା। ଭୱରାଗାଦୀସୁପି ଭୱରାଗମୂଲିକାଦୀସୁ ୟୋଜନାସୁ।

୧୫୧୧।ଦ୍ୱେତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନି। ତୀଣୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ୟାପାଦୱିଚିକିଚ୍ଛାସୁ ଏକେକେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନି। ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱାତି ପାଠଇୟଂ ୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତଂ ଆହ। ଅଥ ୱା ନିପାତସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେପି ନାମପଦାଦୀହି ଏୱ ସମୁଚ୍ଚୟାଦିଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ନିପାତପଦେହି ତେସଂ ଅୱାଚକତ୍ତାତି ଅନ୍ତରେନପି ନିପାତପଦଂ ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି। ତଥା ୱଚନିଚ୍ଛାୟ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ହେତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି ପାଠଇୟଂ "ଦ୍ୱେ ତୀଣୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥ୍ୱସଦ୍ଧପ୍ପତ୍ତୀତିଆଦିନା "ଦ୍ୱେ ତୀଣୀ"ତି ଲକ୍ଖଣୱଚନନ୍ତି ସବ୍ବସାଧାରଣମତ୍ଥମାହ। ତଥା ହି "ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାୟମଧିପ୍ପାୟୋ – କିଲେସଦ୍ୱୟସହିତସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱେପି ପାଠଇୟଂ ଦ୍ୱିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, କିଲେସାନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସଂ ସରୂପେନ ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି ଦ୍ୱେ ତୟୋତି ଲକ୍ଖଣକରଣନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି।

ୟଦି ସବ୍ବାକୁସଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଏକୋ ଏୱ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱିସୟଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସପି ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ "କସ୍ମା ୱୁତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣସ୍ସେୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବତାଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ନୀୱରଣେସୂତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ନୀୱରଣସହିତତଂ ଆସଙ୍କିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେପି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪) ଅୱିଜ୍ଜା ‘‘ନୀୱରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଝାନଙ୍ଗାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ବହୁଲଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋ ପଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୟେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିୱସେନ ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କେଚି ପନ ‘‘ୟଥା ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ କୁସଲପଟିପକ୍ଖଭୂତାନି ଦୁବ୍ବଲାନିପି ନୀୱରଣାନି ପଟ୍ଠାନେ ୱିୟ ଦସ୍ସିତାନି। ତଥା ହି ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୧) ‘ନୀୱରଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନୀୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟା। ଅରୂପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣ’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏୱଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ। ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ ପନ ଝାନପଟିପକ୍ଖଭୂତାନିୟେୱ ନୀୱରଣାନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀହି ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡାନୁସାରେନ କତଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ହି ପାଠଇୟଂୟେୱ ତାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତାନୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅୟଞ୍ଚ ୱାଦୋ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଇଦମେୱ ୱଚନଂ ଞାପକନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ୱିୟ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ନ ତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନପଟ୍ଠାୟୀନିୟେୱ ନୀୱରଣାନି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକଣ୍ଡେ ଅଧିପ୍ପେତାନୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ ୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ୱଚନଂ ଦ୍ୱେତୀଣିୱଚନସ୍ସ ସାମଞ୍ଞେନ ସବ୍ବନୀୱରଣସଙ୍ଗାହକତ୍ତା ୟଥାୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ୱିସୟୱିସେସପ୍ପକାସନସଙ୍ଖାତେନ ପୟୋଜନନ୍ତରେନ ୱୁତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ଞାପକଂ ନ ଭୱତୀତି ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ୟଥାରୁତୱସେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୟଥା ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡପଟ୍ଠାନାଦୀହି ନ ଇମିସ୍ସା ପାଠଇୟା ୱିରୋଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ୟଥାୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିଗମେତି।

୧୫୭୭।ତେସନ୍ତି ଲୋଭାଦିତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଦସ୍ସିତାତି କଥଂ ଦସ୍ସିତା? ମାନୋ ତାୱ ଲୋଭମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ତଥା ଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଥିନଂ ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠୁଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦୋସମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠିଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠିଥିନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହମାନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହମାନଥିନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଥିନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦୋସମୋହଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦୋସମୋହଥିନଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ମୋହୱିଚିକିଚ୍ଛାଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ମୋହଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ୟଥା ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଏୱଂ ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାନି ଚ ୟୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନି। କଥଂ? ଅହିରିକଂ ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠୁଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠିଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହମାନଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଲୋଭମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦୋସମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦୋସମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ମୋହୱିଚିକିଚ୍ଛାଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି , ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ଚ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠୁଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଲୋଭମୋହଦିଟ୍ଠିଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଲୋଭମୋହମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଲୋଭମୋହମାନଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଲୋଭମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଲୋଭମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଦୋସମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ଦୋସମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି, ମୋହୱିଚିକିଚ୍ଛାଉଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି , ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକେହି ଚ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ମାନାଦୀନମ୍ପି ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀମୂଲଟୀକାୟ ଲୀନତ୍ଥପଦୱଣ୍ଣନା

ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ-ଅନୁଟୀକା ସମତ୍ତା।